

**UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY**

ALEKSANDRA JÓŹWIAK - DADELA

PRACA DOKTORSKA

**O TŁUMACZENIU POLSKICH ZWIĄZKÓW
FRAZEologiczNYch NA JĘZYK NIEMIECKI
NA PRZYKŁADZIE
WYBRANYch TEKSTÓW PUBLICYSTYCZNYch**

Promotor:

dr hab. Jadwiga Stawnicka

Sosnowiec 2007

SPIS TREŚCI

Wstęp

Cel pracy. Dobór materiału badawczego. Metoda analizy i opisu.....	5

I. CZĘŚĆ TEORETYCZNA

WYBRANE ZAGADNIENIA Z ZAKRESU FRAZEOLOGII - ZARYS

Rozdział I. Z badań nad frazeologią.....	9

1. Przegląd historii badań nad frazeologią.....	9
2. Użycie terminów frazeologicznych w ujęciu historycznym.....	12
3. Charakterystyka frazeologizmu.....	13
4. O poprawności stosowania związku frazeologicznego.....	15
4.1. Relacje semantyczne między frazeologizmami a stylistyka językowa.....	17
4.2. Funkcja frazeologizmu w języku.....	19
5. Wspólne źródła frazeologii języków europejskich.....	20
6. Wybrane aspekty badań kontrastywnych w zakresie frazeologii.....	21

Rozdział II. Przegląd klasyfikacji związków frazeologicznych.....	29

1. Frazeologizmy w postaci kanonicznej a norma językowa.....	29
2. Klasyfikacja frazeologizmów w postaci kanonicznej.....	30
2.1. Klasyfikacja na podstawie kryterium formalnego.....	31
2.2. Klasyfikacja na podstawie kryterium semantycznego.....	31
2.3. Klasyfikacja na podstawie kryterium stabilności.....	34
2.4. Klasyfikacja na podstawie kryterium strukturalnego.....	37
3. Frazeologizmy w postaci zmodyfikowanej a norma językowa.....	38
3.1. Klasyfikacja frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej.....	40
4. Modyfikacja frazeologiczna czy błąd frazeologiczny?.....	43

Rozdział III. Frazeologizm jako zagadnienie teorii i praktyki translatorycznej.....	46

1. Tłumaczenie jako komunikacja międzyjęzykowa.....	46
2. Zagadnienie ekwiwalencji w translacji.....	46
2.1. O tłumaczeniu frazeologizmów w postaci kanonicznej.....	47
2.2. O tłumaczeniu frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej.....	52
3. Tłumaczenie frazeologizmów w tekstach publicystycznych.....	55

II. CZĘŚĆ PRAKTYCZNA

ANALIZA MATERIAŁU BADAWCZEGO

Rozdział I. Metodologia badania	57
1. Cele badania	57
2. Materiał badawczy	59
3. Wzór przebiegu analizy zdań przykładowych. Określenie rodzaju ekwiwalencji	60
4. Określenie rodzaju zastosowanej strategii (negatywnej procedury) w przekładzie	63
 Rozdział II. Analiza przekładu frazeologizmów w postaci kanonicznej	 66
1. Zastosowanie strategii adaptacji	66
1.1. Adaptacja + ekwiwalencja całkowita	66
1.2. Adaptacja + ekwiwalencja maksymalna	78
1.3. Adaptacja + ekwiwalencja aproksymatywna	87
1.4. Adaptacja pozorna + brak ekwiwalencji	88
2. Zastosowanie strategii imitacji	91
2.1. Imitacja + ekwiwalencja maksymalna	91
2.2. Imitacja + ekwiwalencja aproksymatywna	93
2.3. Imitacja pozorna + brak ekwiwalencji	103
3. Zastosowanie strategii kreacji	106
3.1. Kreacja + ekwiwalencja maksymalna	106
3.2. Kreacja + ekwiwalencja aproksymatywna	107
4. Zastosowanie strategii transplantacji	111
4.1. Transplantacja + ekwiwalencja maksymalna	111
4.2. Transplantacja + ekwiwalencja aproksymatywna	112
4.3. Transplantacja + ekwiwalencja fakultatywna	115
5. Zastosowanie negatywnej procedury neutralizacji	117
5.1. Neutralizacja + ekwiwalencja fakultatywna	118
5.2. Neutralizacja pozorna + brak ekwiwalencji	135
6. Zastosowanie negatywnej procedury eksplanacji	138
6.1. Eksplanacja + ekwiwalencja fakultatywna	138
6.2. Eksplanacja pozorna + brak ekwiwalencji	139
7. Zastosowanie negatywnej procedury eliminacji	140
7.1. Eliminacja + ekwiwalencja fakultatywna	140
7.2. Eliminacja + brak ekwiwalencji	141
 Rozdział III. Analiza przekładu frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej	 143
1. Zastosowanie strategii adaptacji	143
1.1. Adaptacja + ekwiwalencja całkowita	143
1.2. Adaptacja + ekwiwalencja maksymalna	152
1.3. Adaptacja + ekwiwalencja aproksymatywna	158

2.	Zastosowanie strategii imitacji.....	161
2.1.	Imitacja + ekwiwalencja maksymalna.....	163
2.2.	Imitacja + ekwiwalencja aproksymatywna.....	163
2.3.	Imitacja pozorną + brak ekwiwalencji.....	171
3.	Zastosowanie strategii kreacji.....	173
3.1.	Kreacja + ekwiwalencja aproksymatywna.....	173
4.	Zastosowanie strategii transplantacji.....	174
4.1.	Transplantacja + ekwiwalencja maksymalna.....	175
4.2.	Transplantacja + ekwiwalencja aproksymatywna.....	176
4.3.	Transplantacja + ekwiwalencja fakultatywna.....	182
4.4.	Transplantacja + brak ekwiwalencji.....	187
5.	Zastosowanie negatywnej procedury neutralizacji.....	188
5.1.	Neutralizacja + ekwiwalencja fakultatywna.....	188
5.2.	Neutralizacja pozorną + brak ekwiwalencji.....	198
6.	Zastosowanie negatywnej procedury eksplanacji.....	200
6.1.	Eksplanacja + ekwiwalencja fakultatywna.....	200
7.	Zastosowanie negatywnej procedury eliminacji.....	201
7.1.	Eliminacja + ekwiwalencja fakultatywna.....	201
7.2.	Eliminacja + brak ekwiwalencji.....	202

Podsumowanie wyników badań. Wnioski.....	204

Źródła wyekscerpowanego materiału.....	212
Tytuły wybranych artykułów.....	212
Literatura.....	215
Streszczenie.....	222
Zusammenfassung.....	223
Summary.....	224

Wstęp

Cele pracy. Dobór materiału badawczego. Metoda badania. Układ pracy.

Aktualny stan badań naukowych dotyczących tematu niniejszej dysertacji nie jest zadowalający. Nieliczne opracowania w zakresie pogłębionej analizy przekładu polskich frazeologizmów na język niemiecki, przeprowadzone w oparciu o dostępną publicystykę polsko-niemiecką wskazują, iż literatura przedmiotu jest stosunkowo znikoma i nie omawia problemu w sposób wyczerpujący. Literatura z tego zakresu nie dostarcza także badań porównawczych. Biorąc powyższe pod uwagę, prezentowana rozprawa jest głosem w dyskusji językoznawczej na temat złożoności procesu tłumaczenia polskich frazeologizmów na język niemiecki.

Celem badania¹ jest dokładna analiza zgromadzonego materiału badawczego, który obejmuje 300 polskich zdań zawierających w swojej konstrukcji frazeologizm oraz 300 niemieckich translatów tych samych zdań. W badaniu analitycznym podjęto próbę uzyskania możliwie wiarygodnych odpowiedzi w następujących kwestiach szczegółowych:

- a) Jakiego rodzaju strategii (lub tzw. negatywnych procedur) stosowane są w przekładzie polskich frazeologizmów na język niemiecki?
- b) W jakim kierunku zmierzają preferencje strategiczne tłumaczy, czyli które strategie (negatywne procedury) stosowane są najczęściej, a które w małym zakresie?
- c) Jakiego rodzaju ekwiwalencji uzyskano w procesie tłumaczenia?

Trzeci cel badania – jak łatwo zauważyć – w istocie sprowadza się do pytania o adekwatność samego przekładu w stosunku do treści tekstu oryginalnego.

Celem pracy nie jest wyłącznie przeprowadzenie oceny zgodności treści tekstu przekładu z treścią tekstu oryginału, ale także weryfikacja przyjętej hipotezy roboczej, która brzmi: W jakim stopniu zastosowanie niewłaściwej strategii translatorskiej (lub tzw. negatywnej procedury) prowadzi do zniekształcenia treści tekstu docelowego, wskutek czego staje się on semantycznie rozbieżny z tekstem oryginalnym, powodując, iż odbiorca języka docelowego staje przed koniecznością wyboru własnej interpretacji treści

---

¹ Metodologia badania została omówiona szczegółowo w Rozdziale I „Części praktycznej” pracy.

translatu? Założono, że realizacja celów badania, szczególnie pierwszego i trzeciego, pozwoli dokonać weryfikacji pytania zawartego w hipotezie.

Materiały do badań w postaci 600 zdań (w tym 300 polskich oraz 300 niemieckich translatów tych samych zdań) zostały wyekscerpowane z dwóch różnych, dwujęzycznych czasopism. Pierwszym z nich jest magazyn polsko-niemiecki pt. „**Dialog**”, o zasięgu ogólnopolskim, wydawany jako kwartalnik od 1987 roku. Drugim czasopismem jest dwujęzyczna gazeta polsko-niemiecka pt. „**Schlesisches Wochenblatt**”. Tygodnik ten w podtytule zawiera przypis – „Gazeta Niemców w Rzeczypospolitej Polskiej – Tygodnik Śląski”, wydawany jest od roku 1992, ma zasięg regionalny. Profil wydawniczy obu periodyków jest zasadniczo różny. Różnice dotyczą zarówno problematyki podejmowanej na ich łamach, jak i odbiorców, do których oba pisma są adresowane².

Analiza ma charakter unilateralny. Język polski jest językiem oryginału, a język niemiecki – językiem docelowym. Według tej samej zasady dokonano wyboru zdań przykładowych z dłuższych tekstów zamieszczonych w wyżej wymienionych czasopismach.

Zgodnie z kierunkiem tłumaczenia, zdanie w języku polskim podawane jest jako pierwsze, zdanie w języku niemieckim sytuowane jest jako drugie. We wszystkich 300 przypadkach analizowanej parze zdań przyporządkowano tabelkę, w której dokonano krótkiej charakterystyki frazeologizmu języka oryginału, a w odniesieniu do niemieckiego translatu ustalono typ ekwiwalencji i rodzaj zastosowanej strategii przekładu. Pod każdą tabelką zamieszczono komentarz odautorski, który zawiera ocenę lingwistyczną przekładu. Między innymi wskazano na te elementy, które przesądziły o poprawności lub braku adekwatności tłumaczenia tekstu oryginalnego. Komentarz pełni także funkcję przypisu. I tak, dla frazeologizmu języka polskiego podano jego formę słownikową wraz ze znaczeniem idiomatycznym i łączliwością leksykalną, zaś dla translatu odnotowano niemiecki ekwiwalent słownikowy opisany w polsko-niemieckich źródłach leksykograficznych. W przypadku stwierdzenia braku odpowiednika frazeologicznego w tekście przekładu lub zastosowania nieprawidłowego ekwiwalentu (np. o odmiennym znaczeniu całkowitym) autorka – w wielu wypadkach – przedłożyła własną propozycję ekwiwalentu frazeologicznego, który może być podstawą do alternatywnego rozwiązania translatorskiego.

Klasyfikacja merytoryczna, dotycząca oceny poprawności tłumaczenia polskich frazeologizmów na język docelowy, została przeprowadzona na podstawie określenia dla każdej polsko-niemieckiej pary zdań zastosowanej strategii (lub negatywnej procedury) przekładu oraz ustalenia rodzaju występującej ekwiwalencji, według schematu: **rodzaj zastosowanej strategii + rodzaj występującej ekwiwalencji**.

---

² Szerzej na temat materiału badawczego, por. Rozdział I, II. „Części” – dot. metodologii badania.

W celu przeprowadzenia analizy posłużono się propozycją strategii translatorskich (i tzw. negatywnych procedur), stosowanych jako metody przekładu gier językowych z języka polskiego na język niemiecki, zawartą w monografii Z. Tęczy „Das Wortspiel in der Übersetzung. Stanisław Lems Spiele mit dem Wort als Gegenstand interlingualen Transfers” (1997), a wcześniej sformułowaną przez F. Heiberta w pracy „Das Wortspiel als Stillmittel und seine Übersetzung” (1992). Wzorcem, który posłużył do oceny poziomu ekwiwalencji przekładu była pięciostopniowa skala rodzajów ekwiwalencji zaproponowana przez P. Kostę w pracy pod tytułem „Probleme der Švejk-Übersetzungen in den west und südslavischen Sprachen. Linguistische Studien zur Translation literarischer Texte” (1986)³.

Praca składa się z dwóch części: pierwszej – poświęconej zagadnieniom teoretycznym oraz części drugiej – praktycznej, w której skoncentrowano się wyłącznie na badaniu analitycznym, wyznaczonym przez cele badania i przyjętą hipotezę roboczą. Autorka szczególną uwagę poświęciła części praktycznej pracy.

Część pierwsza zawiera trzy rozdziały. Pierwszy rozdział pt. „Z badań nad frazeologią” obejmuje przegląd badań nad frazeologią poczynawszy od XIX wieku aż do czasów współczesnych. W krótkim rysie historycznym omówiono wyniki prac badawczych rosyjskich, angielskich, niemieckich i polskich lingwistów, którzy stworzyli podwaliny polskiej i niemieckiej frazeologii. W rozdziale podjęto próbę uporządkowania terminologii frazeologicznej oraz definicji stałych związków wyrazowych. Uwagę kierowano szczególnie na te cechy charakteryzujące związek frazeologiczny, które umożliwiają odróżnienie go z jednej strony – od kolokacji, a z drugiej – od luźnych połączeń wyrazowych. Przedmiotem rozważań uczyniono także kwestię relacji semantycznych pomiędzy frazeologizmami, które to relacje mają bezpośredni wpływ na poprawność stylistyczną wypowiedzi ustnej lub pisemnej. Ze względu na wiele postrzeganych podobieństw w polskiej i niemieckiej frazeologii wskazano na wspólne źródła frazeologii języków europejskich. Rozdział pierwszy zamyka podrozdział poświęcony wybranym aspektom badań kontrastywnych z zakresu frazeologii. W rozdziale drugim zatytułowanym „Przegląd klasyfikacji związków frazeologicznych” na bazie literatury przedmiotu przedstawiono możliwości klasyfikacji polskich jednostek frazeologicznych. Z pola obserwacji wyłączono przysłówia i sentencje. Przegląd dotyczy dwóch podstawowych grup, tj. frazeologizmów w postaci kanonicznej i frazeologizmów zmodyfikowanych. Podział i klasyfikację uzupełniono licznymi przykładami, między innymi omówiono różnicę pomiędzy modyfikacją frazeologiczną a błędem frazeologicznym.

---

³ Szczegółowe omówienie rodzajów strategii i rodzajów ekwiwalencji zamieszczono w rozdziale pt. „Metodologia badania”.

W rozdziale trzecim pt. „Frazeologizm jako zagadnienie teorii i praktyki translatorycznej” podjęto kwestię ekwiwalencji w tłumaczeniu i związany z tym problem przekładu związków frazeologicznych na język obcy. Scharakteryzowano także tekst publicystyczny jako odrębny rodzaj tekstu pisanego, w którym występuje tendencja do modyfikowania frazeologicznych połączeń wyrazowych, co z kolei powoduje znaczne trudności w tłumaczeniu interlingwalnym frazeologizmów.

Część druga (praktyczna) także obejmuje trzy rozdziały. Pierwszy zatytułowany „Metodologia badania” nakreśla metodologię postępowania, zastosowaną w części analitycznej pracy. Składa się z czterech podrozdziałów, w których przedstawiono: cele badania oraz przyjętą hipotezę roboczą, zebrany materiał badawczy, a także wzór przebiegu analizy pary zdań przykładowych. Rozdział drugi pt. „Analiza przekładu frazeologizmów w postaci kanonicznej” oraz rozdział trzeci pt. „Analiza przekładu frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej” stanowią zasadniczą część rozprawy.

Po części praktycznej zamieszczono podsumowanie wyników analizy i wnioski. Pracę zamykają: wykaz źródeł wyekscerpowanego materiału, wykaz tytułów wybranych artykułów, bibliografia oraz streszczenie pracy w języku polskim, niemieckim i angielskim.

Przeprowadzona analiza obrazuje wieloaspektowość i złożoność procesu tłumaczenia polskich frazeologizmów na język niemiecki, wskazuje także na celowość, jak należy sądzić, prowadzenia dalszych, specjalistycznych badań w tym zakresie.

Podsumowanie zawiera również uwagi, które są rezultatem własnych przemyśleń autorki. Ponieważ spostrzeżenia te są ściśle związane z tematyką rozprawy, mogą stanowić przyczynek lub inspirację do dalszych badań dotyczących translacji związków frazeologicznych.

Autorka pracy wyraża nadzieję, iż przedstawiona charakterystyka i klasyfikacja frazeologizmów wraz z licznymi przykładami, a także materiały z przeprowadzonej analizy mogą służyć pomocą w praktyce dydaktycznej i translatorycznej.

I. CZĘŚĆ TEORETYCZNA

WYBRANE ZAGADNIENIA Z ZAKRESU FRAZEOLOGII - ZARYS

Rozdział I. Z badań nad frazeologią

1. Przegląd historii badań nad frazeologią

Przez wiele lat frazeologia, a zwłaszcza idiomatyka, były w porównaniu z innymi dyscyplinami lingwistycznymi dziedzinami wiedzy, które nie budziły szerszego zainteresowania językoznawców. Zagadnienia frazeologii uwzględniano wprawdzie w słownikach, zbiorach frazeologicznych i krótkich artykułach, nie opisując jednak tego fenomenu językowego w sposób wyczerpujący. Stałe związki wyrazowe były wyróżniane spośród innych związków, lecz wciąż niedostatecznie opracowane od strony lingwistycznej.

W drugiej połowie XIX wieku rosyjscy lingwiści rozpoczęli badania nad określeniem statusu frazeologizmu, tworząc w ten sposób podwaliny teorii frazeologicznej.

Istotne wyniki analiz, mające ważne znaczenie dla rozwoju frazeologii, zawdzięcza się Ch. Bally'emu (1909), którego osiągnięcia w tej dziedzinie przez długi czas nie znajdowały uznania wśród innych badaczy. Ch. Bally jako pierwszy wyodrębnił frazeologię jako dział leksykologii i stał się prekursorem frazeologii synchronicznej. Jego teoria stanowiła ogromny krok naprzód i zachowała swą wartość do dnia dzisiejszego (por. Podracki 1968: 113). W późniejszych latach dociekania naukowe Ch. Bally'ego kontynuował V. Vinogradov (1946). To właśnie dzięki badaniom V. Vinogradova frazeologia uzyskała w językoznawstwie rosyjskim status samodzielnej dyscypliny naukowej. Zasługą tego wybitnego uczonego była próba opisu relacji łączliwości w obrębie związków frazeologicznych (por. Fleischer 1982: 11).

Ten sposób definiowania frazeologizmów na wiele lat zdominował naukowe rozważania językoznawców. Stanowisko V. Vinogradova podzielił m.in. niemiecki badacz R. Klappenbach (1961, 1968), tworząc pierwsze prace teoretyczne, w których problem frazeologii rozpatrywany był w odniesieniu do języka niemieckiego. Znaczące były tu również badania E. Agricoli (1962), które koncentrowały się na zagadnieniu klasyfikacji

frazeologizmów według kryterium semantycznego i zaowocowały opracowaniem słownika frazeologicznego.

Stworzona przez rosyjskich naukowców samodzielna dyscyplina językoznawcza, zwana frazeologią, zajmowała się zagadnieniami rozgraniczenia aspektów frazeologicznych od nauki o zdaniu i leksykologii. Przedstawiała klasyfikację jednostek frazeologicznych, zmiany semantyczne w obrębie frazeologizmów różnych języków oraz związki frazeologizmów z innymi subsystemami języka (por. Burger, Jaksche 1973: 61). Prace lingwistów rosyjskich, które powstały w drugiej połowie lat 60-tych ubiegłego wieku, stanowiły wartościowy materiał badawczy i były źródłem wielu cennych spostrzeżeń. W tym samym czasie badania nad istotą frazeologizmu prowadzono również poza obszarem języka rosyjskiego i niemieckiego.

Od początku lat 70-tych XX wieku ponownie wzrosło zainteresowanie tematyką frazeologiczną. Zmierzano nawet do „połączenia sił” na polu frazeologii i gramatyki generatywnej.

Pierwsze opracowanie niemieckiej frazeologii dokonane przez rosyjskich lingwistów przypisuje się I. I. Černyšewej (1970). Oprócz kwestii klasyfikacji związków frazeologicznych, Černyševa opisała również zagadnienia synonimii i polisemii między jednostkami frazeologicznymi. Warto nadmienić, iż germanistyka obszaru niemieckojęzycznego szybko podjęła wyzwanie. Należy tu wskazać na badania U. Weinreicha (1972), poddające analizie zagadnienie idiomatyki w ramach semantyki generatywnej. Interesujące były także rozważania angielskiego uczonego A. Makkai'ego (1972) oparte na teorii stratyfikacji. Pod względem zakresu i różnorodności ujmowania problemu, prace te nie dorównywały jednakże opracowaniom naukowców rosyjskich.

Biorąc pod uwagę sposób ujęcia tematu oraz wnioski dotyczące idiomatyki niemieckiej, duże znaczenie miała praca współautorska H. Burgera i H. Jaksche (1973). Rolę i funkcję frazeologizmów w tekście określił W. Koller (1977), co zaowocowało wyczerpującym opracowaniem tego zagadnienia. Natomiast naukowo - historyczny przegląd rozwoju badań nad frazeologią przedstawili K. Daniels (1979, 1976) i K.D. Pilz (1978). W roku 1982 ukazała się obszerna i przejrzysta praca autorstwa W. Fleischera (1982), który swoje rozważania przeprowadził na bazie współczesnego języka niemieckiego. Zagadnienia te, ujmowane w różnych kontekstach, znalazły także odzwierciedlenie we wspólnej pracy H. Burgera, A. Buhofera i A. Sialma (1982), a w latach późniejszych w monografiach J. Häusermanna (1987), H. Schemanna (1993) i B. Sandiga (1994). Dzieła te stanowiły wartościowy wkład w dalszy rozwój badań nad frazeologią języka niemieckiego.

W licznych pracach, które powstały w latach 90-tych XX wieku, skoncentrowano się na kwestiach dotyczących uszczegółowienia kryteriów, umożliwiających rozróżnienie

trzech rodzajów związków wyrazowych, tj.: 1. frazeologizmów, 2. kolokacji⁴ (jako związków wyrazowych o znacznej łączliwości elementów) i 3. wolnych związków wyrazowych. Problemowi badań nad frazeologizmem i kolokacjami poświęcone były zarówno monografie (np. B. Kißig 1993), jak też liczne artykuły w periodykach językoznawczych i dydaktycznych (np. J. Bahns 1993, L.M. Barrios 1997, E. Donalies 1994, A. L. Kjær 1992, A. Lehr 1993).

W językoznawstwie polskim termin **idiom** został użyty po raz pierwszy w XIX wieku w *Słowniku Wileńskim* (1861) oraz w *Słowniku języka polskiego*, zwanym warszawskim (1920-1927) współautorstwa J. Karłowicza, A. Kryńskiego i W. Niedźwiedzkiego. Obszerne monografie dotyczące polskiej frazeologii ukazywały się w latach 70- i 80-tych ubiegłego wieku. Niekwestionowane zasługi dla rozwoju współczesnej polskiej frazeologii należy przypisać takim językoznawcom, jak: S. Bąba (np. 2003, 1986, 1982, 1979, 1976), S. Skorupka (1973, 1960, 1958, 1950), A. M. Lewicki (1988, 1982, 1976), D. Buttler (np. 1981, 1974, 1960), A. Pajdzińska (1993). S. Bąba jest autorem słowników frazeologicznych języka polskiego, ponadto twórcą terminów: stabilności, innowacji i parafrazy związku frazeologicznego w kontekście poprawności jego stosowania. S. Skorupka prowadził badania w zakresie struktury, składni i stylistyki frazeologizmu. A. M. Lewicki zajmował się frazeologią syntaktyczną, stałością i zmiennością związków frazeologicznych oraz frazeologizmem w leksykografii. Przedmiotem badań D. Buttler były takie zagadnienia, jak: derywacja frazeologiczna, rodzaje błędów frazeologicznych, frazeologia jako element dowcipu językowego i jej powiązania z językiem potocznym. Natomiast A. Pajdzińska zgłębiła i poddała wnikliwej analizie problem frazeologizmu jako narzędzia w poezji.

Współcześnie aspekt frazeologiczny widoczny jest w licznych artykułach i opracowaniach naukowych, w których autorzy przedstawiają różnorodność koncepcji, a co za tym idzie, wnoszą wkład w dalszy rozwój frazeologii jako samodzielnej dyscypliny językoznawczej.

---

⁴ Pojęcie *kolokacji* (łac. *collocatio* – otoczenie) jest podstawą tzw. teorii kolokacji, opracowanej przez brytyjskiego lingwistę J.R. Firtha w *Modes of Meaning*. "Papers in Linguistics" 1957, str. 190-215. Współczesna definicja kolokacji wg B. Kißig (por. 1995: 76) to: "powtarzające się, półstałe lub stałe, przede wszystkim jednak uzualne połączenia wyrazowe, które występują w pewnym ściśle określonym zakresie komunikacyjnym, a składają się z dwóch lub więcej elementów, zestawionych są ze sobą w sposób hierarchiczny. Te reprezentujące różne części mowy elementy kolokacji mogą być w pewnych granicach wymieniane na inne" (tłum. własne).

2. Stosowanie terminów frazeologicznych w ujęciu historycznym

Frazeologia jako nauka o złożonych strukturach językowych operuje własnym aparatem pojęciowym. Na przestrzeni lat stosowano rozmaite określenia dla opisanego zjawiska językowego. Zasadne zatem staje się prześledzenie rozwoju terminologii frazeologicznej.

Według słownika *New English Dictionary on historical principles* (1888-1928) termin **frazeologizm** utworzony został w XVI wieku. W swej greckiej postaci φρασσεολογία i łacińskim odpowiedniku *phraseologia* pojawił się w tytule grecko-łacińskiego słownika autorstwa M. Neandra w roku 1558 (Kurkowska, Skorupka 1959: 151). Początkowo stosowanie nowo powstałego terminu ograniczało się do określenia: „zbioru wyrażen językowych i zwrotów”, później oznaczało także „charakterystyczny dla autora każdego dzieła sposób wyrażania się”. Pierwotne znaczenie tego terminu nacechowane było jednak pejoratywnie. W XVII wieku przejęto z języka francuskiego określenie *phrase*, które oprócz znaczenia „zwrot”, używane było również w nowym kontekście: „nic nie mówiące, puste treściowo wyrażenie” (por. Fleischer 1982: 8). Także w późniejszych słownikach terminem frazeologizm określano „pustą treściowo, piękną mowę” oraz „skłonność do takowej” (np. F. L. K. Weigandt 1909-1910).

W Polsce termin **frazeologia** pojawił się w drugiej połowie XIX wieku. *Słownik języka polskiego* M. Orgelbranda, zwany wileńskim (Wilno 1861), notuje go w dwu znaczeniach: 1) „budowa okresów, zdań, szykowanie wyrazów” i 2) „sposób gładkiego wystawiania się przy ubóstwie myśli” (Kurkowska, Skorupka 1959: 151-152).

Najnowszy słownik języka polskiego podaje definicję, która odzwierciedla aktualny stan badań nad tą dziedziną wiedzy:

„**Frazeologia** <fr. *phraséologie*> 1. jęz. a) „zasób wyrażen, zwrotów i fraz związków frazeologicznych właściwych danemu językowi”, b) „dział językoznawstwa badający wyrażenia, zwroty i frazy związków frazeologicznych występujące w danym języku, charakterystyczne dla danego języka”. 2. książk. lekcew. „ozdobne wyrażenia lub zwroty pozbawione głębszej treści” (Dubisz 2003: 945).

Termin **idiom** funkcjonuje w języku niemieckim od końca XVII wieku, jako „eigentümliche Mundart” (Weigand 1909-1910: 914). W wieku XVIII używano zapomnianego dziś określenia *Idiotismus*, wprowadzonego przez J. Chr. Gottscheda (por. 1970: 538), który wyjątkowość i niepowtarzalność frazeologizmów upatrywał między innymi w tym, iż sprawiają one znaczną trudność przy próbie przetłumaczenia na język obcy, a ich odzwierciedlenie dosłowne rzadko przynosi pożądaną efekt. W tym czasie słowniki wyrazów obcych notowały termin *idiomatologia* także w znaczeniu nauki

o osobliwościach języka (por. Heyse 1906: 428). Termin ten stał się podstawą dla używanego dziś określenia *idiomatyka*. Natomiast terminy *Redensart* (pol. wyrażenie) i *Redewendung* (pol. zwrot) odnotowano w źródle leksykograficznym już w roku 1691 (por. Pilz 1978: 730).

Terminologii frazeologicznej na obszarze języka niemieckiego poświęcono szczególnie dużo miejsca w latach 70-tych. Od tego czasu w języku tym funkcjonuje prawdziwa różnorodność określeń. A. Rothkegel (1973: 5) wymienia w swej monografii terminy, które uważane są za synonimiczne dla proponowanego przez nią określenia *festes Syntagma*: *Redewendung*, *stehende Redewendung*, *Wendung*, *feste Wendung*, *feste Verbindung*, *Wortverbindung*, *mehr oder weniger feststehende Redensart*, *gänzlich erstarrte Wortfügung*, *syntaktische Gruppe*, *Syntagma*, *Wortgruppenlexem*, *idiomatische Phrase*, *idiomatische Redewendung* i *Idiom*. Z kolei K. D. Pilz (1978) nazywa ten fenomen językowy *leksemem frazeologicznym* (niem. *Phraseolexem*) i przedstawia kolejne synonimiczne określenia: *komplexe Einheit*, *Fertigbauteil*, *Formel*, *erstarrte Fügung*, *Gebrauchsmetapher*, *Idiotismus*, *phraseologische Einheit*, *Phraseologismus*, *Redeweise*, *vorgeformte Sprachwendung*, *autonomes Syntagma*, *geformter Wortblock* i *Wortzusammenstellung*.

We współczesnych słownikach języka niemieckiego termin **frazeologia** funkcjonuje już tylko w znaczeniu „stały związek wyrazowy, zwrot”:

„**Phraseologie** (auch: Idiomatik) 1. Gesamtheit der Phraseologismen einer Sprache, 2. Wissenschaft oder Lehre von den Phraseologismen, die sich mit der Bestimmung, Abgrenzung, Beschreibung, Erklärung und Klassifizierung von Phraseologismen beschäftigt sowie ihrer Herkunft, Struktur, Bedeutung und Funktion. Bisweilen wird die Phraseologie als Teildisziplin der Lexikologie, bisweilen als selbständige linguistische Teildisziplin angesehen“ (Metzler 2000: 529)⁵.

3. Charakterystyka frazeologizmu

Pod pojęciem stałych związków wyrazowych należy rozumieć takie połączenia wyrazowe, których znaczenie nie jest tożsame z sumą znaczeń poszczególnych komponentów (Rechtsiegel 1984: 175). Innymi słowy – ich całkowitego znaczenia nie można wywnioskować z sumy znaczeń kolejnych elementów takich połączeń

---

⁵ „**Frazeologia** (także idiomatyka) 1. ogół frazeologizmów danego języka, 2. nauka o frazeologizmach, zajmująca się określeniem statusu frazeologizmu, odgraniczeniem od innych związków wyrazowych, opisem, objaśnieniem i klasyfikacją frazeologizmu oraz jego pochodzeniem, strukturą, znaczeniem i funkcją. Frazeologia uznawana jest czasem za jedną z dyscyplin leksykologii, niekiedy zaś za odrębną dziedzinę lingwistyczną” (tłum. własne).

wyrazowych, np. *jaskinia lwa* ≠ *miejsce, gdzie zwierzę to przebywa*, lecz *jaskinia lwa* = *miejsce niebezpieczne, centrum zagrożenia*. Związki te przyjmują więc funkcję pojedynczego leksemu. W procesie komunikacyjnym nie są one każdorazowo tworzone na nowo, lecz reprodukowane. Frazeologizmy definiowane są także jako: kilkuelementowe połączenia wyrazowe, których główną cechą jest idiomatyczność, stabilność leksykalno – semantyczna i syntaktyczno-strukturalna. Im mniej z tych kryteriów spełnia dane połączenie wyrazowe, tym bliżej mu do wolnego związku wyrazowego (por. Kißig 1995: 65).

Dokładny opis frazeologizmu, który jednocześnie ułatwia odgraniczenie stałego związku wyrazowego od kolokacji i wolnego związku wyrazowego, możliwy jest na podstawie oznaczenia i objaśnienia cech charakteryzujących frazeologizm:

Cecha	Objaśnienia i przykłady
Charakter wieloelementowy	Frazeologizmy różnią się ilością elementów, czasem występować mogą jako związek dwuwyrazowy, np. <i>spiec raka</i> , czasem mają charakter zdania, np. <i>Nauka nie poszła w las</i> = <i>wiedza, którą ktoś zdobywał, okazała się rzetelna i pożyteczna; ktoś dobrze opanował coś, czego się uczył</i> (przykład: Bodek, Buława, Brzozowska 2003: 137). Ten ostatni rodzaj frazeologizmów zwany jest „leksemem zdaniowym” (niem. Satzlexem, por. Pilz 1978: 8) lub „stałą syntagmą” (niem. festes Syntagma, por. Rothkegel 1973: 5). Kolokacje natomiast tworzą najczęściej związki dwuelementowe, które powstają z połączenia czasownika z rzeczownikiem i przymiotnika z rzeczownikiem np. <i>rzadkie włosy</i> , <i>zjełczełe masło</i> , <i>wyrażać nadzieję</i> , <i>pogardę</i> lub <i>obawę</i> .
Stabilność	Kryterium to określa niezmienność frazeologizmu w zakresie liczby elementów oraz ich niewymiennność ze względu na fakt występowania zawsze w tej samej kombinacji elementów, np. <i>kupować kota w worku</i> – * <i>kupować kota w walizce</i> , <i>chować głowę w piasek</i> – * <i>chować rękę w piasek</i> . Kryterium to może jednak wprowadzać w błąd, gdyż niewiele frazeologizmów nie dopuszcza w ogóle żadnych zmian, np. niezmiennym frazeologizmem jest: <i>syzyfowa praca</i> , ale już frazeologizm: <i>wrzucać coś do jednego worka</i> może występować w nieco zmienionej formie bez uszczerbku dla znaczenia: <i>wrzucać coś w jeden worek</i> (przykład: Bąba 1986: 23). Kolokacje dopuszczają zmiany swych elementów składowych, ale w granicach łączliwości wyrazów: <i>snuć plany</i> – * <i>snuć perspektywy</i> , <i>ognisko wojny</i> – * <i>ognisko pokoju</i> , <i>ponieść porażkę</i> , <i>odnieść zwycięstwo</i> – * <i>odnieść porażkę</i> (przykłady: Doroszewski 1980: 1033).
Idiomatyczność	Tę cechę frazeologizmu definiuje się jako „istnienie znaczenia frazeologizmu, nie będącego sumą jego poszczególnych elementów” (por. Günther 1990: 62), np. frazeologizm: <i>przełknąć gorzką pigułkę</i> może być użyty w znaczeniu dosłownym, ale posiada oczywiście znaczenie przenośne: <i>bez sprzeciwu znieść przykrości, upokorzenia; wysłuchać przykrych dla siebie uwag, wymówek, złośliwych aluzji, nie reagując na nie</i> (Bodek, Buława, Brzozowska 2003: 179).
Reprodukcja (odtworzalność)	Pod tym terminem rozumie się jedną z najbardziej charakterystycznych cech frazeologizmów, która pozwala odróżnić je od innych związków wyrazowych. Frazeologizmy nie są

	każdorazowo tworzone na nowo, lecz przywoływane z pamięci jako gotowe struktury, nie są więc budowane z poszczególnych elementów za pomocą reguł łączliwości. Kolokacje natomiast powstają dzięki asocjacji jednego elementu z drugim, np. czasownik <i>dokonać</i> przywołuje na myśl takie rzeczowniki: <i>dzieło</i> (<i>dokonać dzieła</i>), <i>odkrycie</i> (<i>dokonać odkrycia</i>), <i>wynalazek</i> (<i>dokonać wynalazku</i>), <i>cuda</i> (<i>dokonać cudów</i>). Wolne związki wyrazowe są połączeniami tworzonymi doraźnie poprzez zwykłe zestawienie elementów składowych.
Uzus językowy (zwyczaj i tradycja językowa)	Kryterium to nie odnosi się do statystycznej frekwencji stosowania lub występowania w języku, lecz do obecności pewnych frazeologizmów w języku danej społeczności, która gwarantuje ich ciągłe użycie (Donalies 1994: 342).

4. O poprawności stosowania związku frazeologicznego

Istnieją cztery podstawowe zasady poprawnego stosowania związków frazeologicznych: 1. zasada stabilności struktury frazeologizmu, 2. zasada stabilności kontekstu frazeologicznego, 3. zasada semantycznego i stylistycznego zharmonizowania frazeologizmu z kontekstem, 4. zasada umiaru w nasyceniu tekstu frazeologizmami (Bąba 1976: 27). Reguła ustabilizowanego kontekstu zakłada zasadę leksykalnej łączliwości frazeologizmu:

„W praktyce językowej dość często bywa tak, że frazeologizm nie wykorzystuje wszystkich z możliwych połączeń, lecz poprzestaje jedynie na wybranych i tradycyjnie ustalonych sąsiedztwach leksykalnych. Pod tym względem łączliwość leksykalna frazeologizmu jest „przewrotna”, czasem wręcz „nieobliczalna”. Nie znaczy to jednak, że nie da się ustalić jakichś jej zasad szczegółowych” (Bąba 1976: 28).

Z badań przeprowadzonych przez S. Bąbę (1976: 30) wynika, że frazeologizmy zawierające metaforę animalistyczną, łączą się z określeniami realiów świata ludzkiego, a nie zwierzęcego. Taki właśnie ograniczony zakres użycia będą miały frazeologizmy: *ruszyć z kopyta*, *rozwinąć skrzydła*, *chodzić jak błędna owca*, których zastosowanie w odniesieniu do zwierząt nie tylko brzmi śmiesznie, ale jest błędem w zakresie łączliwości, np.: **Pies ruszył z kopyta*, *rozwinął skrzydła*, *chodził jak błędna owca*. Podobnie ograniczoną łączliwość leksykalną będą posiadały frazeologizmy odnoszące się do świata roślinnego i świata natury: *rosnąć jak grzyby po deszczu*, *spaść jak grom z jasnego nieba*, ponieważ zestawienie ich z rzeczownikami z tego samego zakresu

semantycznego da podobny efekt humorystyczny: **Deszcz spadł jak grom z jasnego nieba, *Podgrzybki rosły jak grzyby po deszczu*⁶.

„Chcąc poprawnie posługiwać się frazeologizmami, musimy nie tylko znać ich strukturę formalną i semantyczną, lecz także zapamiętać ich utrwalone w społecznej świadomości konteksty, czyli ich okolice leksykalne” (por. Tokarski 1969: 239).

Kiedy reguły te nie są przestrzegane i tradycyjna zasada łączliwości zostanie naruszona, powstają modyfikacje związków frazeologicznych, które mogą być uzasadnione funkcjonalnie. Jeśli okaże się, iż dana modyfikacja nie spełnia w danym tekście zasady funkcjonalności, uznamy ją za błąd frazeologiczny (por. Bąba 1976: 29).

„Podstawowym warunkiem poprawnego i celowego posługiwania się związkami frazeologicznymi jest trafna ocena stopnia leksykalizacji tych związków. Musimy jasno sobie uświadomić, na ile zatarł się w danym połączeniu wyrazowym związek między znaczeniem a strukturą, w jakim stopniu można już ten związek w poszczególnych użyciach lekceważyć. Ocena ta jest oczywiście niełatwa, często wyraźnie uzależniona od indywidualnego odczucia”, (...) np.: *Ziemniaki wyszły z fali mrozów obronną ręką* → *nie poniosły strat, uszczerbku* → niepoprawne użycie rzeczownika *ręce* w odniesieniu do ziemniaków, *Mieszka w ruderze podszytej wiatrem, grożącej lada dzień zawaleniem* → *w lichej, nędznej chacie* → niepoprawne użycie przydawki, odnoszącej się tylko do części garderoby (por. Kurkowska, Skorupka 1959: 169).

Frazeologizmy charakteryzują się także wieloznacznością, która może prowadzić do różnej interpretacji przekazywanej treści, np:

- *z dnia na dzień* = *od dnia do dnia, na dzień następny, stopniowo*
- *mieć dobrze w głowie* = *być rozsądnym, rozumnym, być pod wpływem alkoholu*
- *kręci się komu w głowie* = *ktoś doznaje zawrotu głowy, ktoś jest oszołomiony, zdumiony czymś* (przykłady: Skorupka 1976: 218).

Stosunkowo często wieloznacznością odznaczają się także frazeologizmy porównawcze, które przy tej samej strukturze i podobieństwie elementów mają zupełnie odmienne znaczenia: *zły jak pies, wierny jak pies*. Wieloznaczność frazeologizmu bezpośrednio koreluje z jego przenośnym rozumieniem.

---

⁶ W prezentowanym fragmencie pracy powyższe zagadnienie omówiono w oparciu o przykłady własne autorki.

4. 1. Relacje semantyczne między frazeologizmami a stylistyka językowa

W codziennych kontaktach interpersonalnych lub rodzinnych posługujemy się swobodną odmianą polszczyzny, czyli językiem potocznym. Ze względu na spontaniczność wypowiedzi dopuszcza on odstępstwa od normy poprawnościowej w zakresie składni, koncentrując się na treści oraz na wzmocnieniu ekspresji. Język potoczny cechuje się niezwykłym bogactwem frazeologizmów, które występują w stosunku do siebie w określonych relacjach. Rodzaje relacji semantycznych występujące między frazeologizmami według A. Pajdzińskiej (1988: 91) to:

■ **Synonimia** – w przypadku konstrukcji niefrazeologicznych ta sama treść wyrażana jest za pomocą takich zabiegów jak syntaktyczne lub leksykalne przekształcenie, natomiast frazeologizmy występują w relacjach synonimicznych w stosunku do siebie przede wszystkim dzięki ich ekspresywności.

► jednostkami synonimicznymi dla *mówić komuś nieprawdę* będą frazeologizmy: *wciskać komuś kił, wciskać komuś ciemnotę, wstawiać komuś lipę, wstawiać komuś bajer, brać kogoś na pic*.

► jednostkami synonimicznymi dla *natrętnie prosić o coś* będą frazeologizmy: *suszyć komuś głowę, wiercić komuś dziurę w brzuchu, zawracać komuś głowę, gitarę, brzęczeć komuś za uszami, trzeszczeć komuś nad głową*.

► jednostkami synonimicznymi dla *nic nie wnosząca rozmowa* będą frazeologizmy *puste, próżne, czcze gadanie, babskie gadanie, mowa – trawa, mowa do chińskiego ludu, gadka – szmatka, głodne kawałki, trele – morele* (Pajdzińska 1988: 93-95).

■ **Antonimia** – między frazeologizmami relacja ta zachodzi wtedy, gdy między ich znaczeniami można stwierdzić istnienie elementu negacji jako przeciwieństwa dwóch słów. Rozróżnia się trzy rodzaje relacji antonimicznych:

1. relacje, które swoje antonimiczne znaczenie zawdzięczają konkretnemu komponentowi, np.:

► jednostkami synonimicznymi dla *zaczął mówić* będą frazeologizmy *otworzył gębę, usta, pysk, buzię* ⇔ a jednostkami antonimicznymi dla nich, w znaczeniu *przestał mówić* będą frazeologizmy *zamknął gębę, usta, pysk, buzię, zasznurował, zacisnął, zaciął usta, wargi*.

2. relacje, w których element negacji różnicuje znaczenie obu frazeologizmów:

► jednostkami synonimicznymi dla *mówić komuś coś wprost* będą frazeologizmy *mówić bez ogródek, prosto z mostu, wyłładać kawę na ławę, nazywać coś po imieniu* ⇔ jednostką antonimiczną dla nich w znaczeniu *nie mówić wprost* będzie frazeologizm *owijać coś w bawetnę*.

3. relacje z antonią dwóch komponentów: większy-mniejszy, głośno-cicho, szybko-wolno:

► *krzyczeć* ⇔ *mówić cicho*; *drzeć gębę* ⇔ *mówić pod nosem*

► *mówić dużo i bez zastanowienia* ⇔ *zastanawiać się nad każdym wypowiedzianym słowem*; *mleć językiem, gębą* ⇔ *ważyć, dobierać słowa* (Pajdzińska 1988: 102-104).

■ **Polisemia** – jednostkę polisemiczną definiuje się jako jednostkę leksykalną, charakteryzującą się wieloznacznością, czyli posiadającą wiele znaczeń, pochodzących ze wspólnego źródła:

► przykłady relacji polisemicznej:

otwierać usta = zaczynać mówić, dziwić się, zasłuchać się

mówić na wiatr = mówić bez skutku, nie znajdując posłuchu; mówić, nie biorąc odpowiedzialności za swoje słowa (Pajdzińska 1988: 110).

Możliwości stosowania dowolnego stylu wypowiedzi (także z uwzględnieniem frazeologizmu) polegają na tym, iż użytkownik języka dysponuje pewną skalą wariantów leksykalnych i syntaktycznych, za pomocą których może wyrazić to, co ma na myśli (por. Burger, Jaksche 1973: 93). Zakładamy oczywiście, że użytkownik języka dokona wyboru wariantu właściwego, inaczej jego komunikat nie będzie precyzyjny.

W określonym gatunku literatury oraz publicystyki można dostrzec tendencję do stosowania licznych przekształceń struktury lub składu leksykalnego związków frazeologicznych. Tego typu zabiegi stylistyczne stawiają pod znakiem zapytania nie znaczenie samego frazeologizmu, lecz stałość i niezmienność jego formy (por. Burger, Jaksche 1973: 97). Natomiast, w jakim stopniu zmiany te wpływają na treści znaczeniowe związków frazeologicznych, zależy przeważnie od kontekstu, w jakim wyrażenia te zostały usytuowane w tekście.

„Frazeologia, rozpatrując związki wyrazowe od strony semantycznej, ustala ich treści znaczeniowe i zharmonizowanie z kontekstem oraz rozpatruje elementy związku ze względu na ich spoistość wewnętrzną (...). Stylistykę interesuje zastosowanie związków frazeologicznych w większych jednostkach językowych, takich jak zdanie, cała wypowiedź, a nawet cały utwór” (Skorupka 1960: 97).

Frazeologizmy można przyporządkować rozmaitym płaszczyznom stylu, dokładnie tak, jak poszczególne słowa. Dlatego cieszą się one znaczną frekwencją w języku potocznym. Analizowane w niniejszej pracy jednostki frazeologiczne pochodzą z materiałów publicystycznych, których język - w większym stopniu niż inne formy wypowiedzi utrwalone na piśmie - zbliżony jest do przeciętnej polszczyzny warstw wykształconych. Charakteryzuje się więc potocznością, przewagą elementów o funkcjach przede wszystkim komunikatywnych i ubóstwem zabiegów stylizacyjnych. Teksty prasowe zawierają liczne połączenia wyrazowe, zaczerpnięte z różnych odmian polszczyzny. Biorąc pod uwagę specyficzne warunki pracy dziennikarskiej, teksty te podlegają mniej rygorystycznej kontroli językowej niż wydawnictwa książkowe. Ich lektura może zatem dostarczyć cennego materiału do analizy zagadnienia funkcji związków frazeologicznych w języku.

4.2. Funkcja frazeologizmu w języku

Stosowanie frazeologizmów uzależnione jest od rozmaitych czynników komunikacyjnych: sytuacji komunikacyjnej, celu (czyli intencji nadawcy), jego stosunku do odbiorcy, formy komunikacji (ustna lub pisemna) oraz rodzaju komunikatu – np. wystąpienie publiczne, rozmowa osobista, artykuł prasowy.

Ważną funkcją frazeologizmów jest ich zdolność do ukazywania i wyrażania stanu emocjonalnego nadawcy. Zwroty frazeologiczne mogą posłużyć między innymi do podtrzymania zainteresowania słuchaczy oraz wytworzenia głębszego kontaktu pomiędzy nadawcą a odbiorcą. Wykorzystywane są także dla podkreślenia przynależności do konkretnej grupy społecznej, do zasygnalizowania o identyfikowaniu się z jej poglądami, koncepcjami i ideologią. Umiejętnie zastosowane, mogą sprawić, że tekst nabierze nieco mniej lub bardziej oficjalnego charakteru, a to za sprawą budowania ekspresji w wypowiedzi i nadawania jej obrazowości, albo wprost przeciwnie – nadawca świadomie i celowo zrezygnuje z tego typu zabiegów. Właściwości frazeologizmów w zakresie ich funkcji trafnie formułują w swojej pracy W. Kochański, B. Klebanowska, A. Markowski (1989: 298):

„Frazeologizmy ożywiają bowiem tekst, urozmaicają go i uplastyczniają. Czasem ujmują zwięźle treść, którą w innym przypadku trzeba by wyrazić dłuższym omówieniem. Kiedy indziej przekazują ją w sposób emocjonalny i pominięcie frazeologizmu byłoby równoznaczne z zatarciem tej emocjonalności”.

W niektórych gatunkach prozy (w beletrystyce, publicystyce, czy dziennikach prasowych) wykorzystuje się zdolność frazeologizmów do tworzenia struktur odbiegających od pierwowzoru (por. Fleischer 1982: 30). Jest to zwykle zabieg celowy, ułatwiający przekazanie zamierzonej treści. Koreluje to z inną, ważną kwestią, której warto poświęcić kilka słów. Otóż łatwo zauważyć, że komunikaty zawarte w tekstach publicystycznych mogą mieć charakter eksplicytny lub implicytny. Pierwsze – to informacje, które wyrażone są bezpośrednio i klarownie. Drugie – to informacje nie dość jasno sformułowane, zawierające różnego rodzaju niedomówienia lub aluzje, siłą rzeczy kierujące czytelnika (odbiorcę) w stronę własnych domysłów i interpretacji (por. Lipiński 2000: 17). Funkcję implicytną w tekście może spełnić zarówno frazeologizm nieprawidłowo zastosowany, który spowoduje zniekształcenie treści komunikatu, jak i taki, który zostanie użyty z pełną świadomością i poprawnie. Drugi przypadek zastosowania frazeologizmu i wkomponowanie go w treść komunikatu będzie środkiem wykorzystanym do realizacji celu przekazu, który wyznaczył sobie autor. Celnie ujął to K. Lipiński w swojej książce *Vademecum tłumacza* (2000), konstatując:

„Informacjami implicytnie zawartymi w tekście operują także teksty publicystyczne i teksty reklam, mowy polityczne i teksty kabaretowe, krótko mówiąc: wszystkie rodzaje komunikatów, które budują napięcie pomiędzy informacją bezpośrednio wyrażoną i tą jedynie zasugerowaną”.

5. Wspólne źródła frazeologii języków europejskich

Wewnętrzne reguły każdego języka nie powstały od razu, lecz kształtowały się w trwającym setki lat skomplikowanym procesie, w którym stykały się i przenikały wzajemnie rozmaite wpływy różnych kultur i wydarzeń społeczno-historycznych (por. Kurkowska, Skorupka 1959: 163). To właśnie dlatego frazeologia języków europejskich wykazuje wiele cech wspólnych. Zasadniczy wpływ na zasób frazeologiczny języków europejskich miała kultura grecko-łacińska. Wskazują na to obecne w każdym nieomal języku wyrażenia i zwroty, których źródeł upatrywać należy w mitologii, literaturze i historii świata starożytnego (Kurkowska, Skorupka 1959: 162):

- **mitologia** - syzyfowa praca – *Sisyphusarbeit*, stajnia Augiasza – *Augiasstall*, męki Tantara – *Tantalusqualen*, pięta achillesowa - *Achillesferse*
- **historia** - pyrrusowe zwycięstwo – *Pyrrhussieg*, węzeł gordyjski - *gordischer Knoten*, drakoński przepis / środek - *drakonische Vorschrift / Massnahme*, przekroczyć Rubikon - *den Rubikon überschreiten*
- **literatura** - wzrok bazyliuszka – *Basiliskenblick*, łabędzi śpiew – *Schwanengesang*.

„Gdy chodzi o sposoby wyrażania czynności i stanów umysłowych, procesów psychicznych i związaną z tym frazeologię, to języki europejskie spotykają się ze sobą u źródeł łacińskich lub grecko-łacińskich, więc piętno łaciny w dziedzinie pojęć umysłowych we wszystkich językach europejskich jest faktem bezspornym i bardzo wyraźnym, i wyprzeć się tego dziedzictwa nie może żaden kulturalny Europejczyk” (Doroszewski 1951: 144).

Kolejnym źródłem pochodzenia licznych zwrotów frazeologicznych jest Biblia, np. ciemności egipskie – *ägyptische Finsternis*, wołać o pomstę do nieba – *zum Himmel nach Rache schreien*, chodzić jak błędna owca – *wie ein verirrtes Schaf umhergehen* (Kurkowska, Skorupka 1959: 164).

Elementami wskazującymi na istnienie frazeologicznych podobieństw są często cytaty z wybitnych dzieł literatury światowej.

Z biegiem czasu wiele zwrotów straciło swoje pierwotne znaczenie, inne stały się komponentami języka potocznego: *ani na jotę (nie odstąpić od swojego zdania)* – *um kein Jota (von seiner Meinung abweichen)*. Zwłaszcza język potoczny wyróżnia się dużą

częstotliwością sytuowania w nim zwrotów frazeologicznych. Zwroty te pochodzą z różnych dziedzin życia. Wiele odnosi się do warunków bytowych, zwyczajów, czy też wyobrażeń o minionych stuleciach, które stały się nam obce, ponieważ zmieniły się warunki społeczne i kulturowe. Do dziedzin tych zaliczymy np.: rycerstwo, turnieje, wojsko, polowania, rzemiosło, prawo. Oto przykłady:

- **wojsko** - *spalić za sobą mosty* (uniemożliwić sobie powrót do kogoś, czegoś)
- **rzemiosło** - *cienko prząść* (żyć w niedostatku)
- **uprawa ziemi** - *siać niezgodę* (doprowadzać do nieporozumień) (przykłady: Kurkowska, Skorupka 1959: 161).

W niektórych frazeologizmach odnaleźć można elementy baśniowe, wątki z legend, bajek i opowiadań. Frazeologizmy odzwierciedlają także wydarzenia społeczne, polityczne, dokumentują słynne sformułowania polityków, poetów i myślicieli. Można je zatem nazwać świadectwem ducha czasu, który zostaje zachowany w języku dzięki trafności zdefiniowania danego zjawiska oraz nadania mu obrazowości (por. Wotjak, Richter 1994: 89).

Związki frazeologiczne rejestrują nie tylko przemiany historyczne minionych epok, lecz dokumentują także naszą rzeczywistość. Ta tzw. nowsza warstwa frazeologiczna odzwierciedla współczesne czasy, w których ważne miejsce zajmuje nauka, technika, przemysł i handel. W ten oto sposób powstają nowe związki frazeologiczne, których treść staje się zrozumiała na podstawie przenośnego znaczenia poszczególnych komponentów leksykalnych, np.: *krótkie spięcie* (ostra wymiana zdań), *reakcja łańcuchowa* (warunkowanie jednych faktów przez drugie), *zielone światło* (wszelkie ułatwienia i poparcie dla czegoś), *pracować pełną parą* (intensywnie) - (przykłady: Kurkowska, Skorupka 1959: 168 i nast.).

Znaczna część polskich i niemieckich związków frazeologicznych pochodzi z XV i XVI wieku, wiele jest jeszcze starszych. Wieloraka użyteczność i funkcjonalność językowa sprawiają, iż mimo wielu przemian frazeologizmy ciągle są integralną i niezastąpioną częścią każdego języka.

6. Wybrane aspekty badań kontrastywnych w zakresie frazeologii

Od końca lat 60-tych XX wieku, wraz ze wzrostem zainteresowania lingwistycznymi badaniami kontrastywnymi, równolegle podejmowano tego rodzaju analizy naukowe także w odniesieniu do frazeologii (Hessky 1987: 43). W dużym stopniu stało się tak za sprawą zgodnej opinii językoznawców i tłumaczy, iż translacja jest niezwykle ważnym czynnikiem w procesie nauczania i uczenia się języka obcego, przy

czym jej szczególna rola przejawia się w aspekcie porównawczym, czyli kontrastywnym sposobie ujęcia zagadnienia.

Pod pojęciem badań kontrastywnych rozumie się badanie porównawcze współczesnych systemów dwóch lub więcej języków w celu ustalenia istniejących w nich różnic i podobieństw (por. Eckert 1979: 75). Zastosowanie metod badań kontrastywnych, gdzie przedmiotem analizy porównawczej są związki frazeologiczne języków mniej lub bardziej spokrewnionych, wymaga dodatkowego uwzględnienia specyfiki i złożoności tych struktur (Eckert 1990: 492). Ujmując zagadnienie w sensie teoretycznym, wyróżnić można trzy zasadnicze sposoby naukowego prowadzenia badań porównawczych w obszarze frazeologii:

- wykorzystanie w tym celu przeprowadzonych już badań w obrębie wybranych języków, zestawienie ustalonych w niniejszych analizach faktów, danych i przyjęcie ich jako podstawy porównania,
- niezależnie od badań wcześniej przeprowadzonych, obranie własnego korpusu badawczego poprzez konfrontację poszczególnych jednostek frazeologicznych i porównanie ich według wybranych aspektów oraz ustalenie wzajemnych relacji, wyciągnięcie ogólnych wniosków,
- zbadanie frazeologicznych możliwości wypowiedzi, służących językowemu ujęciu pojęć i kontrastywne ich zestawienie (Hesky 1987: 49).

Zasadność prowadzenia badań kontrastywnych w zakresie frazeologii pozostaje w ścisłym związku z praktyką dydaktyczną, translatoryczną i leksykograficzną.

Niekwestionowane znaczenie analizy porównawczej dotyczącej frazeologii leży u podstaw dydaktyki każdego języka obcego. Przedmiotem zainteresowania naukowego będzie tu przede wszystkim problematyka związana z rozpoznaniem związku frazeologicznego w tekście, właściwym odczytaniu jego znaczenia oraz umiejętnością prawidłowego zastosowania przez osobę przyswajającą określony język obcy. Poszukuje się zatem odpowiedzi na pytania o wpływ języka ojczystego na proces przyswajania frazeologizmów w języku obcym, o rolę semantycznych czynników, wskazujących na występowanie idiomatyczności oraz o zabiegi pomocnicze, ułatwiające zrozumienie treści związku frazeologicznego. Jak słusznie zauważa E. Hallsteinsdottir (1999: 93), każdy użytkownik języka powinien posiadać określoną kompetencję frazeologiczną w języku ojczystym, także w zakresie rozpoznawania i rozumienia frazeologizmów nieznanych lub zmodyfikowanych. Czynnikami sprzyjającymi takiemu rozpoznaniu jest leksykalizacja, relacja między dosłownym a frazeologicznym znaczeniem, nieregularności syntaktyczne i semantyczne oraz kontekst. Natomiast w rozpoznaniu frazeologizmu języka obcego pomocne mogą okazać się takie jego charakterystyczne cechy, jak: unikalność

komponentów frazeologizmu, rym, forma porównawcza, specyficzne formy syntaktyczne i morfologiczne, czy też przestarzałe formy gramatyczne (Hallsteinsdottir 1999: 93).

Cz. Schatte (1995: 93) w swoim artykule pt. *Kriterien für die Auswahl von Phraseologismen für den Unterricht Deutsch als Fremdsprache* wysuwa postulat i wnosi o zmianę nastawienia do nauczania związków frazeologicznych, które niejednokrotnie, szczególnie na początkowym etapie kształcenia językowego, bywają pomijane. Ze względu na trudność w odkodowaniu ich znaczenia (także w fazie na średnim poziomie zaawansowania) odgrywają marginalną rolę. Autorka podkreśla, że nauka frazeologizmów, obok możliwości uzyskania większej kompetencji w zakresie znajomości języka obcego, zachęca także do głębszej refleksji nad językiem ojczystym. Ze względu na fakt łączenia i wzajemnego przenikania różnych kultur oraz tradycji historycznych frazeologizmy stanowią skarbnicę wiedzy kulturoznawczej. Nie powinny być zatem postrzegane jako językowe anomalie, lecz jako niezbędne elementy każdego języka, których niedostateczna znajomość lub niepoprawne użycie prowadzi do błędów i nieporozumień językowych (Schatte 1995: 94). Z kolei L. Röhrich (1991: 48) zwraca uwagę na fakt, iż znajomość frazeologizmów stanowi o najwyższym stopniu przyswojenia języka obcego, co szczególnie uwidacznia się w ich celowo zmodyfikowanym użyciu lub zastosowaniu w formie gry językowej.

P. Kühn (1994: 423) poddaje krytyce wybrane przykłady ćwiczeń z zakresu frazeologii, wykorzystywane na lekcji języka obcego. Autor dowodzi, że ćwiczenia te jedynie w niewielkim stopniu stanowią pomoc w zrozumieniu treści związku frazeologicznego, ponieważ nie informują dostatecznie jasno o możliwości zastosowania danego frazeologizmu w określonej sytuacji językowej. Według autora – do codziennej praktyki dydaktycznej frazeologizmy wprowadzane są raczej przypadkowo i niesystematycznie. P. Kühn (1994: 424 i nast.) przedkłada też własną propozycję trójstopniowego systemu dydaktyzacji związków frazeologicznych według następującej kolejności działań:

1. rozpoznanie frazeologizmu (m. in. poprzez uwrażliwienie uczniów na możliwość wystąpienia frazeologizmów w tekście – zastosowanie w tym celu odpowiednich procedur pomocniczych),
2. odkodowanie znaczenia (zachęcenie do samodzielnej próby odgadnięcia znaczenia użytego frazeologizmu, zmarginalizowanie pomocniczej roli słownika),
3. zastosowanie praktyczne (zapoznanie z możliwościami zastosowania frazeologizmu w tekście).

R. Hessky (1987: 129) zwraca uwagę na problem selekcji materiału frazeologicznego, którego dobór na potrzeby dydaktyki języka obcego powinien uwzględniać relacje ekwiwalencji. Autorka podkreśla, że w przypadku ekwiwalencji

całkowitej pomiędzy związkami frazeologicznymi nie występują większe trudności w przyswojeniu takich jednostek frazeologicznych. Powyższa sytuacja nie wymaga użycia specjalnych dydaktyczno-metodycznych środków niezbędnych do przekazania słuchaczom właściwej treści frazeologizmów. Decyduje o tym poziom ekwiwalencji. W tym przypadku język ojczysty stanowi istotną pomoc i daje podstawę do odkodowania ich znaczenia. Natomiast różne typy ekwiwalencji częściowej przysporzyć mogą w tym względzie znacznie więcej trudności, czego rezultatem są częste błędy interferencyjne. Z tego właśnie powodu przykłady takich frazeologizmów powinny być poddane szczegółowej analizie w języku ojczystym, a następnie skonfrontowane z możliwymi odpowiednikami w języku obcym (Hessky 1987: 129).

Frazeologizmy postrzegane są także jako interesujący i ważny przedmiot badań kontrastywnych w zakresie translacji. Mówiąc o tłumaczeniu interlingwalnym, natychmiast kojarzymy ten proces z pojęciem ekwiwalencji, która jest wyznacznikiem praktyki translatorycznej. Również w analizie porównawczej dwóch języków punktem wyjścia i podstawą badania pozostaje zagadnienie ekwiwalencji, pomimo że wśród teoretyków ciągle nie ma zgody co do jednoznacznej definicji tego terminu. I tak na przykład cytowana wcześniej R. Hessky (1980: 67) stoi na stanowisku, iż najważniejszym elementem badania kontrastywnego jednostek frazeologicznych jest zagadnienie ekwiwalencji semantycznej. Jako czynniki różnicujące związki frazeologiczne, nawet przy zachodzącej ekwiwalencji znaczeniowej, autorka wymienia niezgodności strukturalne, obrazy językowe, motywację oraz brak semantycznej konwergencji komponentów związku frazeologicznego. Podobnej tematyce poświęcone jest również inne opracowanie naukowe R. Hessky pt. *Phraseologie. Linguistische Grundfragen und kontrastives Modell deutsch – ungarisch*. We wnioskach z przeprowadzonej analizy porównawczej frazeologizmów niemieckich i węgierskich autorka proponuje, aby występowanie ekwiwalencji całkowitej pomiędzy związkami frazeologicznymi dwu języków nie traktować jako reguły, lecz raczej jako wyjątek (1987: 95 i nast.). W tej samej pracy poruszona jest niezwykle istotna kwestia, dotycząca funkcjonowania frazeologizmu w szerszym kontekście oraz wpływ tegoż kontekstu na odpowiedni dobór jednostki frazeologicznej w języku docelowym (Hessky 1987: 129).

Rola obrazu językowego stała się przedmiotem analizy kontrastywnej H. Kühnerta (1985: 223). Autor wyróżnia dwa podstawowe źródła błędów, które są przyczyną wielu nieporozumień językowych, a więc: niewystępowanie danego obrazu językowego języka docelowego w języku wyjściowym oraz przeniesienie obrazu funkcjonującego w języku wyjściowym na język docelowy. W obu przypadkach powstają konstrukcje niezrozumiałe, powodujące trudności w odbiorze. Kühnert (1985: 224)

podkreśla także aspekt skonwencjonalizowania związków frazeologicznych, których forma językowa jest specyficzna dla każdego języka i nie nosi cech uniwersalności.

Odrębny rodzaj badań kontrastywnych w zakresie frazeologii dotyczy określeń kolorów, zawartych w związkach frazeologicznych różnych języków. Taką analizę porównawczą trzech języków: niemieckiego, rosyjskiego i węgierskiego przeprowadziła C. Földes (1991). Autorka koncentruje swoje badania wokół wyznaczenia podobieństw i różnic w nazwach kolorów, analizuje ich funkcje i wartości symboliczne. Określenia kolorów w języku niemieckim i polskim znalazły się w kręgu zainteresowania także polskich autorów. I tak na przykład R. Sobiech (1980: 165) na podstawie własnych badań dowodzi, że większość niemieckich frazeologizmów, zawierających określenia kolorów, nie posiada odpowiedników frazeologicznych w języku polskim. Potwierdza tym samym fakt, iż język niemiecki jest znacznie bardziej zróżnicowany i bogaty w związki frazeologiczne pod tym względem niż język polski. Z badań przeprowadzonych przez M. Płomińską (2003) wynika, że większość związków frazeologicznych języka niemieckiego i polskiego, zawierających określenia kolorów, pozostaje względem siebie w stosunku braku ekwiwalencji. Natomiast w odniesieniu do symboliki określeń kolorów we frazeologii, z jednej strony widoczne są tu ogólne, tradycyjne wartości symboliczne kolorów, z drugiej strony jednak idiomatyka nadaje określeniom kolorów własną symbolikę (Płomińska 2003: 186).

Zagadnienie etymologii niektórych związków frazeologicznych w języku niemieckim i ich odpowiedników w innych językach (angielskim, rosyjskim, węgierskim) podejmuje C. Földes (1984). Zdaniem autorki istnieją trzy podstawowe przyczyny występowania w różnych językach frazeologizmów o identycznym znaczeniu idiomatycznym. Są nimi: obecność w różnych językach frazeologizmów przechodnich, występowanie w różnych językach frazeologizmów powstałych na bazie tych samych obserwacji, doświadczeń lub podobnego sposobu życia i myślenia poszczególnych społeczności językowych oraz historyczne zapożyczenia pewnych zwrotów z innych języków (Földes 1984: 128).

Przedmiotem badań frazeologii kontrastywnej bywają także książeczki dla dzieci. Interesującą analizę twórczości Ericha Kästnera i Kornela Makuszyńskiego przeprowadziła Cz. Schatte (1999: 216), dowodząc specyficznego, liryczno-emocjonalnego charakteru badanych tekstów. Dzięki obecności związków frazeologicznych teksty te charakteryzują się niezwykłą prostotą myśli oraz humorem. Autorstwa Cz. Schatte (1995) jest również badanie kontrastywne frazeologicznych gier językowych zawartych w polskich i niemieckich artykułach publicystycznych oraz tekstach reklam prasowych i telewizyjnych. Z przeprowadzonej analizy wynika, że w obydwu cytowanych językach wyróżnić można te same mechanizmy tworzenia frazeologicznych

gier językowych. Wkomponowanie frazeologizmów w odpowiedni kontekst prowadzi zwykle do zaktualizowania bezpośredniego znaczenia struktury frazeologicznej lub zaktualizowania jednocześnie znaczenia bezpośredniego i frazeologicznego (Schatte 1995: 110).

Badania kontrastywne w zakresie frazeologii pozostają w ścisłym związku z praktyką leksykograficzną. Niezaprzeczalnym faktem jest, iż współcześnie żadna naukowa analiza porównawcza nie mogłaby zostać opracowana, nie dysponując możliwością korzystania z pomocy specjalistycznych słowników bilingwalnych lub multilingwalnych, w których zawarte są zbiory frazeologizmów. Warto więc przedstawić kilka uwag na temat rozwoju i roli niemiecko-polskiej i polsko-niemieckiej leksykografii w badaniach kontrastywnych z zakresu frazeologii.

Zagadnienie leksykograficznego ujęcia związków frazeologicznych podejmuje A. Kątny w artykule pt. *Probleme der deutsch-polnischen Phraseologie im Lichte ihrer Wörterbücher* (2004), gdzie kreśli rys historyczny niemiecko-polskiej leksykografii. Artykuł informuje, że pierwszym wielojęzycznym, uwzględniającym (oprócz innych języków) także język niemiecki i polski, zbiorem leksykograficznym był *Flores Trilingues* autorstwa Daniela Gamiusa wydany w 1702 roku. Dzieło zawiera 984 przysłówia i 83 frazeologizmy, nie podaje jednakże źródeł ich pochodzenia (Kątny 2004: 182). Słownik odnotowuje z reguły poprawne frazeologiczne odpowiedniki uporządkowanych alfabetycznie przysłów i zwrotów łacińskich w innych językach (por. Kątny 2004: 182-183). Powstałym nieco później dziełem leksykograficznym był wydany w roku 1720 w Gdańsku przez Joana Monetę *Enchiridion Polonicum*. Składająca się z ośmiu części księga obejmuje łącznie 605 polskich przysłów i zwrotów wraz z ich – jak ocenia A. Kątny (2004: 187) – trafnymi odpowiednikami. Kolejny zbiór leksykograficzny stanowił słownik opracowany przez Constanta Wurzbacha pt. *Die Sprichwörter der Polen* (1852). Do niektórych z zamieszczonych tu 488 przysłów i zwrotów dołączono wielostronicowe komentarze historyczne (Kątny 2004: 187).

Z nowszych wydawnictw, które ukazały się w latach 90-tych ubiegłego wieku A. Kątny (2004: 189) wymienia *Mały słownik idiomatyczny polsko-niemiecki* J. A. Czochrańskiego (1976). Praca ta, co warto zauważyć, często poddawana była krytyce ze względu na zawartą tam zbyt szeroką definicję idiomu, co spowodowało umieszczenie w tymże słowniku wyrażzeń i zwrotów o wątpliwej idiomatyczności (Kątny 2004: 189). W roku 1992 wydany został słownik autorstwa S. Prędoty pt. *Kleines deutsch-polnisches Sprichwörterbuch*. Niemieckim przysłowiom, które uporządkowano według słów kluczowych (czasowniki, przymiotniki, przysłówki) przyporządkowano polskie odpowiedniki z uwzględnieniem trzech poziomów ekwiwalencji (Kątny 2004: 190 -191). W roku 1997 ukazał się dwutomowy zbiór A. Wójcika i H. Ziebarty pt. *Sprichwörterbuch*.

Deutsch-polnisch, polnisch-deutsch. Część I słownika obejmuje niemieckie przysłowia wraz z ich polskimi ekwiwalentami, część II – polskie z ekwiwalentami niemieckimi (łącznie około 6000 przysłów, sentencji i powiedzeń). Przysłowia synonimiczne w publikacji oznaczone zostały odpowiednimi odnośnikami (Kątny 2004: 191). Jednym z ostatnich zbiorów frazeologicznych języka polskiego i niemieckiego jest *Słownik frazeologiczny niemiecko-polski* J. A. Czochralskiego i K. D. Ludwiga (1999). Każdy z 5000 niemieckich frazeologizmów zastosowany został w zdaniu przykładowym. W przypadku podanych ekwiwalentów nie odnotowano jednak, czy chodzi o związek frazeologiczny, czy o wolny związek wyrazowy. Na uwagę zasługuje wydany w 2003 roku *Nowy niemiecko-polski słownik idiomów i zwrotów* współautorstwa R. Sadzińskiego i W. Sadzińskiego. Jak podają autorzy, słownik zawiera 4000 idiomów, zwrotów, powiedzeń i przysłów oraz 1000 związków frazeologicznych z czasownikiem. Na końcu słownika zamieszczono indeks polskich odpowiedników wszystkich niemieckich haseł (Sadziński, Sadziński 2003: 3-4). Jest to niewątpliwie ważna i potrzebna pozycja, która w istotnym stopniu uzupełnia niemiecko-polską leksykografię.

Przeprowadzona przez A. Kątnego charakterystyka słowników dwujęzycznych wykazała, że starsze słowniki frazeologiczne stanowią głównie zbiory przysłów i sentencji, nie wyznaczają też jednoznacznej granicy między przysłowiami a związkami frazeologicznymi. Te ostatnie bywają tam ujmowane dość jednostkowo (Kątny 2004: 192). Według tegoż autora analiza nowszych wydawnictw skłania do wniosku, iż obecny stan badań umożliwia już dziś wydanie niemiecko-polskiego wielkiego słownika frazeologicznego (Kątny 2004: 193).

Na zakończenie, dokonując podsumowania krótkiego przeglądu wybranych aspektów badań kontrastywnych w zakresie frazeologii, autorka pragnie przedstawić dwa wnioski, które są rezultatem własnych spostrzeżeń naukowych.

Aktualny status badań kontrastywnych w zakresie frazeologii uzyskał powszechną aprobatę badaczy teoretyków i praktyków, przede wszystkim w odniesieniu do samej rangi problemu – czyli znaczenia takich badań dla rozwoju frazeologii jako samodzielnej dyscypliny naukowej. Różnice w ocenach dotyczą jedynie pewnych aspektów metodologicznych w obrębie zagadnień szczegółowych, zwłaszcza kierunków dalszych dociekań naukowych i stosowanych metod badawczych.

Przyjmując tezę, wyrażającą pogląd większości językoznawców, iż proces tłumaczenia jest w dużym stopniu procesem kognitywnym⁷, w ramach którego tłumacz musi dokonywać wielu własnych wyborów i rozstrzygnięć językowych, to analiza formalna

---

⁷ Według interpretacji autorki - proces tłumaczenia (także frazeologizmów) jest swoistym stadium poznawczym pewnego, często dość precyzyjnie określonego obszaru wiedzy językowej oraz kulturowej, dotyczącej zarówno wspólnoty języka wyjściowego, jak i języka przekładu.

i semantyczna związków frazeologicznych oraz występujących interlingwalnych ekwiwalencji może się okazać bardzo pomocna w udzieleniu odpowiedzi na pytanie – na czym w istocie powinna polegać prawidłowa translacja frazeologizmów.

Rozdział II. Przegląd klasyfikacji związków frazeologicznych

Klasyfikacja frazeologizmów jest zabiegiem niezwykle ważnym, z kilku merytorycznych względów:

- pozwala uporządkować cały, bardzo szeroki zbiór frazeologizmów, dzięki czemu zagadnienie funkcjonowania i stosowania tych związków staje się przejrzyste i zrozumiałe,
- ułatwia bardziej szczegółowo opisać i scharakteryzować zjawisko językowe, które tworzą jednostki frazeologiczne,
- pozwala ustalić funkcjonalno - stylistyczne i pragmatyczno - komunikatywne zasady stosowania związków frazeologicznych w języku.

Przegląd klasyfikacji frazeologizmów został w znacznym stopniu podporządkowany tematowi dysertacji. Dlatego jako zasadę przyjęto oddzielne sklasyfikowanie dwu podstawowych grup związków frazeologicznych, tj. frazeologizmów w postaci kanonicznej i frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej. Uwzględniono obowiązujący kanon, który mówi, iż poprawne stosowanie frazeologizmów w języku może dokonywać się tylko przy zachowaniu zasad normy językowej i frazeologicznej. Niedostateczne przestrzeganie tych reguł grozi popełnieniem błędu frazeologicznego. W dalszej części rozdziału załączono liczne przykłady, które obrazują praktyczną stronę zagadnienia.

1. Frazeologizmy w postaci kanonicznej a norma językowa

W podrozdziale poświęconym charakterystyce frazeologizmu zaakcentowano, iż nie można rozdzielać jego składników innymi, dodatkowymi elementami, gdyż taka operacja spowodowałaby utratę swoistego, kompleksowego znaczenia związku frazeologicznego. Także gramatyczna forma frazeologizmu musi pozostać nienaruszona, gdyż co innego przecież oznacza: *dostać po łapach*, *dostać się w czyjeś łapy*, *dostać w łapę*. Wynika z tego, iż znaczenie związku frazeologicznego (kanonicznego) jest całościowe, specyficzne i może funkcjonować tylko przy zachowaniu wymaganych zasad, które wyznacza norma językowa.

Poprawność stanowi podstawową kategorię kultury języka i oznacza zgodność z obowiązującymi normami, właściwymi poszczególnym płaszczyznom systemu. Mamy więc do czynienia z normą ortoepiczną (dotyczącą zagadnień poprawnego używania języka), ortograficzną, morfologiczną (odnoszącą się do tworzenia i odmiany wyrazów), leksykalno-frazeologiczną (regulującą operowanie słowem lub związkiem frazeologicznym

stosownie do stylu wypowiedzi czy sytuacji komunikacyjnej), semantyczną (obejmującą zakresy znaczenia i zmian znaczeniowych wyrazów oraz zdań) oraz składniową (określającą zakres swobody w budowie zdań).

Encyklopedia języka polskiego pod redakcją S. Urbańczyka (1991: 226) podaje następującą definicję normy językowej:

„Norma językowa to zbiór tych wszystkich środków danego języka (...), które dzięki aprobachie społecznej muszą być właśnie tak używane przez wszystkie osoby mówiące tym językiem, gdyż w przeciwnym wypadku odbiorca odczuwa, że nie mówi się tak, „jak się powinno mówić”.

Podstawowym źródłem normy jest poczucie językowe i ogólny zwyczaj językowy. To, co powszechnie używane, staje się poprawne, czyli spełnia wymogi normy. Język ogólny, zarówno w formie ustnej i pisemnej, obowiązuje wszystkich jego użytkowników, jest zatem rozumiany nie tylko regionalnie, lecz powszechnie (por. Götze 2001: 131). Mówiąc o powszechnym poczuciu i zwyczaju językowym, mamy na myśli sposób mówienia (pisanie) właściwy ludziom wykształconym, dbającym o czystość języka, wrażliwych na jego piękno oraz poprawność.

Stosowanie związków frazeologicznych w języku polskim ujęte jest w pewne reguły, które zdefiniowane są przez normę frazeologiczną. Jak zauważa S. Bąba (1986: 13), „norma frazeologiczna to zbiór zaaprobowanych przez polską społeczność językową frazeologizmów oraz reguł określających sposób realizacji ich tożsamości w tekstach”.

Normy językowe, w tym i frazeologiczne, muszą spełniać niezbędne warunki, aby zasłużyć na miano powszechnie obowiązujących, a więc:

- muszą być akceptowane przez większość społeczeństwa,
- mogą ulegać zmianom,
- muszą pozostawiać nieco swobody dla rozmaitych wariantów użycia i jednocześnie być dostatecznie ścisłe i restrykcyjne, aby nie zapewniać każdemu manieryzmowi językowemu miejsca w słowniku (por. Götze 2001: 132).

2. Klasyfikacja frazeologizmów w postaci kanonicznej

Klasyfikację zbioru frazeologizmów w postaci kanonicznej przeprowadzono w oparciu o 4 podstawowe kryteria: kryterium formalne, kryterium semantyczne, kryterium stabilności i kryterium strukturalne.

2.1. Klasyfikacja na podstawie kryterium formalnego

Zgodnie z kryterium formalnym S. Skorupka (1950: 19) wyróżnia następujące rodzaje związków frazeologicznych:

1. fraza – to ciąg słów, który odpowiada zdaniu; jest to frazeologiczna jedność, zawierająca podmiot i orzeczenie, np: *grunt pali się komuś pod nogami* <ktoś jest ścigany, ktoś znalazł się w trudnym położeniu>.

Elementami składowymi fraz są zwroty i wyrażenia.

2. zwrot – jest tworem frazeologicznym, w którym element podstawowy ma charakter werbalny, np: *pracować w pocie czoła* <pracować ciężko i sumiennie>, *maczać w czymś palce* <brać udział w jakiejś sprawie>, *łamać sobie głowę* <zastanawiać się nad czymś>⁸.

„Bardziej rozbudowane zwroty mogą zawierać wyrażenia, zwrot jednak nie może wchodzić w skład wyrażenia, jest więc w stosunku do niego związkiem w pewnym sensie nadrzędnym, np. w zwrocie *wpaść w czarną rozpacz* można jako jego składnik wyróżnić wyrażenie *czarna rozpacz*” (Kurkowska, Skorupka 1959: 153).

3. wyrażenie – jest połączeniem syntaktycznym przynajmniej dwóch elementów (np. rzeczownik + przymiotnik, rzeczownik + rzeczownik, przysłówek + przysłówek): *biały kruke* <rzadkość bibliofilska>, *ciepłe kluchy* <człowiek mało energiczny>, *rychło w czas* <za późno> (Bąba 1986: 10).

Powyższy podział poddawany jest często krytyce, ponieważ w takim ujęciu frazeologizmy nie są porządkowane zgodnie z pełnioną funkcją w języku, a podstawą ich klasyfikacji stają się poszczególne elementy składowe. Tymczasem, jak zauważa A. M. Lewicki (1976), komponenty frazeologizmu, które budują razem jednostkę frazeologiczną, tracą w jej obrębie swe syntaktyczne właściwości i z tego względu powinny być klasyfikowane jako całość.

2.2. Klasyfikacja na podstawie kryterium semantycznego

Kolejnym wyznacznikiem klasyfikacji związków wyrazowych jest kryterium semantyczne. Klasyfikacja podejmowana z tego punktu widzenia musi dodatkowo uwzględniać powiązania frazeologii z innymi działami językoznawstwa, głównie z semantyką, a także z działem logiki, którym jest semantyka logiczna, zajmująca się badaniem wyrażen językowych. Podstawowy podział związków wyrazowych według kryterium semantycznego obejmuje:

---

⁸ Przykłady własne autorki.

1. stałe związki wyrazowe – wyróżniają się wysoką leksykalno-semantyczną oraz syntaktyczno-strukturalną stabilnością (por. Kißig 1995: 65), np. *stary grzyb, dwa grzybki w barszcz* (przykłady: Podracki 1968: 112).

„Są to związki nie tworzone na nowo, ale w odpowiednich sytuacjach odtwarzane, złożone z wyrazów o znacznie ograniczonej łączliwości frazeologicznej. W związkach tych stosunek między strukturą a znaczeniem jest mniej lub więcej zatarty” (Kurkowska, Skorupka 1959: 155).

Stałe związki wyrazowe mogą być zastąpione jednowyrazowym odpowiednikiem lub równoznacznym frazeologizmem.

„Stałe związki frazeologiczne pozostają niejako na uboczu przeobrażeń dokonujących się w języku. Stąd często zachowują się w nich archaizmy formalne, znaczeniowe lub leksykalne, np. *być z kimś za pan brat* w swej składni i formie biernika równej mianownikowi odbiega od norm języka współczesnego” (Kurkowska, Skorupka 1959: 159).

2. związki łączliwe – są uzualnymi związkami wyrazowymi, występującymi w ustalonej sytuacji komunikacyjnej, składającymi się z dwóch lub więcej elementów, zestawionych hierarchicznie w stosunku do siebie, przeważnie elementy te reprezentują różne części mowy i dopuszczają wymiennność swoich elementów w granicach łączliwości semantycznej wyrazów (por. Kißig 1995: 64). Termin związki łączliwe w językoznawstwie polskim⁹ zdefiniował W. Doroszewski (1980: 1033).

„Związki łączliwe to takie połączenia wyrazowe, w których dopuszczalna jest wymiana jednego lub kilku elementów w obrębie ograniczonej grupy wyrazów, zwykle synonimicznych”.

Zacytowaną definicję obrazują następujące przykłady: *wziąć się w garść = wziąć się w ryzy, żywić nadzieję, pogardę, obawę ≠ żywić zazdrość, miłość, strach*. Takie połączenia wyrazowe, w obrębie których możliwa jest wymiana elementów składowych w języku polskim określa się jako „wymiennościowe”. Inną grupę związków łączliwych stanowią tzw. „wyrażenia gatunkujące”. Charakteryzują się one tym, iż jeden element danej dwuwyrazowej kombinacji odnosi się do stałej cechy drugiego elementu: *koń wyścigowy, aktor komiczny, aparat telefoniczny* (przykłady: Kurkowska, Skorupka 1959: 157).

3. wolne związki wyrazowe – związki te występują w języku często, nie można jednak definiować ich jako związków charakterystycznych dla danego języka (por. Hausmann 1985: 118).

⁹ W językoznawstwie angielskim i niemieckim funkcjonuje termin kolokacja (por. Rozdz. I, 1. Przegląd historii badań nad frazeologią). Szerzej n.t. kolokacji – por. A. Jóźwiak „Kollokationen in polnischen und deutschen Familienrechtstexten” (tłum. pol. „Kolokacje w polskich i niemieckich tekstach z zakresu prawa rodzinnego”), UŚ w Katowicach, 2003. Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. zw. dra hab. J. Iluka.

„Są to związki tworzone każdorazowo, doraźnie, złożone z wyrazów o znacznej łączliwości frazeologicznej, o znaczeniu nie scalonym, tzn. powstającym z prostego tylko zestawienia wartości semantycznej wyrazów składowych” (Kurkowska, Skorupka 1959: 155), np. *droga przez wieś*” (Podracki 1968: 112).

Spośród frazeologizmów klasyfikowanych według kryterium semantycznego można wyodrębnić także charakterystyczne grupy, które tworzą określony, wspólny obszar znaczeniowy.

Do najczęściej spotykanych rodzajów należą:

1. frazeologizmy, które powstały na podstawie obserwacji przez człowieka świata zwierzęcego i roślinnego:
kuty na cztery nogi (sprytny, cwany, przebiegły), *znać się jak tyse konie* (znać się doskonale, od dawna), *cicho jak makiem zasiał* (bardzo cicho), *czepiać się kogoś jak rzep psiego ogona* (szukać z kimś zaczepki),
2. frazeologizmy, które wyrażają negatywny lub (rzadziej) pozytywny stosunek człowieka do otaczającej rzeczywistości:
brakuje mu piątej klepki (ktoś jest niespełna rozumu, głupi), *mieć pstro, siano w głowie* (być lekkomyślnym), *ciemny jak tabaka w rogu* (nie mający o niczym pojęcia), *nie w ciemię bity* (niegłupi, obrotny, zaradny),
3. frazeologizmy, które obrazują ludzkie zachowania, postawy moralne, nastawienie emocjonalne:
dbać o coś, jak pies o piątą nogę (nie dbać zupełnie), *wyglądać czegoś jak kanie deszczu* (wyglądać czegoś niecierpliwie, z upragnieniem), *kochać kogoś jak psy dziada w ciasnej ulicy* (nie lubić, nie znosić kogoś), *siedzieć cicho jak mysz pod miotłą* (siedzieć, zachowywać się cicho),
4. frazeologizmy, które odzwierciedlają stare obyczaje:
mieć z kimś na pieńku (mieć z kimś porachunki), *podać czarą polewkę* (spotkać się z odmową przy oświadczeniach), *klepać za panią matką pacierz* (powtarzać coś bezmyślnie), *dawać konia z rzędem temu, kto...* (dać wysoką nagrodę temu, kto...),
5. Frazeologizmy występujące w formie wykrzyknienia, które wyrażają stany emocjonalne:
masz babo placek! (to co było do przewidzenia), *jeszcze czego!* (wyraża protest zaprzeczenie), *niech cię drzwi ścisną!* (zniecierpliwienie, podziw), *niech go gęś kopnie!* (zniecierpliwienie); (por. Skorupka 1972/3: 126).

Wymienione grupy frazeologizmów posiadają stałe miejsce tak w języku potocznym, jak i w publicystyce oraz literaturze, a ich stosowanie kształtuje szczególny (często pożądany) styl wypowiedzi.

W ramach kryterium semantycznego można wyróżnić jeszcze inne typy frazeologizmów, np:

- frazeologizmy wyrażające relacje czasowe:
od potopu, rychło w czas
- frazeologizmy wyrażające relacje przestrzenne:
pod nosem, na Wygnanowie
- frazeologizmy wyrażające relacje ilościowe:
do licha i trochę, jak lodu, pi razy oko
- frazeologizmy wyrażające intensywność przeżywanych uczuć:
jak wszyscy diabli, jak jasna cholera, aż miło
- frazeologizmy wyrażające ocenę zjawisk:
w dechę, do chrzanu, do kitu (por. Buttler 1987: 14).

2.3. Klasyfikacja na podstawie kryterium stabilności

Zgodnie z kryterium stabilności można wyróżnić następujące grupy związków frazeologicznych:

- a) frazeologizmy stabilne – funkcjonują w języku polskim w niezmienionej formie i znaczeniu, np. *szukać ze świecą, smalić cholewki, wiązać koniec z końcem*
- b) frazeologizmy recesywne – w dzisiejszym języku brzmią przestarzałe, np. *rzemiennym dyszlem jechać* <jechać dokądś, często zbaczając i wstępując po drodze tu i ówdzie>, *mieć kogoś za jaje* <mieć kogoś za nic>
- c) frazeologizmy ekspansywne – powstają w nowej rzeczywistości, np. *młody gniewny, sytuacja podbramkowa* (Bąba 1986: 13).

W odniesieniu do normy językowej przytoczone przykłady potwierdzają regułę sformułowaną przez S. Bąbę (1986: 13), iż jednostki stabilne świadczą o trwałości normy, jednostki recesywne – o jej konserwatyzmie, a jednostki ekspansywne – o jej elastyczności.

Ten sam autor (1986: 13) proponuje jeszcze inny rodzaj klasyfikacji związków frazeologicznych, uwzględniający możliwość wymiany niektórych ich komponentów. Zgodnie z tą koncepcją rozróżnia się normatywne frazeologizmy jedno- i wielokształtne. Frazeologizmy jednokształtne nie dopuszczają żadnych zmian w obrębie

swej struktury i leksyki, natomiast w przypadku frazeologizmów wielokształtnych taka zmiana jest możliwa:

a) frazeologizmy jednokształtne (niewariantywne):

- stabilność elementów leksykalnych: *spocząć na laurach, mieć muchy w nosie, łut szczęścia*
- stabilność aspektu: *drzeć z kim koty* (nie: *podrzeć z kim koty*)
- stabilność formy czynnej lub biernej: *znać się jak łyse konie* (nie: *być znanym jak łyse konie*)
- stabilność formy słowotwórczej: *ranny ptaszek* (nie: *ptak*), *psi obowiązek* (nie: *pieski*), *pieskie życie* (nie: *psie*)
- stabilność schematu syntagmatycznego: *nawarzyć piwa, wyssać coś z palca*
- stabilność określonego elementu jednostki frazeologicznej pod względem liczby: *kopać pod kim dołki* (nie: *dołek*).

b) frazeologizmy wielokształtne (wariantywne):

- zdrobnienie: *zamknąć się jak ślimak w skorupie / w skorupce, jechać z kimś na jednym wozie / wózku*
- zmienność sufiksów: *przytrzeć komu nosa / utrzeć komu nosa*
- zmienność form aspektu: *brać nogi za pas / wziąć nogi za pas, bywać rzadkim gościem w domu / być rzadkim gościem w domu*
- zmienność schematu syntaktycznego: *nadszarpnąć zdrowia / zdrowie, wrzucać coś do jednego worka / w jeden worek*
- zmienność określonego elementu jednostki frazeologicznej pod względem liczby: *diabeł wie / diabli wiedzą, wypada coś komuś z ręki / z rąk*.

Wszystkie wymienione odstępstwa od swojego frazeologicznego pierwowzoru nie wpływają negatywnie na znaczenie i poprawne odczytanie treści całego związku frazeologicznego.

„Zarówno ruchomość składu leksykalnego, jak i zmienność form gramatycznych nie naruszają stabilności ich znaczeń. Wymiana komponentów utrzymuje się zwykle w granicach styczności lub podobieństwa znaczeń, np. *patrzeć jak sroka w kość / gnat, coś spędza komuś sen z oczu / z powiek*“ (Bąba 1986: 15).

Frazeologizmy wielokształtne funkcjonują jako pary, które w określonym kontekście mogą być stosowane wymiennie, bez zmiany znaczenia całości przekazu:

- stare ⇔ nowe znaczenie (recesywne ⇔ ekspansywne): *dojść ładu z kimś ⇔ dojść do ładu z kimś, trzymać pierwsze skrzypce ⇔ grać pierwsze skrzypce*
- neutralne znaczenie ⇔ znaczenie nacechowane pozytywnie lub negatywnie: *kłaść coś komuś do głowy ⇔ do łba, patrzeć jak sroka w kość ⇔ w gnat*.

Oprócz wyżej wymienionych możliwości klasyfikacji związków frazeologicznych, istnieje również podział według kryterium stabilności komponentów nominalnych frazeologizmu w odniesieniu do liczby, w jakiej występują (l. pojedyncza lub mnoga). Klasyfikacji tej w językoznawstwie polskim dokonał S. Bąba (1982: 141):

[Są to] „frazeologizmy z takimi komponentami rzeczownikowymi, które podlegają ograniczeniom w zakresie kategorii liczby, (...) dla których liczba jest kategorią selektywną. Wyróżniają [one] zarówno liczbę pojedynczą jak i mnogą, a jedynie jako części składowe zwrotów stabilizują się bądź w jednej bądź w drugiej”.

Wyróżniamy zatem następujące grupy frazeologizmów, sklasyfikowanych pod względem stabilności liczby:

1. Frazeologizmy nie dopuszczające zmian w obrębie liczby:

Frazeologizmy z jednym rzeczownikiem:

- frazeologizmy, w których rzeczownik funkcjonuje w liczbie pojedynczej: *zadzierać nosa, klamka zapadła, połknąć bakcyła, zaglądać do kieliszka,*
- frazeologizmy, w których rzeczownik funkcjonuje w liczbie mnogiej: *obietcywać komuś złote góry, deptać komuś po piętach, rozdzierać szaty, pójść z torbami.*

Frazeologizmy z dwoma rzeczownikami:

- frazeologizmy, w których oba rzeczowniki funkcjonują w liczbie pojedynczej: *nie puścić pary z gęby, zalać sadła za skórę, zapomnieć języka w gębie, robić z gęby cholewę,*
- formy porównawcze: *bać się czegoś jak diabeł święconej wody, czuć się jak ryba w wodzie,*
- frazeologizmy, w których oba rzeczowniki funkcjonują w liczbie mnogiej: *mieć klapy na oczach, coś ma ręce i nogi, mieć oczy i uszy otwarte, rzucać kamienie pod nogi,*
- frazeologizmy, w których jeden rzeczownik funkcjonuje w liczbie pojedynczej, a drugi w liczbie mnogiej: *nabrać wody w usta, chwycić byka za rogi, chwycić wiatr w żagle, brać nogi za pas.*

2. Frazeologizmy dopuszczające zmiany w obrębie liczby:

Frazeologizmy z jednym rzeczownikiem:

- rzeczownik stabilizuje się raczej w liczbie pojedynczej: *rzucić okiem / oczyma, nie spuszczać oka / oczu z kogoś, przypinać łatkę/ łatki komuś,*
- rzeczownik stabilizuje się raczej w liczbie mnogiej: *chodzić własną drogą / własnymi drogami, pokazywać palcem / palcami, za psi pieniądz / pieniądze.*

Frazeologizmy z dwoma rzeczownikami:

- frazeologizmy, w których jeden z rzeczowników stabilizuje się w liczbie pojedynczej lub mnogiej, a drugi w liczbie pojedynczej: *brać plewę / plewy za ziarno*,
- frazeologizmy, w których jeden z rzeczowników stabilizuje się w liczbie pojedynczej lub mnogiej, a drugi w liczbie mnogiej: *łuska spadła z oczu komuś / łuski spadły z oczu komuś*.

Zaprezentowana wielowariantowość podziału związków frazeologicznych zapewnia z jednej strony swobodę ich stosowania, z drugiej jednak utrudnia poprawne użycie tych frazeologizmów, które takich zmian nie dopuszczają.

„Przeświadczenie o nadmiernej wariantowości normy staje się przyczyną licznych wykolejeń formalnych i semantycznych w posługiwaniu się frazeologizmami jednokształtnymi. Użytkownicy języka dość często traktują je w ten sam sposób, co frazeologizmy wariantywne, a więc lekceważą właściwe im ograniczenia formalne” (Bąba 1986: 18).

2.4. Klasyfikacja na podstawie kryterium strukturalnego

Pod względem strukturalnym frazeologizmy dzielą się na¹⁰:

- połączenia werbalne: *leżeć do góry brzuchem*
- połączenia nominalne: *na łeb na szyję, na złamanie karku*
- połączenia nominalno-verbalne: *głód skręca kiszkę*
- grupy przymikowe: *mieć kogoś przy sobie, być za kimś, brać coś do siebie*
- połączenia werbalno-adwerbialne: *załatwić odmownie, cienko prząść*
- struktury porównawcze: *pasować jak pięść do nosa, nudny jak flaki z olejem*
- połączenia przymiotnikowo-rzeczownikowe: *gruba ryba*
- połączenia liczebnikowo-rzeczownikowe: *cztery litery, sto pociech*
- połączenia dwóch rzeczowników, z których jeden funkcjonuje jako apozycja: *majster psuj, pan władza*
- struktury reduplikacyjne (rymowane): *lelum polelum, koszałki opałki*
- połączenie rzeczownika i komponentu semantycznie pustego, który dołączony jest ze względów rytmicznych: *skarżypyta bez kopyta*
- intensyfikacje elementu podstawowego: *bieda z nędzą*

---

¹⁰ Przykłady: Skorupka 1973: 257, Buttler 1987: 9.

- ekwiwalenty przymiotnika (w formie grupy przyimkowej): *z innej wsi, z innej parafii, sprzed potopu*
- ekwiwalenty przysłówka: *spisać się na medal, pracować do łafu*
- reduplikacje przysłówkowe: *często gęsto, aby aby*
- zdanie poboczne lub eliptyczne: *lekko licząc, gdzie diabeł mówi dobranoc*
- zaimki: *sam diabeł nie ...* (w znaczeniu „nikt”), *ani dudu* (nic), *jak żyję, jak życie moje nie ...* (nigdy)
- połączenia niezależne od kontekstu: *ani me, ani be*
- połączenia zależne od kontekstu: *ki diabeł?, po kiego licha?*

Nakreślona w niniejszym podrozdziale systematyzacja obrazuje skalę różnorodności strukturalnej frazeologizmów. Zamyka też zestawienie najczęściej stosowanych klasyfikacji związków frazeologicznych w postaci kanonicznej.

3. Frazeologizmy w postaci zmodyfikowanej a norma językowa

Język literacki, czyli pisana odmiana języka ogólnego, przeciwstawia się odmianie mówionej, zwanej językiem potocznym. Język literacki utożsamia się czasem z językiem literatury pięknej lub językiem poprawnej prozy użytkowej. Niezależnie od istnienia funkcjonalnie różnych systemów normy języka pisanego (literackiego) i mówionego (potocznego), nierzadko mamy do czynienia z różnymi rodzajami tekstów (głównie pisanych), w których łatwo dostrzec kreatywne stosowanie normy językowej oraz odstępstwa od niej. To właśnie w tekstach publicystycznych najczęściej spotkać można przykłady przeróżnych modyfikacji językowych, w tym także modyfikacji jednostek frazeologicznych.

Odchylenie od frazeologicznego pierwowzoru może być skutkiem celowego lub nieświadomego aktu naruszenia normy językowej. Do takich zmian zalicza się np: uzupełnienie składu leksykalnego związku o dodatkowy element, wymianę poszczególnych komponentów leksykalnych, kontaminację (skrzyżowanie ze sobą dwóch związków) lub zmiany morfologiczne w obrębie związku (por. Rechtsiegel 1984: 178). Nasuwa się zatem pytanie, czemu mają służyć tego rodzaju przekształcenia i jaką rolę odgrywają one w języku. Jak zauważa S. Bąba (1989: 67), w odmianie nieartystycznej języka modyfikacji dokonuje się najczęściej nieświadomie i spontanicznie (modyfikacje świadome i trafnie sfunkcjonalizowane zdarzają się znacznie rzadziej). Domeną

innowacji¹¹ świadomych jest natomiast odmiana artystyczna (Liberek 1998: 26). Według S. Bąby (1989: 67) modyfikacja zamierzona może wynikać z działania mającego zaskoczyć odbiorcę wypowiedzi (jest motywowana dowcipem, żartem, komizmem językowym), z programowej nieufności do języka jako narzędzia subiektywnego opisu i interpretacji świata (modyfikacje w tzw. poezji lingwistycznej i we współczesnej prozie eksperymentalnej), z przekory językowej, wreszcie z dbałości o niepowtarzalny, oryginalny kształt wypowiedzi i sposób przyoblekania myśli w słowa.

D. Buttler w monografii pt. „Polski dowcip językowy” (1974) zaznacza, iż zastosowanie modyfikacji związku frazeologicznego może stanowić rodzaj żartu, którego celem jest ukazanie rzeczywistości niejako w krzywym zwierciadle. Zawarta w nim krytyka ma zawsze swojego konkretnego adresata.

„Modyfikacje związków frazeologicznych to typ dowcipu, w którym dużą rolę odgrywa element degradacji jako czynnik sprawczy komizmu. Zwraca się on swym ostrzem przeciw pewnym utartym schematom słownym, w poza żartobliwych kontekstach językowych odtwarzanym zawsze w niezmienionej postaci. Ostrze owej satyry jest ukryte w niedostrzegalnych niemal i jak gdyby przypadkowych przekształceniach formy związku” (Buttler 1974: 149).

Granice dopuszczalnych zmian danego związku frazeologicznego wytycza norma językowa.

„Stałość frazeologizmu nie musi oznaczać jedyności realizacji, jest to raczej połączenie ograniczeń w wyborze zmiennych – wiele jednostek może występować w różnych formach fleksyjnych i wariantach” (Pajdzińska 1993: 78).

Norma językowa, czyli zakodowane w świadomości czytającego tło porównawcze, jest istotnym czynnikiem warunkującym efekt odbioru modyfikacji frazeologicznej (por. Liberek 1998: 27).

---

¹¹ W językoznawstwie polskim *innowacja* definiowana jest najczęściej jako: „nowy element języka (wyraz, wyrażenie, forma gramatyczna, znaczenie lub konstrukcja składniowa), który może być albo uzasadniony i potrzebny, albo nieuzasadniony i niepożądany” (Urbańczyk 1991: 221 – hasło *Neologizm*) i utożsamiana z neologizmem. Z definicji tej wynika zatem, że termin *innowacja* obejmuje także nowe związki wyrazowe, które nie występują w analizowanym w pracy materiale. Z tego też względu w części praktycznej niniejszej rozprawy dla określenia odstępstw od normy frazeologicznej używa się terminu *modyfikacja* (por. Pajdzińska 1993, Majkowska 1988).

3.1. Klasyfikacja frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej

W przypadku modyfikacji frazeologicznych zmieniona zostaje stabilna struktura związku frazeologicznego. Zmiana ta może dotyczyć leksykalnej lub gramatycznej płaszczyzny frazeologizmu.

Innowacja uzupełniająca powstaje w wyniku wyboru frazeologizmów spoza normy:

- zapożyczenia zewnętrzne w postaci kalk: *siła przebicia, podłożyć komu świnie*
- zapożyczenia wewnętrzne (terytorialne i środowiskowe): *uderzyć w kalendarz, podnosić poprzeczkę, iść za ciosem* (Bąba 1983: 23).

Innowacja rozszerzająca powstaje w wyniku rozszerzenia łączliwości frazeologizmu:

rzucać kłody pod nogi <przeszkadzać komuś w czymś, utrudniać, uniemożliwiać coś komuś> [kto + *rzuca kłody pod nogi* + komuś]

Teatr zamiast pomagać debiutantom, na ogół rzuca im kłody pod nogi. („Sztandar Młodych” 1981/46/6); [co + *rzuca kłody pod nogi* + komuś]; (Bąba 1983: 23).

Innowacja modyfikująca powstaje w wyniku naruszenia ustabilizowanej struktury frazeologizmu – jego płaszczyzny leksykalnej (składu komponentów) i płaszczyzny gramatycznej (formy gramatycznej komponentów). W ramach innowacji modyfikujących wyróżnia się innowacje skracające, rozwijające, wymieniające, kontaminujące i regulujące (Bąba 1983: 23).

Innowacja skracająca (redukcja komponentu) powstaje w wyniku uszczuplenia składu leksykalnego danej jednostki frazeologicznej, np. *znaleźć z kimś język* (redukcja elementu *wspólny*); (Bąba 1983: 24).

„Ujęcie części związku frazeologicznego jest, podobnie jak dodanie komponentu, prostym zabiegiem modyfikacyjnym. W przeciwieństwie jednak do dodania, zabieg ów stosuje się niezwykle rzadko, trudno bowiem w ten sposób osiągnąć wyrazisty efekt artystyczny (...). W pewnych wypadkach zmiana liczby komponentów nie prowadzi do rozpadu frazeologizmu lub powstania nowej jednostki, tym bardziej, iż nieobecność / obecność członów nie wydaje się istotna w realizacjach tekstowych, których nieodłączną cechą jest różnego rodzaju elipsa” (Pajdzińska 1993: 112), np:

Nie zważając na doping kolegów, ruszał się jak mucha (w smole), bronił się rękami (i nogami) przed decyzją pożegnania się z karierą, na widok szturmującego byka zamieniła się w słup (soli); (Dutka, Gajewska, Willman 2004: 28).

Innowacja rozwijająca (uzupełnienie o komponent) powstaje w wyniku uzupełnienia składu leksykalnego danej jednostki frazeologicznej, np. *spadł komuś wielki kamień z serca* (uzupełnienie przymiotnikiem *wielki*); (Bąba 1983: 24).

Innowacja wymieniająca (wymiana komponentu) powstaje w wyniku wymiany komponentu na inny wyraz, np. *świata komuś przychylić* (wymiana komponentu *niebo* na *świat*); (Bąba 1983: 24). Modyfikacje z wymianą komponentu powstają wtedy, kiedy

użycie innego elementu i wkomponowanie go w strukturę frazeologizmu wydaje się nadawcy komunikatu lepszym rozwiązaniem: *nie zasypywać gruszek w popiele – nie zasypiać gruszek w popiele, wilcza przysługa – niedźwiedzia przysługa*.

„Najczęściej spotykanym sposobem modyfikacji związków frazeologicznych (...) jest substytucja jednego z komponentów lub – rzadziej – dwóch komponentów. Modyfikacje struktury wprowadzają zmiany semantyczne prowadzące do reinterpretacji połączenia, zestawienia postaci tradycyjnej i zmodyfikowanej. Typ modyfikacji zależy od relacji pomiędzy komponentem wymienianym i wymienianym” (Stawnicka 2000: 208), np:

Gdzie Rzym, gdzie Krym, a gdzie Polska (Gdzie Rzym, gdzie Krym, gdzie karczmy babińskie); (Rechtsiegel 1984: 179).

Rozróżnia się 3 rodzaje modyfikacji z wymianą komponentu leksykalnego (Stawnicka 2000: 108-109):

- 1) nowy element ma podobną formę dźwiękową: *chleb na wagę złotego* („Wprost” 14.01.1996) - *coś jest na wagę złota* <coś rzadko występujące, mające wielką wartość>
- 2) między dwoma elementami zachodzi relacja antonimiczna: *Biało na białym: siła wiosenno-letniej bieli sukni, spódnicy, spodni, butów zabawi nas od stóp po sam czubek głowy* („Gazeta Wyborcza” 29.04.1994) - *czarno na białym* <w sposób oczywisty, niezbić>
- 3) między dwoma elementami nie zachodzi żadna relacja semantyczna oraz nie posiadają one podobnej formy dźwiękowej: *bujanie w fotelach* („Wprost” 26.09.1989) - *bujac w obłokach* <myśleć o rzeczach nierealnych>.

W przypadku wymiany komponentu leksykalnego często zdarza się, że odbiorca komunikatu zaskakiwany jest nieoczekiwanym lub niezwykłym zakończeniem frazeologizmu: „*Co było a nie jest – nie pisze się w ankiecie personalnej*” (Buttler 1974: 143).

Innowacja kontaminująca (kontaminacja) powstaje w wyniku skrzyżowania dwóch frazeologizmów, które charakteryzują się bliskością znaczeń i tożsamością barwy, np. *grać główne skrzypce* (kontaminacja frazeologizmów *grać pierwsze skrzypce* i *grać główną rolę*); (Bąba 1983: 24).

„Kontaminacje żartobliwie bawią anatomiczną zmianą sensu w stosunku do związku – pierwowzoru, niekiedy sprzecznością charakteru stylistycznego zespolonych związków, np. *nie zaglądaj za często do kielicha goryczy, myjcie owoce zakazane, śpij jak kamień rzucony na szaniec*” (Buttler 1974: 147).

Często kontaminowane są także związki frazeologiczne, które zawierają jakiś wspólny element, aczkolwiek ich znaczenie jest całkiem odmienne.

„Formą groteskową jest kompozycja dwóch związków zespolonych za pośrednictwem kontaminacji leksykalnej, przez człon wspólny: *znikła jak kamfora ze dwora* (Buttler 1974:148).

Innowacja regulująca jest rodzajem modyfikacji, w której niekategorialne formy komponentu traktuje się tak jak kategorialne. Możliwe są następujące rodzaje innowacji regulujących (Bąba 1983: 24):

1. **zmiana w obrębie liczby:** *pluć sobie w brody* (zamiast *w brodę*), *walczyć z wiatrakami* (zamiast *z wiatrakiem*)
2. **zmiana w obrębie strony:** *znać kogoś jak tyse konie* (*znać się jak tyse konie*), *mieć się z kimś na pieńku* (*mieć z kimś na pieńku*)
3. **zmiana aspektu:** *palić na panewce* (*spalić na panewce*)
4. **zmiana w obrębie formy słowotwórczej komponentu:** *robić coś pod płaszczem czegoś* (zamiast *pod płaszczykiem*), *zrobić z kogoś koziołka ofiarnego* (zamiast *kozła ofiarnego*)
5. **zmiana schematu składniowego:** *postawić krzyżyk na coś* (zamiast *na czymś*), *szukać przy świecy* (zamiast *ze świecą*).

Analiza związków frazeologicznych wyekscerpowanych z publicystyki polsko - niemieckiej wskazała na zasadność uwzględnienia w niniejszej pracy także nieco rzadziej spotykanych modyfikacji leksykalnych: związków analogicznych, aluzji frazeologicznych i asymilacji.

Związki analogiczne tworzone są z nowego leksykalnego materiału na wzór już istniejących frazeologizmów, np. *ze światła i cienia – z krwi i kości* (Pajdzińska 1993: 134).

Aluzje frazeologiczne stanowią rodzaj odniesienia do istniejącego frazeologizmu. Decydujące znaczenie dla prawidłowego zastosowania aluzji frazeologicznej ma stopień jej „klarowności”, czyli łatwości jej odczytania oraz rodzaj powiązania danego frazeologizmu z tekstem.

„Różnorodność zabiegów aluzyjnych nie może jednak implikować zbyt wysokiego stopnia trudności odczytania związku, (...) bo [wtedy] w konsekwencji uniemożliwia to właściwy odbiór tekstu, np. *przymrużone oko prawa* („Gazeta Wyborcza” 05.04.1994) – *traktować coś z przymrużeniem oka* <nie traktować czegoś poważnie>” (Stawnicka 2000: 211-212).

Asymilacje (upodobnienia) zachowują tradycyjny schemat frazeologizmu, jego leksykalny skład i formę dźwiękową. Modyfikacji podlega tu tylko jeden z komponentów, np. *szmirra i kadzidło, kto z Miciem wojuje, od Micia ginie* (Buttler 1974: 141).

W części analitycznej dysertacji uwzględniony został jeszcze inny rodzaj modyfikacji - **przestawienie kolejności komponentów**, np. *rozumie się przez się samo, nie byłeś do życia* (Pajdzińska 1993: 83). Zamiana kolejności komponentów może być

związana ze zmianą funkcji syntaktycznej poszczególnych elementów frazeologizmu. Właściwy efekt powstaje wtedy, gdy norma ściśle określa kolejność członów związku: *pięć gołąbków brodzi w gzyms, drugi za jednym, trzeci za drugim* (por. Pajdzińska 1993: 83).

Na zakończenie przeglądu klasyfikacji frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej celowym wydaje się zwrócić również uwagę na rodzaj modyfikacji, polegającej na przekształceniu formalnej struktury związku, w wyniku której zmodyfikowany związek zyskuje treść przeciwną w stosunku do treści związku tradycyjnego (Dziamska 1995: 199). Na tej podstawie możemy rozróżnić 3 mechanizmy tworzenia **antonimicznych modyfikacji** stałych związków wyrazowych:

1. wymiana składnika frazeologizmu na antonimiczny, np. *przekonać się na cudzej skórze* – modyfikacja związku *przekonać się na własnej skórze*
2. wprowadzenie elementu negacji do związków występujących zwykle w postaci twierdzącej, np. *kurtyna nie zapada* – modyfikacja związku *kurtyna zapada*
3. pominięcie partykuły przeczącej w związkach mających tradycyjnie formę zaprzeczoną, np. *idziemy do wójta* – modyfikacja związku *do wójta nie pójdziemy* (Dziamska 1995: 199-207).

Przekształceniom, mającym na celu zmianę treści frazeologizmu na przeciwną, mogą towarzyszyć inne, omówione wcześniej zabiegi modyfikacyjne.

4. Modyfikacja frazeologiczna czy błąd frazeologiczny?

Badania dotyczące powstawania błędów frazeologicznych niezmiennie pozostają w kręgu zainteresowania językoznawców. Niejednokrotnie stają oni wobec dylematu – czy zastosowana modyfikacja frazeologiczna jest dopuszczalna, czy wykroczenie poza normę językową może być w danym przypadku zaakceptowane. Jedną z podstawowych trudności jest wyznaczenie granicy między błędem a świadomie zastosowaną modyfikacją.

„Przyczyną błędów we wszystkich wypadkach jest bierność myślowa, której następstwem jest nadużycie tożsamości jakiegoś elementu językowego” (Doroszewski 1950: 1).

Błędy powstają w dużej mierze w zakresie stałych związków i polegają np. na zamianie kolejności elementów związku, czy też na nieprawidłowym zestawieniu komponentów związku pod względem treściowym. Błędy w związkach łączliwych i luźnych dotyczą błędów w składni lub polegają na niezharmonizowaniu pod względem

treści łączonych wyrazów (por. Skorupka 1968: 386). Do najczęściej spotykanych rodzajów błędów według D. Buttler i H. Satkiewicz (1960) należą:

Rodzaje błędów	Przykłady
Błędy znaczeniowe – powstają przeważnie w związkach luźnych, które nie posiadają jasno określonego wzoru strukturalnego, a jedynym warunkiem poprawności jest odpowiedni dobór elementów związku. Podłożem tych błędów są czynniki obiektywne (wieloznaczność i homonimiczność wyrazów) lub subiektywne (nieumiejętność lub ignorowanie znaczenia wyrazów). „Błędy znaczeniowe (...) wywołują różnorodne następstwa stylistyczne: dwuznaczność, nieporozumienie intelektualne, nie zamierzony efekt humorystyczny, nie stanowią natomiast naruszenia tradycji użycia wyrazu (...). Błędy drugiej grupy (...) są przekroczeniem zakresu użycia wyrazu; ich konsekwencją stylistyczną [jest] niezrozumiałość” (Buttler, Satkiewicz 1960: 53).	▪ „<i>Pokątnym sprzedawaniem wódki powinna zająć się milicja obywatelska</i>” (Buttler, Satkiewicz 1960: 21) → błąd dotyczy czasownika <i>zajmować się</i>, który funkcjonuje w kilku znaczeniach: <i>zająć się</i> = <i>zainteresować się</i>, <i>zabrać się do czegoś</i>, <i>przystąpić do czegoś</i>, <i>zacząć się czymś trudnić</i>. ▪ „<i>Nasz Miecio jako dziecko wzorowe oczywiście doskonale znosi jajka</i>” (Buttler, Satkiewicz 1960: 21) → błąd powstaje również w wyniku wieloznaczności czasownika <i>znosić</i> = <i>tolerować</i>, <i>zawsząd przynosić</i>, <i>dobrze przyswajać</i>. ▪ „<i>... obchody tysiąclecia będą wielkim, długofalowym wydarzeniem</i>” → Błąd widoczny jest w nieprawidłowej kombinacji słów <i>długofalowy</i> (<i>ciągły, trwający bardzo długo</i>) i <i>wydarzenie</i> (<i>fakt krótkotrwały, jednorazowy</i>) (Buttler, Satkiewicz 1960: 21)
Błędy strukturalne – dzieli się na trzy rodzaje: 1) kontaminacje składniowo-frazeologiczne, 2) kontaminacje frazeologiczne i 3) inne przekształcenia stałych związków wyrazowych (np. wymiana elementów leksykalnych, rozszerzenie składu leksykalnego związku itp). „Kontaminacje składniowo – frazeologiczne są rezultatem utożsamienia dwóch połączeń wyrazowych (bliskich sobie pod względem semantycznym, ale zróżnicowanych formalnie – pod względem stosunków składniowych) i narzucenia jednemu z nich składni charakterystycznej dla związku synonimicznego w stosunku do niego. Kontaminacje frazeologiczne powstają w wyniku oddziaływania na siebie stałych połączeń wyrazowych jako całości (narzucenie jednemu z frazeologizmów obcych mu składników innego połączenia) (Buttler, Satkiewicz 1960: 61).	▪ „<i>Często martwimy się na słaby stan czytelnictwa</i>” (Buttler, Satkiewicz 1960: 62) (kontaminacja syntaktyczno-frazeologiczna) → błąd powstaje w konstrukcji <i>martwić się na</i>, w której skontaminowano dwa inne wyrażenia: <i>martwić się czym</i> i <i>narzekać na</i>. ▪ „<i>Włosy stanęły mu w słup</i>” (Buttler, Satkiewicz 1960: 63) (kontaminacja frazeologiczna) → przykład ukazuje komiczną kontaminację dwóch frazeologizmów: <i>włosy stanęły dęba</i> i <i>postawić oczy w słup</i>. ▪ „<i>... budowę szkół ... powinniśmy wysuwać na jeden z pierwszych planów</i>” (Buttler, Satkiewicz 1960: 64) (rozszerzenie składu leksykalnego związku o dodatkowy element). → frazeologizm <i>wysuwać na pierwszy plan</i> uzupełniono o <i>jeden z</i>.
Błędy strukturalno – znaczeniowe - występują przede wszystkim w obrębie	▪ „<i>Wyniki odniesione w rokowaniach toczonych przez naszą delegację...</i>”

związków łączliwych, których struktura została już utrwalona w tradycji językowej. Podłożem tego rodzaju błędów jest synonimiczność wyrazów i związków frazeologicznych. „Piszący wyczuwa bliskość znaczeniową łączącą poszczególne wyrazy lub związki, nie dostrzega jednak cech różnicujących, nieraz bardzo subtelnych, ograniczających możliwość dowolnego, zamiennego użycia synonimów. Wyrazy bliskoznaczne traktuje jako jednoznaczne i na miejsce już ustabilizowanego składnika pewnego związku wprowadza synonim nietradycyjny dla tego połączenia, a przez to naruszający jego strukturę i wywołujący wewnętrzną dysharmonię” (Buttler, Satkiewicz 1960: 53).	(Buttler, Satkiewicz 1960: 59) → zamiast rzeczownika <i>wyniki</i> w tym wypadku lepiej brzmiałyby rzeczowniki <i>powodzenie</i> lub <i>sukces</i>, które łączą się zwykle z czasownikiem <i>odnosić</i>. Słowo <i>wynik</i> nie jest synonimiczne dla rzeczowników <i>powodzenie</i> i <i>sukces</i>. ▪ „<i>Ta ostatnia pozycja jest najbardziej paląca...</i>” (Buttler, Satkiewicz 1960: 60) → błąd tkwi w nieprawidłowym połączeniu przymiotnika <i>palący</i> z rzeczownikiem <i>pozycja</i>. Przymiotnik <i>palący</i> łączy się z rzeczownikiem <i>sprawa</i>. ▪ <i>To są tylko gołe fakty.</i> (Buttler, Satkiewicz 1960: 56) → Przymiotniki <i>goły</i> i <i>nagi</i> są wprawdzie synonimiczne, ale tylko <i>nagi</i> występuje w takich połączeniach jak: <i>naga prawda</i>, <i>naga rzeczywistość</i>. Natomiast rzeczownik <i>fakty</i> wykazuje łączliwość semantyczną z przymiotnikiem <i>suchy</i>.

Problem powstawania błędów frazeologicznych jest również współzależny od tendencji rozwoju wyrazów, które nie zawsze pozostają wierne językowej tradycji, lecz znajdują dla siebie nowe znaczenia. Jednak nie każde odchylenie od normy powinno być uznawane za błąd językowy. Każda modyfikacja może zostać przecież inaczej odebrana przez użytkowników języka. Najczęściej jednak błąd definiowany jest jako „czynność nieświadoma” (por. Doroszewski 1950: 1) lub „nieświadome odstępstwo od współczesnej normy językowej” (por. Urbańczyk 1991: 33).

Warto także zauważyć, iż sprawcą błędu nie zawsze musi być autor tekstu (nadawca). Pomimo formalnej poprawności, odbiorca – z przyczyn niezależnych od autora – może źle zinterpretować treść komunikatu lub jej nie zrozumieć.

„Sprawcą błędu nie zawsze jest jego autor. Będzie nim wówczas, jeśli spośród wielu środków językowych, np. kilku wyrazów lub związków synonimicznych, wybierze nieświadomie ten niewłaściwy; ale w sytuacji, gdy w użytym przez niego wyrazie lub połączeniu wyrazowym wieloznacznym odbiorca wypowiedzi odczyta znaczenie niewłaściwe, sprawcą błędu jest odbiorca” (Buttler, Satkiewicz 1960: 66).

Rozdział III. Frazeologizm jako zagadnienie teorii i praktyki translatorycznej

1. Tłumaczenie jako komunikacja międzyjęzykowa

Każdy proces tłumaczenia jest nie tylko zabiegiem stricte językowym, lecz także swoistym zdarzeniem społecznym, w którym przekraczane są granice poszczególnych kultur i wywodzących się z nich języków. Translacja językowa, zarówno w formie pisemnej, jak i ustnej, jest próbą zrozumienia tekstu (por. Wawrzyniak 1991: 131). Innymi słowy – jest to zamysł najbardziej optymalnego odtworzenia sensu treści wypowiedzi ustnej lub pisemnej. Szczególną trudność w tłumaczeniu na język obcy sprawiają związki frazeologiczne. Wieloaspektowość frazeologizmów powoduje, iż wiele kwestii związanych z przekładem tych struktur pozostaje nadal niezbadanych i niedostatecznie opisanych w literaturze przedmiotu.

Według Z. Wawrzyniaka (1991: 163) nadrzędnym zadaniem tłumacza jest stworzenie na podstawie danego tekstu języka oryginału takiego odpowiednika w języku przekładu, który temu pierwszemu odpowiadałby w pełni pod względem komunikacyjno - semantycznym. Tę słuszną myśl autor rozwija następująco:

„Wytworzenie translatu jest każdorazowo utrwaleniem rezultatów rozumienia tekstu wyjściowego. Oryginał i translat, jako dwa teksty różnojęzyczne, mają swoje *tertium comparationis*¹² w tłumaczu, a dokładniej mówiąc, w jego rezultatach rozumienia, osiągniętych w odniesieniu do oryginału i utrwalonych w sformułowaniach składających się na translat” (Wawrzyniak 2002: 41).

2. Zagadnienie ekwiwalencji w translacji¹³

Pojęcie ekwiwalencji odgrywa kluczową rolę w dwóch dziedzinach, w których badana jest problematyka porządkowania i systematyzowania struktur językowych – w lingwistyce kontrastywnej i translatoryce. Istnienie zbieżnych programów lingwistyki kontrastywnej i translatoryki określił W. Koller (1979: 183). Zgodnie z tą koncepcją translatoryka bada problematykę ekwiwalencji oraz precyzuje relacje zachodzące pomiędzy tekstem oryginału i przekładu. Lingwistyka kontrastywna natomiast analizuje warunki i założenia podobieństwa formalnego oraz opisuje poszczególne struktury i zdania (por. Koller 1979: 183).

¹² Dosłownie łac. – trzecie do porównania (podstawa porównania).

¹³ Szerzej na temat ekwiwalencji w podrozdziałach 2.1. i 2.2.

W wyżej wymienionych dyscyplinach naukowych termin ekwiwalencji nie został dotychczas dokładnie zdefiniowany. Zazwyczaj pod terminem tym rozumie się związek między tekstem przekładu a tekstem języka oryginału, który zachodzi wtedy, gdy tekst języka przekładu spełnia określone kryteria w stosunku do tekstu języka oryginału, zachowując np. jego treść, formę, styl i funkcję.

Między teoretykami nadal istnieją znaczne rozbieżności w odniesieniu do definicji terminu, które sprowadzają się do oceny: „czy ekwiwalencja ma być traktowana jako odpowiedniość idealna, do której tłumaczenie jedynie mniej lub bardziej się zbliża, czy też jako retrospektywne, dokonane po procesie tłumaczenia porównanie, jakie elementy oryginału i przekładu mogą zostać uznane za równoważne” (Lipiński 2000: 117). Różnice w prezentowanych stanowiskach naukowych dodatkowo komplikuje fakt, iż operacja tłumaczenia nie sprowadza się tylko do zmiany kodu językowego. Tłumacząc, mierzymy także do uzupełnienia bądź modyfikacji treści komunikatu w tym celu, aby efekt komunikacyjny odbiorcy był tożsamy z naszym rozumieniem tekstu.

2.1. O tłumaczeniu frazeologizmów w postaci kanonicznej

Zastosowanie określonej strategii translacyjnej zakłada wybór jednej z metod przekładu. W przypadku tłumaczenia związków frazeologicznych jest to metoda tłumaczenia idiomatycznego.

„Tłumaczenie idiomatyczne – to strategia tłumaczenia polegająca na stworzeniu takiego tekstu docelowego, który jest zgodny z konwencjami ustalonymi w języku docelowym oraz ze spontanicznym sposobem wyrażania się rodzimych użytkowników języka” (Kierzkowska 2002: 80).

Podstawowym zadaniem tłumacza w przekładzie stałych związków wyrazowych jest odkodowanie ich właściwego znaczenia. Następuje to na podstawie rozróżnienia określonych relacji interlingwalnych, zachodzących na gruncie jednostek frazeologicznych. Relacje te podlegają istotnemu podziałowi. Według J.A. Czochralskiego (1977: 165) są to: całkowita ekwiwalencja, częściowa ekwiwalencja oraz brak ekwiwalencji.

RELACJE MIĘDZYJĘZYKOWE ZWIĄZKÓW FRAZEOLÓGICZNYCH

1. całkowita ekwiwalencja
(zgodność struktury
semantycznej i formalnej)

2. częściowa ekwiwalencja

- a) zgodność struktury semantycznej
przy częściowej zgodności struktury formalnej
- b) zgodność struktury semantycznej
przy braku zgodności struktury formalnej
- c) brak zgodności struktury semantycznej
przy zgodności struktury formalnej

3. brak ekwiwalencji
(całkowity brak jakiegokolwiek
rodzaju ekwiwalencji)

Podobnie kształtują się rodzaje przekładalności frazeologizmów odpowiadających uzusowi i normie językowej wg H. Burgera i H. Jaksche (1973: 100):

Rodzaj przekładalności	Objaśnienia	Przykłady
Całkowita lub prawie całkowita przekładalność	Ten rodzaj przekładalności dotyczy frazeologizmów międzynarodowych, które tworzone są w procesie zapożyczenia. Związki frazeologiczne tego rodzaju posiadają w języku oryginału i języku przekładu dokładnie takie samo znaczenie, zasady stosowania i reprezentują ten sam styl językowy. Nawet ich poszczególne elementy odpowiadają sobie wzajemnie jako niezależne słowa. Frazeologizmy te wywodzą się z tego samego obszaru kulturowego.	■ pol. <i>stracić głowę</i> = niem. <i>den Kopf verlieren</i> = ang. <i>to lose one's head</i> ■ pol. <i>jak grom z jasnego nieba</i> = niem. <i>wie ein Blitz aus heiterem Himmel</i> = ang. <i>like a bolt from the blue</i> ■ pol. <i>biedny jak mysz kościelna</i> = niem. <i>arm wie eine Kirchenmaus</i> = ang. <i>as poor as a church-mouse</i>
Częściowa przekładalność	Przekładalność częściowa zachodzi wtedy, gdy znaczenie i warunki zastosowania określonego frazeologizmu są takie same, a w obu językach funkcjonuje podobny „obraz frazeologiczny”.	■ pol. <i>oni są podobni jak dwie krople wody</i> ≡ niem. <i>Sie gleichen sich wie ein Ei dem andern.</i> (jak dwa jajka) ≡ ang. <i>They are as like as two peas.</i> (jak dwa groszki). ■ pol. <i>jak kropla w morzu</i> ≡ niem. <i>wie ein Tropfen auf den heißen Stein</i> (jak kropla na gorący kamień) ≡ ang. <i>a drop in the bucket</i> (kropla w wiadrze)
Przekładalność w przypadku	W przypadku niewystępowania ekwiwalentu frazeologicznego tłumacz może: - zastosować frazeologizm, którego	■ pol. <i>być czystą kartą</i> ≈ niem. <i>ein unbeschriebenes Blatt sein</i> ≈ ang. <i>to be a dark horse</i> ■ pol. <i>czysty jak łąza</i> ≈ niem.

braku ekwiwalentu frazeologicznego	znaczenie jest możliwe bliskie frazeologizmowi języka oryginału - zastosować prosty leksem, którego znaczenie jest możliwe bliskie frazeologizmowi języka oryginału - dokonać opisu przy użyciu większej liczby leksemów.	<i>blitzblank</i> ■ pol. <i>pomieszenie</i> <i>z poplątaniem</i> ≈ niem. <i>etw. verwirren</i> , <i>durcheinanderbringen</i> ■ pol. <i>nie bez kozery</i> ≈ niem. <i>nicht ohne allen Grund</i>

Trudności w tłumaczeniu frazeologizmów dotyczą przede wszystkim ich specyficznych cech semantycznych i dużej obrazowości: Zdaniem K. Lipińskiego (2000: 93) „większość frazeologizmów nie ma w języku docelowym odpowiedników zbudowanych z analogicznych elementów, wręcz przeciwnie – idiomy stanowią ekwiwalenty jako całość. Oznacza to, że ekwiwalencja osiągnięta zostaje na poziomie całego wyrażenia, niezależnie od jego składowych części. Istotny jest sens danego obrazu, metafory czy porównania. Kryterium ekwiwalencji stanowi w tym przypadku możliwość zastosowania frazeologizmu w analogicznej sytuacji (ekwiwalencja funkcjonalna)”, np:

pol. *na bezrybiu i rak ryba* – niem. *In der Not frisst der Teufel Fliegen*. (*W biedzie diabeł żre muchy*).

Inny, bardzo precyzyjny podział rodzajów ekwiwalencji prezentuje P. Kosta (por. 1986: 496)¹⁴. Klasyfikacja ta uwzględnia frazeologiczne i niefrazeologiczne możliwości przekładu frazeologizmów w odniesieniu do ich treści i struktury:

Ekwiwalencja całkowita zachodzi w przypadku, kiedy następuje całkowita zbieżność treści i formy związków frazeologicznych – znaczenia idiomatyczne i obrazy językowe pokrywają się, np. *być jęczyzkiem u wagi* – *das Zünglein an der Waage sein*.

Ekwiwalencja maksymalna zachodzi wówczas, kiedy treść i forma frazeologizmów różnią się tylko ze względu na strukturalno-socjokulturowe rozbieżności dwóch języków, znaczenia idiomatyczne pokrywają się, obrazy językowe wykazują niewielkie różnice, np. *z krwi i kości* - *aus Fleisch und Blut*.

Ekwiwalencja aproksymatywna zachodzi, gdy frazeologizmy stanowią dla siebie częściowe ekwiwalenty pod względem semantycznym i pragmatyczno - stylistycznym, znaczenia idiomatyczne pokrywają się, ale obrazy językowe wykazują znaczące różnice, np. *obećcywać gruszki na wierzbie* – *das Blaue vom Himmel versprechen*.

Ekwiwalencja fakultatywna zachodzi, kiedy istnieje możliwość zastosowania wielu ekwiwalentów (opis), całkowite znaczenie pokrywa się ze znaczeniem frazeologizmu

¹⁴ Wymienione rodzaje ekwiwalencji według P. Kosty (1986: 496) zastosowano w analizie przykładów w „Części praktycznej” pracy.

języka oryginału, ale frazeologizmowi z tłem obrazowym odpowiada nieobrazowy opis, np. *z pustego i Salomon nie naleje* – *von nichts kommt nichts*.

Brak ekwiwalencji frazeologicznej ma miejsce, kiedy frazeologizm języka oryginału nie posiada swego odpowiednika frazeologicznego w języku przekładu (ekwiwalent 1:0 pod względem semantycznym i pragmatyczno-stylistycznym).

Ze szczególną ostrożnością należy tłumaczyć te frazeologizmy, które w swej strukturze i obrazowości wydają się być dokładnymi ekwiwalentami, a takimi w żadnym wypadku nie są - tzw. „**falszywi przyjaciele**”, np:

- *wrzucić do jednego worka < jednakowo ocenić > ≠ jmdn in den Sack stecken < ihm überlegen sein, ihn betrügen >* (Kosta 1986:496).
- *rzucić słowa na wiatr (umsonst reden) ≠ jds Worte in den Wind schlagen (nicht beachten) → rzucić słowa na wiatr (umsonst reden) = alles in den Wind reden (umsonst reden)* (Łabno-Falęcka 1995: 247).

W przypadku stwierdzenia **braku ekwiwalencji frazeologicznej** tłumacz ma do dyspozycji następujące warianty postępowania (Łabno-Falęcka 1995: 245):

- 1) zastosowanie jednowyrazowego leksemu:
  - leksemu konotatywno-ekspresywnego z identycznym obrazem językowym (złożenie idiomatyczne), np. *słomiana wdowa* – *Strohwitwe*, *psia pogoda* – *Hundewetter*
  - leksemu konotatywno-ekspresywnego z odmiennym obrazem językowym (złożenie idiomatyczne), np. *tani jak barszcz* – *spottbillig*, *głupi jak but* – *stockdumm*, *sam jak palec* – *mutterseelenallein*
  - leksemu nacechowanego ekspresywnie: *wyciągnąć kopyta* – *abkratzen*
  - leksemu nienacechowanego ekspresywnie: *wyciągnąć kopyta* – *sterben*
- 2) kalkowanie¹⁵ – utworzenie frazeologizmu *ad hoc* (frazeologizmu okazjonalnego lub zastosowanie frazeologizmu zapożyczonego – tłumaczenie słowo w słowo), np. *przykręcać śrubę* – *die Schraube anziehen*, *marzenia ściętej głowy* – *Träume eines abgeschlagenen Kopfes*.
- 3) nowy twór językowy, który opiera się na uzualnym frazeologizmie języka przekładu, a w tekście docelowym funkcjonuje jako frazeologizm na zasadzie swojej metaforyczności, np. *włożyć między bajki* – *ins Reich der Märchen verbannen* (zamiast *ins Reich der Fabel gehören*)
- 4) parafraza – leksykalny opis, np. *pocałować klamkę* – *vor verschlossenen Türen stehen*.

¹⁵ Kalka – wyraz lub wyrażenie złożone wprawdzie ze składników rodzimych, ułożonych jednak na wzór obcego wyrazu lub wyrażenia, np. *nad-waga* – ang. *overweight* (Dubisz 2003, t. 2: 19).

Odpowiedniki interlingwalne podlegają podziałowi ze względu na semantykę i formę. Czochralski (1977: 185) wyróżnia następujące rodzaje odpowiedników:

- zgodność formalna przy ekwiwalencji semantycznej: *być języczkiem u wagi* – *das Zünglein an der Waage sein*
- podobieństwo formalne przy ekwiwalencji semantycznej: *być komuś solą w oku* – *jdm ein Dorn im Auge sein*
- formalna dywergencja przy ekwiwalencji semantycznej: *chodzić jak na szczydłach* – *wie ein Storch im Salat gehen*
- ekwiwalencja semantyczna, podobieństwo leksykalne i syntaktyczne przy odmiennym obrazie językowym:
Co ma piernik do wiatraka? – *Was hat der Esel mit der Leier zu tun?*
- leksykalna i syntaktyczna konwergencja przy rozbieżności całkowitego znaczenia:
rzucić się komu na szyję (*jdm.um den Hals fallen*) ≠ *sich jdm an den Hals werfen* (*sich jdm aufdrängen, ihm nachlaufen*).

Podobnie swój podział rodzajów ekwiwalencji przedstawia H. Thun (1978: 46):

- ekwiwalencja pod względem struktury i treści:
(*spocząć na laurach* – *sich auf seinen Lorbeeren ausruhen*)
- ekwiwalencja pod względem struktury i rozbieżność treści:
(*deptać komu po piętach* – *śledzić kogoś* ≠ *jdm auf die Ferse treten* – *zranić kogoś*)
- rozbieżność strukturalna i ekwiwalencja pod względem treści:
  - częściowa rozbieżność strukturalna i ekwiwalencja pod względem treści:
(*budować zamki na lodzie* – *Luftschlösser bauen*)
  - całkowita rozbieżność struktury i ekwiwalencja pod względem treści:
(*upiec dwie pieczenie na jednym ogniu* – *zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen*).

Według E. Ehegötz (1990: 500) także „obrazowość” powinna być zaliczana do rodzajów ekwiwalencji. Zgodnie z tą teorią wyróżnia się następujące rodzaje ekwiwalencji obrazowej:

A. Odpowiedniki frazeologiczne:

1. bezpośrednie odpowiedniki frazeologiczne – zgodność wszystkich czynników określających ekwiwalencję: (*wziąć byka za rogi* – *den Stier bei den Hörnern packen*)
2. analogiczne odpowiedniki frazeologiczne (substytucja elementów leksykalnych) – różnice w obrazowości: (*przelewać z pustego w próżne* – *leeres Stroh dreschen*)

B. Odpowiedniki niefrazeologiczne:

1. złożenia idiomatyczne – odpowiedniki z taką samą obrazowością (*psia pogoda* – *Hundewetter*)
2. złożenia idiomatyczne – odpowiedniki z obrazowością substytucyjną (*tani jak barszcz* – *spottbillig*)
3. frazeologizmom konotacyjno - ekspresywnym języka oryginału odpowiadają nacechowane również konotacyjno - ekspresywnie leksemy jednowyrazowe (derywaty) języka przekładu (*wyciągnąć kopyta* – *abkratzen*)
4. frazeologizmom języka oryginału odpowiadają zdania bez cech idiomatyczności, obrazowości, ekspresywizmu i konotacji – (*pocałować klamkę* – *vor verschlossenen Türen stehen*)
5. odpowiedniki denotacyjne (ekwiwalenty zastępcze):
  - nienacechowane idiomatycznie leksemy jednowyrazowe (*wyciągnąć kopyta* – *sterben*)
  - wolne związki wyrazowe (*wyrwać się jak Filip z konopi* – *mit einer Dummheit herausplatzen*).

2.2. O tłumaczeniu frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej

Dotychczasowe rozważania nad zagadnieniem przekładu frazeologizmów dotyczyły wyłącznie stałych związków wyrazowych w formie kanonicznej. Teksty publicystyczne, które są przedmiotem badań w niniejszej pracy, obfitują we frazeologizmy w nieco zmienionej formie, odbiegającej w różnym stopniu od pierwowzoru. W przypadku stwierdzenia takiej właśnie modyfikacji związku frazeologicznego, tłumacz w pierwszej kolejności powinien ustalić brzmienie formy podstawowej, aby w procesie translacyjnym móc posłużyć się następującymi metodami w ramach każdej z rodzajów ekwiwalencji¹⁶:

---

¹⁶ Przedstawiony podział opiera się na klasyfikacji metod przekładu R. Rechtsiegel (1984: 183), w którym uwzględniono jednak tylko podział na ekwiwalencję całkowitą, częściową oraz brak ekwiwalencji i nie przedstawiono przykładów dla zobrazowania modyfikacji związków frazeologicznych w każdej z tych grup. Fakt ten skłonił autorkę niniejszej rozprawy do opracowania bardziej szczegółowej klasyfikacji, opartej na podziale rodzajów ekwiwalencji według P. Kosty (1986: 496), który przyjęto do przeprowadzenia analizy przekładu zmodyfikowanych związków frazeologicznych w części praktycznej pracy. Ze względu na trudności w odnalezieniu w literaturze przedmiotu przykładów ilustrujących zastosowanie rozmaitych rozwiązań translatorskich dla każdego rodzaju ekwiwalencji, autorka wykorzystała w tym celu własne przykłady, wyekscerpowane z publicystyki polsko - niemieckiej.

Ekwiwalencja całkowita ↔ identyczny obraz językowy i znaczenie całkowite
obu frazeologizmów

- użycie związku frazeologicznego w postaci zmodyfikowanej w języku przekładu, np. *wyjąć głowę z piasku* (← *chować, schować głowę w piasek*) – *den Kopf aus dem Sand herausziehen* (← *den Kopf in den Sand stecken*), *stroić się w kacze piórka* (*stroić się w cudze piórka*) – *sich mit Entenfedern schmücken* (← *sich mit fremden Federn schmücken*)
- użycie związku frazeologicznego w postaci niezmodyfikowanej w języku przekładu, np. *nie wierzyć oczom* (← *nie wierzyć własnym oczom*) – *seinen Augen nicht trauen*.

Ekwiwalencja maksymalna ↔ frazeologizm z dużym podobieństwem obrazów
językowych i identycznym znaczeniem

- użycie związku frazeologicznego w postaci zmodyfikowanej w języku przekładu, np. *stać pod wielkim znakiem zapytania* (← *stać, stanąć pod znakiem zapytania*) – *stark in Frage stehen* (← *etw. wird in Frage gestellt*), *rozpoznawać ziarno wśród plew* (*oddzielić, oddzielać ziarno od plew, od plewy*) – *die Weizenkörner unter der Spreu ausmachen* (← *die Spreu vom Weizen trennen, scheiden, sondern*)
- użycie związku frazeologicznego w postaci niezmodyfikowanej w języku przekładu, np. *upaść z deszczu pod rynnę* (← *wpaść, wpadać, dostać się z deszczu pod rynnę*) – *vom Regen in die Traufe kommen*, *dodawać oliwy do ognia* (← *dolać, dolewać oliwy do ognia*) – *Öl ins Feuer gießen*.

Ekwiwalencja aproksymatywna ↔ frazeologizmy z rozbieżnością obrazów językowych
i identycznym znaczeniem

- użycie związku frazeologicznego w postaci zmodyfikowanej w języku przekładu, np. *odwdzińczyć się pięknym za nadobne* (← *odpłacać, odpłacić pięknym za nadobne*) – *mit gleicher Münze zurückzahlen* (← *in, mit gleicher Münze heimzahlen*)
- użycie związku frazeologicznego w postaci niezmodyfikowanej w języku przekładu, np. *robić na swoje kopyto* (← *robić, zrobić coś, wszystko na jedno kopyto*) – *alles über einen Kamm scheren*.

Ekwiwalencja fakultatywna ↔ ekwiwalent niefrazeologiczny

- tłumaczenie dosłowne (kalka) – *wygrywać jak burza* (modyfikacja frazeologizmu *iść jak burza*) – *wie ein Wirbelsturm gewinnen*
- parafraza, np. *tani jak woda* (modyfikacja frazeologizmu *tani jak barszcz*) – *so günstig*.

Brak ekwiwalencji

- zastosowanie w tekście przekładu związku frazeologicznego o odmiennym znaczeniu całkowitym od frazeologizmu języka oryginału, np. *szyte grubymi nićmi naciągane kłamstwo* – *eine an den Haaren herbeigezogene Lüge* (*grubymi nićmi szyte* – o czymś nieumiejętnie pozorowanym, markowanym ≠ *etw. an / bei den Haaren herbeiziehen* – *etw. anführen, was nicht oder nur entfernt zur Sache gehört* – tłum. pol. *przytaczać, cytować coś, co ma niewiele wspólnego ze sprawą*)
- całkowite pominięcie związku frazeologicznego w tekście przekładu.

Różnorodność rodzajów ekwiwalencji i metod przekładu związków frazeologicznych sprawia, iż proces tłumaczenia tych struktur jest czynnością wieloetapową. E. Łabno-Falęcka (por. 1995: 260) wymienia w kolejności etapy, które muszą być uwzględnione w procesie translacji:

- zidentyfikowanie frazeologizmu w tekście,
- analiza jego sensu i znaczenia – poszukiwanie jego parafrazy w języku oryginału,
- poszukiwanie parafrazy w języku przekładu,
- poszukiwanie odpowiednika frazeologicznego w języku przekładu (w przypadku wystąpienia braku ekwiwalencji – zastosowanie substytucyjnych zabiegów językowych).

W tłumaczeniu związków frazeologicznych podstawową rolę odgrywa dobra znajomość języka oryginału i języka przekładu, chociaż nie zawsze jest ona gwarancją poprawnego tłumaczenia, ponieważ – co trafnie ujmuje K. Lipiński (2000: 9) – „uwarunkowania pozajęzykowe procesu przekładu sprawiają, że jest to czynność nie tylko filologiczna”.

Dość ostrożnie należy traktować także podstawowe narzędzie pracy tłumacza, czyli słowniki. Bezgraniczne zaufanie do nich nierzadko prowadzić może do błędów. Ostrzegając przed tym, A. Dębski (2001: 25) pisze:

„Tłumacze początkujący traktują słownik nie tylko jako źródło wiedzy językowej, ale również jako instancję odwoławczą, a nawet jako najwyższy autorytet w kwestiach spornych. Tłumacze doświadczeni zdają sobie sprawę z trudności pracy ze słownikiem, z luk w wiedzy fachowej zawartej w słownikach, z ich zawodności, z konieczności żmudnego poszukiwania odpowiednich ekwiwalentów również w pozasłownikowych źródłach wiedzy językowej”.

3. Tłumaczenie frazeologizmów w tekstach publicystycznych

Przed przystąpieniem do czynności tłumaczenia danego związku frazeologicznego nieodzownym jest nie tylko odczytanie jego znaczenia, ale także ustalenie rodzaju tekstu, w jakim ten został umieszczony. Wybór określonej metody przekładu zależy zatem od wielu czynników: cech semantycznych frazeologizmu, rodzaju tekstu języka oryginału, adresata tekstu i celu tłumaczenia. Każdy typ tekstu wymaga odmiennego rodzaju tłumaczenia. Zależy to przede wszystkim od funkcji, jaką dany tekst ma pełnić. Spośród funkcji tekstów publicystycznych można wskazać te najważniejsze:

1. informowanie (przekazywanie komunikatów)
2. przekonywanie (przekazywanie gotowych ocen wydarzeń)
3. pouczenie (wytyczenia norm zachowania)
4. inspirowanie do działania (por. Engel 1999, t. 1: 116).

Konstruowanie tekstu przekładu powinno być podporządkowane normie języka docelowego. Mając to na uwadze, tłumacz powinien więc nie tylko uwzględniać główną myśl, czyli intencję autora oryginału, ale także horyzont poznawczy odbiorcy przekładu oraz sytuację komunikacyjną, w której zaistnieje powstający przekład.

„Tłumacząc, musimy bardzo często wybierać spośród wielu możliwych odpowiedników (ekwiwalentów), zwłaszcza w sytuacji, gdy język docelowy (...) opisuje rzeczywistość dokładniej niż język oryginału” (Lipiński 2000: 40).

Język publicystyki posługuje się często słownictwem potocznym, które bywa silnie nacechowane emocjonalnie. Tłumaczenie takich tekstów jest utrudnione również z tego względu, iż styl publicystyczny i język potoczny sięgają do skrótów w zakresie połączeń wyrazowych, zawierających w prostej formie zwykle wiele treści. Łatwo zauważyć, że w procesie kształtowania się struktur frazeologicznych, te wszystkie elementy, które nie są konieczne do zrozumienia treści przekazu, są eliminowane. Powstały w ten sposób tekst sygnalizuje określoną treść, spełnia swoją funkcję komunikacyjną, ale informację właściwą (docelową) czytelnik musi odgadnąć sam.

O skali trudności, z jaką musi zmierzyć się tłumacz przystępujący do przekładu tekstu publicystycznego, może świadczyć ocena językoznawcza, zawarta w „Słowniku poprawnej polszczyzny” pod redakcją W. Doroszewskiego (1973: 232):

„(...) charakterystyczne dla stylu publicystyczno-dziennikarskiego jest współistnienie środków językowych i literackich z licznymi zwrotami i wyrażeniami potocznymi, a nawet dosadnymi, o silnym zabarwieniu emocjonalnym. (...) Wyrażna jest tendencja do skrótowości wypowiedzi. Konieczność szybkiego przekazania informacji wpływa niestety często na niestaranność, a nawet niepoprawność języka dziennikarskiego.

Do najczęstszych błędów i uchybień należy tu nadużywanie wyrazów obcych, wyrazów „modnych” i szablonów frazeologicznych oraz niestaranna konstrukcja zdań, braki polegające na użyciu wyrazów niewłaściwych pod względem znaczeniowym i stylistycznym (...)."

Specyfika frazeologizmów nadaje wypowiedzi określony styl, rozumiany jako właściwy danemu autorowi idiolekt. Rekonstrukcja tego stylu w tekście języka docelowego (dokonywana poprzez analizę i interpretację) następuje w wyniku wyodrębnienia tych elementów, które są szczególnie silnie nacechowane stylistycznie i znaczeniowo, a w tekście pełnią konkretne funkcje.

Respektowanie powyższej zasady przez tłumacza jest podstawą gwarancji, iż przekład jednostki frazeologicznej w tekście zapewni jej adekwatny odbiór w języku docelowym – czyli zgodny z intencją autora języka oryginału.

II. CZĘŚĆ PRAKTYCZNA

ANALIZA MATERIAŁU BADAWCZEGO

Rozdział I. Metodologia badania

1. Cele badania

Przedmiotem badań prezentowanej rozprawy są zagadnienia związane z tłumczeniem polskich związków frazeologicznych na język niemiecki. Jest to ujęcie ogólne, wyznaczone przez temat pracy.

Natomiast celem badania, sformułowanym we wstępie dysertacji jest dokładna analiza zgromadzonego materiału badawczego, który obejmuje 300 polskich zdań, zawierających w swojej konstrukcji frazeologizm oraz 300 niemieckich translatów tych samych zdań języka oryginału. Wyniki analizy posłużyły do opracowania oceny¹⁷ prawidłowości przekładu polskich frazeologizmów na język docelowy. Badanie analityczne zmierzało do uzyskania odpowiedzi w następujących kwestiach szczegółowych:

- a. Jakie strategie (lub tzw. negatywne procedury) stosowane są w przekładzie polskich frazeologizmów na język niemiecki?
- b. Jakie są preferencje strategiczne tłumaczy, czyli które strategie (negatywne procedury) stosowane są najczęściej, a które sporadycznie w każdej z dwóch podstawowych grup, tj. w grupie frazeologizmów w postaci kanonicznej oraz w grupie frazeologizmów zmodyfikowanych?
- c. Jakie rodzaje ekwiwalencji uzyskano w procesie translacji?

Trzeci cel badania w istocie sprowadzał się do pytania o adekwatność samego przekładu. Rodzaj przypisanej ekwiwalencji w zasadzie decydował o tym, czy tłumaczenie polskiego zdania jest prawidłowe i zarazem semantycznie kompatybilne ze znaczeniem treści tekstu oryginalnego, czy też tekst przekładu został źle opracowany.

Wyznaczone trzy szczegółowe kwestie (cele badawcze) skłoniły autorkę do sprecyzowania hipotezy roboczej. Przyjęta hipoteza brzmi: „W jakim stopniu zastosowanie niewłaściwej strategii (procedury) tłumaczenia tekstu oryginału prowadzi do zniekształcenia treści tekstu docelowego, wskutek czego ten ostatni staje się niezrozumiały (lub tylko częściowo zrozumiały) dla odbiorcy języka niemieckiego i sprawia, iż czytelnik (odbiorca) staje przed dylematem wyboru własnej interpretacji treści

---

¹⁷ Intencją autorki było opracowanie możliwie wiarygodnej oceny lingwistycznej przekładu.

tekstu?”. Założono, iż przeprowadzona analiza materiału badawczego pozwoli na zweryfikowanie postawionej hipotezy i udzieli odpowiedzi na zawarte w niej pytanie.

Inspiracją do sformułowania powyższej hipotezy była teza postawiona przez Z. Tęczę w pracy: *Das Wortspiel in der Übersetzung. Stanisław Lems Spiele mit dem Wort als Gegenstand interlingualen Transfers* (1997). Wedle tezy autora, “zastosowanie strategii translatorskich w przekładzie gier językowych pozwala na uzyskanie korzystnego wyniku w procesie tłumaczenia (zwłaszcza strategii adaptacji i imitacji), natomiast zastosowanie negatywnych procedur właściwie skazuje cały process tłumaczenia na niepowodzenie” (1997: 128). Zdaniem autorki rozprawy teza ta jest stosunkowo radykalna w swojej wymowie¹⁸ i dlatego warto dokonać jej porównania na tle badania przeprowadzonego w niniejszej pracy, chociaż dotyczącej przekładu frazeologizmów, a nie gier językowych. Autorka sądzi, iż pomiędzy tłumaczeniami gier językowych z języka polskiego na język niemiecki a przekładami polskich struktur frazeologicznych na ten sam język występuje znaczne podobieństwo zjawisk i sytuacji językowych. Obok oczywistych różnic paralelizm obu zjawisk zawiera się przede wszystkim w podobieństwie celów, którymi kierują się autorzy tekstów oryginalnych, np. z jednej strony autor powieści literackiej, a drugiej – autor tekstów publicystycznych. W pierwszym przypadku – zastosowanie gry językowej (czasem gry słów) ma na celu zaznaczyć wyjątkowość, oryginalność języka lub niepowtarzalność czyli indywidualny sposób ekspresji słownej autora dzieła, który jednocześnie pragnie zaprosić, a niekiedy nawet „zmusić” czytelnika do swoistej gry albo zabawy intelektualnej, refleksji. W przypadku drugim – wprowadzenie do tekstu publicystycznego frazeologizmu i umiejętne wkomponowanie go w treść przekazu ma na celu uwypuklić, pomniejszyć, całkowicie zmarginalizować lub zdecydowanie uwiarygodnić podejmowany problem, albo stworzyć pewne napięcie, zbudować ekspresję wypowiedzi (wydarzenia), wywołać sensację, zawrzeć aluzję, a także nakłonić czytelnika do takiej interpretacji faktów i zdarzeń, jaką zamierzył autor.

Można zatem przyjąć, iż struktury frazeologiczne zastosowane w tekście publicystycznym niewątpliwie są pewną postacią gry słownej lub pewną formą gry językowej, charakterystyczną dla stylu uprawianego w publicystyce. Rozumiane w tym sensie, nie są przez autorkę dysertacji bezkrytycznie utożsamiane z grą słów lub grą językową, podejmowaną przez autorów poważnej twórczości literackiej. Chociaż tak jedno, jak i drugie stosowane są świadomie i celowo oraz podlegają tym samym regułom

---

¹⁸ Nie mając żadnych podstaw, autorka nie kwestionuje prawdziwości tezy. Wskazuje jedynie, że nadmierny radykalizm twierdzenia wymaga porównania z innymi badaniami tego typu. W uzupełnieniu należy dodać, iż Z. Tęcza w swojej monografii badał zagadnienie gry językowej w tłumaczeniu na język niemiecki, na przykładzie gier słownych stosowanych w pisarstwie Stanisława Lema. Wiadomo zaś, iż język tego wielkiego pisarza jest swoistym fenomenem językowym i zjawiskiem wyjątkowym nie tylko w skali polskiej, ale także w literaturze światowej.

poprawnego tłumaczenia. Kierując się powyższym tokiem myślenia, analogicznie za formę gry językowej należy uznać zastosowanie w tekście publicystycznym np. parafrazy, przysłów lub aforyzmów. Dotyczyć to może zarówno tekstów tworzonych w języku ojczystym, jak i tekstów powstałych w procesie transformacji interlingwalnej.

2. Materiał badawczy

Materiały do badań w postaci 300 polskich zdań zawierających związek frazeologiczny oraz 300 przekładów tychże zdań w języku niemieckim wyekscerpowano z dwóch różnych, dwujęzycznych czasopism.

Pierwszym jest magazyn polsko-niemiecki pt. **„Dialog”**, wydawany jako kwartalnik od roku 1987 przez Federalny Związek Towarzystw Niemiecko-Polskich we współpracy z Towarzystwami Polsko-Niemieckimi w Polsce. Magazyn ten, jak zapewnia Komitet Redakcyjny, chce wносить własny wkład do polsko-niemieckiej wymiany informacji i poglądów oraz pragnie przyczynić się do zmniejszenia uprzedzeń i wypełnienia wciąż istniejącej luki informacyjnej. Ukazuje się w nakładzie 12 tysięcy egzemplarzy i kierowany jest – przede wszystkim, chociaż nie wyłącznie – do elit politycznych i intelektualnych obu krajów, kręgu osób znanych, działaczy społecznych i kulturalnych, przedstawicieli nauki, reprezentujących obydwa kraje. Autorami wielu tekstów **„Dialogu”** są wybitni przedstawiciele świata nauki, kultury, polityki Polski i Niemiec. Uogólniając, można powiedzieć, iż w pewnym stopniu jest periodykiem elitarnym, bo tworzonym przez elity i skierowanym do elit. W praktyce natomiast, jego ogólnopolski zasięg sprawia, że mogą z niego korzystać szerokie grupy społeczne, zainteresowane problematyką stosunków polsko-niemieckich.

Drugim czasopismem jest dwujęzyczny **„Schlesisches Wochenblatt” – Tygodnik Śląski**. Jak wskazuje przypis w podtytule gazety jest to – „Gazeta Niemców w Rzeczypospolitej Polskiej” (Zeitung der Deutschen in der Republik Polen). Opisywany tygodnik jest największą gazetą w Polsce pod względem nakładu (6 500 egzemplarzy), która adresowana jest do osób niemieckiego pochodzenia, zamieszkujących głównie na terenie Górnego Śląska i Opolszczyzny, a także osób, które czasowo lub stale przebywają w RFN, a wywodzą się z ludności autochtonicznej Opolszczyzny i innych regionów tzw. Ziemi Odzyskanych. Czytelnikami tygodnika oprócz wcześniej wymienionych, są także polscy i niemieccy naukowcy, politycy, studenci, przedsiębiorcy, którzy poszukują informacji i kontaktów w sferze nauki lub biznesu. Od roku 1992, tj. od początku edycji łącznie ukazało się ponad 780 numerów tej gazety. Tygodnik ma zasięg regionalny (lokalny), terytorialnie wyznaczony przez miasta i miejscowości,

w których zamieszkują większe skupiska ludności autochtonicznej. „**Schlesisches Wochenblatt**” nie pretenduje do rangi gazety ogólnopolskiej, siedziba redakcji znajduje się w Opolu.

Zdania przykładowe zostały wyodrębnione z dłuższych tekstów zwartych w taki sposób, aby użycie frazeologizmu w kontekście całego polskiego zdania było zrozumiałe i stanowiło wystarczający materiał do oceny przekładu tekstu docelowego. Wykaz niektórych tytułów artykułów, z których korzystała autorka załączono na końcu pracy. Spośród 300 polskich zdań i 300 niemieckich translatów 77 pochodzi z kwartalnika „**Dialog**”, a 223 z tygodnika „**Schlesisches Wochenblatt**”.

3. Wzór przebiegu analizy zdań przykładowych. Określenie rodzaju ekwiwalencji

Analiza ma charakter unilateralny: język polski jest językiem oryginału. Zgodnie z kierunkiem tłumaczenia, zdanie polskie podawane jest jako pierwsze, oznaczono je literą **P** (polski). Zdanie w języku niemieckim (translat) podawane jest jako drugie i oznaczone literą **N** (niemiecki). Obydwa przykłady zdań wyróżniono kursywą, a frazeologizmy podkreślono. Przy każdym przykładzie wskazano źródło pochodzenia zdania, np. (D 1996/1, 6) – kolejno są to: skrót tytułu magazynu lub gazety (D – „Dialog”, SW – „Schlesisches Wochenblatt”), rok, kolejny numer i strona.

We wszystkich przypadkach analizowanej parze zdań przyporządkowano tabelkę, w której dokonano krótkiej charakterystyki frazeologizmu języka oryginału, a w odniesieniu do niemieckiego translatu ustalono typ ekwiwalencji i rodzaj zastosowanej strategii przekładu. Każde z 300 polskich zdań ma przypisaną liczbę porządkową. Polski frazeologizm scharakteryzowano, uwzględniając 4 podstawowe kryteria, tj. formalne, semantyczne, stabilności i kryterium strukturalne. W sumie polskie związki frazeologiczne w formie kanonicznej zostały opisane pod kątem 20 różnych aspektów.

P: *Im bardziej czuliśmy się wolni, tym głębiej zapuszczaliśmy korzenie i tym mocniej pragnęliśmy ciągłości.* (D 1997/1, 41)

N: *Je freier wir uns fühlten, um so tiefer schlugen wir Wurzeln und um so heftiger war unser Wunsch nach Kontinuität.* (D 1997/1, 43)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
2.	zwrot	świat roślin	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	całkowita	adaptacja

Pod tabelką zamieszczono komentarz odautorski, który zawiera ocenę lingwistyczną przekładu. Wskazano tutaj m. in. na te elementy, które zadecydowały o poprawności lub braku adekwatności tłumaczenia tekstu oryginalnego. Komentarz pełni

także funkcję przypisu. Dla frazeologizmu języka polskiego podano jego formę słownikową wraz ze znaczeniem idiomatycznym i łączliwością leksykalną (zwykle w oparciu „Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny” S. Bąby i J. Liberka, Warszawa 2003 - w komentarzu oznaczono (**BL 2003: 299**) lub „Uniwersalny słownik języka polskiego” pod. red. S. Dubisza, Warszawa 2003 – w komentarzu oznaczono (**Dubisz 2003, t. 1: 977**). W komentarzu zamieszczono również niemiecki ekwiwalent słownikowy opisany w polsko niemieckich źródłach leksykograficznych („Duży słownik polsko -niemiecki” PONS, Poznań 2004 – w komentarzu oznaczony jako: (**PONS 2004: 160**) i „Wielki słownik polsko-niemiecki” J. Pipreka i J. Ippoldta, T. Kachlaka, A. Wójcik, A. Wojtowicz, Warszawa 1995 – w komentarzu oznaczony jako: (**PI 1995: 554**). Kolejną czynnością było sprawdzenie, czy w języku niemieckim funkcjonuje frazeologizm zastosowany w przekładzie (zwykle w oparciu o słownik „Duden” in 12 Bänden, Bd. 11 – „Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik“, Mannheim 2002 – w komentarzu oznaczono np. (**Duden11: 888**). Na tej podstawie ustalono rodzaj ekwiwalencji¹⁹ według pięciostopniowej skali P. Kosty (1986: 496), która wyróżnia: ekwiwalencję całkowitą, maksymalną, aproksymatywną, fakultatywną i brak ekwiwalencji. Przypisanie określonego poziomu ekwiwalencji, który występuje pomiędzy frazeologizmem tekstu oryginału a frazeologizmem tekstu docelowego wskazuje na:

- a. **ekwiwalencję całkowitą** – gdy występują: całkowita zgodność znaczeń i obrazów językowych, ekwiwalencja semantyczna i strukturalna → ekwiwalent frazeologiczny
- b. **ekwiwalencję maksymalną** – gdy występują: podobieństwo obrazów językowych lub struktury, całkowita zgodność znaczeniowa → ekwiwalent frazeologiczny
- c. **ekwiwalencję aproksymatywną** – gdy występują: ekwiwalencja semantyczna, różnice w obrazowości → ekwiwalent frazeologiczny
- d. **ekwiwalencję fakultatywną** – gdy występuje: zgodność znaczeń całkowitych → ekwiwalent niefrazeologiczny (wolny związek wyrazowy)
- e. **brak ekwiwalencji** – gdy występuje: niezgodność znaczeń całkowitych → błędny ekwiwalent frazeologiczny lub pominięcie frazeologizmu w przekładzie.

¹⁹ W niniejszej pracy zamiast klasycznego podziału na 3 rodzaje ekwiwalencji (ekwiwalencja całkowita, częściowa i brak ekwiwalencji) – por. np. J. A. Czochralski (1997: 165) lub H. Burger i H. Jaksche (1973: 100), przyjęto 5-stopniową klasyfikację zaproponowaną przez P. Kostę (1986: 496). Zdecydowały o tym względy merytoryczne pracy. Klasyfikacja według P. Kosty m. in. uwzględnia frazeologiczne i niefrazeologiczne możliwości przekładu związków frazeologicznych w odniesieniu do ich treści i struktury. Okazała się także pomocna w przeprowadzeniu weryfikacji przyjętej hipotezy roboczej.

W przypadku stwierdzenia braku odpowiednika frazeologicznego w przekładzie lub zastosowania niewłaściwego ekwiwalentu (np. o odmiennym znaczeniu całkowitym), autorka – w wielu wypadkach – przedłożyła własną propozycję ekwiwalentu frazeologicznego, który może być podstawą do alternatywnego rozwiązania translatorskiego. Frazeologizm taki (w treści komentarza) poprzedzony jest zwrotem „proponowany frazeologizm”. W innych komentarzach, przedkładając propozycję frazeologizmu o tym samym lub bardzo zbliżonym znaczeniu określono ją: „inny proponowany frazeologizm synonimiczny”.

Ostatnim etapem analizy było ustalenie rodzaju strategii lub negatywnej procedury zastosowanej w przekładzie. Autorka pracy przyjęła założenie, iż każde tłumaczenie frazeologizmu języka oryginału poprzez zastosowanie struktury niefrazeologicznej stanowi negatywną procedurę translatorską, natomiast zastosowanie w przekładzie niemieckiego ekwiwalentu frazeologicznego jest właściwą strategią przekładu. Przyjęty wyżej podział jest umowny i odnosi się przede wszystkim do pierwszego i drugiego celu badania, czyli do kwestii stosowanych w przekładzie polskich frazeologizmów rodzajów strategii i negatywnych procedur²⁰.

Analiza frazeologizmów zmodyfikowanych (Rozdział III) przebiegała podobnie, jak analiza jednostek frazeologicznych w postaci kanonicznej. Pierwszym etapem było ustalenie formy kanonicznej polskiego związku frazeologicznego oraz dokonanie krótkiej charakterystyki pod kątem czterech podstawowych kryteriów. W dalszej kolejności określono rodzaje: modyfikacji, ekwiwalencji i strategii przekładu. W komentarzu dodatkowo odnotowano, czy w niemieckim translaście występuje modyfikacja frazeologizmu. W badaniu uwzględniono 10 wybranych rodzajów modyfikacji frazeologicznych:

- modyfikacja rozszerzająca
- modyfikacja skracająca
- modyfikacja rozwijająca
- modyfikacja wymieniająca
- modyfikacja kontaminująca
- związek analogiczny
- asymilacja
- modyfikacja regulująca
- przestawienie kolejności komponentów
- modyfikacja antonimiczna.

---

²⁰ Uzupełnieniem powyższego jest uwaga, iż wybór określonej strategii translacyjnej lub negatywnej procedury nie jest jedynym czynnikiem przesądzającym o prawidłowości lub nieprawidłowości przekładu.

4. Określenie rodzaju zastosowanej strategii (negatywnej procedury) w przekładzie

Podstawowym wzorcem, którym posłużono się w analizie, była propozycja strategii stosowanych w tłumaczeniu gier językowych, zawarta we wspomnianej już monografii Z. Tęczy „Das Wortspiel in der Übersetzung. Stanisław Lems Spiele mit dem Wort als Gegenstand interlingualen Transfers” (1997). Korzystając z propozycji i uwag autora (1997: 128) w badaniu własnym uwzględniono 4 strategie translatorskie i 3 tzw. negatywne procedury. Są nimi:

1. **Strategia adaptacji (adaptacja)** - przekład związku frazeologicznego nie sprawia większych trudności; ze względu na podobieństwa etymologiczne obu języków możliwe jest zastosowanie podobnych struktur frazeologicznych - dokładnego odpowiednika frazeologicznego, np. *wziąć sobie coś do serca* – *sich etwas zu Herzen nehmen*.

2. **Strategia imitacji (imitacja)** – w odniesieniu do gier językowych przez strategię tę rozumie się próbę utworzenia gry językowej w tekście docelowym na wzór gry językowej tekstu wyjściowego. W niniejszej pracy strategię tę przyjęto jako zabieg zastosowania w języku docelowym analogicznego związku frazeologicznego, o tym samym znaczeniu frazeologicznym, lecz zwykle odmiennym obrazie językowym, np. *chodzić jak na szczydłach* – *wie ein Storch im Salat gehen*.

3. **Strategia kreacji (kreacja)** – to poszukiwanie przez tłumacza nowego rozwiązania translatorskiego, uwzględniającego możliwie adekwatny przekład, zwykle na bazie istniejącego w języku docelowym innego związku frazeologicznego, np. *czерpać pełnymi garściami* – *mit vollen Händen schöpfen* (frazieologizm utworzony na bazie *aus dem vollen schöpfen*)²¹.

4. **Strategia transplantacji (transplantacja)** – w monografii Z. Tęczy (1997: 128) strategia ta rozumiana jest jako: „(...) beibehalten, (...) unverändert aus dem AS-Text in den ZS-Text übernehmen” – tłum. pol. przeniesienie w niezmięnionej formie z tekstu języka oryginału do tekstu języka przekładu. W pracy strategię tę przyjęto jako tłumaczenie dosłowne poprzez dokładne odwzorowanie elementów i struktury frazeologizmu języka wyjściowego – czyli skalkowanie struktury i elementów leksykalnych, np. *przejąć pałeczkę* – *den Stab übernehmen*.

---

²¹ Ze względu na trudność odnalezienia w literaturze przedmiotu przykładów ilustrujących zastosowanie strategii kreacji, transplantacji i negatywnych procedur neutralizacji, eksplanacji, adaptacji pozornej, imitacji pozornej, neutralizacji pozornej i eksplanacji pozornej, w wymienionych przypadkach przytoczono przykłady z części analitycznej pracy.

5. Negatywna procedura neutralizacji (neutralizacja) – to przekład za pomocą struktury niefrazologicznej, tłumaczenie paraleksematyczne, np.: *chodź od Annasza do Kajfasza* – *an verschiedene Stellen geschickt werden*.

6. Negatywna procedura eksplanacji (eksplanacja) – to metajęzykowe objaśnienie znaczenia frazeologizmu, np. *pies ogrodnika* – *was ich nicht haben kann, kriegst du auch nicht*.

7. Negatywna procedura eliminacji (eliminacja) – to pominięcie w przekładzie elementu frazeologizmu języka oryginału lub całkowite pominięcie związku frazeologicznego.

Są to tzw. podstawowe strategie i negatywne procedury, które w tłumaczeniu polskich związków frazeologicznych zastosowano w zdecydowanej większości przypadków.

Oprócz wyżej wymienionych, na potrzeby analizy zasadnym okazało się opracowanie czterech innych (dodatkowych) negatywnych procedur, które są jedynie pewną zmienioną formą (postacią) 4 podstawowych, a wcześniej wymienionych strategii i procedur, tj. adaptacji, imitacji, neutralizacji i eksplanacji. Wyjaśnienie określenia „pozorna” można odczytać z opisu ich zastosowania.

8. Negatywna procedura adaptacji pozornej – zastosowanie w języku przekładu frazeologizmu z identyczną (lub bardzo podobną) strukturą i identycznym (lub bardzo podobnym) obrazem językowym do frazeologizmu języka oryginału, lecz o całkowicie odmiennym znaczeniu całkowitym, np. *wyciągać rękę* – *žebrać, prosić o wsparcie* ≠ *die, seine Hand aufhalten* – *für Trinkgelder, finanzielle Zuwendungen sehr empfänglich sein*.

9. Negatywna procedura imitacji pozornej – zastosowanie w języku przekładu frazeologizmu z podobieństwem obrazu językowego, często zgodnością formalną, lecz o całkowicie odmiennym znaczeniu całkowitym, np. *wyprowadzić, wywieść kogoś w pole* – *oszukać, zwieść kogoś* ≠ *jdn in die Wüste schicken* – *jdn entlassen*.

10. Negatywna procedura neutralizacji pozornej – zastosowanie w języku przekładu błędnej parafrazy lub innej struktury niefrazologicznej, wynikającej z niepoprawnego odczytania znaczenia całkowitego frazeologizmu języka oryginału, np. *odwracać kota ogonem* – *przedstawiać sprawę w sposób wykrętny, fałszywy; przeinaczać coś* ≠ *sich richtig stellen*.

11. **Negatywna procedura eksplanacji pozornej** – nieudana próba objaśnienia znaczenia związku frazeologicznego, np. *biegać jak kot z pęcherzem* ≠ *wie ein "blasenkranker Kater" hin und her laufen*.

Klasyfikacja zdań przykładowych została przeprowadzona na podstawie: określenia dla każdej polsko-niemieckiej pary zdań zastosowanej strategii (negatywnej procedury) przekładu oraz ustalenia rodzaju występującej ekwiwalencji. W całej analizie – Rozdział II i Rozdział III - zdania języka oryginału wraz z ich niemieckimi tłumaczeniami uszeregowano według schematu: rodzaj zastosowanej strategii (procedury) + rodzaj występującej ekwiwalencji.

Rozwiązanie skrótów:

P – język polski

N – język niemiecki

BL - S. Bąba i J. Liberek „Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny” , Warszawa 2003

Dubisz – S. Dubisz „Uniwersalny słownik języka polskiego“, Warszawa 2003

PONS – „Duży słownik polsko-niemiecki“ PONS, Poznań 2004

PI - „Wielki słownik polsko-niemiecki”, J. Piprek, J. Ippoldt, T. Kachlak, A. Wójcik, A. Wojtowicz, Warszawa 1995

Duden - DUDEN in 12 Bänden: „Das Standardwerk zur deutschen Sprache“. Bd. 11: Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich 2002.

Rozdział II. Analiza przekładu frazeologizmów w postaci kanonicznej

W całym korpusie badawczym, obejmującym 300 zdań polskich, zawierających związki frazeologiczne oraz 300 ich niemieckich translatów, frazeologizmy kanoniczne występują w 186 przykładach. Są to głównie zwroty i wyrażenia. Natomiast frazy odnotowano w nielicznych, pojedynczych przypadkach. Najczęściej stosowanymi przez tłumaczy strategiami są: strategia adaptacji i imitacji oraz negatywna procedura neutralizacji. Rzadko korzystano z negatywnej procedury eksplantacji i negatywnej procedury eliminacji.

Najwyższy poziom ekwiwalencji przekładów uzyskano poprzez zastosowanie strategii adaptacji i imitacji. Potwierdza to tezę, iż o stopniu uzyskanej ekwiwalencji decyduje wybór właściwej strategii tłumaczenia.

1. Zastosowanie strategii adaptacji

Powyższą strategię, jako podstawę tłumaczenia, zastosowano w 63 przypadkach. Stanowiło to prawie 34% wszystkich frazeologizmów w postaci kanonicznej. W 56 przykładach uzyskano ekwiwalencję całkowitą lub maksymalną.

1.1. Adaptacja + ekwiwalencja całkowita

Z analizy całości materiału badawczego wynika, że część frazeologizmów polskich tłumaczonych jest poprzez dobór dokładnych odpowiedników frazeologicznych języka niemieckiego. W prezentowanych przykładach od 1 do 34 występuje całkowita ekwiwalencja semantyczna oraz zgodność obrazów językowych.

Zwroty nominalno-werbalne

P: (...) grupy młodzieżowe nie stanowiły żadnej siły mającej szansę wpływać na pracę terenowych kół TSKN, w których pierwsze skrzypce od wielu lat grają starsi wiekiem (...). (SW 2000/16, 8)

N: Dort spielen die ältere, verdienstvolle Aktivisten seit vielen Jahren die erste Geige. (SW 2000/16, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
1.	zwrot	-	stabilny	nominalno-werbalny	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *grać pierwsze skrzypce* oznacza 'być najważniejszym, mieć duże znaczenie, decydujący wpływ na coś, rej wodzić' (kto + gra pierwsze skrzypce); (BL 2003: 749). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *die erste Geige spielen* (PI 1995: 465) – 'die führende Rolle spielen, tonangebend sein' (Duden11: 265), który jest

dokładnym odpowiednikiem frazeologicznym. W tłumaczeniu występuje całkowita zgodność treści i formy obu frazeologizmów.

P: *Im bardziej czuliśmy się wolni, tym głębiej zapuszczaliśmy korzenie i tym mocniej pragnęliśmy ciągłości.* (D 1997/1, 41)

N: *Je freier wir uns fühlten, um so tiefer schlugen wir Wurzeln und um so heftiger war unser Wunsch nach Kontinuität.* (D 1997/1, 43)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
2.	zwrot	świat roślin	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *zapaść się, zapuszczać korzenie* oznacza ‘umocnić się, ugruntować swoje wpływy, przyjąć się, zadomowić się’ (kto, co + zapaść się, zapaściło się, zapuszcza korzenie); (BL 2003: 299). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *Wurzeln schlagen* (PI 1995: 554) – ‘irgendwo bleiben, sich einleben, heimisch werden’ (Duden11: 888). Użyto dokładnego odpowiednika frazeologicznego. W tłumaczeniu występuje zgodność formalna przy ekwiwalencji semantycznej.

P: *Teraz obserwuje się tendencję spadkową, również w województwie Śląskim widać to gołym okiem.* (SW 2005/2, 5)

N: *Auch in der Woiwodschaft Schlesien ist dies mit bloßen Augen sichtbar.* (SW 2005/2, 5)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
3.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	nominalno-werbalny	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *gołym okiem* [w połączeniach z wyrazami typu *widać, widoczny, dostrzegalny*] oznacza ‘od razu, łatwo, bez przyglądania się lub gruntownych analiz, bez sprawdzania, badań’ (BL 2003: 204). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *mit bloßem Auge sehen* (PI 1995: 432) – ‘ohne Brille, Fernglas oder Lupe’ (Wahrig 1997: 297). W rezultacie końcowym znaczenia idiomatyczne i obrazy językowe oryginału i translatu pokrywają się.

P: *A jednak to ja pierwszy ruszyłem, a M. zaczął tracić głowę.* (SW 2004/32, 10)

N: *Und doch war ich der erste am Start, und M. begann seinen Kopf zu verlieren.* (SW 2004/32, 10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
4.	zwrot	zachowania ludzkie	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *tracić, stracić głowę* oznacza ‘gubić się w jakiejś sytuacji, nie wiedzieć, co robić, tracić zimną krew, opanowanie’ (kto + traci, stracił głowę); (BL 2003: 842). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *den Kopf verlieren* (PI 1995: 423) – ‘kopflos handeln; die Übersicht, Fassung verlieren’ (Duden11: 430). W tłumaczeniu

występuje zgodność formalna przy ekwiwalencji semantycznej oraz całkowita zgodność obrazów językowych.

Zwroty z grupą przyimkową

P: *Wszystko wskazuje na to, że sędzia W. G. będzie miał twardy orzech do zgryzienia.* (SW 2002/9, 4)
N: *Alles weist darauf hin, dass der Richter W. G. eine harte Nuss zu knacken haben wird.* (SW 2002/9, 4)

Ip.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
5.	zwrot	ocena świat roślin	stabilny	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *mieć twardy orzech do zgryzienia* oznacza ‘stać wobec konieczności rozwiązania trudnego problemu, załatwienia trudnej sprawy, wykonania trudnego zadania’ (kto + ma twardy orzech do zgryzienia); (BL 2003: 859) lub *twardy orzech do zgryzienia* – ‘problem trudny do rozstrzygnięcia, sprawa trudna do załatwienia, trudne zadanie’ (BL 2003: 859). W procesie tłumaczenia zastosowano ekwiwalent słownikowy *eine harte Nuss zu knacken haben* (PI 1995: 955) – ‘eine schwierige Aufgabe zu lösen, ein schweres Problem zu bewältigen haben’ (Duden11: 551). Translat wskazuje, iż znaczenia idiomatyczne i obrazy językowe pokrywają się, występuje także zgodność formalna oraz ekwiwalencja semantyczna.

P: *Kiedy wpadnie w złość, muzycy i pracownicy techniczni wolą zejść mu z drogi.* (SW 2004/30, 10)
N: *Wenn B. wütend wird, versuchen seine Musiker und Techniker, ihm aus dem Wege zu gehen.* (SW 2004/30, 10)

Ip.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
6.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *zejść, schodzić komuś z drogi* oznacza ‘ustąpić komuś, nie sprzeciwiać mu się’ (kto + zszedł, schodzi z drogi + komu); (BL 2003: 122). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *jdm, einer Sache aus dem Weg(e) gehen* (PI 1995: 289) – ‘jdn, etw. meiden’ (Duden11: 850). W odniesieniu do polskiego frazeologizmu translat wykazuje całkowitą zgodność pod względem treści i struktury.

P: *Ani polska opinia publiczna nie powinna zapominać, że pomoc z Niemiec nadeszła szybko i przez trzy tygodnie była większa niż z wszystkich innych krajów, ani też niemiecka opinia nie powinna tracić z oczu różnych proporcji szkód i możliwości (...).* (D 1997/2, 3)
N: *Weder sollte die polnische Öffentlichkeit vergessen, dass die Hilfe aus Deutschland schnell kam und über drei Wochen größer war als die aus allen anderen Ländern, noch sollte die deutsche Öffentlichkeit die unterschiedlichen Proportionen der Schäden und Möglichkeiten aus dem Auge verlieren (...).* (D 1997/2, 3)

Ip.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
7.	zwrot	-	stabilność negacji	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *nie tracić z oczu* oznacza 'przestawać brać coś, kogoś pod uwagę, uwzględniać w swoich rozważaniach, działaniach, przestawać dostrzegać problemy z czymś, z kimś związane, przestawać je rozumieć, interesować się nimi' (kto + traci z oczu + co, kogo); (BL 2003: 842). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *jdn, etw. aus dem Auge, aus den Augen verlieren* (PI 1995: 593) – 'jdn aus dem Blickfeld verlieren, zu jdm, etw. den Kontakt verlieren' (Duden11: 74). Tłumaczenie dowodzi, iż znaczenia idiomatyczne i obrazy językowe pokrywają się.

P: *Jurorzy wezmą „pod lupę” szczególnie te prace dziennikarskie, w których przewijają się będą zagadnienia: zrozumienia dla problemów sąsiada.* (SW 1999/9, 3)

N: *Die Jurymitglieder werden insbesondere jene Journalistenbeiträge unter die Lupe nehmen, die folgende Themen ansprechen (...).* (SW 1999/9, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
8.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *wziąć, brać pod lupę* oznacza 'wnikliwie coś analizować, kontrolować, oceniać; skupić na czymś, rzadziej na kimś, swoją uwagę, przyjrzeć się czemuś z zamiarem dokładnego zbadania, ocenienia' (co + wzięto pod lupę + co, kto wziął, bierze pod lupę +co, kogo); (BL 2003: 349). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *jdn, etw. (scharf) unter die Lupe nehmen* (PI 1995: 617) – 'jdn, etw. (scharf) kontrollieren, beobachten' (Duden11: 494). Między frazeologizmem języka oryginału i przekładu występuje zgodność pod względem treści i struktury.

P: *Posłowi szczególnie leży na sercu los małych i średnich przedsiębiorstw – to one mają być siłą napędową województwa opolskiego.* (SW 2004/1, 4)

N: *Besonders kleine und mittlere Unternehmen liegen dem Abgeordneten am Herzen, sollten sie doch die Antriebskraft der Oppelner Woiwodschaft werden.* (SW 2004/1, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
9.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *leży coś komuś na sercu* oznacza - 'ktoś bardzo się czymś przejmuje, o coś się troszczy, bardzo komuś na czymś zależy' (BL 2003: 733). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *jdm am Herzen liegen* (PI 1995: 603) – 'für jdn ganz persönlich von großer Bedeutung sein' (Duden11: 351). W tłumaczeniu występuje ekwiwalencja strukturalna i semantyczna.

P: *Albo pukają się w czoło.* (D 1995/2-3, 16)

N: *Oder tippen sich vielsagend an die Stirn.* (D 1995/2-3, 17)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
10.	zwrot	zachowania ludzkie	stabilny	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *pukać się (palcem) w czoło* oznacza ‘dawać do zrozumienia, że uznaje się czyjeś postępowanie za niedorzeczne, nierozsądne, że ktoś nie jest przy zdrowych zmysłach; uważać coś za niedorzeczne, absurdalne’ (kto + puka się (palcem) w czoło); (BL 2003: 91). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *sich an die Stirn tippen* (PONS 2004: 362) - ‘zum Zeichen, dass man etwas oder jdn dumm findet’ (Wahrig 1997: 1227). W tłumaczeniu występuje ekwiwalencja strukturalna i semantyczna.

P: *W obecnej chwili jesteśmy na rozdrożu.* (D 1993/1, 54)
N: *Im Augenblick stehen wir am Scheideweg.* (D 1993/1, 55)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
11.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *znaleźć się, być, stać na rozdrożu, na rozstaju, na rozstajach (dróg), na rozstajnych drogach* oznacza ‘znaleźć się w sytuacji trudnej do rozwiązania, zmuszającej do jakiegoś wyboru, do podjęcia decyzji’ (Dubisz 2003, t. 3: 988). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *am Scheideweg(e); (stehen)*; (PONS 2004: 376) – ‘vor einer grundsätzlichen Entscheidung (stehen)’; (Duden11: 655). W tłumaczeniu występuje całkowita zgodność pod względem treści i struktury.

P: *Teoretycznie mógłbym przymknąć oko, schować głowę w piasek, ale zdaję sobie sprawę z tego, że jesienią, kiedy będziemy wprowadzać ustawę o mniejszościach taka postawa może spowodować na Opolszczyźnie prawdziwy kataklizm.* (SW 2002/13, 8)
N: *Theoretisch könnte ich ein Auge zudrücken und den Kopf in den Sand stecken, aber mir ist klar, dass ein solches Vorgehen im Herbst, wenn wir das Minderheitengesetz einführen werden, im Oppelner Schlesien eine regelrechte Katastrophe auslösen könnte.* (SW 2002/13, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
12.	zwrot	świat zwierząt	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *chować, schować głowę w piasek* oznacza ‘udawać, że się czegoś nie dostrzega, nie widzi, że się o czymś nie wie; próbować uniknąć czegoś trudnego, kłopotliwego; uchylać się od czegoś, tchórzyć’ (kto + chowa, schowa głowę w piasek); (BL 2003: 555). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *den Kopf in den Sand stecken* (PI 1995: 41) – ‘eine Gefahr nicht wahrhaben wollen, der Realität ausweichen’ (Duden11: 429). W tłumaczeniu występuje zgodność znaczeń całkowitych i obrazów językowych.

P: Przecież na samym początku *szliśmy* razem z panem H. K. *łeb w łeb*. (SW 2001/21, 1)

N: Ganz am Anfang *sind wir ja mit H.K. Kopf an Kopf gegangen*. (SW 2001/21, 9)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
13.	zwrot	świat zwierząt	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *łeb w łeb* [najczęściej z czasownikiem *iść*] oznacza - 'zwykle w odniesieniu do realiów sportowych lub innych o podobnym charakterze: równo, razem, dorównując sobie nawzajem' (BL 2003: 359). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *Kopf an Kopf* (PI 1995: 422) – 'gleichauf, wertungsgleich' (Duden11: 428). Między frazeologizmem języka oryginału i przekładu występuje zgodność czynników formalnych i semantycznych.

P: Polska gospodarka *schodzi na psy*, dlatego niezbędna jest jej posługa weterynaryjna – żartował P.K. (SW 2001/34, 4)

N: Die polnische Wirtschaft *geht vor die Hunde*, deshalb hat sie den Veterinärdienst nötig, scherzte K. (SW 2001/34, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
14.	zwrot	ocena świat zwierząt	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *zejść, schodzić na psy* oznacza 'zbiednieć, zubożeć, podupaść, stracić dawną renomę, klasę' (kto, co + zeszło, schodzi na psy) lub *zejść, schodzić na psy* – 'podupaść moralnie' (kto + zszedł, schodzi na psy); (BL 2003: 569). W powyższym przykładzie ekwiwalentem słownikowym polskiego frazeologizmu *zejść, schodzić na psy* jest *auf den Hund kommen* (PONS 2004: 292). W tłumaczeniu zastosowano synonimiczny frazeologizm *vor die Hunde gehen* – 'zugrunde gehen' (Duden11: 378), uzyskując zgodność znaczeń całkowitych i obrazów językowych.

P: Pod adresem Kohla padały okrzyki, że zdradził, sala wrzała, ale on *miał ich już w garści*. (D 1995/2-3, 23)

N: Gegen Kohl wurden Rufe laut, er habe sie verraten, der Saal kochte, doch er *hatte sie schon in der Hand*. (D 1995/2-3, 25)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
15.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *mieć, trzymać kogoś, coś w garści* oznacza 'uzależnić kogoś lub coś od siebie, kierować, rządzić kimś lub czymś' (Dubisz 2003, t. 1: 977). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *jdn, etw. in der Hand haben* (PONS 2004: 99) – 'jdn,

etw. in der Gewalt haben; über jdn, etw. verfügen' (Duden11: 324), uzyskując zgodność znaczeń całkowitych i obrazów językowych.

P: *Postanowiliśmy wobec tego robić dobrą minę do złej gry i zaczęliśmy możliwie niewinną rozmowę.* (D 1995/2-3, 120)

N: *Also beschlossen wir, gute Miene zum bösen Spiel machen, und fingen an, uns möglichst harmlos mit den Mitgliedern zu unterhalten.* (D 1995/2-3, 120)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
16.	zwrot	zachowania ludzkie	stabilny	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *robić dobrą minę do złej gry* oznacza 'udawać zadowolenie, dobre samopoczucie, mimo niesprzyjającej sytuacji' (kto + robi dobrą mine do złej gry); (BL 2003: 392). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *gute Miene zum bösen Spiel machen* (PI 1995: 673) – 'etwas wohl oder übel hinnehmen, sich den Ärger nicht anmerken lassen' (Duden11: 516). Użycie dokładnego odpowiednika frazeologicznego sprawiło, iż frazeologizm został przetłumaczony prawidłowo, z zachowaniem ekwiwalencji strukturalnej i semantycznej.

P: *Czy nie obawia się pan kryzysu w swojej firmie, tego, iż któregoś dnia klienci przestaną kupować pańskie produkty i wówczas firma pójdzie pod młotek?* (SW 2000/8, 12)

N: *Haben Sie keine Angst vor einer Krise in ihrer Firma, wenn die Kunden eines Tages aufhören, Ihre Erzeugnisse zu kaufen und die Firma unter den Hammer kommt.* (SW 2000/8, 12)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
17.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *pójść, iść pod młotek* oznacza - 'o nieruchomości, przedmiocie, być wystawionym na licytację, być sprzedanym na licytacji' (co + szło, poszło pod młotek); (BL 2003: 395). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *unter den Hammer kommen* (PI 1995: 678) – 'öffentlich versteigert werden' (Duden11: 317). Tłumaczenie wykazuje zgodność obrazów językowych i znaczeń całkowitych.

P: *To i tak dużo, ludzie wzięli sobie do serca to referendum.* (SW 2003/24, 4)

N: *Das ist auch schon viel, die Leute haben sich dieses Referendum zu Herzen genommen.* (SW 2003/24, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
18.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *wziąć, brać sobie coś do serca* oznacza 'przejąć się czymś, potraktować coś poważnie' (kto + wziął, bierze sobie do serca + co); (BL 2003: 734). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *sich etw. zu Herzen nehmen* (PI 1995: 438) – 'etwas

beherzigen' (Duden11: 353). Dobór dokładnego odpowiednika frazeologicznego sprawił, iż uzyskano całkowitą zgodność obrazów językowych.

P: *Po pierwsze biją oni na alarm, iż po akcesji gwałtownie wzrośnie liczba urzędników (...).* (SW 2002/28, 4)
N: *Zum einen schlagen sie Alarm, dass die Zahl der Beamten nach dem Beitritt sprunghaft ansteigen werde (...).* (SW 2002/28, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
19.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *bić na alarm* oznacza 'zwracać czyjąś uwagę na groźne, niepomyślne zjawisko' (kto + bije na alarm); (BL 2003: 19). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *Alarm schlagen* (PI 1995: 10) – 'die öffentliche Aufmerksamkeit auf etw. Gefährliches, Bedrohliches lenken' (Duden11: 39). Translat pokazuje, iż zachowano całkowitą ekwiwalencję obrazów językowych oraz znaczeń całkowitych.

P: *Chciałem mu odpowiedzieć złośliwie, chociaż ugryzłem się w język, że to ja mieszkam z dziada pradziada na tej ziemi, a on przebywa tutaj od kilkunastu lat, więc... i tu się znowu zaciąłem.* (D 1993/1: 37)
N: *Ich wollte ihm böshaft entgegnen, biss mir aber auf die Zunge, dass ich es bin, der seit vielen Generationen auf diesem Boden lebt, und er seit einem Dutzend Jahren hier ist, also...und hier blieb ich wieder stecken.* (D 1993/1: 37)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
20.	zwrot	zachowania ludzkie	stabilny	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *ugryźć się w język* oznacza 'zamilknąć w porę, nic nie powiedzieć, powstrzymać się w ostatniej chwili od wypowiedzenia na jakiś temat, zdradzenia czegoś' (kto + ugryzł się w język); (BL 2003: 252). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *sich auf die Zunge beißen* (PI 1995: 631) – 'im letzten Moment eine Äußerung unterdrücken' (Duden11: 909). Translat jest przykładem zachowania zgodności znaczeń i struktury obu związków frazeologicznych.

P: *Spotykałem się z kierownictwem RAŚ i uzgodniliśmy, że nie będziemy wchodzić sobie w drogę.* (SW 2002/21, 1)
N: *Ich habe mich mit der Leitung der BAS getroffen und wir haben vereinbart, uns einander nicht ins Gehege zu kommen.* (SW 2002/21, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
21.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *wchodzić, wejść komuś w drogę* oznacza 'przeszkadzać komuś w czymś' (kto + wchodził, wszedł w drogę + komu); (BL 2003: 898). Ekwiwalentem słownikowym jest *jdm in den Weg treten* (PI 1995: 289). W przekładzie zastosowano dokładny odpowiednik frazeologiczny w postaci synonimicznego frazeologizmu *jdm ins Gehege*

kommen, geraten – ‘sich störend in jds Angelegenheiten, Pläne einmischen’ (Duden11: 264). Tłumaczenie jest przykładem zachowania zgodności pod względem znaczenia i struktury zwrotu.

P: *Potem przebudowywany [pałac] przechodził z rąk do rąk.* (D 1997/2, 29)

N: *Später umgebaut, ging (das Palais) von Hand zu Hand.* (D 1997/2, 31)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
22.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przymkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *z rąk do rąk, z ręki do ręki* [w połączeniu z czasownikami typu *przekazywać, podawać, przechodzić, krążyć*] oznacza ‘bezpośrednio, od jednego do drugiego; kolejną’ (BL 2003: 692). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *von Hand zu Hand gehen, gereicht werden* (PI 1995: 348) – ‘*rasch weitergegeben werden, oft den Besitzer wechseln*’ (Duden11: 326). W tłumaczeniu została zachowana całkowita ekwiwalencja obrazów językowych i znaczeń całkowitych.

Zwroty – struktury porównawcze

P: *Jak co roku w kwaciarniach róże rozejdą się jak świeże bułeczki.* (SW 2002/7, 12)

N: *Wie jedes Jahr werden Rosen in den Blumengeschäften wie frische Semmeln weggehen.* (SW 2002/7, 12)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
23.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	struktura porównawcza	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *jak świeże, ciepłe bułeczki* [w połączeniu z czasownikiem typu *iść, pójść, sprzedawać się*] oznacza ‘w realiach handlowych – błyskawicznie, łatwo’ (BL 2003: 51). Słowniki PI („*Wielki słownik polsko-niemiecki*“, J. Piprek, J. Ippoldt, T. Kachlak, A. Wójcik, A. Wójtowicz, Warszawa 1995) i PONS („*Duży słownik polsko - niemiecki*” PONS, Poznań 2004) nie odnotowują ekwiwalentu frazeologicznego²². W przekładzie zastosowano frazeologizm *weggehen, sich verkaufen wie warme Semmeln* – ‘*sich sehr gut verkaufen*’ (Duden11: 852), który jest dokładnym odpowiednikiem frazeologicznym. W wyniku takiej operacji uzyskano zgodność obrazów językowych i znaczeń całkowitych.

P: *Gdy brak rzetelnej informacji, jak feniks z popiołów odradza się stary język, który pomnaża lęk (jej nacja - nasza nacja, nikt nie potrafi rozwiązać).* (D 1998/3-4, 29)

N: *Sobald es an serioser Information mangelt, erwacht wie Phönix aus der Asche die alte Sprache zu neuem Leben, die nur die Angst steigert (ihre Nation – unsere Nation, niemand kann sie restlos ausräumen).* (D 1998/3-4, 31)

²² W podobnej sytuacji, w pozostałych przypadkach informacja ta będzie pomijana.

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
24.	zwrot	obyczaje -historia	niestabilność elementów leksykalnych	struktura porównawcza	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *powstać, odrodzić się jak Feniks z popiołów* oznacza 'powstać od nowa po całkowitym zniszczeniu' (Dubisz 2003, t. 1: 892). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest *wie ein Phönix aus der Asche (auf)steigen* (PONS 2004: 317). W przekładzie zastosowano synonimiczny frazeologizm *wie ein Phönix aus der Asche steigen* – 'nach scheinbar vollständigem Niedergang neu erstehen' (Duden11: 578). Tłumaczenie zachowuje pełną zgodność obrazów językowych i znaczeń całkowitych frazeologizmów.

Wyrażenia: przymiotnik + rzeczownik

P: *Eksperci ostrzegają jednak, że tluste lata dla kopalń węgla kamiennego nie potrwają zbyt długo.* (SW 2005/1, 8)

N: *Experten warnen jedoch, dass die fetten Jahre für die Steinkohlenbergwerke nicht lange dauern werden.* (SW 2005/1, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
25.	wyrażenie	obyczaje-Biblia	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *tluste lata* oznacza 'okres urodzaju, dobrobytu, powodzenia' (Dubisz 2003; t. 4: 75). Ekwiwalentem słownikowym, który zastosowano w przekładzie jest *fette Jahre* (PONS 2004: 450). W języku niemieckim funkcjonują także frazeologizmy: *sieben fette Jahre* - 'gute Zeiten, nach denen schlechte Zeiten drohen' (Duden11: 703) oraz *sieben magere Jahre* - 'schlechte Zeiten, die guten Zeiten folgen' (Duden11: 703). Translat jest przykładem zachowania między frazeologizmami całkowitej zgodności formalnej przy ekwiwalencji semantycznej.

P: *Taka perspektywa w dobie rosnącego bezrobocia z pewnością raduje mieszkańców i co ważne, nie są to tylko pobożne życzenia.* (SW 2003/35, 8)

N: *Und es sind nicht bloß fromme Wünsche.* (SW 2003/35, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
26.	wyrażenie	-	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *pobożne życzenia, pobożne życzenie* oznacza 'idee, pomysły, pragnienia nierealne, nieliczące się z rzeczywistością, które nie mogą być zrealizowane' (BL 2003: 591). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *ein frommer Wunsch* (PI 1995: 80) – 'eine ehrenwerte, aber falsche Vorstellung; eine Illusion' (Duden11: 885). Znaczenia idiomatyczne i obrazy językowe frazeologizmów pokrywają się, zachowana jest również całkowita zgodność formalna przy ekwiwalencji semantycznej.

P: Z jednej strony ciężkie działa pancernika „Schleswig-Holstein“, eskadry „Stukasów“ i piechota morska, wyladowana z brzucha okrętu wprowadzonego uprzednio, niczym koń trojański, do gdańskiego portu ze zdradziecką „wizytą przyjaźni“. (D 1997/1, 24)

N: Auf der einen Seite die schweren Geschütze des Schlachtschiffs „Schleswig-Holstein“, „Stuka“-Geschwader und Marineinfanterie, die man vorher im Danziger Hafen wie aus einem Trojanischen Pferd aus dem Schiffsbauch zu einem verräterischen „Freundschaftsbesuch“ ausgeladen hatte. (D 1997/1, 24-25)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
27.	wyrażenie	obyczaje - mitologia	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *koń trojański* oznacza – ‘o kimś (o czymś), kto (co) podstępnie wprowadzony do danego środowiska działa w nim na jego szkodę, a w ostatecznym celu ma je zniszczyć; ukryte niebezpieczeństwo’ (BL 2003: 294). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *das Trojanische Pferd* (PI 1995: 600) – ‘etw., was in einer angegebener Umgebung negativ auszuwirken versucht, verborgene Gefahr’ (Wahrig 1997: 1245). Podobnie, jak w poprzednim przykładzie, znaczenia idiomatyczne i obrazy językowe pokrywają się – zachowana została zgodność formalna przy ekwiwalencji semantycznej.

P: Nie budzi ona już dziś zdziwienia, nie jest czymś wyjątkowym, stała się chlebem powszednim. (SW 2001/26, 8)

N: Sie verwundert nicht mehr, ist nichts Ungewöhnliches mehr, sondern ist zum täglichen Brot geworden. (SW 2001/26, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
28.	wyrażenie	ocena	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *chleb powszedni* oznacza ‘rzecz zwykła, codzienna, niebudząca zdziwienia, często się zdarzająca; nic nadzwyczajnego’ (co + jest chlebem powszednim); (BL 2003: 626). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *das tägliche Brot* (PI 1995: 193), w wyniku czego znaczenia idiomatyczne i obrazy językowe frazeologizmów pokrywają się. Występuje zgodność formalna przy ekwiwalencji semantycznej.

Wyrażenia nominalne

P: Dla propagandy komunistycznej rola papieża w powstaniu tego listu posłużyła jako „woda na młyn“ przy szkalowaniu hierarchów. (SW 2005/42, 8)

N: Für die kommunistische Propaganda war die Rolle des Papstes „Wasser auf die Mühlen“ und führte zur Diffamierung von kirchlichen Würdeträgern. (SW 2005/42, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
29.	wyrażenie	-	stabilny	nominalny grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *woda na młyn* oznacza ‘czynnik sprzyjający czyimś planom, zamiarom; coś, co komuś odpowiada, dogadza, jest mu na rękę’ (co + jest wodą na młyn + czyj);

(BL 2003: 931). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *Wasser auf jds Mühle* (PI 1995: 678) – ‘jds Unterstützung’ (Duden11: 843), uzyskując zgodność obrazów językowych i znaczeń idiomatycznych.

P: *Języckiem u wagi stał się poziom życia, który począwszy od lat pięćdziesiątych przemawiał za Niemcami.* (D 1997/3-4, 52)

N: *Doch zum Zünglein an der Waage wurde der Lebensstandard, der seit den fünfzigern Jahren für Deutschland sprach.* (D 1997/3-4, 55)

Ip.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
30.	wyrażenie	ocena	stabilny	nominalny grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *języckiem u wagi* oznacza ‘czynnik rozstrzygający, głos decydujący w jakiejś sprawie; arbiter, sędzia’ (BL 2003: 891). W przekładzie wykorzystano ekwiwalent słownikowy *das Zünglein an der Waage sein* (PI 1995: 488) – ‘den Ausschlag geben’ (Duden11: 910). Zachowano zgodność formalną przy ekwiwalencji semantycznej oraz wzajemną relację znaczeń idiomatycznych i obrazów językowych frazeologizmów.

P: *To trochę taka walka z wiatrakami.* (SW 2002/12, 8)

N: *Es ist manchmal wie ein Kampf gegen Windmühlen.* (SW 2002/12, 8)

Ip.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
31.	wyrażenie	ocena	stabilny	nominalny grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *walka z wiatrakami* oznacza ‘walkę daremną, bezsensowną’ (BL 2003: 893). W tłumaczeniu zastosowany został ekwiwalent słownikowy *ein Kampf mit, gegen Windmühlen* (PI 1995: 709) – ‘ein Kampf gegen etw., was überhaupt nicht besteht’ (Duden11: 873). Przekład stanowi dokładny odpowiednik frazeologiczny (pełna ekwiwalencja strukturalna i semantyczna).

P: *Część z nich po zdobyciu szlifów zdecydowała się żyć na własny rachunek, inni wyjechali do Niemiec, gdzie także pracują w zawodzie.* (SW 2004/9, 8)

N: *Einige von ihnen beschlossen, nachdem sie den nötigen Schliff erworben hatten, auf eigene Rechnung zu arbeiten, andere gingen nach Deutschland und arbeiten dort jetzt ebenfalls in ihrem Beruf.* (SW 2004/9, 8)

Ip.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
32.	wyrażenie	-	stabilny	nominalny grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *na własny rachunek* oznacza ‘osobiście, samemu, samodzielnie, nie korzystając z niczyjej pomocy; będąc za coś wyłącznie odpowiedzialnym’ (BL 2003: 670). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *auf eigene Rechnung* (PI 1995: 322) – ‘auf eigene Kosten’ (Wahrig 1997: 1012). Między frazeologizmami istnieje całkowita

zgodność obrazów językowych. Translat jest przykładem zastosowania bezpośredniego odpowiednika frazeologicznego.

P: *Ta ustawa jest bardzo trudna pod względem prawnym, ciężko się ją czyta, ale to wszystko jest po to, żeby urzędnik miał czarno na białym dokładnie rozpisaną procedurę, terminy, sposób postępowania.* (SW 2005/5, 3)

N: *Es ist schwer zu lesen, aber das alles ist deshalb so, damit der Beamte alles genau schwarz auf weiß hat: Die Prozedur, die Fristen, die Verfahrensweise.* (SW 2005/5, 5)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
33.	wyrażenie	-	stabilny	nominalny grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *czarno na białym* oznacza 'niezbicie, jasno, w sposób oczywisty, niezaprzeczalny' (BL 2003: 85). W tłumaczeniu zastosowano ekwiwalent słownikowy *schwarz auf weiß* (PI 1995: 69) - 'gedruckt, schriftlich' (Duden11: 690). Wyrażenie nominalne w powyższym przykładzie jest frazeologizmem o zakresie międzynarodowym, powstałym w procesie zapożyczenia. Cechą charakterystyczną tego typu frazeologizmów jest ich całkowita przekładalność.

P: *Czekanie się wydłużyło, więc panowie postanowili szukać pracy na własną rękę.* (SW 2002/32, 8)

N: *Die Sache zog sich weiter hin, und schließlich beschlossen die Männer, auf eigene Faust Arbeit zu suchen.* (SW 2002/32, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
34.	wyrażenie	-	niestabilność elementów leksykalnych	nominalny grupa przyimkowa	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *na własną, na swoją rękę* oznacza 'bez niczyjej pomocy, kontroli, samodzielnie, na własną odpowiedzialność' (BL 2003: 682). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *auf eigene Faust* - (PI 1995: 348) – 'selbständig, auf eigene Verantwortung' (Duden11: 211). Między frazeologizmem polskim a jego niemieckim translatem występuje zgodność formalna przy ekwiwalencji semantycznej.

1.2. Adaptacja + ekwiwalencja maksymalna

Według klasycznego, najczęściej stosowanego podziału²³, istnieją trzy rodzaje relacji międzyjęzykowych związków frazeologicznych. Są to: ekwiwalencja całkowita, częściowa lub jej brak. W niniejszej pracy przyjęto 5-cio stopniową skalę oceny poziomu ekwiwalencji, proponowaną przez P. Kostę (1986: 496). Zdecydowały o tym względy merytoryczne, to jest zamiar przeprowadzenia wnikliwej – w miarę możliwości – analizy

²³ Por. np. J.A. Czochralski (1977: 165), H. Burger i H. Jaksche (1973: 100).

przekładu frazeologizmów na język niemiecki. Różnica pomiędzy całkowitą ekwiwalencją, a maksymalną polega na tym, iż ta druga zachodzi wówczas, kiedy treść i forma frazeologizmów różnią się tylko ze względu na strukturalno-socjokulturowe rozbieżności dwóch języków, natomiast znaczenia idiomatyczne pokrywają się, a obrazy językowe wykazują niewielkie różnice, np. *palić się – heiß werden*.

Materiał badawczy zawiera 22 przykłady translatów frazeologizmów w postaci kanonicznej, którym – zdaniem autorki – można przypisać stopień ekwiwalencji maksymalnej.

Fraza

P: *Kiedy grunt ponownie palił mu się pod nogami, postanowił przenieść swoją kwaterę do starego heimat, czyli do Strzeleczek koło Krapkowic.* (SW 2002/2, 11)
N: *Als ihm der Boden unter den Füßen abermals heiß wurde, beschloss er, seinen Sitz in die alte Heimat, also nach klein Strehlitz bei Krappitz zu verlegen.* (SW 2002/2, 11)

Ip.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
35.	fraza	-	stabilny	grupa przyimkowa	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *grunt pali się komuś pod nogami* oznacza, że 'komuś grozi niebezpieczeństwo, ktoś czuje się zagrożony, osaczony' (BL 2003: 220). Ekwiwalentem słownikowym jest *jdm wird der Boden zu heiß* (PI 1995: 446). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *jdm wird der Boden unter den Füßen zu heiß* – 'jdm wird es (an einem Aufenthaltsort) zu gefährlich' (Duden11: 132). Przekład cechuje się zgodnością znaczeń idiomatycznych przy nieznaczących różnicach w zakresie obrazowości obu frazeologizmów.

Zwrot nominalno-werbalny

P: *Staranny archiwista miałby pełne ręce roboty.* (D 1998/1, 52)
N: *Ein sorgfältiger Archivar hätte alle Hände voll zu tun.* (D 1998/1, 53)

Ip.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
36.	zwrot	-	stabilny	nominalno-werbalny	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *mieć pełne ręce roboty* oznacza 'być bardzo zajęтым, zapracowanym' (kto + ma pełne ręce roboty); (BL 2003: 700). Ekwiwalentem słownikowym jest *alle Hände voll zu tun haben* (PI 1995: 33). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *alle, beide Hände voll zu tun haben* – 'sehr viel zu tun haben; sehr beschäftigt sein' (Duden11: 320). Translat wypełnia kryteria odpowiednika frazeologicznego z podobieństwem elementów leksykalnych.

Zwroty z grupą przyimkową

P: *Nikt nie odważy się podnieść na nie ręki.* (SW 1999/15, 6)

N: *Keiner wagt es, Hand an sie zu legen.* (SW 1999/15, 6)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
37.	zwrot	zachowania ludzkie	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *podnieść, podnosić rękę* oznacza 'zamierzyć się na kogoś, uderzyć kogoś' (kto + podniósł, podnosi rękę + na kogo); (BL 2003: 595). Ekwiwalentem słownikowym jest *die Hand gegen jdn erheben* (PI 1995: 105). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *Hand an jdn legen* – 'jdn tätlich angreifen' (Duden11: 319). Tłumaczenie spełnia kryteria odpowiednika frazeologicznego z różnicą elementów leksykalnych.

P: *Gigantyczne plany rozbudowy na rezydencję monarszą Zamku Królewskiego, Ujazdowa czy Wilanowa pozostały jedynie na papierze.* (D 1997/2, 28)

N: *Die gigantischen Projekte, das Königsschloss, Ujazdów oder Wilanów, zu Residenzen des Monarchen auszubauen, blieben auf dem Papier stehen.* (D 1997/2, 29)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
38.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *coś jest, pozostaje tylko na papierze* oznacza 'coś, o czym się pisało, mówiło, nie istnieje w rzeczywistości, nie zostało zrealizowane' (Dubisz 2003, t. 3: 37). Ekwiwalentem słownikowym jest *das steht nur auf dem Papier* (PI 1995: 15). W języku niemieckim funkcjonuje również frazeologizm, podobny do zastosowanego translatu (*nur auf dem Papier (be)stehen, existieren* – 'zwar schriftlich festgelegt, aber nicht verwirklicht sein' (Duden11: 565). W przekładzie zachowano zgodność znaczeń idiomatycznych, zauważalne są niewielkie różnice strukturalne: *pozostać* – *stehen bleiben*.

P: *W 1992 roku, gdy losy polskiej demokracji wciąż wisiały na włosku, (...) opolscy rolnicy postanowili powołać do życia Śląski Raiffeisen (...).* (SW 2001/4, 1-3)

N: *1992, als die polnische Demokratie an einem Faden hing (...), beschlossen schlesische, oder genauer gesagt Oppelner Landwirte, die „Śląski Raiffeisen“ ins Leben zu rufen (...).* (SW 2001/4, 10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
39.	zwrot	ocena	stabilny	grupa przyimkowa	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *wiszieć na włosku* oznacza, że 'coś jest zagrożone, coś jest w niebezpieczeństwie' (co + wisi na włosku); (BL 2003: 925). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *an einem Haar hängen* (PI 1995: 740) - 'sehr gefährdet, bedroht

sein' (Duden11: 205) z niewielką różnicą elementów leksykalnych. W tłumaczeniu zachowana została zgodność znaczeń całkowitych.

P: *Sen z oczu spędza mi lawinowy wzrost bezrobocia.* (SW 2002/26, 4)
N: *Was mir den Schlaf raub, ist die lawinenartige Zunahme der Arbeitslosigkeit.* (SW 2002/26, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
40.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *spędzać, spędzić komuś sen z oczu, z powiek* oznacza 'niepokoić kogoś, nie dawać komuś spokoju, być przedmiotem zmartwień trosk' (co, kto + spędza sen z oczu, powiek + komu); (BL 2003: 732). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *jdm den Schlaf rauben* (PI 1995: 436) – 'jdm solch große Sorgen bereiten, dass er nachts nicht, kaum schlafen kann' (Duden11: 662). Translat jest przykładem zastosowania przez tłumacza ekwiwalentu frazeologicznego z niewielką różnicą elementów leksykalnych. Oryginał i przekład zachowują zgodność znaczeń całkowitych.

P: *Obrót w interesie był tak duży, że nawet Heinz został zaangażowany w rozwożenie prania, chociaż często miał tej roboty po dziurki w nosie.* (SW 2004/35, 10)
N: *Der Umsatz war entsprechend hoch, so dass Heinz mithelfen musste, obwohl er davon oft die Nase gestrichen voll hatte.* (SW 2004/35, 10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
41.	zwrot	relacja ilościowa	niestabilność schematu syntaktycznego	grupa przyimkowa	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *mieć czegoś, kogoś po dziurki w nosie, od nosa, powyżej dziurek w nosie, od nosa* oznacza 'mieć czegoś, kogoś dosyć, przesycić się czymś' (kto + ma po dziurki w nosie, od nosa, powyżej dziurek w nosie, od nosa + kogo, czego); (BL 2003: 146); ekwiwalent słownikowy *die Nase von etw. voll haben* (PI 1995:332). W przekładzie zastosowany został frazeologizm synonimiczny (*von jmdm, etw.) die Nase (gestrichen) voll haben* – 'jds, einer Sache überdrüssig sein' (Duden11: 538). W rezultacie uzyskano: zgodność znaczeń całkowitych i podobieństwo obrazów językowych. Występują pewne różnice elementów leksykalnych.

P: (...) *i nigdy nie bałem się do tego przyznać, nawet wtedy, kiedy w stosunku do takich jak ja wyciągano konsekwencje, czego na własnej skórze doświadczyłem w szkole.* (SW 2001/35, 2)
N: *Und ich hatte niemals Angst, dies zu gestehen, auch nicht dann, als gegenüber Leuten wie mir Konsequenzen gezogen wurden, was ich noch als Schüler am eigenen Leibe erfahren habe.* (SW 2001/35, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
42.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *na własnej skórze* [najczęściej w połączeniu z czasownikami typu *odczuć, poznać, doświadczyć, przekonać się*] oznacza 'bezpośrednio, osobiście' (BL 2003: 745). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm *am eigenen Leibe zu spüren bekommen* (PI 1995: 460). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *etw. am eigenen Leib erfahren, (ver)spüren, erleben* – 'etw. selbst durchmachen müssen' (Duden11: 474). W relacji frazeologizmów zachowana została zgodność znaczeń całkowitych, występują natomiast różnice elementów leksykalnych.

P: Przy gwałtownie wzrastającym bezrobociu i stałym wzroście liczby ludzi pozostających bez środków do życia, wciąż nowe powstające miejsca pracy w gminie Zdzeszowice są na wagę złota. (SW 2003/9, 8)

N: Bei der rasch zunehmenden Arbeitslosigkeit und der stets wachsenden Zahl der Bevölkerung ohne Existenzmittel sind die ständig neu entstehenden Arbeitsplätze in der Gemeinde Deschowitz kaum mit Gold aufzuwiegen. (SW 2003/9, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
43.	zwrot	ocena	stabilny	grupa przyimkowa	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *coś, ktoś jest na wagę złota* informuje 'o czymś, o kimś rzadkim a bardzo poszukiwanym, bardzo cenionym w danej sytuacji, mającym duże znaczenie' (BL 2003: 1029); ekwiwalent słownikowy *etw. mit Gold aufwiegen* (PI 1995: 1052). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *nicht mit Gold aufzuwiegen sein* – 'unbezahlbar, unersetzlich sein' (Duden11: 289). W przypadku tym uzyskano zgodność znaczeń całkowitych i podobieństwo obrazów językowych. Występują różnice elementów leksykalnych.

P: Bo i po co, kiedy na Węgrzech, czy nawet w innych regionach Polski czeka się na nich z otwartymi rękoma. (SW 2002/16, 4)

N: Wozu denn auch, wenn man in Ungarn oder sogar in anderen Teilen Polens mit offenen Armen empfangen wird? (SW 2002/16, 5)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
44.	zwrot	zachowania ludzkie	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *z otwartymi rękami* [najczęściej w połączeniu z czasownikami typu *przyjąć, przyjmować, witać, oczekiwać*] posiada znaczenie 'z radością, chętnie, szczerze' (BL 2003: 692). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *jdn mit offenen Armen empfangen, aufnehmen* (PI 1995: 976) – 'jdn gern bei sich aufnehmen, freudig willkommen heißen' (Duden11: 59). W relacjach obu frazeologizmów występuje zgodność struktury i obrazów językowych oraz różnice elementów leksykalnych.

Zwroty – struktury porównawcze

P: *Plantacje rosną jak grzyby po deszczu, bo też wydaje się, że po wejściu do Unii inwestycja się opłaci.* (SW 2004/1, 13)

N: *Weidenpflanzungen schießen wie Pilze aus dem Boden und es scheint, dass sich die Investition nach dem Eintritt in die EU auszahlen wird.* (SW 2004/1, 13)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
45.	zwrot	świat roślin	niestabilność elementów leksykalnych	struktura porównawcza	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *jak grzyby po deszczu* [najczęściej w połączeniu z czasownikami typu *rosnąć, wyrastać, mnożyć się, powstawać, pojawiać się*] oznacza ‘szybko i w dużej liczbie’ (BL 2003: 223). Ekwiwalent słownikowy to: *wie Pilze aus dem Boden schießen* (PI 1995: 449). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *wie Pilze, wie Schwammerln aus dem Boden, aus der Erde schießen, wachsen* – ‘binner kürzester Zeit in großer Zahl entstehen, in großer Anzahl plötzlich da sein’ (Duden11: 579). Translat wskazuje na zgodność znaczeń całkowitych frazeologizmów, chociaż zachodzi różnica w obrazie językowym.

P: (...) *spora część zarzutów pasowałaby jak ulał do właśnie takiego wniosku.* (SW 2002/11, 2)

N: (...) *würde ein nicht geringer Teil der Vorwürfe wie angegossen zu eben diesem Antrag passen.* (SW 2002/11, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
46.	zwrot	-	stabilny	struktura porównawcza	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *pasuje jak ulał* oznacza coś, co ‘jest trafne w odniesieniu do czegoś lub do kogoś, ściśle z czymś, z kimś powiązane’ (BL 2003: 545). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *wie angegossen sitzen, passen* (PONS 2004: 466) – ‘genau passen, einen tadellosen Sitz haben’ (Duden11: 46). Pomiedzy frazeologizmami zachodzi całkowita zgodność znaczeń semantycznych, wykazać można także różnicę strony.

P: *Starą Polanicę znam jak własną kieszeń.* (SW 2002/14, 11)

N: *Das alte Bad Altheide kenne ich wie meine Westentasche.* (SW 2002/14, 11)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
47.	zwrot	-	stabilny	struktura porównawcza	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *znać jak własną kieszeń* oznacza ‘znać bardzo dobrze, dokładnie’ (kto + zna jak własną kieszeń + co); (BL 2003: 274). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to *etw kennen wie seine (eigene) Westentasche* (PONS 2004: 141). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *etw. wie seine Hosentasche, wie seine Westentasche, wie*

seine eigene Tasche kennen – ‘etw. sehr genau kennen’ (Duden11: 404). Pomędzy frazeologizmami oryginału i przekładu występuje ekwiwalencja semantyczna przy pewnej różnicy elementów leksykalnych.

Wyrażenia: przymiotnik + rzeczownik

P: *Na polsko-niemieckie nieporozumienia ubiegłego lata można spojrzeć jak na chwilowe tarcia wynikające z kampanii wyborczej, ale można w nich też dostrzec wierzchołek góry lodowej.* (D 1998/2, 3)
N: *Die deutsch-polnischen Differenzen des letzten Jahres kann man als vorübergehende wahlkampfbedingte Reibungen betrachten, man kann in ihnen aber auch die Spitze eines Eisbergs sehen.* (D 1998/2, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
48.	wyrażenie	świat przyrody relacja ilościowa	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *wierzchołek góry lodowej* oznacza ‘zauważalny lub ujawniony fragment jakiejś sprawy, zwykle o charakterze negatywnym; jawna, bardzo mała część jakiego problemu; objaw, symptom, początek afery’ (co + jest wierzchołkiem góry lodowej); (BL 2003: 913. W przekładzie na język niemiecki zastosowany został frazeologizm *die Spitze des Eisbergs* – ‘der offen liegende, kleinere Teil einer mißlichen, üblen Sache, die in Wirklichkeit weit größere Ausmaße hat’ (Duden11: 718). Pomędzy frazeologizmami zachodzi ekwiwalencja semantyczna.

P: *Dla Niemiec współpraca w trójkę nie powinna być listkiem figowym dla gospodarczej i handlowej ekspansji na Wschód.* (D 1998/2, 68)
N: *Der deutschen Seite darf die dreiseitige Zusammenarbeit nicht als Feigenblatt für einen wirtschaftlichen und handelspolitischen Verstoß nach Osten dienen.* (D 1998/2, 69)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
49.	wyrażenie	świat roślin	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *listek figowy* oznacza ‘osłonę czegoś, co z jakichś względów chciałoby się ukryć, nie ujawniać; przykrywkę dla czegoś, parawan’ (co + jest listkiem figowy); (BL 2003: 344). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *Feigenblatt* (PI 1995: 609) - ‘spärliche, schamhafte Verhüllung’ (Wahrig 1997: 468). W omawianym przykładzie tłumacz zastosował złożenie idiomatyczne. Pomędzy frazeologizmami zachodzi ekwiwalencja semantyczna.

P: *Bądźmy wyrozumiali i przyjmujmy z pobłażaniem zastępcze dyskusje na temat podwójnego obywatelstwa, które od czasu do czasu ożywiają „sezon ogórkowy” w bońskiej polityce.* (D 1993/3-4, 56)
N: *Seien wir verständnisvoll und nachsichtig gegenüber den Stellvertreterdiskussionen über die doppelte Staatsbürgerschaft, die hin und wieder die „Saure-Gurken-Zeit” in der Bonner Politik beleben.* (D 1993/3-4, 57)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
50.	wyrażenie	-	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *sezon ogórkowy* oznacza 'okres (najczęściej letnich wakacji), w którym nie dzieje się nic ciekawego, ważnego, np. w kulturze, polityce' (BL 2003: 734). Dokonując przekładu, zastosowano ekwiwalent słownikowy *Sauregurkenzeit* (PI 1995: 441) – 'geschäftlich stille Zeit, besonders im Sommer' (Wahrig 1997: 1065). Pomiędzy frazeologizmami zachodzi ekwiwalencja semantyczna. Występuje zgodność obrazów językowych przy różnicy strukturalnej: *sezon ogórkowy* - *Saure-Gurken-Zeit*.

P: *Czy to nie będzie nowy słomiany zapal.* (D 1996/ 1, 58)
N: *Ist das nicht nur ein neuerliches Strohfeuer?* (D 1996/ 1, 58)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
51.	wyrażenie	-	niestabilność elementów leksykalnych	przymiotnik+ rzeczownik	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *słomiany ogień, zapal* oznacza 'entuzjazm, zapal nagle powstający i szybko przemijający' (Dubisz 2003, t. 3: 1269). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *Strohfeuer* (PONS 2004: 404). W procesie tłumaczenia zastosowano ekwiwalent słownikowy *Strohfeuer* – 'rasch aufflammende, aber schnell verlöschende Begeisterung' (Wahrig 1997: 1192). W przekładzie występuje rzeczownikowe złożenie idiomatyczne. Pomiędzy frazeologizmami zachodzi ekwiwalencja semantyczna – występuje zbieżność obrazów językowych.

P: *Cokolwiek by z tego powiedzieć o szarej strefie, że nie płaci podatków, że jest obszarem korupcjogennym, prawdą pozostanie, iż przyczyniła się do łagodzenia bólów pierwszego etapu transformacji.* (D 1997/3-4, 112)
N: *Was immer man auch Schlechtes über diese Grauzone sagt, dass sie keine Steuern zahlt und ein korrupsionserzeugender Bereich ist, in Wahrheit hat sie doch dazu beigetragen, die Beschwerden der ersten Transformationsetappe zu mildern.* (D 1997/3-4, 114)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
52.	wyrażenie	-	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *szara strefa* oznacza 'ogół zjawisk gospodarczych nieewidencjonowanych, od których nie są płacone podatki' (Dubisz 2003; t. 3: 1414). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *Grauzone* (PONS 2001: 430) – 'gesetzlich nicht eindeutig definierter und geregelter Bereich' (Wahrig 1997: 577), który jest złożeniem idiomatycznym. Pomiędzy frazeologizmami zachodzi ekwiwalencja semantyczna.

P: W każdym podręczniku europejskiego liberalizmu wspomniany jest jako kamień milowy brytyjski akt „Habeas corpus” (...). (D 1996/3-4, 12)

N: In jedem Handbuch des europäischen Liberalismus wird die englische „Habeas corpus” – Akte als ein Meilenstein erwähnt(...). (D 1996/3-4, 14)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
53.	wyrażenie	-	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *kamień milowy* oznacza ‘krok naprzód w jakiejś dziedzinie, w realizacji jakiegoś zamierzenia, przedsięwzięcia’ (co + jest kamieniem milowym); (BL 2003: 259). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *Meilenstein* (PI 1995: 672) – ‘hervorragendes Ereignis’ (Wahrig 1997: 851). Powyższy ekwiwalent jest złożeniem idiomatycznym. Pomiedzy oryginałem a tłumatem zachodzi ekwiwalencja semantyczna.

P: W skali niechęci wyprzedził nawet tradycyjnego już „kozła ofiarnego” – Turka. (D 1996/1, 45)

N: Auf der Skala der Antipathien überholte er sogar den schon traditionellen „Sündenbock” – den Türken. (D 1996/1, 45)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
54.	wyrażenie	ocena obyczaje - Bibila	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *koziół ofiarny* informuje ‘o człowieku (instytucji), na którego (na którą) niesłusznie zrzuca się całą odpowiedzialność za coś’ (kto, co + jest kozłem ofiarnym); (BL 2003: 309). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *Sündenbock* (PI 1995: 559) – ‘jmd, dem man alle Schuld zuschiebt’ (Wahrig 1997: 1201). Pomiedzy frazeologizmem polskim a niemieckim występuje zgodność znaczeń całkowitych. Odpowiednikiem polskiego wyrażenia w języku niemieckim jest złożenie idiomatyczne.

Wyrażenie nominalne

P: P.K. z Samoobrony określał Unię jako „wieżę Babel”, zbudowaną na wątych podstawach bez wiary. (SW 2005/18, 4)

N: P.K. aus Samoobrona bezeichnete die EU als „den Babelturm”, der auf schwachen Grundlagen und ohne Glaube erschaffen wurde. (SW 2005/18, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
55.	wyrażenie	obyczaje - Biblia	stabilny	nominalny	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *wieża Babel* informuje ‘o zbiorowości mówiącej różnymi językami’ (BL 2003: 916). Ekwiwalentem słownikowym jest *der Turm von Babel* (PI 1995: 38). W przekładzie zastosowano złożenie idiomatyczne *Babelturm* – ‘Ort der Sünde, des Lasters, an dem viele Sprachen gesprochen werden’ (Wahrig 1997: 245). Pomiedzy oryginałem

a przekładem zachodzi ekwiwalencja semantyczna i występuje zgodność obrazów językowych.

Wyrażenie: liczebnik + rzeczownik

P: *I w tym przypadku istnieje druga strona tego samego medalu.* (D 1996/1, 7)

N: *Auch in diesem Fall gibt es eine Kehrseite der Medaille.* (D 1996/1, 9)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
56.	wyrażenie	-	niestabilność elementów leksykalnych	liczebnik+ rzeczownik	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *druga, odwrotna strona medalu* oznacza 'inny, często negatywny aspekt jakiegoś problemu, zagadnienia, sprawy; jakąś inną właściwość czegoś, zazwyczaj przeciwną, ujemną; inny wymiar czegoś' (BL 2003: 381). Tłumacz zastosował ekwiwalent słownikowy *eine Kehrseite der Medaille* (PI 1995: 654) – 'das ist das Nachteilige an einer sich vorteilhaften Sache' (Duden11: 403). W przekładzie zachowano ekwiwalencję semantyczną i zgodność obrazów językowych.

1.3. Adaptacja + ekwiwalencja aproksymatywna

W przedstawionych poniżej trzech przypadkach odnotowano ekwiwalencję aproksymatywną. Przekłady te (każdy w innym zakresie) nie spełniają kryteriów, aby zakwalifikować je do grupy translatów, którym można przypisać ekwiwalencję całkowitą lub maksymalną. W tłumaczeniach tych występują zarówno podobieństwo lub częściowa zgodność obrazów językowych, zgodność leksykalna i strukturalna przy podobieństwie znaczeń, jak i różnice strukturalne. Z drugiej strony supozycja, iż teksty oryginału i przekładu są (w stosunku do siebie) nieadekwatne, jest nieuzasadniona.

Zwroty z grupą przyimkową

P: *Do głosu w Warszawie doszli osobnicy, którzy straszili Polaków „Strauszem“ (...).* (D 1995/2-3, 30)

N: *In Warschau führten nun Individuen das Wort, die den Polen mit „Strausch“ (...) Angst einjagen wollten.* (D 1995/2-3, 33)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
57.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	aproksymatywna	adaptacja

Frazeologizm *dojść, dochodzić do głosu* oznacza 'dać, dawać znać o sobie, ujawnić się' (co, kto + dochodzi, doszedł do głosu) lub 'uzyskiwać przewagę, zacząć mówić nad przeciwnikiem' (kto + dochodzi, doszedł do głosu); (BL 2003: 166). Ekwiwalentem słownikowym jest *zu Worte kommen* (PI 1995: 420). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *das Wort führen* – 'der Hauptsprecher sein' (Wahrig 1997: 1378). Pomiędzy frazeologizmami zachodzi podobieństwo obrazów językowych,

występują różnice strukturalne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny to: *die Szene beherrschen* – ‘dominieren, in den Vordergrund treten, überall zu sehen sein’ (Duden11: 751).

P: *Jako advocatus diaboli, starając się rzucać na szalę argumenty dzisiejszych Sasów w obronie Wettinów, wystąpił Adam Krzemiński.* (D 1997/2, 34)

N: *Als advocatus diaboli, der bemüht war, Argumente der heutigen Sachsen zur Verteidigung der Wettiner in die Waagschale zu werfen, trat Adam Krzemiński auf.* (D 1997/2, 34)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
58.	zwrot	obyczaje	stabilny	grupa przyimkowa	aproksymatywna	adaptacja

Frazeologizm *rzucić coś na szalę* oznacza ‘zaryzykować coś, wprowadzić coś w grę, aby przesądzić o wyniku’ (kto + rzucił na szalę + co); (BL 2003: 804). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *etwas in die Waagschale werfen* (PI 1995: 526) – ‘etw. geltend machen, einsetzen’ (Duden11: 834). Pomędzy frazeologizmami istnieje zgodność leksykalna i strukturalna przy podobieństwie znaczeń.

P: *W czasie kampanii wyborczej zostawmy na boku swary i waśnie toczone pomiędzy nami.* (SW 2002/30, 1)

N: *Lassen wir den Zank und Hader zwischen uns im Wahlkampf beiseite.* (SW 2002/30, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
59.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	aproksymatywna	adaptacja

Frazeologizm *zostawić coś na boku* oznacza ‘więcej już się czymś nie zajmować’, (Dubisz 2003; t. 1: 297). Ekwiwalentem słownikowym w języku niemieckim jest *etw. beiseite legen* (PONS 2004: 29). W przekładzie zastosowano frazeologizm o podobnych elementach leksykalnych *etw. beiseite lassen* – ‘etw. unerwähnt, außer betracht lassen’ (Duden11: 106). Pomędzy frazeologizmem polskim i niemieckim występuje częściowa zgodność obrazów językowych. Inne proponowane frazeologizmy synonimiczne: *etw. beiseite schieben* – ‘einem Umstand keine Beachtung schenken, ihn nicht berücksichtigen’ (Duden11: 106) lub *etw. beiseite setzen* – ‘etw. hintansetzen, für weniger wichtig halten’ (Duden11: 106).

1.4. Adaptacja pozorna + brak ekwiwalencji

Przykłady lp. 60-63 są ilustracją próby zastosowania przez tłumacza dokładnego odpowiednika frazeologicznego, który w rzeczywistości nim nie jest ze względu na swoje odmienne znaczenie całkowite. Przedstawiono tu rzadkie przypadki ekwiwalencji strukturalnej oraz podobieństwa lub nawet całkowitej zgodności obrazów językowych, przy całkowitej rozbieżności semantycznej.

Zwroty nominalno-werbalne

P: *Te kłamstwa sprzedaje prasie ktoś inny i wycierają sobie moim nazwiskiem gębę (...).* (SW 2001/8, 3)

N: *Diese Lügen verkauft der Presse jemand anders und wischt sich so mit meinem Namen das Maul ab.* (SW 2001/8, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
60.	zwrot	-	stabilny	nominalno-werbalny	brak ekwiwalencji	adaptacja pozorna

Frazeologizm *wycierać sobie gębę kimś*, czymś oznacza 'mówić o kimś, o czymś niepocholebnie' (kto + wyciera sobie gębę + kim, czym); (BL 2003: 164). Zastosowany translat *sich den Mund, das Maul wischen können* – 'leer ausgehen' (Duden11: 526) może swym znaczeniem wprowadzić odbiorcę tekstu w błąd.

P: *Rok temu szef jury załamywał ręce.* (SW 2004/28, 11)

N: *Vor einem Jahr schlugen die Jury-Mitglieder die Hände über dem Kopf.* (SW 2004/28, 11)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
61.	zwrot	zachowania ludzkie	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	brak ekwiwalencji	adaptacja pozorna

Frazeologizm *załamywać, załamać ręce* oznacza 'ubolewać nad czymś, nad kimś, przyjmować postawę rezygnacji, bezradności, zniechęcenia; lamentować, rozpaczać' (kto + załamywał ręce + nad czym, kim lub kto + załamywał, załamał ręce); (BL 2003: 993). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest *Hände ringen, zusammenschlagen* (PI 1995: 348). Pomiedzy oryginałem a przekładem zachodzi podobieństwo leksykalne i syntaktyczne oraz występuje rozbieżność znaczeń całkowitych: *die Hände über dem Kopf zusammenschlagen* – 'über etw. entsetzt sein' (Duden11: 319). W powyższym przykładzie odnotowano niepoprawny ekwiwalent podany przez źródło leksykograficzne.

Zwroty z grupą przyimkową

P: *Incydenty o charakterze etnicznym można by policzyć na palcach jednej ręki.* (SW 2001/47, 3)

N: *Ethnische Zwischenfälle könnte man an fünf Fingern abzählen.* (SW 2001/47, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
62.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	brak ekwiwalencji	adaptacja pozorna

Frazeologizm *można, móc policzyć, zliczyć coś, kogoś na palcach jednej ręki* oznacza, że 'czegoś jest bardzo mało; nieliczni są ci, którzy...' (można policzyć, zliczyć na palcach (jednej ręki) + kogo, co, lub kto + może policzyć (policzy) na palcach jednej ręki + kogo lub można zliczyć na palcach + co lub kto + zliczy na palcach jednej ręki + kogo); (BL 2003: 529). Ekwiwalent słownikowy to: *sich etw. an den Fingern abzählen* (PONS 2004: 279).

W przekładzie zastosowano frazeologizm *sich etw. an den (zehn, fünf) Fingern abzählen, abklavieren können* – ‘sich etw. leicht denken können, etw. leicht voraussehen können’ (Duden11: 222) o identycznym obrazie językowym i odmiennym znaczeniu całkowitym. W powyższym przykładzie odnotowano niepoprawny ekwiwalent podany przez źródło leksykograficzne.

P: *Ich wynikiem stal się polski kompleks biedniejszego, który zmuszony jest wyciągać rękę do pokonanego, bogatego sąsiada.* (D 1993/1, 53)
N: *Ihr Ergebnis war der polnische Komplex des Ärmeren, der gezwungen ist, bei dem besieigten reicheren Nachbarn die Hand aufzuhalten.* (D 1993/1, 54)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
63.	zwrot	zachowania ludzkie	stabilny	grupa przyimkowa	brak ekwiwalencji	adaptacja pozorna

Frazeologizm *wyciągać rękę* oznacza ‘zebrać, prosić o wsparcie’ (kto + wyciąga rękę + do kogo); (BL 2003: 954). Translat może być źle odczytany lub pomyłony z innym frazeologizmem, funkcjonującym w języku niemieckim: *die, seine Hand aufhalten* – ugs. ‘für Trinkgelder, finanzielle Zuwendungen sehr empfänglich sein’ (Duden11: 318). Proponowany frazeologizm to: *bitten und betteln* – ‘inständig bitten’ (Duden11: 122).

Tabela 1
Zestawienie wyników analizy frazeologizmów w postaci kanonicznej – strategia adaptacji

	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aproksymat.	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	Suma
Ilość:	34	22	3	-	4	63

Wstępna ocena badania wskazuje, iż strategia adaptacji była dominującą strategią wśród wszystkich czterech rodzajów strategii translatorskich i trzech tzw. negatywnych procedur, które zastosowano w przekładzie polskich frazeologizmów kanonicznych na język niemiecki. Korzystano z niej w 63 przypadkach. Pozytywną ocenę ekwiwalencji (ekwiwalencja całkowita, maksymalna i aproksymatywna) uzyskano w 59 translatach, natomiast negatywną (brak ekwiwalencji) czterokrotnie.

Biorąc pod uwagę kryterium stabilności, większość analizowanych przekładów wykazuje pełną stabilność. Cechy niestabilności stwierdzono w 29 niemieckich zdaniach. Dotyczyły one niestabilności elementów leksykalnych i niestabilności aspektu.

2. Zastosowanie strategii imitacji

Strategia imitacji polega na zastosowaniu w procesie tłumaczenia analogicznego odpowiednika frazeologicznego. W większości przypadków stosowanie takiego zabiegu translacyjnego przynosi dobre efekty. Wśród 37 frazeologizmów w postaci kanonicznej, które przełożono na język niemiecki przy zastosowaniu strategii imitacji, odnotowano 28 zwrotów i 9 wyrażeń.

2.1. Imitacja + ekwiwalencja maksymalna

Niżej podane przykłady obrazują możliwości zastosowania w tłumaczeniu analogicznych odpowiedników frazeologicznych z pełną ekwiwalencją znaczeń idiomatycznych oraz niejednokrotnie dużym podobieństwem obrazów językowych.

Zwrot nominalno-werbalny

P: *Ale kraj był spustoszony, a skarbiec królewski świecił pustką i król rychło zniechęcił się do realizacji imponujących założeń architektonicznych dla Warszawy.* (D 1997/2, 28)

N: *Doch das Land war verwüstet, in der königlichen Kasse herrschte gähnende Leere, und der König verlor bald die Lust an der Verwirklichung der imponierenden architektonischen Pläne für Warschau.* (D 1997/2, 30)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
64.	zwrot	-	niestabilność liczby	nominalno-werbalny	maksymalna	imitacja

Frazeologizm *świecić pustkami*, *pustką* oznacza 'być pustym' (co + świeci pustkami, pustką); (BL 2003: 663). W przekładzie zastosowano frazeologizm *es ist, herrscht gähnende Leere* – 'es ist niemand anwesend, nichts vorhanden' (Duden11: 473), który jest analogicznym odpowiednikiem frazeologicznym z podobieństwem obrazów językowych.

Zwroty z grupą przyimkową

P: *Przez ostatnie lata zdewastowany budynek był solą w oku sołtysa i przewodniczącego DKF, A.M.* (SW 2003/20, 6)

N: *Über die letzten Jahre stark verwahrlost, war das Haus ein Dorn im Auge des Dorfschulzen und des DFK – Vorsitzenden A.M.* (SW 2003/20, 6)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
65.	zwrot	ocena	stabilny	grupa przyimkowa	maksymalna	imitacja

Frazeologizm *być komuś solą w oku* oznacza 'przeszkadzać, zawadzać komuś, drażnić kogoś' (co, kto + jest solą w oku + komu); (BL 2003: 762). W tłumaczeniu zastosowano ekwiwalent słownikowy *jdm ein Dorn im Auge sein* (PI 1995: 478) - 'jdm ein Ärgernis,

unerträglich sein' (Duden11: 169), który jest analogicznym odpowiednikiem frazeologicznym. Zachowano zgodność znaczeń całkowitych, występuje także podobieństwo obrazu językowego.

P: *Może to niektórych kluje w oczy, bo ciągle mają w świadomości obraz Ślązaka „robola“ i na dodatek człowieka głupiego.* (SW 2005/6, 1)

N: *Es dürfte so manchem ein Dorn im Auge sein, besonders jenen, die sich unter einem Schlesier noch immer einen ‚Malocher‘ und obendrein einen ‚dummen Menschen‘ vorstellen.* (SW 2005/6, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
66.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	maksymalna	imitacja

Frazeologizm *kluć w oczy* oznacza 'wywoływać zawiść, niechęć, drażnić, denerwować' (kto + kluje w oczy (+ kogo + czym) lub co kluje w oczy + kogo lub kto + kole w oczy + kogo lub co + kole w oczy (+ kogo); (BL 2003: 285). Ekwiwalentem słownikowym jest *in die Augen stechen* (PI 1995: 524). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *jdm ein Dorn im Auge sein* – 'jdm ein Ärgernis, unerträglich sein' (Duden11: 169). Pomiędzy oryginałem a translatem zachowana została ekwiwalencja semantyczna, występuje podobieństwo obrazów językowych.

Wyrażenie nominalne

P: *Jest chłopem z krwi i kości.* (SW 2004/14, 3)

N: *Er ist ein Bauer aus Fleisch und Blut.* (SW 2004/14, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
67.	wyrażenie	ocena	stabilny	nominalny struktura porównawcza	maksymalna	imitacja

Frazeologizm *z krwi i kości* wskazuje, że ktoś jest 'prawdziwy, autentyczny z pochodzenia, z natury; mający bardzo charakterystyczne echy jakiegoś typu' (BL 2003: 315). Ekwiwalentem słownikowym jest *mit Leib und Seele* (PI 1995: 565). W przekładzie zastosowano modyfikację frazeologizmu *ein Mensch aus, von Fleisch und Blut* – 'ein wirklicher, lebendiger Mensch; ein lebensecht dargestellter oder geschilderter Mensch' (Duden11: 513). Poprzez zastosowanie analogicznego odpowiednika frazeologicznego pomiędzy frazeologizmem polskim a niemieckim zachodzi ekwiwalencja semantyczna oraz występuje podobieństwo obrazów językowych.

2.2. Imitacja + ekwiwalencja aproksymatywna

Przykłady od 68 do 96 stanowią najbardziej liczną grupę, w której zaprezentowano możliwości tłumaczenia frazeologizmów za pomocą strategii imitacji – w każdym z przykładów zastosowano analogiczny odpowiednik frazeologiczny z pełną substytucją elementów leksykalnych.

Zwroty nominalno-werbalne

P: Jednakże w myśleniu Polaków niewątpliwie bierze górę nie tylko podziw wobec Niemców, ale też przeświadczenie, iż położenie geopolityczne, które było przyczyną wielowiekowych udręk narodu polskiego, może stać się naszą prawdziwą, europejską szansą. (D 1995/2-3, 16)

N: Doch die Oberhand gewinnt im Denken der Polen zweifellos nicht nur die Bewunderung für Deutschland, sondern auch die Überzeugung, dass die geopolitische Lage, die jahrhundertlang für die polnische Nation nicht als bedrückend war, zu unserer wahren europäischen Chance werden kann. (D 1995/2-3, 17)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
68.	zwrot	-	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *wziąć, brać górę* oznacza ‘osiągnąć przewagę, zwyciężyć’ (co + wzięło, bierze górę + nad kim, w kim + nad czym lub kto + bierze górę + w czym lub co + bierze górę); (BL 2003: 209). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *die Oberhand gewinnen, bekommen* (PI 1995: 98) – ‘sich als stärker erweisen, sich durchsetzen’ (Duden11: 553). Zachowano zgodność znaczeń całkowitych, występuje natomiast rozbieżność obrazów językowych.

P: Można oczywiście dyskutować na temat ekspozycji i jej przesłania, ale nie można dla chwytliwego tytułu odwracać kota ogonem. (D 1995/2-3, 18)

N: Über die Exposition und ihre Botschaft kann man natürlich diskutieren, doch für eine griffige Überschrift die Tatsachen auf den Kopf stellen darf man nicht. (D 1995/2-3, 18)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
69.	zwrot	świat zwierząt	niestabilność aspektu niestabilność	nominalno-werbalny	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *odwracać, odwrócić, wykręcać, wykręcić kota ogonem* oznacza ‘przedstawiać sprawę w sposób wykrętny, fałszywy; przeinaczać coś, zrećcznie zmieniać sens’ (kto + odwraca, odwrócił, wykręca, wykręcił kota ogonem); (BL 2003: 305). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *etw. auf den Kopf stellen* (PI 1995: 558) – ‘etw. völlig verdrehen’ (Duden11: 431). Między frazeologizmem języka oryginału i przekładu zachowano ekwiwalencję semantyczną, wystąpiły natomiast różnice w obrazowości.

P: *Jeśli wyborcy połapią się w tych trikach, a myślę, że uda im się to bez trudu, nie pozostawią suchej nitki na kandydatach, którzy ogłaszają tak marne programy.* (SW 2002/37, 3)

N: *Wenn die Wähler hinter diese Tricks kommen, und ich denke sie das mühelos schaffen, dann werden sie an den Kandidaten, die diese miserablen Programme geschrieben haben, kein gutes Haar lassen.* (SW 2002/37, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
70.	zwrot	-	stabilność negacji niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *nie zostawić, nie zostawiać na kimś, na czymś suchej nitki* oznacza ‘ostro skrytykować kogoś, coś, oszkalować, oczernić, obmówić kogoś, nie dostrzegając w nim ani jednej cechy pozytywnej’ (kto + nie zostawił, nie zostawia suchej nitki + na kim, na czym); (BL 2003: 434). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *kein gutes Haar, keinen guten Faden an jdm lassen* (PI 1995: 805). W przekładzie zastosowano analogiczny odpowiednik frazeologiczny *kein gutes Haar an jdm, etw. lassen* – ‘jdn, etw. ausschließlich schlecht machen’ (Duden11: 306). Pomiedzy frazeologizmami istnieje rozbieżność obrazów językowych.

Zwroty z grupą przyimkową

P: *Nie mając na podorędziu żadnych programów, obiecywali ludziom gruszki na wierzbie.* (SW 2002/46, 3)

N: *Ohne Wahlprogramme zu besitzen haben sie der Bevölkerung das Blaue vom Himmel versprochen.* (SW 2002/46, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
71.	zwrot	świat roślin	stabilny	grupa przyimkowa	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *gruszki na wierzbie* oznacza ‘nierealne projekty, obietnice; mrzonki’ (BL 2003: 221) lub *obiecywać gruszki na wierzbie* - ‘czynić nierealne obietnice, mamić’ (kto + obiecuje gruszki na wierzbie (+ komu); (BL 2003: 222). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *jdm goldene Berge versprechen* (PI 1995: 446). W tłumaczeniu na język niemiecki zastosowano frazeologizm synonimiczny *jdm das Blaue vom Himmel versprechen* - ‘jdm ohne Hemmungen Unmögliches versprechen’ (Duden11: 125). Znaczenia idiomatyczne frazeologizmów pokrywają się, występują różnice w obrazowości.

P: *Wiem natomiast, że z drogą tą wiąże się jeszcze mnóstwo mniej lub więcej znanych opowiadań, które nie są wyssane z palca....* (D 1998/1, 20)

N: *Doch ich weiß, dass sich mit dieser Straße noch viele mehr oder weniger bekannte Geschichten verbinden, die nicht aus der Luft gegriffen sind...* (D 1998/1, 21)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
72.	zwrot	-	niestabilność strony	grupa przyimkowa	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *wyssać coś z palca* [często w stronie biernej] oznacza ‘zmyślić coś (kto+ wyssał z palca + co); (BL 2003: 533). W przekładzie zastosowany został ekwiwalent słownikowy *aus der Luft greifen* (PI 1995: 850) - ‘frei erfunden, nicht stichhaltig sein’ (Duden11: 493). Pomędzy frazeologizmami zachodzi ekwiwalencja semantyczna.

P: *Wtedy cały czas mieliśmy na głowie skórów i inne prawicowe organizacje.* (SW 2000/5, 1)
N: *Wir hatten damals unentwegt Skinheads und andere rechte Organisationen am Hals.* (SW 2000/5, 1)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
73.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *mieć coś, kogoś na głowie* oznacza ‘być bardzo zaabsorbowanym, zajmować się ważnymi sprawami; borykać się z czymś, rozwiązywać trudne problemy; być odpowiedzialnym za coś lub za kogoś, być zobowiązanym do opieki nad kimś’ (kto + ma na głowie + co, kogo); (BL 2003: 177). W przekładzie zastosowano analogiczny odpowiednik frazeologiczny *jdn, etw. am, auf dem Hals haben* -‘sehr viel Mühe, Ärger mit jdm, etw. haben; mit jdm, etw. belastet sein’ (Duden11: 313). Pomędzy frazeologizmem języka oryginału i przekładu występuje rozbieżność obrazów językowych.

P: *Tacy nie rodzą się na kamieniu.* (SW 2001/36, 10)
N: *Solche Leute wachsen nicht auf den Bäumen.* (SW 2001/36, 10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
74.	zwrot	relacja przestrzenna	stabilność negacji	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *nie rodzić się na kamieniu* informuje ‘o ludziach, którzy pojawiają się rzadko, jest ich mało’ (kto + nie rodzi się na kamieniu); (BL 2003: 261). Ekwiwalent słownikowy to: *jd wird nicht alle Tage geboren* (PONS 2004: 134). W przekładzie zastosowano synonimiczny frazeologizm *(nicht) auf den Bäumen wachsen* - ‘(nicht) in großer Menge, Zahl vorhanden sein’ (Duden11: 97). W tłumaczeniu zauważalne są różnice w obrazowości.

P: (...) *o których w innych województwach nikomu nie przysłoby do głowy, że mogą istnieć.* (SW 2002/16, 4)
N: (...) *deren Existenz in anderen Woiwodschaften niemandem doch nur in den Sinn käme.* (SW 2002/16, 5)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
75.	zwrot	-	niestabilność aspektu niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *przyszło, przyjdzie, przychodziło, przychodzi coś komuś do głowy, wpadło, wpada coś komuś do głowy* (często w formie zaprzeczonej) oznacza, że 'ktoś ma pomysł, pomyślał o czymś, zaczął się nad czymś zastanawiać, brać coś pod uwagę, rozważać; ktoś wziął coś pod uwagę, wkalkulował, postanowił' (BL 2003: 187). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *in den Sinn kommen* (PI 1995: 287) - 'jdm einfallen' (Duden11: 706). Występują różnice obrazów językowych.

P: *Wenn man die Reihenfolge der Arbeiten umkehrt, wird man einen Haufen Geld aus dem Fenster werfen.* (SW 2004/12, 8)
N: *Sollten die Maßnahmen in umgekehrter Reihenfolge ablaufen, wird man einen Haufen Geld aus dem Fenster werfen.* (SW 2004/12, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
76.	zwrot	ocena	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *wyrzucać, wyrzucić pieniądze w błoto* oznacza 'wydawać pieniądze lekkomyślnie, zbytnio nimi szafować, być rozrzutnym' (kto + wyrzucił pieniądze w błoto); (BL 2003: 42). Ekwiwalent słownikowy to: *sein Geld zum Fenster hinauswerfen* (PI 1995: 86). W przekładzie zastosowano jedną z możliwych form frazeologizmu *sein, das Geld (mit beiden, vollen Händen) zum Fenster hinauswerfen, rausschmeißen, aus dem Fenster werfen, zum Schornstein hinausjagen* - 'sein Geld leichtfertig ausgeben, sehr verschwenderisch sein' (Duden11: 268). Analogiczny odpowiednik frazeologiczny sprawia, iż zachowana zostaje ekwiwalencja semantyczna. Obrazy językowe frazeologizmów języka oryginału i przekładu wykazują różnice.

P: *Niedlugo całkiem ziejdziemy na dziady – mówił, wręczając H.K. petycję z podpisami mieszkańców.* (SW 1999/11, 6)
N: *Bald werden wir völlig vor die Hunde gehen, sagte er und übergab K. eine Petition der Einwohner der Gemeinde.* (SW 1999/11, 6)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
77.	zwrot	ocena	stabilny	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *zejść na dziady* oznacza 'zubożeć, stać się nędzarzem' (kto + zszedł na dziady); (BL 2003: 137). Ekwiwalent słownikowy to: *an den Bettelstab kommen* (PI 1995: 318). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *vor die Hunde gehen* - 'zugrunde gehen' (Duden11: 378). Obrazy językowe frazeologizmów języka oryginału i przekładu wykazują różnice.

P: *Wszyscy są zgodni co do jednego – społecznikstwo można zamknąć do lamusa.* (SW 2004/16, 3)
N: *Über eins herrscht allerdings Übereinstimmung: Das Aktivistentum gehöre in die Mottenkiste.* (SW 2004/16, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
78.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *złożyć, odłożyć, odesłać, posłać itp. coś do lamusa* oznacza ‘uznać coś za przestarzałe, niepotrzebne’ (Dubisz 2003, t. 2: 397). Niemiecki ekwiwalent słownikowy: *etw ad acta legen* (PONS 2004: 170). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *in die Mottenkiste gehören; aus der Mottenkiste stammen* - ‘völlig veraltet, unzeitgemäß sein’ (Duden11: 524). Występuje zgodność semantyczna przy rozbieżności obrazów językowych.

P: *Ciekawe, co na to powie mąż, który wróci z Holandii, ale on wie, że ja mam fioła na punkcie egzotycznych ptaków – niestety one są dość drogie.* (SW 2005/30, 9)
N: *Aber er weiß, dass ich nach exotischen Vögeln verrückt bin.* (SW 2005/30, 9)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
79.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *mieć fioła na punkcie kogoś, czegoś* oznacza ‘mieć w związku z kimś, z czymś obsesję, być kimś, czymś chorobliwie zainteresowanym, przeczulonym na jakimś tle, przesadnie zajmować się kimś, czymś’ (kto + ma fioła na punkcie + kogo, czego); (BL 2003: 155). Ekwiwalent słownikowy: *einen Vogel haben* (PONS 2004: 92). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *auf, nach etw. verrückt sein* - ‘sehr begierig auf etw. sein’ (Duden11: 816). Pomędzy frazeologizmami zachowana jest ekwiwalencja semantyczna, występuje różnica w obrazowości.

P: *Gdyby turyści niemieccy zdecydowali się na wyjazd w głąb kraju, wówczas by się przekonali, że zostali nabici w butelkę.* (SW 2005/18, 10)
N: *Würden deutsche Touristen tiefer ins Land hineinfahren, könnten sie sich überzeugen, dass man ihnen einen Bären aufgebunden hat.* (SW 2005/18, 10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
80.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *nabić, nabijać kogoś w butelkę* oznacza ‘oszukać, okpić kogoś’ (kto + nabił, nabija w butelkę + kogo); (BL 2003: 54). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy – analogiczny odpowiednik frazeologiczny: *jdm einen Bären aufbinden* (PI 1995: 118) -‘jdm etw. unwahres so erzählen, dass er es glaubt’ (Duden11: 92). Frazeologizmy zachowują ekwiwalencję semantyczną przy istniejącej różnicy

w obrazowości. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *jdn über den Löffel barbieren, balbieren* - 'jdn in plumper Form betrügen' (Duden11: 92)

P: *W sytuacji, kiedy jeden po drugim upadają kolejne zakłady, a pozostałe ledwie wiążą koniec z końcem, absolwenci nie mają praktycznie szans na znalezienie zatrudnienia – mówił B.* (SW 2001/39, 9)

N: *In einer Zeit, wo Betriebe einer nach dem anderen bankrott gehen und die übrigen nur schwer über die Runden kommen, haben die Schulabgänger heute kaum Chancen, eine Anstellung zu finden, sagte B.* (SW 2001/39, 9)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
81.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *wiązać koniec z końcem* oznacza 'z trudem się utrzymywać, żyć bardzo skromnie' (kto + wiąże koniec z końcem); (BL 2003: 292). W przekładzie zastosowano analogiczny odpowiednik frazeologiczny: *über die Runden kommen* - 'mit seinen finanziellen Mitteln auskommen; Schwierigkeiten mit einiger Mühe überwinden' (Duden11: 634). Tłumaczenie wskazuje na: zgodność znaczeń idiomatycznych i różnice w obrazowości frazeologizmów.

P: *Dziwię się, bo wydaje mi się, że ktoś tym ludziom, brzydko mówiąc, robi wodę z mózgu.* (SW 2002/5, 1)

N: *Mir scheint, dass man manchen Leuten, auf gut Deutsch gesagt, eine Gehirnwäsche verpasst hat.* (SW 2002/5, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
82.	zwrot	ocena	stabilny	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *robić komuś wodę z mózgu* oznacza 'manipulować zbiorową świadomością, fałszywie przedstawiać obraz rzeczywistości, ogłupiać' (kto + robi wodę z mózgu + komu); (BL 2003: 402). W tłumaczeniu niemieckim zastosowano konotatywno - ekspresywne złożenie idiomatyczne *jdm eine Gehirnwäsche machen* - 'Brechung des menschlichen Willens und Zerstörung der Persönlichkeit durch physische und psychische Foltern' (Wahrig 1997: 533). Zachowano ekwiwalencję semantyczną oraz podobieństwo obrazów językowych.

P: *Jeżeli zostanie zaakceptowany, ruszy z kopyta prawdopodobnie już w przyszłym roku.* (SW 2000/11, 8)

N: *Sollte es gebilligt werden, wird es wahrscheinlich im nächsten Jahr mit Volldampf beginnen.* (SW 2000/11, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
83.	zwrot	świat zwierząt	stabilny	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *ruszyć z kopyta* oznacza 'zacząć coś robić od razu, szybko, nagle' (kto + ruszył z kopyta); (BL 2003: 298). W przekładzie zastosowano analogiczny odpowiednik

frazeologiczny *mit Volldampf* - 'mit großem Schwung, mit höchster Anstrengung' (Duden11: 827), zachowano tym samym ekwiwalencję semantyczną.

P: *To oni, poznając sytuację „od podszewki” opiniują wnioski o przydzielenie pomocy.* (SW 2002/5, 8)
N: *Diese sind dadurch, dass sie die jeweilige Situation „in- und auswendig” kennen, dazu befugt, die Unterstützungsgesuche zu begutachten.* (SW 2002/5, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
84.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *znać coś od podszewki* oznacza 'znać coś bardzo dobrze' (kto + zna od podszewki + co); (BL 2003: 597). Ekwiwalent słownikowy to: *etw. von der Rückseite kennen* (PI 1995: 114). W przekładzie zastosowano frazeologizm synonimiczny *jd, etw. in - und auswendig kennen* - 'jd, etw. gründlich kennen' (Duden11: 385). Występuje zgodność znaczeń całkowitych obu frazeologizmów, obrazy językowe wykazują rozbieżność.

Zwroty – struktury porównawcze

P: *Teraz rozmowę tego, kto z niego korzysta, może usłyszeć praktycznie każdy, chyba że jest głuchy jak pień.* (SW 2001/39, 14)
N: *Jetzt kann ein Telefongespräch von praktisch jedem gehört werden, es sei denn, er ist stocktaub.* (SW 2001/39, 14)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
85.	zwrot	-	stabilny	struktura porównawcza	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *głuchy jak pień* oznacza, że ktoś jest 'zupełnie głuchy' (kto + jest głuchy jak pień); (BL 2003: 561). W przekładzie zastosowano konotatywno-ekspresywny leksem jednowyrazowy z odmiennym obrazem językowym - ekwiwalent słownikowy *stocktaub* (PI 1995: 40) - 'völlig taub' (Wahrig 1997: 1184). Zachowano tym samym zgodność znaczeń całkowitych, występuje rozbieżność strukturalna.

P: *Teraz oddawane do ruchu odcinki rosły jak na drożdżach.* (SW 2001/1, 10)
N: *Die Abschnitte, die für den Verkehr freigegeben wurden, schossen nun wie Pilze aus dem Boden.* (SW 2001/1, 16)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
86.	zwrot	ocena świat roślin	stabilny	struktura porównawcza grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *rosnąć jak na drożdżach* oznacza 'powiększać się, rosnąć szybko; wznosić się szybko' (co, kto + rośnie jak na drożdżach); (BL 2003: 123). W przekładzie zastosowano frazeologizm *wie Pilze, wie Schwammerln aus dem Boden, aus der Erde*

schießen, wachsen - 'binnen kürzester Zeit in großer Zahl entstehen, in großer Anzahl plötzlich dasein' (Duden11: 579). W tłumaczeniu widoczna jest znacząca różnica obrazów językowych frazeologizmów, zachowano zgodność ich znaczeń całkowitych.

P: *Ponieważ politykom wolno mówić wszystko, co im ślina na język przyniesie* (nikt ich przecież nie ukarze), sprzedają zwykłym ludziom kłamstwa, których nikt nie sprawdza. (SW 2004/33, 2)
N: *Da es diesen von Amts wegen erlaubt ist, dummes Zeug zu reden – keiner kann sie ja dafür bestrafen -, verkaufen sie den einfachen Leuten ihre Lügen, deren Inhalt niemand überprüft.* (SW 2004/33, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
87.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	struktura porównawcza grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *mówić, pleść, gadać co ślina na język przyniesie* oznacza 'mówić byle co, bez zastanowienia, co się żywnie podoba; opowiadać niestworzone rzeczy' (kto + mówić, plecie, gada co mu ślina na język przyniesie); (BL 2003: 820). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy - analogiczny odpowiednik frazeologiczny: *dummes Zeug reden* - (PONS 2004: 438) - 'Unsinn reden' (Duden11: 900). Pomędzy frazeologizmami zachodzi ekwiwalencja semantyczna.

P: *Kiedy wszystko idzie jak po maśle, jesteśmy zadowoleni ze swojej pracy, życia prywatnego, wtedy emanuje z nas spokój.* (SW 2005/2, 15)
N: *Geht alles wie geschmiert und sind wir mit unserer Arbeit oder unserem Privatleben zufrieden, dann tragen wir Ruhe nach außen.* (SW 2005/2, 15)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
88.	zwrot	ocena	niestabilność aspektu	struktura porównawcza grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *coś idzie, szło, poszło jak po maśle* oznacza, że 'coś dobrze, łatwo się układa, pomyślnie rozwija' (BL 2003: 379). W tłumaczeniu na język niemiecki zastosowano ekwiwalent słownikowy *wie geschmiert gehen* (PI 1995: 648) - 'reibungslos funktionieren, sehr gut verlaufen' (Duden11: 466). Ocena translatu: występuje zgodność znaczeń całkowitych obu frazeologizmów, obrazy językowe wykazują rozbieżności. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *wie am Schnürchen laufen* - 'völlig reibungslos, ohne Stockungen, Schwierigkeiten und in flüssigem Tempo' (Duden11: 678).

Wyrażenia: przymiotnik + rzeczownik

P: *Samochody poruszały się żółtym tempem, kierowcy niewiele widzieli (...).* (SW 2005/23, 10)
N: *Autos bewegten sich im Schnecken tempo, und die Autofahrer konnten nur wenig sehen.* (SW 2005/23, 10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
89.	wyrażenie	-	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *w żółtym tempie* występuje w znaczeniu ‘bardzo wolno, opieszale’ (BL 2003: 838). Niemiecki ekwiwalent słownikowy: *im Schnecken tempo* (PI 1995: 1110). W przekładzie zastosowano konotatywno-ekspresywny leksem z odmiennym obrazem językowym - ekwiwalent słownikowy *im Schnecken tempo* (PONS 2004: 574) - ‘sehr langsames Tempo’ (Wahrig 1997: 1093). Zachowano tym samym ekwiwalencję semantyczną, obrazy językowe wykazują natomiast rozbieżność.

P: *Przyznam z ręką na sercu, że w naszej rodzinie nie ma specjalnych moli książkowych.* (SW 2005/32, 8)
N: *Hand aufs Herz: In unserer Familie gibt es keine Leseratten.* (SW 2005/32, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
90.	wyrażenie	-	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *mól książkowy* to: ‘człowiek zagrzebany w książkach, ślęczący nad nimi, niewidzący świata poza książkami’ (BL 2003: 401). Ekwiwalentem słownikowym jest: *Bücherwurm* (PONS 2004: 203). W przekładzie zastosowano synonimiczny konotatywno-ekspresywny leksem z odmiennym obrazem językowym *Leseratte* - ‘jmd, der gern und viel liest’ (Wahrig 1997: 809). Między frazeologizmami występuje zgodność znaczeń idiomatycznych przy rozbieżności obrazów językowych.

Wyrażenia nominalne

P: *Jak świat światem toczą się dyskusje na temat dopuszczalnych granic artystycznej swobody w przekazywaniu rzeczywistości.* (D 1995/1, 98)
N: *Seit eh und je diskutiert man über die zulässigen Grenzen künstlerischer Freiheit beim Vermitteln der Wirklichkeit.* (D 1995/1, 98)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
91.	wyrażenie	relacja czasowa	stabilny	nominalny struktura porównawcza	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *jak świat światem* oznacza ‘zawsze, od dawna, od niepamiętnych czasów’ (Dubisz 2003, t. 3: 1596). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *seit Menschengedenken* (PONS 2004: 441). W tłumaczeniu zastosowano frazeologizm synonimiczny – analogiczny odpowiednik frazeologiczny *seit eh und je* - ‘solange man denken kann, sich

erinnern kann' (Duden11: 180). Pomiedzy frazeologizmami występują znaczące różnice obrazów językowych, zachowują one jednak zgodność znaczeń idiomatycznych.

P: (...) *nikt wówczas nie przypuszczał, że innowacyjny pomysł okaże się strzałem w dziesiątkę.* (SW 2003/10, 12)

N: (...) *vermutete noch niemand, dass die innovative Idee ein Volltreffer wird.* (SW 2003/10, 12)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
92.	wyrażenie	ocena	stabilny	nominalny grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *strzał w dziesiątkę* informuje ‘o czymś udanym, co przyniosło pomyślny rezultat danego przedsięwzięcia’ (co + jest strzałem w dziesiątkę); (BL 2003: 795). Przekładu na język niemiecki dokonano za pomocą konotatywno-ekspresywnego leksemu idiomatycznego z odmiennym obrazem językowym *Volltreffer* - ‘Treffer mitten ins Ziel, Sache von großer Wirkung’ (Wahrig 1997: 1329). Pomiedzy oryginałem a tłumaczeniem występuje ekwiwalencja semantyczna.

P: *Zdaję sobie jednak sprawę, że to tylko kropla w morzu potrzeb.* (SW 2002/12, 4)

N: *Mir ist jedoch bewusst, dass dies nur ein Tropfen auf den heißen Stein ist.* (SW 2002/12, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
93.	wyrażenie	relacja ilościowa	stabilny	nominalny grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *kropla w morzu potrzeb* oznacza ‘znikomą ilość, część, odrobinę, coś, co zupełnie nie wystarcza’ (BL 2003: 321). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *ein Tropfen auf den heißen Stein* (PONS 2004: 161) - ‘viel zu wenig sein’ (Duden11: 786). Stosując analogiczny odpowiednik frazeologiczny uzyskano zgodność znaczeń idiomatycznych.

P: *Czytam zawsze waszą gazetę od „deski do deski”, najpierw po polsku, a potem po niemiecku (...).* (SW 2005/18, 4)

N: *Ich lese Ihre Zeitung immer „von A bis Z”, zuerst auf Polnisch, dann auf Deutsch (...).* (SW 2005/18, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
94.	wyrażenie	-	stabilny	nominalny grupa przyimkowa	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *od deski do deski* oznacza ‘od początku do końca, w całości’ (BL 2003: 105). W tłumaczeniu zastosowano ekwiwalent słownikowy *von A bis Z* (PI 1995: 230) - ‘von Anfang bis Ende’ (Duden11: 25). Występuje zgodność znaczeń idiomatycznych.

P: Wypada i władzom miasteczka, i jego mieszkańcom życzyć, by wystarczyło im wytrwałości i by połączenie polskiej i niemieckiej przeszłości nie stało się kością niezgody. (D 1996/3-4, 29)

N: Den Behörden und den Einwohnern ist zu wünschen, dass sie genug Ausdauer besitzen und dass die Zusammenführung der deutschen und der polnischen Vergangenheit nicht zu einem Zankapfel wird. (D 1996/3-4, 29)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
95.	wyrażenie	-	stabilny	nominalny	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *kość niezgody* oznacza ‘powód, przyczynę niezadowolenia, sporu, konfliktu’ (co + jest kością niezgody); (BL 2003: 302). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy *Zankapfel* (PI 1995: 558) - ‘Gegenstand, Ursache eines Streites’ (Wahrig 1997: 1385). Jest to przykład tłumaczenia za pomocą konotatywno-ekspresywnego leksemu idiomatycznego z odmiennym obrazem językowym.

Wyrażenie – struktura porównawcza

P: Wszystkiego nauczył go ojciec, który patrzył, jak po jego orce bruzdy idą prosto jak drut. (SW 2004/14, 3)

N: All das erlernte er bei seinem Vater, bei dem nach seiner Pflugarbeit die Furchen kerzengerade standen. (SW 2004/14, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
96.	wyrażenie	-	stabilny	struktura porównawcza	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *prosty jak drut* występuje w znaczeniu ‘bardzo prosty, łatwy, nieskomplikowany’ (co + jest proste jak drut); (BL 2003: 124). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *schnurgerade* (PONS 2004: 72). W tłumaczeniu zastosowano synonimiczny konotatywno-ekspresywny leksem idiomatyczny z odmiennym obrazem językowym: *kerzengerade* - ‘ganz gerade’ (Wahrig 1997: 724).

2.3. Imitacja pozorna+ brak ekwiwalencji

Przytoczone niżej przykłady (97-100) obejmują przypadki zastosowania w tłumaczeniu takich frazeologizmów języka docelowego, które mimo podobieństwa obrazów językowych, a nawet zgodności syntaktycznej, nie stanowią właściwych ekwiwalentów dla frazeologizmów języka oryginału. Stosowane w przekładach pozornie analogiczne odpowiedniki frazeologiczne prowadzą do powstania rozbieżności w znaczeniach idiomatycznych. W rezultacie próby tłumaczenia kończą się niepowodzeniem.

Zwrot nominalno-werbalny

P: *Na tym polu rej wodzi gromada z Herne i Wanne oraz z Duisburg-Rheinhausen.* (D 1996/1, 39)
N: *Auf diesem Gebiet führen die Gruppen aus Herne und Wanne sowie aus Duisburg-Rheinhausen den Reigen an.* (D 1996/1, 41)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
97.	zwrot	-	stabilny	nominalno-werbalny	brak ekwiwalencji	imitacja pozorna

Frazeologizm *rej wodzić* oznacza ‘przewodzić, dyrygować innymi; być w czymś pierwszym’ (kto + rej wodził); (BL 2003: 675). Ekwiwalent słownikowy: *erste Geige spielen* (PI 1995: 338). W tłumaczeniu występuje rozbieżność znaczeń całkowitych przy podobieństwie elementów leksykalnych: *den Reigen anführen, eröffnen* - ‘mit etw. den Anfang machen’ (Duden11: 613). Proponowany frazeologizm: *sich in seinem Element fühlen; in seinem Element sein* - ‘in der Umgebung sein oder die Tätigkeit ausüben, die einem sehr liegt, und sich entsprechend wohl fühlen’ (Duden11: 190).

Zwroty z grupą przyimkową

P: *Opowiada się o „dziolsze na kipie” dużo anegdot, że na przykład potrafiła niejednego chłopca podczas roboty „wyprowadzić w pole”.* (SW 2004/24, 5)
N: *Über das „Mädel auf der Kippe” gibt es viele Anekdoten, zum Beispiel, dass sie bei der Arbeit manch einer Mann „in die Wüste schickte”.* (SW 2004/24, 5)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
98.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	brak ekwiwalencji	imitacja pozorna

Frazeologizm *wyprowadzić, wywieść kogoś w pole* oznacza ‘oszukać, zwieść kogoś’ (kto + wyprowadził, wywiódł w pole + kogo); (BL 2003: 602). Ekwiwalentem słownikowym jest: *jdn hinters Licht führen* (PI 1995: 135). Frazeologizmy zachowują podobieństwo leksykalne i zgodność syntaktyczną, występuje jednak rozbieżność znaczeń całkowitych: *jdn in die Wüste schicken* - ‘jdn entlassen’ (Duden11: 888).

P: *To skandal, mówią rolnicy, że nasi ludzie tak położyli na łopatki Śląski Raiffeisen.* (SW 2001/4, 1)
N: *Es sie ein Skandal, meinen die Landwirte, dass die eigenen Leute die „Śląski Raiffeisen“ so aufs Kreuz gelegt hätten.* (SW 2001/4, 10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
99.	zwrot	ocena	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa intensyfikacja głównego elementu	brak ekwiwalencji	imitacja pozorna

Frazeologizm *kłaść, położyć na (obie) łopatki* oznacza ‘postępując źle, nieumiejętnie, spowodować zmarnowanie, zniweczenie czegoś; zaprzepaścić, zdeorganizować coś’

(kto + kładzie, położył na (obie) łopatki + co); (BL 2003: 363). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *jdn auf die Schulter legen* (PI 1995: 627). Frazeologizmy języka oryginału i przekładu wykazują rozbieżność znaczeń całkowitych: *jdn aufs Kreuz legen* - 'jdn hereinlegen, übervorteilen' (Duden11: 445).

P: Klientom jej bułki smakowały, ale frankfurckim piekarzom stanęły kością w gardle, ponieważ były tańsze, lepsze i chętniej kupowane od niemieckich. (D 1995/2-3, 62)
N: Den Kunden schmeckten ihre Brötchen gut, aber den Frankfurter Bäckern blieben sie im Halse stecken, weil sie billiger und besser waren und lieber gekauft wurden als die deutschen. (D 1995/2-3, 63)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
100.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	brak ekwiwalencji	imitacja pozorna

Frazeologizm *stawać, stanąć komuś kością w gardle* oznacza 'uprzykrzać się komuś, mocno mu dokuczać, zatruwać życie' (co, kto + staje, stanął kością w gardle + komu); (BL 2003: 303). Ekwiwalentem słownikowym jest: *jdm zum Halse herauswachsen* (PI 1995: 404). Translat wykazuje podobieństwo obrazów językowych przy rozbieżności znaczeń całkowitych: *jdm im Halse stecken bleiben* - 'jdm nicht über die Lippen kommen, von jdm nicht geäußert werden können' (Duden11: 314).

Tabela 2
Zestawienie wyników analizy frazeologizmów w postaci kanonicznej – strategia imitacji

	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aproksymat.	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	Suma
Ilość:	-	4	29	-	4	37

Strategia imitacji jest trzecią pod względem liczebnym metodą, którą zastosowano w tłumaczeniu frazeologizmów polskich na język niemiecki – w sumie 37 przypadków.

W odróżnieniu od strategii adaptacji, gdzie ekwiwalentem niemieckim polskiego frazeologizmu był bezpośredni odpowiednik frazeologiczny, w przypadku strategii imitacji funkcję ekwiwalentu spełniał analogiczny odpowiednik frazeologiczny.

Zapis w powyższej tabeli wskazuje, iż w czterech przypadkach translacja zakończyła się niepowodzeniem – brak ekwiwalencji.

3. Zastosowanie strategii kreacji

W sytuacji, kiedy tłumacz nie dysponuje bezpośrednim lub analogicznym odpowiednikiem frazeologicznym, staje przed dylematem wyboru innej metody przekładu. Takim właśnie nowym rozwiązaniem, umożliwiającym adekwatny przekład związku frazeologicznego jest strategia kreacji.

W praktyce translatorskiej strategia kreacji stosowana jest stosunkowo rzadko, wymaga bowiem doświadczenia i dużego nakładu pracy. Stosując tę strategię uzyskujemy zwykle pozytywne lub nawet bardzo dobre rezultaty przekładu.

W materiale analitycznym wyeksцерpowano tylko 9 przypadków, w których zastosowano strategię kreacji.

3.1. Kreacja + ekwiwalencja maksymalna

W przykładach lp. 101-104 przedstawiono własne, autorskie rozwiązania translatorskie. Nowo utworzony frazeologizm nawiązuje w obrazowości do innego, funkcjonującego już w języku niemieckim związku frazeologicznego, charakteryzuje się więc podobieństwem elementów leksykalnych.

Fraza

P: *Wyszło szydło z worka.* (SW 2000/44, 3)

N: *Jetzt ist die Katze aus dem Sack.* (SW 2000/44, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
101.	fraza	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	maksymalna	kreacja

Frazeologizm *wyszło, wylazło szydło z worka* oznacza 'okazało się, zostało ujawnione coś, co było ukrywane, niewiadome' (Dubisz 2003, t. 3: 1558). Ekwiwalent słownikowy to: *da guckt der Pferdefuss heraus* (PI 1995: 544). Pomiędzy frazeologizmami języka oryginału i przekładu występuje zgodność znaczeń idiomatycznych oraz częściowa zbieżność obrazów językowych. Strategię przekładu oparto na istniejącym w języku niemieckim frazeologizmie synonimicznym *die Katze aus dem Sack lassen* – 'seine wahre Absicht zu erkennen geben, ein Geheimnis preisgeben' (Duden11: 401).

Zwrot nominalno-werbalny

P: (...) gdyż dotychczas nie zostały uruchomione europejskie fundusze przedakcesyjne, z których – wedle zapowiedzi polityków – miały czerpać pełnymi garściami opolskie i polskie samorządy. (SW 2001/24, 7)

N: Es ist bisher nicht gelungen, an Preaccessionfonds der EU zu kommen, aus denen – nach Aussagen von Politikern – polnische wie deutsche Selbstverwaltungen mit vollen Händen schöpfen sollten. (SW 2001/24, 7)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
102.	zwrot	zachowania ludzkie	niestabilność elementów leksykalnych niestabilność liczby	grupa przyimkowa	maksymalna	kreacja

Frazeologizm *brać, czerpać pełną garścią, pełnymi garściami* oznacza 'brać, czerpać dużo, korzystać z czegoś bez ograniczeń' (Dubisz 2003, t. 3: 88). Zastosowano strategię przekładu na bazie funkcjonującego frazeologizmu *aus dem Vollen schöpfen* - 'auf reichlich vorhandene Mittel zurückgreifen' (Duden11: 826). Frazeologizmy oryginału i przekładu zachowują podobieństwo obrazów językowych.

Zwrot z grupą przyimkową

P: *Slogany o rozwoju oświaty, budowie nowoczesnych obiektów można włożyć między bajki (...).* (SW 2002/10, 2)

N: *Die Slogans über die Entwicklung des Bildungswesens und den Bau moderner Objekte darf man ins Reich der Märchen verbannen (...).* (SW 2002/10, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
103.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	maksymalna	kreacja

Frazeologizm *włożyć, kłaść coś między bajki* oznacza 'uznać coś za nieprawdziwe, zmyślane, nieprawdopodobne, niemożliwe do zrealizowania' (BL 2003: 26). Przekład jest próbą odwzorowania frazeologizmu języka oryginału za pomocą obrazów językowych funkcjonującego w języku niemieckim frazeologizmu *ins Reich der Fabel gehören* - 'unwahr, nicht glaubhaft sein' (Duden11: 612).

3.2. Kreacja + ekwiwalencja aproksymatywna

Zebrane poniżej przykłady prezentują próby nowatorskiego rozwiązania translatorskiego w oparciu o analogiczny odpowiednik frazeologiczny. Pomędzy frazeologizmem języka oryginału i języka docelowego występują rozbieżności elementów leksykalnych.

Zwroty nominalno-werbalne

P: *Teraz przychodzi tu ktoś z zewnątrz, ktoś, kto ma jakieś inne cele, i wtyka swoje „trzy grosze” lub „kilka pfennigów”, ażeby poróżnić sąsiadów, przyjaciół, małżonków.* (D 1993/1, 19)

N: *Nun kommt jemand von außen, der irgendwelche andere Ziele hat und seinen – polnischen oder deutschen – Dreier dazugibt, um Nachbarn, Freunde, Eheleute zu entzweien.* (D 1993/1, 21)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
104.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	nominalno-werbalny liczebnik+ rzeczownik	aproksymatywna	kreacja

Frazeologizm *wtrącać, wtrącić, wsadzać, wtykać, wścibiać swoje trzy grosze* oznacza 'nie będąc pytany, odzywać się, wypowiadać niepotrzebnie swoje zdanie; wtrącać się do czegoś' (kto + wtrąca, wtrącił, wsadza, wtyka, wścibia swoje trzy grosze); (BL 2003: 854). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *seine Nase in alles stecken* (PI 1995: 443) lub *seinen Senf dazugeben* (PONS 2004: 110). Tłumaczenie jest propozycją własnego rozwiązania translatorskiego tłumacza – adekwatny przekład treści, zachowano podobieństwo obrazów językowych. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *in alle Töpfe gucken; seine Nase in alle Töpfe stecken* - 'sich überall einmischen' (Duden11: 777).

P: *Firmy, które proponują pracę 12- i 14- godzinną z myślą, aby z pracownika wyciągnąć siódme poty, z całą pewnością nie będą inwestowały w podnoszenie jego kwalifikacji.* (SW 2002/17, 14)

N: *Unternehmen, die ihre Mitarbeiter 12 bis 14 Stunden am Tag arbeiten lassen und aus ihnen das Letzte herausholen wollen, werden ganz gewiss nicht in deren Fortbildung investieren (...).* (SW 2002/17, 14)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
105.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	nominalno-werbalny	aproksymatywna	kreacja

Frazeologizm *wyciskać z kogoś siódme, ostatnie poty* oznacza 'zmusić, zmuszać kogoś do ciężkiej, wyczerpującej pracy, spowodować, powodować czyjeś wycieńczenie nadmierną pracą' (Dubisz 2003, t. 4: 568). Jest to propozycja własnego rozwiązania translatorskiego tłumacza. Pomiedzy frazeologizmami obu języków występuje zgodność znaczeń całkowitych. Inny proponowany frazeologizm: *bis zum letzten Atemzug* - 'bis zuletzt' (Duden11: 65).

Zwroty z grupą przyimkową

P: *My, pacjenci, doświadczamy tego na własnej skórze w momencie, kiedy wysiada zdrowie i ... trzeba pójść do lekarza.* (SW 2001/29, 4)

N: *Wir Patienten erleben dies „Hautnah“, wenn uns unsere Gesundheit im Stich lässt und wir einen Arzt brauchen.* (SW 2001/29, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
106.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	aproksymatywna	kreacja

Frazeologizm *na własnej skórze* [najczęściej w połączeniu z czasownikami typu *odczuć, poznać, doświadczyć, przekonać się*] oznacza 'bezpośrednio, osobiście' (BL 2003: 745).

Ekwiwalent słownikowy to: *am eigenen Leibe zu spüren bekommen* (PI 1995: 460). Przekład jest propozycją własnego rozwiązania translatorskiego – tłumacz proponuje zastosowanie synonimicznego frazeologizmu *hautnah erfahren* - ‘sehr nah erleben’ (Wahrig 1997: 610). Inny, proponowany frazeologizm synonimiczny: *etw. am eigenen Leib erfahren, (ver)spüren, erleben* - ‘etw. selbst durchmachen müssen’ (Duden11: 474).

P: Oprócz materiałów filatelistycznych i dokumentów na wystawie znajdują się materiały propagandowe wykorzystywane przez obie strony po to, żeby przeciagnąć na swoją stronę osoby głoszące. (SW 2005/13, 11)

N: Außer Philatelistischem und Urkunden gibt es in der Ausstellung Propagandamaterialien, wie sie beide Seiten dazu benutzen, Abstimmende ins eigene Lager herüberzuziehen. (SW 2005/13, 11)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
107.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	aproksymatywna	kreacja

Frazeologizm *przeciagnąć kogoś na swoją stronę* oznacza ‘być przez kogoś popieranym, uczynić kogoś swoim stronnikiem, sojusznikiem, zwolennikiem, zyskać czyjeś poparcie dla swojej sprawy’ (Dubisz 2003, t. 3: 1418). Niemiecki ekwiwalent słownikowy: *jdn auf seine Seite ziehen* (PONS 2004: 340). Zastosowany w przekładzie frazeologizm niemiecki jest rozwiązaniem autorskim tłumacza. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny *auf jds Seite treten; sich auf jds Seite schlagen, stellen* - ‘jds Partei ergreifen, sich jdm anschließen’ (Duden11: 699).

Zwrot – struktura porównawcza

P: Hitem jest też przeszklony od dołu do góry wybieg białych tygrysów, w którym zwierzęta widać jak na dłoni. (SW 2005/33, 8)

N: Ein Hit ist auch der von unten bis oben verglaste Auslauf der weißen Tiger, in dem man die Tiere hautnah erleben kann. (SW 2005/33, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
108.	zwrot	-	stabilny	struktura porównawcza	aproksymatywna	kreacja

Frazeologizm *widać jak na dłoni* oznacza, że ‘coś widać dokładnie, wyraźnie’ (co + widać jak na dłoni); (BL 2003: 107). Ekwiwalentem słownikowym w języku niemieckim jest: *es liegt auf der Hand* (PONS 2004: 61). Tłumacz, stosując własne rozwiązanie translatorskie korzysta z frazeologizmu synonimicznego *hautnah erleben* - ‘sehr nah’ (Wahrig 1997: 610). Inny frazeologizm synonimiczny, który można zaproponować w tym przykładzie to: *in Sicht sein, kommen* - ‘sichtbar sein, werden’ (Duden11: 703).

Wyrażenie: przymiotnik + rzeczownik

P: Czy nie można jednak znaleźć złotego środka w tym względzie, tak aby student wyjeżdżający za granicę nie rozwijał wyłącznie umiejętności polerowania okien i mycia talerzy? (SW 2003/35, 10)

N: Gibt es denn keinen Mittelweg, damit der Student, der zum Studieren ins Ausland fährt, seine Kenntnisse nicht ausschließlich im Fensterputzen und Tellerwaschen vertiefen muss? (SW 2003/35, 10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
109.	wyrażenie	-	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	aprosymatywna	kreacja

Frazeologizm *złoty środek* oznacza 'pośredni stopień między dwiema skrajnościami, rozwiązanie kompromisowe, umiar, umiarkowanie' (Dubisz 2003, t. 3: 1590). Ekwiwalentem słownikowym jest wyrażenie: *die goldene Mitte* (PI 1995: 1053). Przekład jest propozycją własnego rozwiązania translatorskiego tłumacza, który na bazie frazeologizmu *goldener Mittelweg* - 'angemessene, vermittelnde Lösung eines Problems' (Duden11: 519) tworzy „własny” frazeologizm. Pomiedzy frazeologizmem oryginału i przekładu występuje zgodność znaczeń całkowitych przy rozbieżności obrazów językowych.

Tabela 3
Zestawienie wyników analizy frazeologizmów w postaci kanonicznej –
strategia kreacji

	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aproksymat.	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	Suma
Ilość:	-	3	6	-	-	9

Zastosowanie kreacji wskazuje, iż przekład za pomocą tej strategii przynosi z reguły dobre efekty translacyjne. Natomiast bardzo dobry rezultat można uzyskać wówczas, kiedy starannie przygotowana zostanie baza, czyli wybór właściwego frazeologizmu, w oparciu o który opracowany będzie translat. Nie dość staranne przygotowanie wspomnianej bazy sprawi, iż przekład zminimalizuje jedynie ryzyko wystąpienia braku ekwiwalencji pomiędzy frazeologizmami języka oryginału i języka docelowego.

4. Zastosowanie strategii transplantacji

Badając zagadnienie dotyczące metod tłumaczenia frazeologizmów polskich na język niemiecki, można odnotować, iż jednym ze sposobów przekładu chętnie stosowanym jest strategia transplantacji. W opracowaniach naukowych, podejmujących problem metod tłumaczenia, transplantację określa się jako „przeniesienie w niezmienionej formie z tekstu języka oryginału do tekstu języka przekładu”²⁴. Definicję tę zaadoptowano do badania w niniejszej dysertacji, nadając jej szerszy zakres oraz określając jako: tłumaczenie dosłowne poprzez dokładne odwzorowanie elementów i struktury frazeologizmu języka wyjściowego – czyli skalkowanie struktury i elementów leksykalnych tegoż frazeologizmu, np. *wrócić, wracać, powracać jak, niczym bumerang - wie ein Bumerang wiederkehren, mieć kogoś, coś na oku - über alles ein Auge haben*.

4.1. Transplantacja + ekwiwalencja maksymalna

Zwrot z grupą przyimkową

P: *To jest bardzo duża kolonia, więc trzeba mieć na oku wszystko 24 godziny.* (SW 2004/31, 6)

N: *Die Turnusse zählen mehrere Teilnehmer, daher muss man tags- und nachtsüber über alles ein Auge haben.* (SW 2004/31, 6)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
110.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	maksymalna	transplantacja

Frazeologizm *mieć kogoś, coś na oku* oznacza ‘obserwować kogoś, coś, uważać na kogoś, na coś, pilnować kogoś, czegoś, nadzorować kogoś, coś’ (kto + ma na oku + kogo, co); (BL 2003: 490). Ekwiwalentem słownikowym jest zwrot *jdm im Auge haben* (PI 1995: 922). Przekład wskazuje, że obrazy językowe pokrywają się, występują nieznaczne różnice strukturalne. W języku niemieckim funkcjonuje frazeologizm *seine Augen überall, vorn und hinten haben* - ‘alles genau beobachten, damit einem nichts entgeht’ (Duden11: 72). Inny proponowany frazeologizm synonimiczny *jdn etw. nicht aus dem Auge, aus den Augen lassen* - ‘jdn, etw. scharf beobachten’ (Duden11: 74).

Zwrot – struktura porównawcza

P: *Stąd jak bumerang wraca temat stałego poszukiwania oszczędności, które czasami mogą polegać nawet na ograniczaniu działalności niektórych oddziałów szpitalnych (...).* (SW 2003/28, 15)

N: *Wie ein Bumerang kehrt daher die Idee wieder, stets nach Einsparungen zu suchen.* (SW 2003/28, 15)

²⁴ Czyli jako: „ (...) beibehalten, (...) unverändert aus dem AS-Text in den ZS-Text übernehmen” (Tęcza 1997: 128).

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
111.	zwrot	obyczaję-sport	niestabilność aspektu	struktura porównawcza	maksymalna	transplantacja

Frazeologizm *wrócić, wracać, powracać jak, niczym bumerang mówi* ‘o czymś, co jest stale aktualne, nie daje spokoju, jest wciąż nowo rozpatrywane, roztrząsane’ (co + wróciło, wraca, powraca jak, niczym bumerang); (BL 2003: 52). W przekładzie na język niemiecki dokładnie odwzorowano frazeologizm języka oryginału. W opracowanym tłumaczeniu znaczenie całkowite frazeologizmu języka oryginału jest łatwe do odkodowania w języku docelowym.

4.2. Transplantacja + ekwiwalencja aproksymatywna

W zaprezentowanych przykładach zastosowano również strategię odwzorowania struktury i elementów leksykalnych frazeologizmu języka wyjściowego. W tym przypadku prawidłowe odkodowanie znaczenia całkowitego powstałego frazeologizmu jest możliwe, ale w trudniejszym stopniu niż w przykładach przytoczonych wyżej.

Zwroty nominalno-werbalne

P: *Czy jednej i drugiej sprawy nie należałoby mierzyć tą samą miarą?* (SW 2005/3, 2)

N: *Sollte die eine und die andere Sache etwa nicht nach ein und demselben Maß gemessen werden.* (SW 2005/3, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
112.	zwrot	-	niestabilność zdrobienia niestabilność elementów leksykalnych	nominalno-werbalny	aproksymatywna	transplantacja

Frazeologizm *mierzyć kogoś, coś jakąś miarką, miarą, przykladać do kogoś, do czegoś jakąś miarę* oznacza ‘oceniać kogoś lub coś w jakiś sposób, według jakichś kryteriów’ (BL 2003: 625). Ekwiwalentem słownikowym *an jdn einen Maßstab anlegen* (PONS 2004: 193). Przekład niemiecki jest odwzorowaniem struktury i elementów leksykalnych polskiego frazeologizmu. Znaczenie całkowite frazeologizmu języka oryginału jest możliwe do odkodowania w języku przekładu. W języku niemieckim frazeologizm ten funkcjonuje w nieco innej formie: *mit zweierlei Maß messen* - ‘unterschiedliche Maßstäbe anlegen und dadurch ungerecht urteilen’ (Duden11: 506).

P: Zdaniem duchownych na wejście Polski do Unii Europejskiej Kościół powinien zareagować i zwierać szeregi (...). (D 1998/2, 50)

N: Nach Meinung der Geistlichen sollte die Kirche auf Polens Beitritt zur Europäischen Union mit einem Engerschließen ihrer Reihen reagieren (...). (D 1998/2, 50)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
113.	zwrot	obyczaje	niestabilność elementów leksykalnych	nominalno-werbalny	aprosymatywna	transplantacja

Frazeologizm *zwierać, szeregi, szyki* oznacza 'jednoczyć się, mobilizować się do jakiegoś działania' (BL 2003: 973). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *Reihen schließen* (PI 1995: 533). W tłumaczeniu odwzorowano strukturę i elementy leksykalne polskiego frazeologizmu. Znaczenie całkowite frazeologizmu języka oryginału jest możliwe do odkodowania w języku przekładu. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *etw. (wieder) in die Reihe bringen* - 'in Ordnung bringen, reparieren' (Duden11: 614).

Zwroty z grupą przyimkową

P: Niby wszystkie najważniejsze zadania urzeczywistniono, ale nowe kraje związkowe długo jeszcze będą na garnuszku starych. (D 1998/2, 78)

N: Dem Anschein nach sind alle vordringlichen Aufgaben realisiert, und doch werden die neuen Bundesländer noch lange am Topf der alten hängen. (D 1998/2, 80)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
114.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	aprosymatywna	transplantacja

Frazeologizm *być na garnuszku u kogoś; być na czyimś garnuszku* oznacza 'być u kogoś na utrzymaniu' (kto + jest na garnuszku + u kogo, czym); (BL 2003: 161). Ekwiwalent słownikowy to: *jdm auf der Tasche liegen* (PONS 2004: 99). W przekładzie niemieckim występuje odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych – (kalka językowa) polskiego frazeologizmu. Znaczenie całkowite polskiego związku frazeologicznego jest możliwe do odkodowania przez odbiorcę języka przekładu. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny, który można zastosować w tłumaczeniu: *jdn in Kost nehmen* - 'jdn bekösten, verpflegen, regelmäßig mit Essen versorgen' (Wahrig 1997: 766).

P: Krótko mówiąc, pierwszoplanowym zadaniem jest przekonanie Rosjan, że kiedy mówimy o naszym wstąpieniu do NATO czy o współpracy z Ukrainą, nie mamy schowanego w rękawie noża, którym zadamy cios w plecy, lecz wypowiedane słowa znaczą dokładnie tyle, ile mówimy. (D 1994/1-4, 98)

N: Die vorrangige Aufgabe ist, kurz gesagt, die Russen davon zu überzeugen, dass wir, wenn wir von unserem NATO-Beitritt oder von einer Zusammenarbeit mit der Ukraine sprechen, kein Messer im Ärmel versteckt haben, das wir ihnen in den Rücken stechen werden, sondern dass die geäußerten Worte genau soviel bedeuten, wie wir sagen. (D 1994/1-4, 99)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
115.	zwrot	zachowania ludzkie	stabilny	grupa przyimkowa	aprosymatywna	transplantacja

Frazeologizm *zadać komuś cios w plecy* oznacza 'zaatakować kogoś podstępnie, zniechęca' (BL 2003: 472). W niemieckim translacie nastąpiło odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych. Znaczenie całkowite powstałego zwrotu jest możliwe do odkodowania w języku przekładu. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny, który mógłby być zastosowany w przekładzie to: *(für jdn) ein Schlag ins Gesicht sein* - 'eine schwere Kränkung, Brückierung sein' (Duden11: 664).

Wyrażenia: przymiotnik + rzeczownik

P: *W lipcu 1945r. przybywa na leśniczówkę pierwszy polski gajowy,(...) potężny Łotysz o złotym sercu.* (D 1996/3-4, 32)

N: *Im Juli 1945 kommt der erste polnische Waldhüter ins Forsthaus, (...) ein mächtiger Lette mit goldenem Herzen.* (D 1996/3-4, 32)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
116.	wyrażenie	ocena	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	aproksymatywna	transplantacja

Frazeologizm *złote serce* informuje 'o kimś bardzo dobrym, serdecznym dla ludzi' (BL 2003: 1180). Ekwiwalent słownikowy: *ein Herz aus Gold* (PONS 2004: 562). W przekładzie niemieckim zastosowano odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych frazeologizmu. Znaczenie całkowite polskiej jednostki frazeologicznej jest możliwe do odkodowania w języku przekładu.

P: *Sytuacja dzisiaj wygląda tak, iż to MENiS jest „dobrym wujkiem” bo przecież gminy otrzymują środki finansowe na oświatę prosto z centrali.* (SW 2002/10, 2)

N: *Heute sieht es danach aus, dass das MEN ein „guter Onkel” ist, bekommen die Gemeinden die Finanzmittel für die Bildung doch direkt von der Zentrale.* (SW 2002/10, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
117.	wyrażenie	ocena	niestabilność zadrobienia	przymiotnik+ rzeczownik	aproksymatywna	transplantacja

Frazeologizm *dobry wujek, wujaszek* to 'osoba pobłażliwa, życzliwa dla innych, niestawiająca im wysokich wymagań' (BL 2003: 627). W tłumaczeniu niemieckim zastosowano odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych frazeologizmu oryginału (kalka językowa). Znaczenie całkowite zaproponowanego przekładu polskiego frazeologizmu jest możliwe do odkodowania w języku docelowym.

4.3. Transplantacja + ekwiwalencja fakultatywna

Ten fragment materiału badawczego prezentuje przypadki zastosowania w tłumaczeniu tzw. kalki językowej, której odkodowanie w języku docelowym może okazać się dla odbiorcy tekstu zbyt trudne.

Zwrot nominalno-wербalny

P: *Przynajmniej jeden powinien przejąć pałeczkę. (...).* (SW 2001/24, 9)

N: *(...) da wird wenigstens einer den Stab wohl übernehmen wollen. (...).* (SW 2001/24, 9)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
118.	zwrot	obyczaj - sport	stabilny	nominalno-wербalny	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *przejąć pałeczkę* oznacza 'podjąć zaczęta przez kogoś pracę' (Dubisz 2003, t. 3: 22). Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie obrazu językowego i struktury polskiego frazeologizmu. Znaczenie całkowite zastosowanego jest niejasne. Proponowany frazeologizm niemiecki: *sich in die Riemen legen* - 'etw. mit großer Energie in Angriff nehmen und durchführen' (Duden11: 620).

Wrażenia: przymiotnik + rzeczownik

P: *To jest ostatni dzwonek.* (SW 2002/9, 2)

N: *Es ist der letzte Glockenschlag.* SW 2002/9, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
119.	wyrażenie	-	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *ostatni dzwonek* oznacza 'ostatni odpowiedni moment, porę na zrobienie czegoś; najwyższy czas' (BL 2003: 147). W przekładzie zastosowano złożenie, które ma spełnić funkcję złożenia idiomatycznego. Znaczenie całkowite translatu jest niejasne. W języku niemieckim funkcjonuje frazeologizm: *mit dem, auf den Glockenschlag* - 'sehr pünktlich, auf die Minute genau' (Duden11: 286). Proponowany frazeologizm, który można zastosować w tym przypadku, to: *es ist (höchste, allerhöchste, hohe) Zeit* - 'es ist sehr spät, die Zeit drängt' (Duden11: 897).

P: *W tym samym czasie wypisywano w prasie różne jąttrzące głupstwa o „farbowanych lisach“, o „zmianie skóry“ przedstawicieli mniejszości itp.* (SW 2001/47, 3)

N: *In dieser Zeit schrieb die Presse verschiedene Dummheiten uber „gefärbte Fuchse“ und einen „Hautwechsel“ von Vertretern der Minderheit.* (SW 2001/47, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
120.	wyrażenie	ocena	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *farbowany lis* to: ‘ktoś fałszywy, udający podstępnie kogoś innego niż jest naprawdę’ (BL 2003: 153). W tym przypadku ekwiwalentem słownikowym jest *mit allen Wassern gewaschen* (PONS 2004: 175). W przekładzie zastosowano odwzorowanie elementów leksykalnych i struktury polskiego frazeologizmu. W propozycji tłumacza znaczenie całkowite frazeologizmu może być niejasne.

Wyrażenie nominalne

P: *A wrogami są dla nas wszelkie ugrupowania nacjonalistyczne, które pod płaszczykiem wiary katolickiej uprawiają antyunijną propagandę (...).* (SW 2003/4, 4)
N: *Und Feinde sind für uns alle nationalistischen Gruppierungen, die unter dem Deckmantel katholischen Glaubens eine Anti-EU-Propaganda betreiben (...).*(SW 2003/4, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
121.	wyrażenie	-	stabilny	nominalny grupa przyimkowa	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *pod płaszczykiem czegoś* oznacza ‘pod pozorem, ukrywając prawdziwe intencje, zamiary’ (BL 2003: 589). Ekwiwalent słownikowy to: *unter dem Vorwand* (PONS 2004: 298). W tłumaczeniu zastosowano złożenie, które ma pełnić funkcję złożenia idiomatycznego. Znaczenie całkowite frazeologizmu w przekładzie może być niejasne. Inny proponowany frazeologizm to: *etw. als Vorwand nehmen* -‘etw. als nicht wirklicher Grund, Ausflucht benutzen’ (Wahrig 1997: 1337).

Wyrażenie: struktura porównawcza

P: *Wystarczy jednak włączyć radio, by – pędzącym po gładkiej jak stół nawierzchni aucie – poczuć swojskie klimaty.* (SW 2005/29, 3)
N: *Es reicht dennoch, das Radio einzuschalten, um in einem Auto, das die tischblattglatte Autobahn in Rennfahrt zurücklegt, einheimische Atmosphäre zu spüren.* (SW 2005/29, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
122.	wyrażenie	ocena	stabilny	struktura porównawcza	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *gładki jak stół* oznacza ‘teren, drogi bardzo równe, niemające wzniesień ani dołów’ (Dubisz 2003, t. 3: 1407). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *spiegelglatt* (PI 1995: 508). Frazeologizm polski przetłumaczono poprzez odwzorowanie (skalkowanie) elementów leksykalnych. Znaczenie całkowite dla odbiorcy tekstu języka docelowego może być niejasne.

Tabela 4
Zestawienie wyników analizy frazeologizmów w postaci kanonicznej –
strategia transplantacji

	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aproksymat.	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	Suma
Ilość:	-	2	6	5	-	13

Wstępna analiza materiału badawczego wskazuje, że strategia transplantacji jest tą metodą, którą w procesie tłumaczenia związków frazeologicznych stosuje się nazbyt często. Oznacza to, iż strategii tej nie można stosować dowolnie lub automatycznie w tych sytuacjach językowych, w których nie powinna być stosowana.

Badanie analityczne grupy 13 przekładów polskich frazeologizmów na język niemiecki pozwala dostrzec pewien schematyzm postępowania tłumacza. Polega on na tym, iż bez głębszej refleksji wstępnej (interpretacja oryginału, cel translacji, ocena możliwości zrozumienia przyszłego tekstu przez odbiorcę), tłumacz przystępuje do realizacji przekładu, zapominając w tym momencie, iż opracowywany tekst powinien być tak skonstruowany, aby odbiorca języka docelowego nie był zmuszony dokonywać własnych interpretacji w celu zrozumienia treści komunikatu. Badanie wskazuje, iż w wielu przypadkach odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych frazeologizmu języka oryginału grozi niezrozumieniem przez odbiorcę jego znaczenia całkowitego, a tym samym całego przekazu tekstu. Potwierdzają to m.in. komentarze odautorskie każdego z 13 badanych przykładów oraz kilka własnych propozycji, przedłożonych przez autorkę pracy, a dotyczących zastosowania w tłumaczeniu innego frazeologizmu.

5. Zastosowanie negatywnej procedury neutralizacji

Niniejsza analiza dowodzi, że znaczny procent wszystkich polskich związków frazeologicznych zamieszczonych w tekstach publicystycznych przekładano na język niemiecki za pomocą struktury niefrazeologicznej. W języku docelowym znaczenie polskiego frazeologizmu próbowano odzwierciedlać – przede wszystkim – posługując się wypowiedzią opisującą (opisem) lub wypowiedzią parafrazującą (parafrazą). Brak ekwiwalentu frazeologicznego w tłumaczeniu spowodował, iż odnotowano niski poziom ekwiwalencji (51 przypadków) lub brak ekwiwalencji (4 przypadki). Biorąc powyższe pod uwagę, autorka w wielu wypadkach przedłożyła własną propozycję niemieckiej jednostki frazeologicznej, potencjalnie możliwą do zastosowania w danej sytuacji językowej. W komentarzach zawierających ocenę tłumaczenia, każdorazowo, jeśli polski frazeologizm był zastępowany opisem lub parafrazą, zastosowano jednakowe określenie – tłumaczenie paraleksematyczne.

5.1. Neutralizacja + ekwiwalencja fakultatywna

Fraza

P: *I tu zaczynają się schody.* (SW 2002/6, 2)

N: *Hier fangen die Schwierigkeiten an.* (SW 2002/6, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
123.	fraza	ocena	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *zaczynają się, zacząć się, zaczęły się schody* oznacza, że 'w pewnym momencie pojawiają się przeszkody utrudniające czyjeś działanie; sytuacja, w której się ktoś znalazł, staje się skomplikowana' (BL 2003: 731). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany niemiecki frazeologizm to: *ein Schlag ins Kontor sein* - 'eine sehr unangenehme Überraschung sein' (Duden11: 664).

Zwroty nominalno-werbalne

P: *Emocje biorą górę nad rozsądkiem i rządzą naszym zachowaniem.* (SW 2005/2, 15)

N: *Emotionen bemächtigen sich unseres Verstandes und leiten unser Verhalten.* (SW 2005/2, 15)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
124.	zwrot	-	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *wziąć, brać górę* oznacza 'osiągnąć przewagę, zwyciężyć' (co + wzięło, bierze górę + nad czym lub co + wzięło górę + w kim lub kto + bierze górę + w czym lub co + bierze górę); (BL 2003: 209). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest: *die Oberhand bekommen, gewinnen* (PONS 2004: 108) - 'sich als stärker erweisen, sich durchsetzen' (Duden11: 553). W przekładzie nie zamieszczono ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: *Dziś wiem na pewno, że ktoś chciał nam, przedstawicielom mniejszości, podłożyć świnię.* (SW 2002/12, 3)

N: *Heute weiß ich ganz bestimmt, dass jemand uns, den Vertretern der Minderheit, übel mitspielen wollte.* (SW 2002/12, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
125.	zwrot	-	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *podłożyć, podkładać komuś świnię* oznacza 'zrobić komuś potajemnie świństwo, zaszkodzić komuś' (kto + podłożył, podkłada świnię + komu); (BL 2003: 834). W przekładzie nie występuje ekwiwalent frazeologiczny języka docelowego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm niemiecki: *jdm an den*

Karren fahren, pinkeln - 'jdm durch seine Äußerungen, Handlungen schaden wollen' (Duden11: 397).

P: *B.N. powiedziała, iż łatwiej zaakceptować katastrofę spowodowaną przez przyrodę, gorzej, gdy do ludzkiego nieszczęścia czy śmierci ludzie przykładają rękę.* (SW 2000/4, 13)

N: *Laut B.N. fällt es leichter, eine Naturkatastrophe zu verkraften. Schwerer ist es, wenn das Menschenunglück oder Tod durch einen anderen Menschen verursacht wird.* (SW 2000/4, 13)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
126.	zwrot	zachowania ludzkie	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *przyłożyć, przykładać do czegoś rękę, ręki* oznacza 'przyczynić się do czegoś; wziąć w czymś udział; wpłynąć na bieg jakichś spraw (zwykle o charakterze negatywnym)'; (kto + przyłożył, przykłada rękę, ręki + do czego); (BL 2003: 651). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm to: *die Finger in etw., im Spiel haben* - 'an etw. (in negativer Weise) heimlich beteiligt sein' (Duden11: 222).

P: *Trudno uwierzyć, ale właśnie nasz koalicjant z największymi oporami ustępował pola, jeśli w trakcie obrad sejmiku zdecydowano o najistotniejszych problemach dotyczących mniejszości.* (SW 2002/11, 2)

N: *Kaum zu glauben, aber es war gerade unser Koalitionspartner, der nur widerwillig einlenkte, wenn im Sejmik über die wichtigsten Belange der Minderheit entschieden wurde.* (SW 2002/11, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
127.	zwrot	obyczaje - wojna	niestabilność elementów leksykalnych	nominalno-werbalny	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *oddać komuś pole, ustąpić komuś pola* oznacza 'wycfać się z jakichś działań, często z jakiejś rywalizacji, umożliwiając działanie komuś innemu (Dubisz 2003, t. 3: 309). W niemieckim translacji brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *(bei, mit etw.) baden gehen* - 'keinen Erfolg mit etw. haben; mit etw. hereinfließen, scheitern' (Duden11: 88).

P: *I cieszę oko, bo są smaczne, jak oferowane w nich wyroby.* (SW 2004/34, 12)

N: *Außerdem sind sie überaus ansehnlich – wie die dort angebotenen Speisen.* (SW 2004/34, 12)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
128.	zwrot	-	stabilny	nominalno-werbalny	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *cieszyć oko* oznacza 'sprawiać przyjemność estetyczną, zadowolenie swoim widokiem' (co + cieszy oko); (BL 2003: 80). W niemieckim translacji brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *ein Gedicht sein* - 'wunderbar, außergewöhnlich gut, schön sein' (Duden11: 261).

P: *Na zamku w Hambach prezydent federalny Roman Herzog wezwał młodzież Europy, by „stawiała czoło całej historii”.* (D 1995/2-3, 75)
N: *Bundespräsident Roman Herzog hat die Jugendlichen Europas auf dem Hambacher Schloss dazu aufgerufen, „sich der ganzen Geschichte zu stellen”.* (D 1995/2-3, 75)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
129.	zwrot	-	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *stawić, stawiać komuś, czemuś czoło, czoła* oznacza ‘oprzeć się, odważnie się przeciwstawić komuś lub czemuś’ (kto + stawił, stawiał czoło, czoła + komu, czemu); (BL 2003: 92). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *jdm, etw. die Stirn bieten* (PONS 2004: 52). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *jdm, einer Sache die Stirn bieten* - ‘jdm, einer Sache fürchtlos entggentreten’ (Duden11: 735).

P: *(...) tu się znajduje Uniwersytet Europejski i gimnazjum dla Niemców i Polaków, stąd uczeni, artyści, politycy rozsyłają wici.* (SW 2001/45, 10)
N: *Von hier aus wirken Wissenschaftler, Künstler und Politiker.* (SW 2001/45, 10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
130.	zwrot	-	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *rozsyłać, rozesłać wici* oznacza ‘przekazać wielu osobom jakąś wiadomość przeznaczoną do rozpowszechniania’ (Dubisz, t. 4: 411). W translacie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany niemiecki frazeologizm: *bei etw. Pate stehen* - ‘durch sein Wirken, Vorhandensein auf etw. entscheidenden Einfluss nehmen, etw. anregen, hervorrufen’ (Duden11: 568).

Zwrot werbalno-adwerbialny

P: *Podczas dorocznego zebrania sprawozdawczego TSKN powiatu oleskiego jego delegaci stanęli murem za uchwałą Rady Miasta Olesna w sprawie nadania miejscowemu Zespołowi Szkół Dwujęzycznych imienia Noblistów Śląskich.* (SW 2005/13, 1)
N: *Bei der Jahresversammlung der Sozialkulturellen Gesellschaft der Deutschen im Kreis Rosenberg standen deren Delegierte unerschütlich für den Beschluss des Stadtrats von Rosenberg, dem Verband Zweisprächiger Schulen den Namen der Schlesischen Nobelpreisträger zu verleihen.* (SW 2005/13, 1)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
131.	zwrot	-	niestabilność aspektu	werbalno-adwerbialny	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *stać, stanąć murem* oznacza ‘opowiadać się, opowiedzieć się po czyjejś stronie w sposób zdecydowany, bronić kogoś, czegoś nieustępliwie’ (kto + stał, stanął murem + za kim, czym, przy kim, czym); (BL 2003: 406). Ekwiwalent słownikowy to: *für jdn wie ein Mann eintreten, wie ein Mann hinter jdm stehen* (PONS 2004: 204). W przekładzie pominięto ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie

paraleksematyczne. Proponowany niemiecki frazeologizm synonimiczny: *auf jds Seite stehen, sein* - 'jdn unterstützen, zu jdm halten' (Duden11: 699).

Zwroty z grupą przyimkową

P: *Na pierwszy ogień poszło ziemiaństwo.* (D 1998/3-4, 86)

N: *Als erster war der polnische Landadel an der Reihe.* (D 1998/3-4, 87)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
132.	zwrot	obyczaj - wojna	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *pójść, iść na pierwszy ogień* oznacza 'stać się obiektem jakichś działań w pierwszej kolejności, zostać czemuś poddanym jako pierwszy (pierwsze); zostać wytypowanym, wybranym do czegoś jako pierwszy (pierwsze), na początku (na początek)', (co, kto + poszło, idzie na pierwszy ogień); (BL 2003: 478). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *an der [ersten] Reihe sein* - 'als [erster] abgefertigt werden, als erster auf-, vortreten müssen' (Wahrig 1997: 1020).

P: *Ogrzewanie z kolei, jeśli jest nieekonomiczne, strasznie bije nas po kieszeni.* (SW 2003/22, 9)

N: *Die Heizung dagegen, wenn sie verlustbringend ist, höhlt unsere Hosentaschen beträchtlich aus.* (SW 2003/22, 9)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
133.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *bić kogo po kieszeni* oznacza 'powodować czyjąś stratę materialną; narażać kogoś na duże i nieoczekiwane wydatki' (co + bije po kieszeni + kogo); (BL 2003: 36). W przekładzie nie występuje ekwiwalent frazeologiczny, zamiennie zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *jdm die Taschen leeren* - 'jdm sein Geld abnehmen' (Duden11: 757).

P: *Dwóch wojowniczych władców, których wojska miały się dać Sarmatom tak bardzo we znaki.* (D 1998/2, 116)

N: *(...) zwei kriegerische Herrschen, deren Truppen den Sarmaten so hart zusetzen sollten.* (D 1998/2, 117)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
134.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *dać się, dawać się we znaki* oznacza 'mocno dokuczyć, przeszkodzić, wyrzucić negatywne skutki' (co, kto dał, dawał się we znaki (komu); (BL 2003: 1035). W przekładzie nie występuje ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie

paraleksematyczne. Proponowany niemiecki frazeologizm: *jdm in die Nase stechen* - 'jdn irritieren; jdm ein Ärgernis sein' (Duden11: 539).

P: *W sukurs przychodzi tutaj nowa ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z 2 lipca 2004.* (SW 2005/2, 3)

N: *Abhilfe schafft hier das neue Gesetz über freies Gewerbe vom 2. Juli 2004.* (SW 2005/2, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
135.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *przyjść, pośpieszyć itp. komuś w sukurs* oznacza 'przyjść, pośpieszyć na pomoc, z odsieczą' (Dubisz 2003, t. 3: 1448). Ekwiwalent słownikowy to: *jdm zu Hilfe kommen* (PONS 2004: 425). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *jdm (hilfreich) in die Seite treten* - 'jdm helfen' (Duden11: 699).

P: *Mimo to uważam, że nie powinniśmy dzielić skóry na niedźwiedziu.* (SW 2002/11, 2)

N: *Trotzdem finde ich, wir sollten nichts überstürzen.* (SW 2002/11, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
136.	zwrot	świat zwierząt	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *dzielić skórę na niedźwiedziu* oznacza 'przedwcześnie liczyć na niepewne zyski, robić przedwcześnie plany, co do realizacji których nie ma pewności' (kto + dzieli skórę na niedźwiedziu); (BL 2003: 431). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: *Kury gorzej niosą, krowy mniej dają mleka, a niewyspani ludzie patrzą na siebie wilkiem.* (SW 2001/39, 5)

N: *Die Hühner legen weniger Eier, die Kühe geben weniger Milch und die übernachtigten Menschen sehen einander scheel an (...).* (SW 2001/39, 5)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
137.	zwrot	świat zwierząt	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *patrzeć wilkiem* oznacza 'odnosić się do kogoś nieufnie, wrogo' (kto + patrzy wilkiem + na kogo); (BL 2003: 917). W niemieckim translacie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *mit jdm, etw. Schindluder treiben* - 'jdn, etw. übel behandeln' (Duden11: 662).

P: Dlatego dmucham na zimne i uczulam na to wszystkich przy każdej nadarzającej się okazji – zakończył U. W. (SW 2004/12, 8)

N: Deshalb bin ich sehr vorsichtig und stets bemüht, alle dafür zu sensibilisieren, schloss U. W. (SW 2004/12, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
138.	zwrot	zachowania ludzkie	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *dmuchać na zimne* oznacza 'być (przesadnie) ostrożnym' (kto + dmucha na zimne); (BL 2003: 108). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *gebranntes Kind scheut das Feuer* (PONS 2004: 61). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowane przysłowia: *Vorsicht ist die Mutter der Weisheit* - 'es ist klug, vorsichtig zu sein' (Duden11: 832) lub *Vorsicht ist besser als Nachsicht* 'es ist gut, vorsichtig zu sein' (Duden11: 832).

P: Tam też wyplłynął na szersze wody. (SW 2004/38,10)

N: Dort begann es für ihn auch, richtig aufwärts zu gehen. (SW 2004/38,10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
139.	zwrot	relacje przestrzenne	niestabilność elementów leksykalnych niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *wyplłynąć, wypływać, wyjść na szerokie, wielkie wody* oznacza 'zyskać rozgłos, stać się popularnym; zrobić karierę' (kto, co + wypłynęło, wypływa na wielkie, szerokie wody lub kto + wyszedł na szerokie wody); (BL 2003: 933). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *seinen Horizont erweitern* - 'den Umfang der geistigen Interessen und der Bildung erweitern' (Wahrig 1997: 658).

P: Wtedy się okazało, jak bardzo nadajemy na tych samych falach. (SW 2004/9, 6)

N: Damals zeigte sich, wie gut wir uns verstehen. (SW 2004/9, 6)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
140.	zwrot	ocena	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *nadawać na tych samych falach* oznacza 'mówić w sposób zrozumiały dla obu rozmówców, rozumieć się bardzo dobrze' (Dubisz 2003, t. 2: 770). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *die gleiche Wellenlänge haben; auf der gleichen, derselben Wellenlänge funken, liegen* - 'die gleiche Art haben, zu fühlen und zu denken; sich gut miteinander verstehen' (Duden11: 857).

P: *Postawiliśmy jednak na swoim i wszystko dobrze się skończyło* – wspomina M. (SW 1999/6, 5)

N: *Wir haben uns jedoch durchgesetzt und alles ist gut ausgegangen* – erzählt M. (SW 1999/6, 5)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
141.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *postawić na swoim* oznacza ‘uczynić coś według swej woli, swego życzenia; dopiąć celu, dokonać czegoś’ (kto + postawił na swoim); (BL 2003: 620). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest: *seinen Kopf durchsetzen* (PI 1995: 172). W przekładzie nie występuje frazeologizm, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *sich Bahn brechen* - ‘sich durchsetzen’ (Duden11: 88).

P: *Jednakże gdy znowu znajdujemy się w podobnej sytuacji, już dokładnie wyważymy swoje wypowiedzi, trzymając swoje emocje na wodzy*. (SW 2005/2, 15)

N: *Wenn wir aber in eine ähnliche Situation geraten, werden wir unsere Aussagen gut abwägen und unsere Emotionen bezwingen*. (SW 2005/2, 15)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
142.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *trzymać, utrzymać coś na wodzy* [zwykle *nerwy, język*] oznacza ‘hamować, powściągać’ (kto + trzyma, utrzymał na wodzy + co); (BL 2003: 934). Ekwiwalent słownikowy to: *im Zaum halten* (PONS 2004: 496) - ‘sich, jdn, etw. zügeln, mäßigen, unter Kontrolle halten’ (Duden11: 893). W przekładzie nie zamieszczono ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: (...) *wziął on na swe barki przeogromny ciężar odbudowy świątyni i kalwarii*. (SW 1997/25, 14)

N: *Vikar (...) nahm die große Aufgabe auf sich, das Gotteshaus und den Kreuzweg wiederaufzubauen*. (SW 1997/25, 14)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
143.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *wziąć, brać coś na swoje, swe barki* oznacza ‘podjąć się czegoś, zobowiązać się coś wykonać, nad czymś czuwać, wziąć odpowiedzialność za coś’ (kto + wziął, bierze na swoje, swe barki + co); (BL 2003: 29). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *etw auf seine Schulter nehmen* (PONS 2004: 18). W niemieckim przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: *Jak byliśmy pod Krakowem, to zmokliśmy do suchej nitki – mówi z uśmiechem.* (SW 2005/32, 6)
N: *Als wir in Krakau waren, hat es so geregnet, dass wir ganz nass geworden sind.* (SW 2005/32, 6)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
144.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *do (suchej nitki)* [w połączeniu z wyrazami typu *zmoknąć, przemoknąć, przemoknięty, przemoczony*] oznacza ‘do cna, do ostatka, całkowicie’ (BL 2003: 434). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest: *nass bis auf die Haut, Knochen sein, keinen trockenen Faden (mehr) am Leibe haben* (PONS 2004: 237). W niemieckim translacie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: *Osoby zwiedzające wystawę wycinanek M.L.K. we wrocławskim Muzeum Etnograficznym zachodzą w głowę, jak wykonała ona swe niektóre prace.* (SW 2002/21, 6)
N: *Besucher der Ausstellung von Scherenschnitten der Schlesischen Künstlerin M.L.K. im Breslauer Ethnografischen Museum grübeln darüber nach, wie die Künstlerin viele ihrer Arbeiten ausgeführt hat.* (SW 2002/21, 6)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
145.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *zachodzić w głowę* oznacza ‘zastanawiać się nad czymś, próbować coś zrozumieć; gubić się w domysłach, gruntownie coś rozważyć’ (kto + zachodził w głowę); (BL 2003: 985). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *sich über etw. den Kopf zerbrechen* (PONS 2004: 531). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inne proponowane frazeologizmy synonimiczne: *sich über etw. den Kopf, Schädel zerbrechen, zermartern, zergrübeln* - ‘über etwas angestrengt nachdenken, in einer schwierigen Lage nach einer Lösung suchen’ (Duden11: 430) lub *sich an etw, die Zähne ausbeißen* - ‘sich unter großen Schwierigkeiten mit etw. auseinander setzen, angestrengt eine Lösung zu finden versuchen’ (Duden11: 891).

P: *Kierownictwo sklepu „Prosiaczek” nie owija sprawy w bawełnę (...).* (SW 2001/5, 5)
N: *Die Leitung des „Prosiaczek” (Ferkelchen) informiert unumwunden (...).* (SW 2001/5, 5)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
146.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *owijać w bawełnę* [często z zaprzeczeniem] oznacza ‘mówić o czymś ogólnie, nie wprost, aluzjami’ (kto + nie owija w bawełnę + czego lub kto + (nie) owija w bawełnę); (BL 2003: 30). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *kein Blatt vor den Mund nehmen* (PONS 2004: 19). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego,

zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *auf den Punkt, zum Punkt kommen* - 'auf das Wesentliche zu sprechen kommen' (Duden11: 592).

P: *W październikowych wyborach samorządowych dostała większość głosów i z czasem burmistrzowanie weszło jej w krew, choć jak twierdzi, jest to ciężki kawałek chleba.* (SW 2003/16, 10)

N: *Inzwischen habe sie sich an das Bürgermeistersein gewöhnt, obwohl es, wie sie sagt, kein leichtes Leben sei.* (SW 2003/16, 10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
147.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *weszło coś komuś w krew* oznacza, że 'ktoś się do czegoś przyzwyczaił, gruntownie się z czymś obeznał, coś stało się czyjąś naturą' (BL 2003: 314). Ekwiwalentem słownikowym jest: *etw ist jdm in Fleisch und Blut übergegangen* (PONS 2004: 160). W niemieckim przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *Blut geleckt haben* – 'nachdem man sich näher mit etw. befasst hat, Gefallen daran finden und nicht mehr darauf verzichten wollen' (Duden11: 129).

P: *W przedkongresowym Lesznie wszystko zapięte jest już na ostatni guzik, bo imprezy tej rangi nie można przygotować ad hoc.* (SW 2001/17, 13)

N: *Im für den Kongress lebenden Leszno ist alles schon fast auf's sorgfältigste vorbereitet.* (SW 2001/17, 13)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
148.	zwrot	-	niestabilność prefiksu	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *zapiąć coś na ostatni guzik* [zwykle w stronie biernej] oznacza 'przygotować coś niezwykle starannie, we wszystkich szczegółach bez zarzutu, doprowadzić coś do końca, wykończyć' (kto + zapiął na ostatni guzik + co); (BL 2003: 224). W przekładzie nie występuje ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *auf den Punkt genau* - 'ganz genau, präzise' (Duden11: 592)

P: *Biję się w piersi.* (SW 2000/5, 3)

N: *Ich gestehe, es ist meine Schuld.* (SW 2000/5, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
149.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *bić się, uderzyć się w piersi* oznacza 'przyznawać się do winy, odpowiedzialności za coś, kajać się' (kto + bije się, uderzył się w piersi); (BL 2003: 562).

Ekwiwalent słownikowy to: *sich an die Brust schlagen* (PONS 2004: 291). W translacji zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne, pominięto ekwiwalent frazeologiczny.

P: *To, co nastąpiło w Bonn dziesięć lat temu, wielu ludziom nie mieściło się w głowie.* (SW 2001/26, 3)
N: *Was vor zehn Jahren in Bonn geschah, war für viele unfassbar.* (SW 2001/26, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
150.	zwrot	-	stabilność negacji	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *to nie mieści się w głowie; w głowie się nie mieści, że..., żeby...* oznacza, że 'trudno coś zrozumieć, uwierzyć w coś; coś budzi niepokój, jest naganne, niestosowne; trudno się z tym pogodzić, to okropne, zatrważające; koniec świata' (BL 2003: 389). Ekwiwalent słownikowy to: *das ist ja nicht zu fassen* (PONS 2004: 195). W translacji pominięto ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *weder gicks noch gacks verstehen, wissen* - 'überhaupt nichts verstehen, wissen' (Duden11: 282).

P: *Rzeczywiście o zawrót głowy muszą przyprawiać czytelników niektóre fakty wyjęte z pańskiej gazety (...).* (SW 2000/9, 3)
N: *Einige Tatsachen aus Ihrer Zeitschrift müssen beim Leser wirklich einen Schwindelanfall hervorrufen (...).* (SW 2000/9, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
151.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *przyprawiać, przyprawić (kogoś) o zawrót głowy* oznacza 'wywoływać zdumienie, podziw' (co + przyprawia o zawrót głowy, co + przyprawia, przyprawi o zawrót głowy); (BL 2003: 655). W przekładzie pominięto ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *jdm ins Auge, in die Augen stechen* - 'jdm so sehr gefallen, dass er es haben möchte' (Duden11: 75).

P: *Chociaż z drugiej strony dobrze by było mieć pod boki państwo, które zgotowałoby nam życie uczciwe, godne, pożyteczne i dostatnie.* (SW 2000/44, 3)
N: *Den Staat zu erleben, der uns ein aufrichtiges, würdiges, kreatives und wohlhabendes Leben versichern würde, wäre immerhin schön.* (SW 2000/44, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
152.	zwrot	relacje przestrzenne	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *mieć kogoś, coś przy boku* oznacza 'mieć kogoś, coś przy sobie, do swojej dyspozycji' (Dubisz, t. 1: 297). Ekwiwalent słownikowy to: *etw bei der Hand haben* (PONS 2004: 29). W niemieckim translacji nie występuje ekwiwalent frazeologiczny,

zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *jdn auf seiner Seite haben* - 'jds Unterstützung haben' (Duden11: 699).

P: *Polska żyje wciąż problemami, których ze świecą szukać gdzie indziej.* (SW 2005/29, 3)

N: *Polen beschäftigt sich immer wieder mit Problemen, die bei anderen eher nicht vorfindbar sind.* (SW 2005/29, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
153.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *szukać ze świecą* informuje 'o kimś lub o czymś niezmiernie rzadkim, niespotykanym, niezwykłym' (kto + szuka ze świecą + kogo, czego); (BL 2003: 828). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *jdn, etw mit der Laterne suchen können* (PONS 2004: 441). W przekładzie nie występuje ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: *(...) przeegrali wybory z kretesem i do tej pory nie mogą się wewnątrznie pozbić.* (SW 2002/46, 3)

N: *(...) die Wahl gründlich verloren haben und bis heute nicht darüber hinwegkommen können.* (SW 2002/46, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
154.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa intensyfikacja głównego elementu	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm z *kretesem* [najczęściej w połączeniu z czasownikiem *przegrać*] występuje w znaczeniu 'całkowicie, zupełnie, doszczętnie' (BL 2003: 1028). Brak ekwiwalentu frazeologicznego w przekładzie, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *jdm die Luft abdrehen, abdrücken, abschnüren* - 'jdn (wirtschaftlich) zugrunde richten' (Duden11: 492).

P: *U progu swej kariery jako premiera Bismarck stanął oko w oko ze sprawą polską.* (D 1998/3-4, 86)

N: *Zu Beginn seiner Karriere als Ministerpräsident wurde Bismarck unmittelbar mit der polnischen Frage konfrontiert.* (D 1998/3-4, 87)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
155.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *spotkać się, stanąć, znaleźć się z kimś, z czymś oko w oko* oznacza 'spotkać się, zetknąć się z czymś bezpośrednio, znaleźć się w obliczu czegoś' (Dubisz 2003, t. 2: 1227). Przekład nie zawiera ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano

tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *jdm Auge in Auge gegenüberstehen* - 'jdm ganz nah gegenüberstehen' (Duden11: 75).

P: *Ona rzuca w niego pantoflem, on wyciska z niej siódme poty, karząc wykonywać skrupulatnie niesamowite akrobacje językowe.* (SW 2002/24, 9)

N: *(...) sie wirft einen Pantofel nach ihm, er quält sie mit seiner Akribie in der Sprache.* (SW 2002/24, 9)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
156.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa liczebnik+ rzeczownik	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *wycisnąć z kogoś ostatni dech, ostatnią parę, wyciskać z kogoś siódme, ostatnie poty, ostatnie soki* oznacza 'zmusić, zmuszać kogoś do ciężkiej, wyczerpującej pracy, spowodować, powodować czyjeś wycieńczenie nadmierną pracą' (Dubisz 2003, t. 4: 569). Niemiecki przekład nie zawiera ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: *Inne narody biją nas na głowę.* (SW 2003/16, 9)

N: *Andere Völker übertreffen uns.* (SW 2003/16, 9)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
157.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *bić, pobić na głowę* oznacza 'znacznie przewyższać (niekoniecznie pozytywnie) kogoś pod jakimś względem; zwyciężać, górować, być od kogoś o niebo lepszym pod względem jakichś uzdolnień, cech, popularności; w relacjach nieosobowych: być pod każdym względem lepszym od czegoś, mieć o wiele większą popularność od czegoś, atrakcyjność, przeważać nad czymś' (kto + bije, pobił na głowę + kogo (+ czym) lub co + bije na głowę + co (+ czym); (BL 2003: 34). Ekwiwalent słownikowy to: *jdn um Längen übertreffen, jdn in die Tasche stecken* (PONS 2004: 103). W przekładzie nie występuje ekwiwalent frazeologiczny. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *die Oberhand gewinnen, bekommen* - 'sich als stärker erweisen, sich durchsetzen' (Duden11: 553).

P: *Cotygodniowe horoskopy traktujemy z przymrużeniem oka.* (SW 2002/1, 1)

N: *Die allwöchentlichen Horoskope nehmen wir nicht ganz ernst.* (SW 2002/1, 5)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
158.	zwrot	zachowania ludzkie	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm z *przymrużeniem oka* [najczęściej w połączeniu z czasownikiem *traktować*] występuje w znaczeniu ‘pobłażliwie, lekceważąco, z dystansem’ (BL 2003: 652). Brak ekwiwalentu frazeologicznego w przekładzie, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowane ekwiwalenty frazeologiczne: *jdn, etw. links liegen lassen* - ‘jdn, etw. bewusst übersehen, sich um jdn, etw. nicht kümmern’ (Duden11: 486) lub zastosowanie modyfikacji antonimicznej frazeologizmu *etw. tierisch ernst nehmen* - ‘einer Sache unangemessen ernsthaft begegnen’ (Duden11: 770).

P: Zdaniem ks. L. *oczkiem w głowie* przyjaciela z Badenii – Wirtembergii *jest* Liceum Katolickie. (SW 2000/19, 11)
N: Dabei scheint, so Pfarrer L., das Katholische Lyzeum *der Liebling* des baden – württembergischen Freundes zu sein. (SW 2000/19, 11)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
159.	zwrot	ocena	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *być, stać się, stawać się oczkiem w głowie* oznacza ‘być faworyzowanym przez kogoś; być przedmiotem czyjejś szczególnej troski, zabiegów, opieki, starań’ (kto, co + jest, stał się, stawał się oczkiem w głowie + kogo); (BL 2003: 465). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *bei jdm einen Stein im Brett haben* (PONS 2004: 251). Brak ekwiwalentu frazeologicznego w przekładzie, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: Teraz to matka musiała *stanąć na wysokości zadania* i zająć się utrzymaniem dwójki dzieci. (SW 2004/35, 10)
N: Nun lag es an der Mutter, die Existenz der Kinder zu sichern. (SW 2004/35, 10)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
160.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *stanąć na wysokości zadania* oznacza ‘wykonać coś dobrze; sprostać czemuś, zachować się, postąpić właściwie, odpowiednio do sytuacji’ (kto + stanął na wysokości zadania); (BL 2003: 973). Ekwiwalent słownikowy to: *einer Sache gewachsen sein* (PONS 2004: 533). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *die (ganze) Kiste schmeißen* - ‘eine Aufgabe bewältigen, eine Angelegenheit in Ordnung bringen’ (Duden11: 413).

P: *Zaprzyjaźniona urzędniczka pocztowa stwierdziła zaś bez ogródek (...).* (SW 2003/49, 3)
N: *Eine befreundete Postbeamtin stellte später unumwunden fest (...).* (SW 2003/49, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
161.	zwrot	-	niestabilność elementów leksykalnych	grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *bez ogródek* [w połączeniu z czasownikami mówienia] występuje w znaczeniu ‘wprost, niczego nie ukrywając; dosadnie, obcesowo’ (BL 2003: 483). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *etw. ohne Umschweife, unverblümt sagen* (PONS 2004: 20). Brak ekwiwalentu frazeologicznego w przekładzie, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *kein Blatt vor den Mund nehmen* - ‘offen seine Meinung sagen’ (Duden11: 124).

Zwroty – struktury porównawcze

P: *Odbudowa utraconego prestiżu szła jak po grudzie.* (SW 2003/45, 11)
N: *Die Wiederherstellung des Status verlief holprig.* (SW 2003/45, 11)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
162.	zwrot	-	stabilny	struktura porównawcza	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *jak po grudzie* [zwykle w połączeniu z czasownikiem *iść*] oznacza ‘z trudem, opornie, ciężko’ (BL 2003: 219). W przekładzie nie występuje ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *hier, dort (usw.) weht ein anderer, scharfer, schärferer Wind* - ‘hier, dort usw. geht es streng, unfreudlich, strenger, unfreundlicher zu’ (Duden11: 870).

P: *Droga do Kłodzka widoczna była stąd jak na dłoni.* (SW 2002/8, 14)
N: *Über der Kolonnade wurde eine Aussichtsterrasse gebaut, von wo aus der Weg nach Glatz bestens sichtbar war.* (SW 2002/8, 14)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
163.	zwrot	-	stabilny	struktura porównawcza	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *widać jak na dłoni* oznacza, że ‘coś widać dokładnie, wyraźnie’ (co + widać jak na dłoni); (BL 2003: 107). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *es liegt auf der Hand* (PONS 2004: 61). Brak ekwiwalentu frazeologicznego w przekładzie, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *in Sicht sein, kommen* - ‘sichtbar sein, werden’ (Duden11: 703).

Wyrażenia: przymiotnik + rzeczownik

P: (...) adresy często zdobywał pocztą pantoflową. (SW 2005/3, 10)

N: Die zu besuchenden Adressen verschaffte man sich oft per Mundpropaganda. (SW 2005/3, 20)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
164.	wyrażenie	-	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *pocztą pantoflową* oznacza 'w odniesieniu do nieoficjalnego rozchodzenia się jakichś informacji, o plotkarskim sposobie rozpowszechniania wiadomości' (BL 2003: 592). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *Flüsterpropaganda* (PONS 2004: 302). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

D: Nie wolno jednak zapomnieć, iż lwia część unitów wywodziła się z ludności, której potomkowie tworzą dzisiejszy naród ukraiński. (D 1996/3-4, 6)

N: Man darf jedoch nicht vergessen, der größte Teil der Unierten einer Bevölkerung entstammte, deren Nachkommen heute die ukrainische Nation bilden. (D 1996/3-4, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
165.	wyrażenie	świat zwierząt	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *lwia część* oznacza 'znacznie większa część; przytłaczająca większość; prawie wszystko, prawie całość' (BL 2003: 349). Ekwiwalentem słownikowym jest: *Löwenanteil* (PONS 2004: 178). Brak ekwiwalentu frazeologicznego w przekładzie, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *ein gut Teil* - 'ziemlich viel' (Duden11: 761).

P: Był mechanikiem samochodowym, prawdziwą „złotą rączką”. (SW 2001/50, 4)

N: Er war ein äußerst fähiger Automechaniker. (SW 2001/50, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
166.	wyrażenie	ocena	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *złota rączka* oznacza 'człowieka bardzo zaradnego, który potrafi wszystko zrobić' (kto + jest złotą rączką); (BL 2003: 1030). Brak ekwiwalentu frazeologicznego w przekładzie, zamiennie zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny (złożenie idiomatyczne) *fingerfertig* - 'geläufig, geschickt, flink mit den Fingern' (Wahrig 1997: 481).

P: (...) ale ma również wartość rynkową sięgającą bajońskiej sumy 5 tys. marek (...). (SW 2001/34, 11)
N: (...) sondern sie hat auch einen unglaublich hohen Machtwert von beinahe 5.000 DM. (SW 2001/34, 11)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
167.	wyrażenie	obyczaje - historia	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *bajońskie sumy* oznacza ‘bardzo dużo pieniędzy’ (BL 2003: 800). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *runde Summe* - ‘große Summe’ (Wahrig 1997: 1201).

Wyrażenia nominalne

P: *Prawdopodobnie dotacja była załatwiona bardziej „na gębę” niż na piśmie.* (SW 2002/28, 6)
N: *Vermutlich war die Dotation eher mündlich vereinbart als schriftlich.* (SW 2002/28, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
168.	wyrażenie	-	stabilny	nominalny grupa przyimkowa	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *na gębę* oznacza ‘bez dowodu na piśmie; ustnie, słowami, na słowo’ (Dubisz 2003, t. 1: 1001). W przekładzie nie występuje ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm – zastosowanie modyfikacji antonimicznej zwrotu *etw. zu Papier bringen* - ‘etw. aufschreiben, schriftlich formulieren, niederlegen’ (Duden11: 565).

P: *Tutaj istna sodoma i gomora.* (SW 2004/33, 3)
N: *Da findet man ein enormes Durcheinander vor.* (SW 2004/33, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
169.	wyrażenie	ocena obyczaje - historia	stabilny	nominalny	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *Sodoma i Gomora* informuje ‘o wielkiej awanturze, zamieszaniu, chaosie wywołującym grozę; o rozpuszcie, wyuzdaniu’ (BL 2003: 761). Ekwiwalent słownikowy: *Sodom und Gomorrha* (PONS 2001: 407). W przekładzie nie występuje ekwiwalent frazeologiczny, zamiennie zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: *Także gwóźdź programu – uroczyste poświęcenie fontanny, będącej darem składkowym przemysłych mieszkańców z Hünfeld – powinien być uroczystością miłą sercu – mówi burmistrz R. M.* (SW 2004/34, 2)
N: *Auch eine im Mittelpunkt des Programms stehende feierliche Einweihung des Springbrunnens, der aus Spenden von überaus freundlichen Einwohnern aus Hünfeld gestiftet wurde, soll als Veranstaltung für angenehme Eindrücke werden – sagt die Bürgermeisterin R.M.* (SW 2004/34, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
170.	wyrażenie	-	stabilny	nominalny	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *gwóźdź programu* oznacza 'największą atrakcję programu, występu, jakiejś imprezy; coś bardzo mocno przyciągające, kogoś bardzo mocno przyciągającego publiczność, widzów, ich uwagę' (BL 2003: 225). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

Wyrażenia – struktury porównawcze

P: *Bawaria, jak długa i szeroka, to idealna kraina do uprawiania turystyki i aktywnego wypoczynku przez cały rok.* (SW 2000/15, 3)

N: *Ganz Bayern ist rund um das Jahr ein ausgezeichnetes Land für die Betreibung von Touristik und aktive Erholung.* (SW 2000/15, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
171.	wyrażenie	relacje przestrzenne	stabilny	struktura porównawcza intensyfikacja głównego elementu	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *jak długi i szeroki* oznacza 'wszędzie, od krańca do krańca, na całym obszarze' (Dubisz 2003, t. 1: 618). W przekładzie pominięto ekwiwalent frazeologiczny. Proponowany frazeologizm: *in seiner, ihrer Gänze* - 'in seinem, ihrem ganzen Umfang' (Duden11: 256).

P: *Nowych dróg w Polsce wciąż powstaje jak na lekarstwo.* (SW 2003/41, 3)

N: *Neue Verkehrswege werden in Polen nur selten gebaut.* (SW 2003/41, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
172.	wyrażenie	relacje ilościowe	stabilny	struktura porównawcza	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *jak na lekarstwo* oznacza 'bardzo mało' (BL 2003: 339). W translacji brak ekwiwalentu frazeologicznego, zamiennie zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm to: *ein klein wenig* - 'gar nicht viel, etwas' (Duden11: 860).

Wyrażenie – struktura rymowana

P: *To nie są tak zwane „strachy na Lachy”, ale smętna polska rzeczywistość.* (SW 2001/44, 3)

N: *Das sind keine leeren Drohungen, sondern die triste polnische Wirklichkeit.* (SW 2001/44, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
173.	wyrażenie	świat roślinny	stabilny	struktura rymowana nominalny	fakultatywna	neutralizacja

				grupa przyimkowa		

Frazeologizm *strachy na Lachy* oznacza 'próżne obawy, lęki' (BL 2003: 793). W przekładzie języka docelowego brak ekwiwalentu frazeologicznego, zamiennie zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

5.2. Neutralizacja pozorna + brak ekwiwalencji

Poniżej przedstawiono 4 nieudane próby przekładu polskich związków frazeologicznych metodą tłumaczenia paraleksematycznego.

Zwrot nominalno-werbalny

P: *Nie można odwracać kota ogonem.* (SW 2002/48, 4)

N: *Man muss es einmal richtig stellen.* (SW 2002/48, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
174.	zwrot	-	niestabilność aspektu	nominalno-werbalny	brak ekwiwalencji	neutralizacja pozorna

Frazeologizm *odwracać, odwrócić, wykręcać, wykręcić kota ogonem* oznacza 'przedstawiać sprawę w sposób wykrętny, fałszywy; przeinaczać coś, zrećcznie zmieniać sens' (kto + odwraca, odwrócił, wykręca, wykręcił kota ogonem); (BL 2003: 305) ≠ *sich richtig stellen* - 'versuchen mit jdm gut auszukommen' (Wahrig 1997: 1176). Pomiędzy frazeologizmem języka oryginału i przekładu występuje rozbieżność znaczeń. W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm to: *etw. auf den Kopf stellen* - 'etw. völlig verdrehen' (Duden11: 431).

Zwrot z grupą przyimkową

P: (...) *by wiązać koniec z końcem, pracuje w Niemczech (...).* (SW 2001/7, 3)

N: *Da die Familie von dem eigenen vier Hektar großen landwirtschaftlichen Betrieb in Langenburg bei Gôrka nicht leben kann, arbeitet der Vater in Deutschland.* (SW 2001/7, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
175.	zwrot	-	stabilny	grupa przyimkowa	brak ekwiwalencji	neutralizacja pozorna

Frazeologizm *wiązać koniec z końcem* oznacza 'z trudem się utrzymywać, żyć bardzo skromnie' (kto + wiąże koniec z końcem); (BL 2003: 292) ≠ *nicht leben können*. Pomiędzy oryginałem a translatem występuje rozbieżność znaczeń, zastosowana próba tłumaczenia paraleksematycznego. Proponowany frazeologizm: *über die Runden kommen* - 'mit

seinen (finanziellen) Mitteln auskommen; Schwierigkeiten mit einiger Mühe überwinden’ (Duden11: 634).

Wyrażenia: przymiotnik + rzeczownik

P: *Wąskim gardłem jest granica i rosnący ruch samochodowy na kiepskich drogach.* (SW 2001/48, 1)
N: *Abschreckend wirken auch die Grenze und der zunehmende Wagenverkehr auf den schlechten Straßen sowie die enorme Pressteigerung in den guten Hotels.* (SW 2001/48, 5)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
176.	wyrażenie	ocena	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	brak ekwiwalencji	neutralizacja pozorna

Frazeologizm *wąskie gardło* oznacza ‘odcinek pracy, dział produkcji, gospodarki, jakieś urządzenia, środki, materiały itp. hamujące tempo pracy całego zakładu, instytucji, utrudniające działalność w danej sferze produkcji, gospodarki’ (co + jest wąskim gardłem (+ czego); (BL 2003: 161) ≠ *abschreckend sein*. Pomędzy oryginałem a tłumaczeniem występuje rozbieżność znaczeń. Brak ekwiwalentu frazeologicznego w przekładzie. Proponowany frazeologizm: *jdm ein Klotz am Bein sein* - ‘eine Last, ein Hemmnis für jdn sein’ (Duden11: 419).

P: *Piętą achillesową Niemców w Olsztyńskim jest brak szkoły średniej, która byłaby nie tylko kuźnią języka, lecz także ostają kultury niemieckiej.* (SW 2000/40, 12)
N: *Die größte Sorge der Deutschen in der Allensteiner Woiwodschaft ist das Fehlen einer Mittelschule, die nicht nur Pflege der deutschen Sprache, sondern auch der Kultur dienen würde.* (SW 2000/40, 12)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
177.	wyrażenie	obyczaje - mitologia	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	brak ekwiwalencji	neutralizacja pozorna

Frazeologizm *pięta achillesowa* występuje w znaczeniu ‘słaba strona’ (co + jest piętą achillesową + czego, czyją); (BL 2003: 573) ≠ *die größte Sorge*. Ekwiwalentem słownikowym jest: *Achillesferse* (PONS 2004: 293). Pomędzy oryginałem a tłumaczeniem występuje rozbieżność znaczeń. W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

Tabela 5
**Zestawienie wyników analizy frazeologizmów w postaci kanonicznej –
 negatywna procedura neutralizacji**

	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aproksymat.	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	Suma
Ilość:	-	-	-	51	4	55
%	-	-	-	92,7%	7,3%	≈ 100%

Negatywna procedura neutralizacji należy do dwu najbardziej preferowanych strategii przekładu stosowanych w analizowanym materiale badawczym. Z ogólnej liczby 186 zdań, które są przedmiotem niniejszej analizy, strategię adaptacji zastosowano w 63 przypadkach, natomiast negatywną procedurę neutralizacji aż w 55 translatach. Udział ten stanowi prawie 30% wszystkich badanych przekładów frazeologizmów kanonicznych. Opisana sytuacja może się wydawać zaskakująca, ale tylko wtedy, kiedy ocena jest pobieżna a uwaga skierowana na ogólny obraz statystyczny. Dokładna analiza pozwala dostrzec przyczyny takiego stanu rzeczy. Otóż z całej grupy 55 związków frazeologicznych aż 51 pochodziło z artykułów tygodnika „Schlesisches Wochenblatt”, a tylko 4 z kwartalnika „Dialog”. Tutaj, jak należy sądzić, tkwi przyczyna nieuzasadnionej „popularności” metody neutralizacji. Sam fakt, że „Schlesisches Wochenblatt” jest tygodnikiem sprawia, iż praca dziennikarzy i tłumaczy przebiega szybko i nacechowana jest nieustanną presją czasu. W tej trudnej sytuacji publicyści znający język niemiecki lub zawodowi tłumacze, chcąc sprostać zadaniu, zbyt często wybierają metodę przekładu, która (jak może się pozornie wydawać) jest prosta i efektywna. Jest to założenie mylne. Gorzej, jeśli jest to wybór świadomy i stosowany z konieczności podyktowanej tylko presją czasu.

Potwierdzeniem powyższych spostrzeżeń są uwagi autorki zawarte w komentarzach. Wynika z nich, iż zdecydowana większość polskich frazeologizmów, które próbowano tłumaczyć za pomocą struktury niefrazeologicznej, posiada ekwiwalenty frazeologiczne w języku docelowym, a zatem można je przetłumaczyć poprawnie, stosując np. strategię adaptacji, imitacji czy kreacji. Gwoli ścisłości warto dodać, iż wszystkie cztery związki frazeologiczne z kwartalnika „Dialog” (lp. 129, 132, 134, 165) uzyskały ekwiwalencję fakultatywną.

6. Zastosowanie negatywnej procedury eksplanacji

W nielicznych przypadkach odnotowano próby przekładu polskiego frazeologizmu poprzez zastosowanie tzw. negatywnej procedury eksplanacji²⁵. Polega ona na opisanu (objaśnieniu) znaczenia związku frazeologicznego języka oryginału w języku przekładu. Innymi słowy, eksplanacja jest metajęzykowym²⁶ objaśnieniem czegoś, np. frazeologizmu, za pomocą języka docelowego. Stosowana jest najczęściej w przypadku braku odpowiednika frazeologicznego w języku docelowym.

W określonych sytuacjach językowych eksplantacja jest tą metodą, która pozwala stosunkowo wiernie odtworzyć treść przekazu (informacji) w języku przekładu. Pozwala także uniknąć zniekształcenia treści nie tylko tekstu pisanego, ale również przekazu podczas tłumaczenia ustnego. Stwarza bowiem tłumaczowi możliwość przekazania treści tekstu oryginalnego w języku docelowym wedle własnej interpretacji.

6.1. Eksplanacja + ekwiwalencja fakultatywna

Wyrażenie nominalne

P: *To jeden z bardziej spektakularnych przykładów stosowania zasady psa ogrodnika.* (SW 2000/24, 13)
N: *Das ist ein spektakuläres Beispiel für den Grundsatz: was ich nicht haben kann, kriegst du auch nicht.* (SW 2000/24, 13)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
178.	wyrażenie	świat zwierząt	stabilny	nominalny	fakultatywna	eksplanacja

Frazeologizm *pies ogrodnika* informuje ‘o kimś, kto nie pozwala nikomu z czegoś korzystać, mimo, że sam tego nie używa’ (Dubisz 2003, t. 3: 127). W przekładzie zastosowano metajęzykowe objaśnienie znaczenia polskiego związku frazeologicznego.

Wyrażenie – struktura porównawcza

P: *Król Ćwieczek żył bardzo dawno temu i dlatego prymitywne technologie nazywa się często metodami „Jak za króla Ćwieczka”.* (SW 2003/13, 8)
N: *Mit dem Ausdruck „wie zu König Ćwieczeks Zeiten” bezeichnen wir primitive Methoden und Techniken.* (SW 2003/13, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
179.	wyrażenie	relacje czasowe	stabilny	struktura porównawcza	fakultatywna	eksplanacja

²⁵ Eksplanacja – pochodzi od. łac. *explanatio* – wyjaśnienie, wyrównanie; współcześnie w języku angielskim *explain* oznacza wyjaśnić, wytłumaczyć, *explanation* – wyjaśnienie, wytłumaczenie.
²⁶ Metajęzyk – to język używany do opisu innego języka (...); (Bańko 2007, t. 2: 507).

Frazeologizm *za (czasów) króla Ćwieczka* oznacza ‘bardzo dawno temu, za dawnych lat’ lub *coś pamięta (czasy) króla Ćwieczka* lub ‘coś jest bardzo stare, archaiczne, niemodne, coś wyszło z użycia’ (Dubisz 2003, t. 2: 316). W tłumaczeniu zastosowano objaśnienie znaczenia związku frazeologicznego języka oryginału.

6.2. Eksplanacja pozorna + brak ekwiwalencji

Przykład nr 180 przedstawia nieudaną próbę metajęzykowego objaśnienia znaczenia związku frazeologicznego, prawdopodobnie w wyniku niewłaściwego odkodowania tekstu oryginału.

Zwrot: struktura porównawcza

P: *Biegał w tym celu po mieście Opolu jak kot z pęcherzem (...).* (SW 2004/18, 1)
N: *Dazu liefer wie ein "blasenkranker Kater" durch die Stadt Oppeln hin und her (...).* (SW 2004/18, 3)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
180.	zwrot	obyczaje	stabilny	struktura porównawcza	brak ekwiwalencji	eksplanacja pozorna

Frazeologizm *latać jak, niczym kot z pęcherzem; biegać jak kot z pęcherzem* oznacza ‘gorączkowo, nerwowo udawać się z jednego miejsca w drugie, starając się coś załatwić’ (kto + lata, biega jak, niczym kot z pęcherzem); (BL 2003: 304) ≠ *wie blasenkranker Kater hin und her laufen*. Pomędzy oryginałem a tłumaczeniem występuje rozbieżność znaczeń semantycznych. W przekładzie zastosowano niepoprawne objaśnienie znaczenia związku frazeologicznego języka oryginału. Proponowany frazeologizm: *hin und her sausen, rasen wie ein Furz auf der Gardinenstange* – ‘hektisch hin und her laufen’ (Duden11: 359).

Negatywna procedura eksplanacji jest najrzadziej stosowaną metodą przekładu w analizowanym materiale badawczym. Spośród trzech wyekscerpowanych przykładów, w dwóch parach zdań uzyskano ekwiwalencję fakultatywną, w jednym przypadku – brak ekwiwalencji. Wszystkie polskie frazeologizmy (1 zwrot i 2 wyrażenia) charakteryzują się stabilnością struktury i elementów leksykalnych.

7. Zastosowanie negatywnej procedury eliminacji

Negatywna procedura eliminacji należy do rzadziej stosowanych „strategii” przekładu związków frazeologicznych.

Pogłębiona analiza dowodzi, że wyeliminowanie jednego elementu polskiego frazeologizmu w przekładzie niemieckim, nie koniecznie skutkuje brakiem ekwiwalencji między tekstem języka polskiego a tekstem translatu, lecz może spełniać kryteria ekwiwalencji fakultatywnej. Brak ekwiwalencji powstaje w wyniku całkowitej eliminacji (pominięcia) związku frazeologicznego w tekście przekładu.

7.1. Eliminacja + ekwiwalencja fakultatywna

Zwrot z grupą przyimkową

P: Jakież było moje zaskoczenie, kiedy w sondażu zrealizowanym dla „Rzeczpospolitej” w końcu 1993 roku okazało się, że Niemcy jako wzór dla Polski pobiły „na głowę” USA! (D 1995/2-3, 15)

N: Wie groß war meine Überraschung, als in einer Ende 1993 für die „Rzeczpospolita” durchgeführten Umfrage herausstellte, dass Deutschland als Modell für Polen die USA „geschlagen” hatte. (D 1995/2-3, 17)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
181.	zwrot	-	niestabilność aspektu	grupa przyimkowa intensyfikacja głównego elementu	fakultatywna	eliminacja elementu

Frazeologizm *bić, pobić na głowę* oznacza ‘zwycięzać, pokonywać kogoś w rywalizacji, w walce, zadawać komuś druzgocącą klęskę’ (Dubisz 2003, t. 1: 1024). Niemieckim ekwiwalentem jest frazeologizm: *jdn um Längen übertreffen* lub *jdn in die Tasche stecken* (PONS 2004: 103). W przekładzie stwierdzono pominięcie elementu związku frazeologicznego. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *jdn aufs Haupt schlagen* - ‘jdn völlig besiegen, vernichten’ (Duden11: 335).

Wyrażanie nominalne

P: Warto podkreślić, że jedną z głównych zasad, jaka przyświecała kierownictwu firmy, było zatrudnianie tych, którzy wyszkolili się pod okiem B. (SW 2003/33, 8)

N: Einer der Grundsätze bei der Leitung der Firma war, vor allem jene einzustellen, die unter einem B. ausgebildet wurden. (SW 2003/33, 8)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
182.	wyrażenie	-	stabilny	nominalny grupa przyimkowa	fakultatywna	eliminacja elementu

Frazeologizm *pod czyimś okiem* oznacza ‘pod czyjąś opieką, kontrolą, pod czyimś kierunkiem’ (Dubisz 2003, t. 2: 1226). W przekładzie stwierdzono pominięcie elementu

związku frazeologicznego. Proponowany frazeologizm języka docelowego: *unter jds Augen* - 'in jds Anwesenheit, unter jds Aufsicht' (Duden11: 77).

7.2. Eliminacja + brak ekwiwalencji

Zwrot nominalno-wербalny

P: *Były pełnomocnik rządu federalnego ds. przesiedleńców dr W. nigdy nie przyjeżdżał bezpośrednio do nas, lecz najpierw szukał partnerów do rozmowy w Warszawie, a potem „obniżał loty”.* (SW 2001/29, 2)
N: *Der ehemalige Aussiedlerbeauftragte der Bundesregierung Dr. W. kam auch niemals unmittelbar zu uns, sondern suchte erst Gesprächspartner in Warschau, bevor er zu uns kam.* (SW 2001/29, 2)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
183.	zwrot	-	stabilny	nominalno-wербalny	brak ekwiwalencji	eliminacja

Frazeologizm *obniżyć loty* oznacza 'obniżyć poziom umiejętności, aspiracji lub dokonań' (Dubisz 2003, t. 2: 1067). W przekładzie nie uwzględniono frazeologizmu języka oryginału. Proponowany ekwiwalent frazeologiczny języka docelowego: *das Niveau senken* (Wahrig 1997: 912).

Zwrot z grupą przymiową

P: *(...) a implikacje i wnioski trafia pod przysłowiowe strzechy każdego DFK.* (SW 2005/40, 13)
N: *(...) und dass deren Ergebnisse und Schlussfolgerungen jeden DFK erreichen.* (SW 2005/40, 13)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
184.	zwrot	-	stabilny	grupa przymiowa	brak ekwiwalencji	eliminacja

Frazeologizm *trafić pod strzechy* oznacza 'zyskać wielką popularność' (co + trafiło pod strzechy); (BL 2003: 796). W przekładzie nie uwzględniono frazeologizmu języka oryginału. Proponowany frazeologizm: *etw. in vollen Zügen genießen* – 'etw. ausgiebig genießen' (Duden11: 905).

Wyrażenie: przymiotnik + rzeczownik

P: *W dalszym ciągu „pięta achillesowa” przeszkadzającą w rozwoju jest utrzymująca się degradacja środowiska przyrodniczego w otoczeniu dużych przedsiębiorstw przemysłowych.* (SW 2001/28, 4)
N: *Die Zerstörung der Natur in der Umgebung von großen Industrieunternehmen behindert weiterhin die Entwicklung.* (SW 2001/28, 4)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
185.	wyrażenie	obyczaj-mitologia	stabilny	przymiotnik+ rzeczownik	brak ekwiwalencji	eliminacja

Frazeologizm *pięta achillesowa* oznacza ‘słabą stronę’ (co + jest piętą achillesową + czego, czyją); (BL 2003: 573). W translacji nie uwzględniono frazeologizmu języka oryginału. Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *Achillesferse* (PONS 2004: 293).

Wyrażenie nominalne

P: *Nie ulega wątpliwości, że impreza tego typu jest okazją do zaprezentowania w pigułce tego wszystkiego, co jest obecnie najlepsze i najciekawsze na rynku samochodowym.* (SW 2005/38, 9)

N: *Es unterliegt keinem Zweifel, dass eine Veranstaltung dieser Art eine Gelegenheit bietet, das Beste und Interessanteste vorzustellen, was es auf dem Automarkt gibt.* (SW 2005/38, 9)

lp.	Kryterium formalne	Kryterium semantyczne	Kryterium stabilności	Kryterium strukturalne	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
186.	wyrażenie	-	stabilny	nominalny	brak ekwiwalencji	eliminacja

Frazeologizm *coś w pigułce* oznacza ‘coś, zwykle jakieś informacje, opracowane, przetworzone, aby były łatwe do zrozumienia, przyswojenia, poznania, coś w dużym skrócie i uproszczeniu’ (Dubisz 2003, t. 3: 138). W przykładzie pominięto frazeologizm języka wyjściowego. Proponowany niemiecki frazeologizm to: *kurz und bündig* - ‘ohne Umschweife, mit wenigen treffenden Worten’ (Duden11: 454).

W rezultacie zastosowania tzw. negatywnej procedury eliminacji uzyskano niski poziom ekwiwalencji. Można skonstatować, że są to przekłady nieudane, a zastosowana procedura była – tym przypadku – złym wyborem. Tylko dwa z sześciu przekładów spełniają kryteria ekwiwalencji fakultatywnej, w pozostałych czterech stwierdzono brak ekwiwalencji. Zdaniem autorki podstawową przyczyną nieprawidłowości przekładów są: brak dostatecznej kompetencji osoby tłumaczącej lub nie dość rzetelne potraktowanie zadania. We wszystkich bowiem sześciu przypadkach można zastosować poprawne rozwiązania translatorskie, np. poprzez wykorzystanie ekwiwalentów frazeologicznych, skądinąd funkcjonujących w języku niemieckim lub stosując tłumaczenie paraleksematyczne.

Rozdział III. Analiza przekładu frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej

Grupa frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej liczy 114 jednostek frazeologicznych, z których 80 wyekscerpowano z tygodnika „Schlesisches Wochenblatt”, a 34 z kwartalnika „Dialog”.

Sposób przeprowadzonej analizy jest podobny do metody postępowania przyjętej w poprzednim rozdziale. Analiza przebiega w uszeregowanej kolejności według schematu: rodzaj zastosowanej strategii tłumaczenia plus rodzaj uzyskanej ekwiwalencji. Każdy komentarz, zawierający merytoryczną ocenę przekładu, rozpoczyna się od podania kanonicznej formy polskiego frazeologizmu zmodyfikowanego, który występuje w tekście zdania polskiego. Zabieg ten jest ważny dlatego, ponieważ pozwala precyzyjnie określić rodzaj występującej modyfikacji w polskim związku frazeologicznym, co z kolei ułatwia ustalić stopień uzyskanej ekwiwalencji pomiędzy frazeologizmem języka oryginału a języka docelowego.

Ocena przekładu frazeologizmu zmodyfikowanego jest trudniejsza niż ocena przekładu frazeologizmu w postaci kanonicznej, ponieważ sam proces translacji staje się bardziej złożony, podlega różnym komplikacjom. W tej sytuacji zamieszczenie na wstępie komentarza przypisu dotyczącego kanonicznej postaci frazeologizmu polskiego jest niezbędne. Ponadto, tak zaprezentowane ujęcie problemu, stwarza czytelnikowi niniejszej dysertacji możliwość dokonania porównania: oceny przekładu w interpretacji autorki do interpretacji własnej.

1. Zastosowanie strategii adaptacji

1.1. Adaptacja + ekwiwalencja całkowita

Modyfikacje rozszerzające

P: *Papież był daleko, cesarz bliżej, ale najbliżej były władze lokalne, margrabiowie z Marchii wschodniej i magdeburscy arcybiskupi, którzy nieśli na wschód nie tylko znak krzyża, ale i miecz, którym trzymali w ryzach świeżych chrześcijan.* (D 1997/1, 20)
N: *Der Papst war weit, der Kaiser nah, am nächsten aber waren lokale Herrscher, die Markgrafen der Ostmark und die Magdeburger Erzbischöfe, die nicht nur das Zeichen des Kreuzes, sondern auch das Schwert nach Osten trugen, mit dem sie die frischgebackenen Christen im Zaum hielten.* (D 1997/1, 21)

Ip.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
187.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: świat zwierząt Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja rozszerzająca – rozszerzenie łączliwości (kto + trzyma w ryzach + kogo, co + <u>czym</u>)	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *trzymać, utrzymać w ryzach* oznacza 'utrzymywać w karności, dyscyplinie, posłuchu; panować nad kimś, nad czymś' (kto + trzyma, utrzyma w ryzach +co, kogo); (BL 2003: 718). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest: *jdn in Zucht, in Schranken halten* (PI 1995: 413). W przekładzie zastosowano frazeologizm: *sich, jdn, etw. im Zaum(e) halten* - 'sich, jdn, etw. zügeln, mäßigen, unter Kontrolle halten' (Duden11: 893). Pomiędzy frazeologizmami języka wyjściowego a docelowego zachodzi ekwiwalencja strukturalna i semantyczna, występuje zgodność wszystkich elementów decydujących o ekwiwalencji. Translat zawiera modyfikację *das Schwert, mit dem sie die frischgebackenen Christen im Zaum hielten*.

P: *Odra bez litości niszczyła stojące jej na drodze miasta (...).* (D 1997/2, 6)

N: *Gnadenlos verwüstete die Oder die Städte, die ihr im Weg standen (...).* (D 1997/2, 8)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
188.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja rozszerzająca – rozszerzenie łączliwości (co + wchodzi w drogę + komu) modyfikacja wymieniąca: stać zamiast wchodzić, wejść komuś w drogę; stawać, stanąć na drodze	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *wchodzić, wejść komuś w drogę; stawać, stanąć komuś na drodze* oznacza 'przeszkadzać komuś w czymś, zawadzać komuś' (kto + wchodzi, wszedł, staje, stanął na drodze + komu); (BL 2003: 122). Ekwiwalent słownikowy to: *jdm in den Weg zu etw. kommen* (PONS 2004: 71). W przekładzie zastosowano frazeologizm: *jdm, einer Sache im Weg(e) stehen* – 'für jdn, etw. ein Hemmnis sein' (Duden11: 851). Znaczenia idiomatyczne pokrywają się, występuje także ekwiwalencja obrazów językowych. W translacie brak modyfikacji frazeologicznej.

Modyfikacje skracające

P: *Kwestię tożsamości muszą już tylko rozstrzygać w głębi swych dusz, tym bardziej że ani jedno, ani drugie państwo nie uznaje podwójnego obywatelstwa, choć z politycznej konieczności i Polska, i Niemcy „przymykają oko” i zdają się nie dostrzegać tego problemu.* (D 1996/1,6)

N: *Die Frage der Identität müssen sie nur noch tief in ihrer Seele entscheiden, um so mehr, als weder der eine noch der andere Staat eine doppelte Staatsangehörigkeit anerkennt, auch wenn sowohl Polen als auch Deutschland aus politischer Notwendigkeit „ein Auge zudrücken” und dieses Problem nicht zu bemerken scheinen.* (D 1996/1,8)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
189.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu, niestabilność liczby Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja skracająca <i>przymykać oko</i>	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *przymykać, przymknąć na coś oko, oczy* oznacza 'udać, że się czegoś nie widzi, o czymś nie wie, być przesadnie tolerancyjnym, pobłażliwym' (kto przymyka, przymknął oko, oczy + na co); (BL 2003: 652). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *die Augen bei etw zudrücken* (PI 1995: 292). W przekładzie zastosowano frazeologizm: *ein Auge, beide Augen zudrücken* - 'etw. nachsichtig, wohlwollend übersehen' (Duden11: 72). Znaczenia idiomatyczne pokrywają się, występuje ekwiwalencja obrazów językowych. W przekładzie nie zastosowano modyfikacji.

P: *Zdawałem sobie sprawę, że ewangelicy przełamali lody, i cieszyłem się, że polscy biskupi wyciągnęli w odpowiedzi na ten memorial rękę do zgody z Niemcami.* (D 1995/2-3,42)

N: *Mir war bewusst, dass die Protestanten das Eis gebrochen hatten, und freute mich, dass die polnischen Bischöfe als Reaktion auf diese Denkschrift den Deutschen die Hand zur Versöhnung reichten.* (D 1995/2-3,43)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
190.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja skracająca <i>przełamać lody</i>	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *przełamać pierwsze lody* oznacza 'pokonać pierwsze trudności w nawiązaniu z kimś bliższego kontaktu; przezwyciężyć nieśmiałość, nieufność, obojętność' (kto + przełamał pierwsze lody); (BL 2003: 642). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy: *das Eis brechen* (PI 1995: 614) - 'die Stimmung lockern, (Anfangs)schwierigkeiten, Hemmungen beseitigen' (Duden11: 188). Pomędzy frazeologizmami zachodzi całkowita zgodność pod względem znaczenia oraz występuje ekwiwalencja obrazów językowych. W przekładzie nie zastosowano modyfikacji.

P: *Przewracam kartki katalogu firmy J.V. z München i oczom nie wierzę.* (SW 2004/34, 3)

N: *Ich blattere im Katalog der Firma J.V. aus München und ich trau meinen Augen nicht.* (SW 2004/34, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
191.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilność negacji Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja skracająca <i>nie wierzyć oczom</i>	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *nie wierzyć własnym oczom* oznacza 'być bardzo zdumionym, wprost nie móc przyjąć, zrozumieć jakichś faktów' (kto + nie wierzył własnym oczom); (BL 2003: 914). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy: *seinen Augen nicht trauen* (PI 1995: 921) - 'vor Überraschung etw. nicht fassen können' (Duden11: 74). Znaczenia idiomatyczne oryginału i translatu pokrywają się, występuje ekwiwalencja obrazów językowych,. Przekład nie zawiera modyfikacji.

Modyfikacje wymieniałące

P: (...) *był jednym z pierwszych oficjalnych przedstawicieli wypędzonych, którzy dostrzegli i naszą stronę medalu* (...). (D 1994/1-4, 28)
N: (...), *als er einer der ersten Vertreter der Vertriebenen war, die auch unsere Seite der Medaille wahrnahmen* (...). (D 1994/1-4, 29)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
192.	Kryterium formalne: wyrażenie Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: przymiotnik+ rzeczownik	modyfikacja wymieniałająca: <i>nasza</i> zamiast <i>druga strona medalu</i>	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *druga, odwrotna strona medalu* oznacza 'inny, często negatywny aspekt jakiegoś problemu, zagadnienia, sprawy; jakaś inna właściwość czegoś, zazwyczaj przeciwna, ujemna; inny wymiar czegoś' (BL 2003: 381). Ekwiwalent słownikowy to: *die andere Seite, die Kehrseite der Medaille* (PONS 2004: 190). Dokonano przekładu z zastosowaniem modyfikacji frazeologizmu: *das ist die Kehrseite der Medaille* – 'das ist das Nachteilige an einer an sich vorteilhaften Sache' (Duden11: 403-404). W translacie występuje całkowita ekwiwalencja semantyczna i strukturalna.

P: *Gdy publicznie rozprawiano o tych sprawach, woleli stroić się w kacze piórka, po których to, co im przypomniano, szybko spłynęło w otchłań, jak woda do rynsztoka.* (SW 2001/23, 3)
N: *Wenn man sich öffentlich mit diesen Dingen auseinandersetzt, schmückten sie sich lieber mit Entenfedern, an denen das, was man ihnen vorhält, schnell wieder hinabfließt wie Wasser in den Rinnstein.* (SW 2001/23, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
193.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: świat zwierząt Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniałająca: <i>stroić się w kacze piórka</i> zamiast <i>w cudze piórka</i>	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *stroić się w czyjeś, w cudze piórka* oznacza ‘udawać kogoś innego niż się jest, podszywać się pod kogoś; przypisywać sobie cudze zasługi’ (kto + stroi się w piórka + czyje lub kto + stroi się w cudze piórka); (BL 2003: 577). Opracowano przekład z zastosowaniem modyfikacji ekwiwalentu słownikowego: *sich mit fremden Federn schmücken* (PONS 2004: 294) - ‘Verdienste anderer als die eigenen ausgeben (und sich damit brüsten)’ (Duden11: 364). Pomiędzy frazeologizmami języka oryginału a języka przekładu występuje całkowita ekwiwalencja semantyczna i zgodność obrazów językowych.

P: *Ulatwi im to wyjęcie głowy z piasku i poważniejsze potraktowanie ponad milionowej grupy Polaków w Niemczech.* (D 1993/3-4, 57)
N: *Dies wird ihnen erleichtern, den Kopf aus dem Sand herauszuziehen und eine Gruppe von mehr als einer Million Polen in Deutschland ernst zu nehmen.* (D 1993/3-4, 57)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
194.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: świat zwierząt Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca na komponent antonimiczny: <i>wyjąć głowę z piasku</i> zamiast <i>chować, schować głowę w piasek</i> modyfikacja regulująca	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *chować, schować głowę w piasek* oznacza ‘udawać, że się czegoś nie dostrzega, nie widzi, że się o czymś nie wie; próbować uniknąć czegoś trudnego, kłopotliwego; uchylać się od czegoś; tchórzyć’ (kto + chowa, schowa głowę w piasek); (BL 2003: 555). Opracowano przekład z zastosowaniem modyfikacji ekwiwalentu słownikowego: *den Kopf in den Sand stecken* (PONS 2004: 290) - ‘eine Gefahr nicht wahrhaben wollen, der Realität ausweichen’ (Duden11: 429). Pomiędzy frazeologizmami języka wyjściowego a docelowego zachodzi ekwiwalencja semantyczna oraz występuje zgodność obrazów językowych.

P: *Przez wieki żyli między młotem a kowadłem, dlatego ta „stal“ jest twardsza.* (SW 2001/9, 11)
N: *Sie haben Jahrhunderte hindurch zwischen Hammer und Amboss gelebt und deshalb ist dieser „Stahl“ härter.* (SW 2001/9, 11)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
195.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>żyć</i> zamiast <i>być, znaleźć się, znajdować się</i>	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *być, znaleźć się, znajdować się między młotem a, i kowadłem* oznacza 'być, znaleźć się w sytuacji, która z każdej strony grozi niebezpieczeństwem, trudnościami, w której każde rozwiązanie jest niekorzystne' (kto + jest, znalazł się, znajduje się między młotem a, i kowadłem); (BL 2003: 395). W przekładzie zastosowano modyfikację wymieniającą w ekwiwalencie słownikowym: *sich zwischen Hammer und Amboss befinden* (PI 1995: 678) – 'zwischen zwei Fronten, zwei Parteien' (Duden11: 317). Zmodyfikowany niemiecki frazeologizm jest dokładnym odpowiednikiem frazeologicznym. Zachowano zgodność strukturalną przy ekwiwalencji semantycznej.

P: *Nie można osiąść na laurach.* (SW 2001/34, 8)

N: *Man darf sich nicht auf Lorbeeren ausruhen.* (SW 2001/34, 8)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
196.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>osiąść</i> zamiast <i>spocząć</i> , <i>spoczywać na laurach</i>	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *spocząć, spoczywać na laurach* oznacza 'zaprzestać jakiejś działalności, zadowolwszy się pierwszymi osiągnięciami' (kto + spoczął, spoczywa na laurach); (BL 2003: 338). W przekładzie zastosowano modyfikację ekwiwalentu słownikowego: *(sich) auf seinen Lorbeeren ausruhen* (PONS 2004: 171) – 'sich nach einmal errungendem Erfolg nicht mehr anstrengen' Duden11: 489). Translat zachowuje całkowitą ekwiwalencję semantyczną w stosunku do tekstu oryginalnego.

P: *To po co te komitety wyborcze, przecież one powinny odsiać plewy od ziarna i wystawić nieskazitelnych kandydatów.* (SW 2005/39, 4)

N: *Wozu sind denn die ganzen Wahlkomitees gut; sie sind doch dazu da, die Spreu vom Weizen zu trennen und tadellose Kandidaten aufzustellen.* (SW 2005/39, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
197.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: obyczaj – uprawa roli Kryterium stabilności: niestabilność aspektu, niestabilność liczby Kryterium strukturalne: grupa przyim	modyfikacja wymieniająca: <i>odsiać</i> (zamiast <i>oddzielać</i> , <i>oddzielić</i>) <i>ziarno od plew</i> , przetworzenie kolejności komponentów: <i>odsiać plewy od ziarna</i> zamiast <i>ziarno od plew</i> , <i>od plewy</i>	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *oddzielić, oddzielać ziarno od plew, od plewy* oznacza 'odróżnić to, co wartościowe od tego, co ma wartość pozorną lub w ogóle jej nie ma; odróżnić to, co dobre od tego, co złe' (kto + oddzielił, oddzielał ziarno od plew, plewy); (BL 2003: 585).

Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *die Spreu vom Weizen trennen* (PONS 2004: 297). Przekładu dokonano bez zastosowania modyfikacji frazeologizmu: *die Spreu vom Weizen trennen, scheiden, sondern* – ‘das Wertlose, Unbrauchbare vom Wertvollen, Brauchbaren trennen’ (Duden11: 720). Zachowano całkowitą ekwiwalencję semantyczną, w przekładzie nie dokonano zmiany kolejności komponentów.

P: *Nie wolno dopuścić do tego, aby Śląsk Opolski stał się „martwym punktem” pomiędzy województwami dolnośląskim i śląskim.* (SW 2001/34, 4)
N: *Man soll es nicht dazu kommen lassen, dass das Oppelner Schlesien zu einem „toten Punkt” zwischen der Woiwodschaft Niederschlesien und Schlesien wird.* (SW 2001/34, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
198.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych, niestabilność schematu syntaktycznego Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>stać się martwym punktem</i> zamiast <i>coś utknęło, stanęło w, na martwym punkcie</i>	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *coś utknęło, stanęło w, na martwym punkcie* oznacza, że ‘czegoś nie można doprowadzić do końca, coś napotkało przeszkody nie do pokonania’ (BL 2003: 662). W przekładzie zastosowano frazeologizm: *ein toter Punkt* – ‘ein Stadium, in dem keine Fortschritte mehr erzielt werden’ (Duden 11: 591). W stosunku do oryginału zachowano całkowitą ekwiwalencję semantyczną, przekład bez zastosowania modyfikacji frazeologicznej.

Modyfikacje regulujące

P: (...) *stacje opieki Caritas (...), w których przebywają ludzie starzy, samotni i często bardzo schorowani – traktowane są jak piąte koła u wozu przez urzędników.* (SW 2000/27, 4)
N: *Dennoch werden die Stationen von Beamten wie das fünfte Rad am Wagen behandelt.* (SW 2000/27, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
199.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: liczebnik+rzeczownik, grupa przyimkowa, struktura porównawcza	modyfikacja regulująca – zamiana strony	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *traktować kogoś, coś jak piąte koło u wozu* oznacza ‘uważać kogoś, coś za niepotrzebnego (niepotrzebne), przeszkadzającego (przeszkadzające)’, (kto + traktuje jak piąte koło u wozu + kogo, co); (BL 2003: 557). Przekładu dokonano poprzez zastosowanie modyfikacji ekwiwalentu słownikowego: *das fünfte Rad am Wagen sein*

(PONS 2004: 148) - ‘in einer Gruppe überflüssig, nur geduldet sein’ (Duden11: 596).
Zachowano całkowitą ekwiwalencję semantyczną przy zgodności obrazów językowych.

P: *Warto przeprowadzić na sobie taki test większościowo-mniejszościowy, aby się przygotować wewnętrznie na sytuację, w której naturalnie, „z mlekiem matki wyssane”, poczucie należenia do większości może być zasadnie podważane.* (D 1997/3-4, 58)

N: *Es ist lohend, einen solchen Mehrheit-Minderheit-Test an sich selbst durchzuführen, um sich innerlich auf eine Situation vorzubereiten, in der das natürliche, „mit der Muttermilch aufgesogene“ Gefühl der Zugehörigkeit zur Mehrheit mit gutem Grund erschüttert werden kann.* (D 1997/3-4, 58)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
200.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *wyssać coś z mlekiem matki* oznacza ‘mieć coś wrodzonego, wpojonego od dzieciństwa’ (kto + wyssał z mlekiem matki + co); (BL 2003: 974). Jest to przykład z modyfikacją ekwiwalentu słownikowego: *etw. mit der Muttermilch einsaugen* (PI 1995: 677) - ‘etw. von klein auf erlernen, erfahren’ (Duden11: 530). Znaczenia całkowite i obrazy językowe oryginału oraz translatu pokrywają się.

P: *Górnicy jak lwy walczą o swoje miejsca pracy w kopalniach.* (SW 2003/27, 9)

N: *Die Bergarbeiter kämpfen wie Löwen um ihre Arbeitsplätze.* (SW 2003/27, 9)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
201.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: świat zwierząt Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: struktura porównawcza	modyfikacja regulująca, przedstawienie kolejności komponentów: <i>jak lwy walczą</i> zamiast <i>walczyć jak lew</i>	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *jak lew* [najczęściej w połączeniu z czasownikiem *walczyć*] oznacza ‘mężnie, z poświęceniem, desperacko’ (BL 2003: 340). W przekładzie zastosowano modyfikację ekwiwalentu słownikowego: *wie ein Löwe kämpfen* (PI 1995: 602). Zachowano zgodność obrazów językowych i znaczeń całkowitych.

P: (...) *Było to igranie z ogniem.* (D 1998/3-4, 10)

N: (...) *Es war ein Spiel mit dem Feuer.* (D 1998/3-4, 11)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
202.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: świat przyrody Kryterium stabilności: stabilny	modyfikacja regulująca	całkowita	adaptacja

	Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa			

Frazeologizm *igrać z ogniem* oznacza 'prowokować swym ryzykownym zachowaniem, działaniem złe następstwa, prowadzić jakąś niebezpieczną grę, narażać się' (kto + igra z ogniem); (BL 2003: 478). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *mit dem Feuer spielen* (PI 1995: 467). W przekładzie zastosowano frazeologizm: *ein Spiel mit dem Feuer* – 'gewagtes, gefährliches Tun' (Duden11: 715). Pomiędzy frazeologizmami języka oryginału a języka docelowego występuje zgodność formalna, znaczenia całkowite i obrazy językowe pokrywają się. Jest to przekład bez zastosowania modyfikacji – postać kanoniczna jest ekwiwalentem modyfikacji.

P: *To będzie sprawdzian faktycznie danego słowa, a nie wodzenia nas za nos i obiecywania, że wojewoda jest nasz (...).* (SW 2003/9, 4)

N: *Das wird der Prüfstein sein, ob die andere Seite worttreu ist und uns nicht bloß an der Nase herumführt mit der Versprechung, der Vizewoiewode sei uns sicher (...).* (SW 2003/9, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
203.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *wodzić kogoś za nos* oznacza 'narzucać komuś swoją wolę, podporządkowywać sobie kogoś; kierować, rządzić kimś' (kto + wodził za nos + kogo); (BL 2003: 453). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy: *jdn an der Nase herumführen* (PI 1995: 745) – 'jdn täuschen, irreführen' (Duden11: 539), który jest dokładnym odpowiednikiem frazeologicznym polskiego frazeologizmu. Przekład bez zastosowania modyfikacji – zachowuje zgodność znaczeń całkowitych i obrazów językowych w stosunku do tekstu oryginału.

Modyfikacje antonimiczne

P: *Na szczęście syndyk nie załamuje rąk (...).* (SW 2003/30, 8)

N: *Zum Glück ringt der Konkursverwalter nicht die Hände (...).* (SW 2003/30, 8)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
204.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: zachowania ludzkie Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja antonimiczna	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *załamywać, załamać ręce* oznacza ‘ubolewać nad czymś, nad kimś, przyjmować postawę rezygnacji, bezradności, zniechęcenia, lamentować’ (kto + załamał, załamywał ręce (nad czym, nad kim); (BL 2003: 994). Ekwiwalent słownikowy to: *die Hände ringen, zusammenschlagen*. W przekładzie zastosowano frazeologizm *die Hände ringen* – ‘außer sich sein vor Kummer’ (Wahrig 1997: 1036). Oryginał i translat zachowują ekwiwalencję strukturalną i semantyczną, cechuje je zgodność obrazów językowych, przekład z modyfikacją.

P: *Nie zamykamy oczu na fakt, że wciąż jeszcze utrzymują się liczne uprzedzenia, a letnia „wojna papierowa” na oświadczenia Sejmu i Bundestagu pokazała, że w obu krajach nie brak ludzi posługujących się w polityce wewnętrznej historycznymi lękami i niechęciami.* (D 1998/2, 3)
N: *Wir verschließen die Augen nicht vor der Tatsache, dass immer noch zahlreiche Vorurteile fortbestehen; und der sommerliche „Papierkrieg“ um die Erklärungen von Sejm und Bundestag hat gezeigt, dass es in beiden Ländern nicht an Menschen fehlt, die sich in der Innerpolitik historischer Ängste und Animositäten bedienen.* (D 1998/2, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
205.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: zachowania ludzkie Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja antonimiczna	całkowita	adaptacja

Frazeologizm *zamykać oczy na* coś oznacza ‘udawać, że się czegoś nie widzi, bagatelizować jakiś problem, lekceważyć, tolerować coś nagannego’ (kto zamykał oczy + na co); (BL 2003: 997). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy: *die Augen vor etw. verschließen* (PI 1995: 940) – ‘etw. nicht wahrhaben wollen’ (Duden11: 73). W stosunku do oryginału uzyskano całkowitą zgodność znaczenia i obrazu językowego. Translat zachowuje modyfikację frazeologiczną.

1.2. Adaptacja + ekwiwalencja maksymalna

Modyfikacje rozwijające

P: (...) *lecz za tymi kompetencjami nie poszły odpowiednie środki, które pozwoliłyby nie tyle może stanąć od razu na nogi jednostkom powiatowym, co przynajmniej planowo wdrażać podjęte na posiedzeniach samorządów uchwały.* (SW 2001/23, 14)
N: (...) *doch diesen folgten nicht die entsprechenden Mittel, die sie vielleicht weniger sogleich auf die Beine gebracht hätten, als ihnen vielmehr erlaubt hätten, ihre Beschlüsse in die Tat umzusetzen.* (SW 2001/23, 14)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
206.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność schematu syntaktycznego Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja rozwijająca: dodanie komponentu <i>od razu</i>	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *stanąć na nogi*, *na nogach* oznacza ‘wyzbyć się kłopotów finansowych, podnieść się z upadku, dorobić się’ (co, kto + stanął na nogi, na nogach) lub ‘wyzdrowieć, powrócić do formy’ (kto + stanął na nogi, na nogach); (BL 2003: 443). Ekwiwalent słownikowy to: *wieder auf die Beine kommen* (PI 1995: 807). W przekładzie zastosowano modyfikację frazeologizmu (dodanie ekwiwalentu *od razu – sogleich*) *etw. (wieder) auf die Beine bringen* - ‘etw. (wieder) in einen guten Zustand bringen’ (Duden11: 104). Pomiędzy oryginałem a translatem zachodzi zgodność znaczeń całkowitych, zauważalna jest różnica strony *stanąć na nogi – auf die Beine gebracht hätten*.

P: *Przed 5 laty polsko-niemieckie sąsiedztwo postrzegano przez nazbyt różowe okulary.* (D 1995/2-3, 62)
N: *Vor fünf Jahren wurde die deutsch-polnische Nachbarschaft durch eine allzu rosarote Brille betrachtet.* (D 1995/2-3, 64)

Ip.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
207.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja rozwijająca: dodanie komponentu <i>nazbyt</i> modyfikacja wymieniająca: <i>postrzegać</i> zamiast <i>patrzeć</i>	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *patrzeć przez różowe okulary* oznacza ‘być optymistą’ (Dubisz 2003, t. 3: 76). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *etw. durch eine rosarote Brille sehen* (PONS 2004: 266). W przekładzie zastosowano modyfikację frazeologizmu: *etw. durch die rosa(rote) Brille sehen, betrachten* – ‘etw. nur positiv beurteilen; zu optimistisch sein’ (Duden11: 140). Pomiędzy frazeologizmem tekstu wyjściowego a tekstu docelowego zachodzi podobieństwo obrazów językowych oraz ekwiwalencja strukturalna. Istnieje pewna różnica w zakresie elementów leksykalnych: *różowy – rosarot* - ‘hellrot, blaßrot’ (Wahrig 1997: 1042), komponent *nazbyt – allzu* intensyfikuje treść frazeologizmu.

Modyfikacje wymieniające

P: *Moim zdaniem nie należało tego rozdrapywać na nowo.* (SW 2003/6, 5)
N: *Man hätte das meiner Meinung nach nicht wieder aufkratzen sollen.* (SW 2003/6, 5)

Ip.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
208.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja wymieniająca: <i>na nowo</i> zamiast <i>stare rany</i>	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *jątrzyć, rozdrapywać stare rany* oznacza ‘wywoływać bolesne wspomnienia, przypominać, poruszać drażliwe sprawy, smutne okoliczności’ (Dubisz 2003, t. 3: 885). W przekładzie zastosowano modyfikację ekwiwalentu słownikowego: *alte Wunden wieder*

aufreißen (PI 1995: 329) - 'von weit zurückliegenden und vergessenen, sehr unangenehmen oder schmerzhaften Angelegenheiten wieder sprechen oder Unannehmlichkeiten verursachen' (Duden11: 884). W relacji pomiędzy frazeologizmami zachodzi ekwiwalencja semantyczna, zanotowano różnicę dotyczącą elementów leksykalnych *aufkratzen* - *aufreißen*.

P: *Reprezentanci skrajnej opcji polskiej – dla których ujawnienie tematu stanowiło niejednokrotnie prawdziwy szok – podkreślali, że niepotrzebnie odświeża się stare rany i kła własne gniazdo wyolbrzymiając przy tym krzywdy Niemców, a poświęcanie tyle uwagi kilku niemieckim ofiarom polskiego obozu jest dużą przesadą.* (D 1997/3-7, 48)

N: *Vertreter der extremen polnischen – für die es nicht selten ein echter Schock war, dass das Thema ans Licht gebracht wurde – betonten, es würden unnötigerweise alte Wunden aufgerissen, man beschmutzte das eigene Nest, indem man dabei die Leiden der Deutschen aufbausche, und den deutschen Opfern des polnischen Lagers so viel Aufmerksamkeit zu schenken, sei eine große Übertreibung.* (D 1997/3-7, 51)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
209.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja wymieniająca: <i>odświeżać</i> zamiast <i>rozdrapywać</i> stare rany	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *jątrzyć, rozdrapywać stare rany* oznacza 'wywoływać bolesne wspomnienia, przypominać, poruszać drażliwe sprawy, smutne okoliczności' (Dubisz 2003, t. 3: 885). W przekładzie zastosowano modyfikację ekwiwalentu słownikowego: *alte Wunden wieder aufreißen* (PI 1995: 329) - 'von weit zurückliegenden und vergessenen, sehr unangenehmen oder schmerzhaften Angelegenheiten wieder sprechen oder Unannehmlichkeiten verursachen' (Duden11: 884). W relacji pomiędzy frazeologizmem tekstu oryginału a frazeologizmem tekstu przekładu zachodzi ekwiwalencja semantyczna, występuje natomiast różnica w obrazach językowych. Łączliwość czasownika *odświeżać* nie obejmuje rzeczownika *rana*: *odświeżać meble, ubranie, pieczywo, wspomnienia, minione chwile* (Dubisz 2003, t. 2: 1185). Powodem zastosowania w przekładzie frazeologizmu w postaci kanonicznej jako ekwiwalentu zmodyfikowanego może być nieuzasadniona modyfikacja w tekście oryginału.

P: *W sytuacji gigantycznego bezrobocia dla wielu osób zasilek z gminy jest jedyną deską ratunku.* (SW 2002/5, 5)

N: *Angesichts der seit über zehn Jahren größten Arbeitslosigkeit ist die Hilfe von der Gemeinde für viele Menschen der letzte Rettungsanker.* (SW 2002/5, 5)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
210.	Kryterium formalne: wyrażenie Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: przymiotnik+ rzeczownik	modyfikacja wymieniająca: <i>jedyna</i> zamiast <i>ostatnia</i>	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *ostatnia, jedyna deska ratunku* informuje 'o czymś, kimś: jedyny, jaki pozostał sposób wyjścia z kłopotów, rozwiązania problemu, ostateczny środek; jedyna osoba, która może wybawić z kłopotów, rozwiązać problem' (BL 2003: 105). Niemiecki ekwiwalent frazeologiczny utworzono poprzez zastosowanie złożenia z przymiotnikiem (ekwiwalentem przymiotnika z postaci kanonicznej frazeologizmu polskiego): *Rettungsanker* – 'Hilfe in großer Not' (Wahrig 1997: 1030). Pomędzy frazeologizmami obydwu języków występuje ekwiwalencja semantyczna.

P: *Mieliśmy alternatywę: albo się sprężymy i uda się nam przetrwać ten ciężki okres, albo spakujemy manatki.* (SW 2001/7, 1)
N: *Wir hatten die Wahl: Entweder wir strengen uns an und versuchen, die schwere Zeit durchzustehen, oder wir packen die Koffer.* (SW 2001/7, 1)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
211.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja wymieniająca: <i>spakować</i> zamiast <i>zwinąć</i>	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *zwinąć manatki* oznacza 'spakować się przygotować do odjazdu, odejścia skądś, wynieść się skądś' (kto + zwinął manatki); (BL 2003: 375). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *seine Siebensachen zusammenpacken* oraz *sein Bündel packen* (PI 1995: 641). Przekładu dokonano bez modyfikacji frazeologizmu: *die Koffer packen* – 'einen Ort, eine Wirkungsstätte verlassen (müssen)'; (Duden11: 424). W relacji frazeologizmu języka oryginału do frazeologizmu języka przekładu zachodzi ekwiwalencja strukturalna przy niewielkiej różnicy w obrazie językowym: *manatki* – *Koffer*.

P: *Teraz wyczuwam, że rodzice mają trochę żal do życia – za to, że zostali zepchnięci na boczny tor.* (SW 1997/25, 3)
N: *Ich merke jetzt, dass meine Eltern dem Leben ein bisschen böse sind, weil sie aufs Abstellgleis geschoben wurden.* (SW 1997/25, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
212.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>zepchnąć</i> zamiast <i>odstawić, odsunąć</i>	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *odstawić, odsunąć kogoś na boczny tor* [zwykle w stronie biernej] oznacza 'pozbawić kogoś dotychczasowego znaczenia, dotychczasowej pozycji, uczynić go mniej ważnym w porównaniu z poprzednim jego stanem' (kto + odstawił, odsunął na boczny tor + kogo); (BL 2003: 840). Przekład nie zawiera modyfikacji frazeologizmu: *jdn aufs Abstellgleis schieben* – 'jdn seines Einflusses, Wirkungsbereiches berauben' (Duden11:

32). Znaczenia idiomatyczne frazeologizmów pokrywają się. Zachowano podobieństwo formalne przy różnicy elementów leksykalnych.

P: *Oliwy do ognia dodało ostre oświadczenie prezydenta Lecha Wałęsy skierowane przeciw mniejszości niemieckiej w Polsce.* (D 1993/1, 56)

N: *Ol ins Feuer goss die gegen die deutsche Minderheit in Polen gerichtete scharfe Erklärung von Präsident Lech Wałęsa.* (D 1993/1, 57)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
213.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>dodawać</i> zamiast <i>dolać, dolewać oliwy do ognia</i>	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *dolać, dolewać oliwy do ognia* oznacza 'podsycić czyjś gniew, czyjeś oburzenie, podniecić, podjudzić; jeszcze bardziej zaostrzyć jakąś sytuację, zwiększyć natężenie jakiegoś konfliktu' (kto, co + dolał, dolewał oliwy do ognia); (BL 2003: 513). Przekładu dokonano bez zastosowania modyfikacji ekwiwalentu słownikowego: *Öl ins Feuer gießen* (PONS 2004: 266) - 'einen Streit noch verschärfen, jds Erregung verstärken' (Duden11: 559). Zachowano ekwiwalencję semantyczną oraz zgodność strukturalną, występują natomiast różnice elementów leksykalnych *gießen* – *dodać*.

P: *Czeka więc nas najwyżej przysłowiowy upadek z deszczu pod rynnę.* (SW 2002/11, 2)

N: *Da kann uns wohl nicht mehr passieren, als dass wir sprichwörtlich vom Regen in die Traufe kommen.* (SW 2002/11, 2)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
214.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>upadek, upaść</i> zamiast <i>wpaść, trafić</i> modyfikacja regulująca	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *wpaść, trafić z deszczu pod rynnę* oznacza 'znaleźć się w sytuacji gorszej niż poprzednia' (kto + wpadł, trafił z deszczu pod rynnę); (BL 2003: 717). Przekładu dokonano bez zastosowania modyfikacji ekwiwalentu słownikowego: *vom Regen in die Traufe kommen* (PONS 2004: 387) - 'aus einer unangenehmen Lage in eine noch unangenehmere geraten' (Duden11: 611). Pomędzy frazeologizmem tekstu oryginału a translatu zachodzi całkowita ekwiwalencja semantyczna, natomiast różnice dotyczą elementów leksykalnych.

Modyfikacje regulujące

P: *Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży i w Warszawie, i w Bonn jest traktowana po macoszemu.* (D 1995/2-3, 62)

N: *Das Jugendwerk wird in Warschau wie in Bonn stiefmütterlich behandelt.* (D 1995/2-3, 64)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
215.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: zachowania ludzkie Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *traktować kogoś, coś po macoszemu* oznacza 'odnosić się do kogoś, do czegoś lekceważąco, surowo; być wobec kogoś, czegoś niesprawiedliwym' (kto + traktuje po macoszemu + kogo, co); (BL 2003: 371). W przekładzie zastosowano modyfikację ekwiwalentu słownikowego *jdn stiefmütterlich behandeln* (PI 1995: 633) - 'lieblos behandeln, vernachlässigen' (Wahrig 1997: 1180). Pomędzy frazeologizmami obydwu języków występuje ekwiwalencja semantyczna, pozostaje różnica strukturalna adwerbiów.

P: *Kolejne ekipy rządzące traktują nas jak dojne krowy albo jak beczkę bez dna (...).* (SW 2001/48, 4)

N: *Die Regierungen behandeln uns eine nach der anderen wie Melkkühe oder wie ein Fass ohne Boden (...).* (SW 2001/48, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
216.	Kryterium formalne: wyrażenie Kryterium semantyczne: ocena, świat zwierząt Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: przymiotnik+ rzeczownik	modyfikacja regulująca: liczba mnoga	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *dojna krowa* to 'źródło wielkich, łatwych dochodów; bardzo dobry interes przynoszący duże zyski' (BL 2003: 321). W przekładzie zastosowano złożenie idiomatyczne: *Melkkuh* – 'jd, der ständig ausgebeutet wird' (Wahrig 1997: 853). W translacji odnotowano ekwiwalencję semantyczną, przykład z zastosowaniem modyfikacji.

P: *Chociaż Alfons Mathia ma głowę nabitą zeppelinem, co niektórzy uważają za jego idée fixe – to jednocześnie twardo stąpa po ziemi.* (SW 2004/7, 12)

N: *Auch wenn Alfons Mathia sich den Zeppelin in den Kopf gesetzt hat und so mancher dies für seine fixe Idee hält, steht er doch mit beiden Füßen fest auf der Erde.* (SW 2004/7, 12)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
217.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu	modyfikacja regulująca	maksymalna	adaptacja

	Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny			

Frazeologizm *nabić, nabijać sobie czymś głowę* oznacza ‘zająć czymś intensywnie swoje myśli; przyjąć coś z aprobatą i mocno skoncentrować wokół tego swoją uwagę, wpoić coś sobie’ (kto + nabił, nabija sobie głowę + czym); (BL 2003: 414). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy: *sich etw. in den Kopf setzen* (PI 1995: 700) – ‘fest entschlossen sein, etw. zu tun’ (Duden11: 432). Pomędzy frazeologizmem tekstu oryginalnego a niemieckim translatem występuje zgodność obrazów językowych, zaznaczają się różnice strukturalne spowodowane odmiennością specyfiki obu języków.

P: (...) *Dreptanie w miejscu*. (D 1997/3-4, 113)
N: (...) *Auf-der-Stelle-Treten*. (D 1997/3-4, 115)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
218.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przymkowa	modyfikacja regulująca	maksymalna	adaptacja

Frazeologizm *dreptać w miejscu* oznacza ‘nie posuwać się w rozwoju, w badaniach, osiągnięciach, w pracy; tkwić w martwym punkcie, nic nie osiągnąć’ (kto, co + drepcze w miejscu); (BL 2003: 120). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy: *auf der Stelle treten* (PI 1995: 285) - ‘in einer bestimmten Angelegenheit, in Bezug auf die Entwicklung von etw. keine Fortschritte machen, nicht vorankommen’ (Duden11: 730). Pomędzy frazeologizmami zachodzi zgodność znaczeń całkowitych i struktury, występuje różnica elementów leksykalnych. Translat nie zawiera modyfikacji frazeologizmu, którą zamieszczono w tekście oryginału.

1.3. Adaptacja + ekwiwalencja aproksymatywna

Modyfikacja rozszerzająca

P: *Chyba tylko archiwista, którego poseł H.K. właśnie instaluje, jest w stanie policzyć, ile razy lokalna opolska „GW” wylewała pomyje na TSKN, pisząc albo nieprawdę o tym ugrupowaniu, albo w sposób sztuczny wywołując burze wśród czytelników (...).* (SW 2005/18, 3)
N: *Wohl nur der Archivar, den der Abgeordnete gerade installiert hat, kann zusammenrechnen, wie oft die lokale „GW Opole” die SKGD mit Schmutz beworfen hat, entweder durch Falschberichte oder durch künstlich bei der Leserschaft erzeugte Sturmstimmungen gegen die jahrelang in Polen ungerecht behandelte Minderheit (...).* (SW 2005/18, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
219.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów	modyfikacja rozszerzająca: wylewać pomyje na co zamiast na kogo	aproksymatywna	adaptacja

	leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa			

Frazeologizm *wylewać pomyje na kogoś, komuś na głowę, oblewać, oblać pomyjami kogoś* oznacza ‘obrzucać kogoś obelgami’ (kto + wylewa pomyje + na kogo, kto + wylewa pomyje na głowę + komuś, kto + oblewa pomyjami + kogo, kto + oblał pomyjami + kogo); (BL 2003: 609). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *Kübel voll Schmutz über jdn ausgießen* (PI 1995: 148). W przekładzie zastosowano synonimiczny frazeologizm do ekwiwalentu słownikowego: *jdn, etw. mit Schmutz bewerfen* – ‘jdn, etw. in übler Weise beschimpfen, verleumden’ (Duden11: 674). Frazeologizm tekstu oryginalnego oraz frazeologizm tekstu przekładu wykazują zgodność obrazów językowych i znaczeń całkowitych. Jednocześnie zaznaczają się różnice strukturalne oraz różnice elementów leksykalnych. Translat nie zawiera modyfikacji.

Modyfikacja wymieniania

P: *Część tych programów zmajstrowano po prostu na kolanie.* (SW 2002/37, 3)

N: *Einige dieser Programme sind sprichwörtlich übers Knie gebrochen.* (SW 2002/37, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
220.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniania: <i>zmajstrować coś na kolanie</i> zamiast <i>robić, pisać, przygotowywać</i>	aproksymatywna	adaptacja

Frazeologizm *robić, pisać, przygotowywać itp. coś na kolanie* oznacza ‘robić coś pośpiesznie, niedokładnie, byle jak’ (Dubisz 2003, t. 2: 154). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy: *etw. übers Knie brechen* (PONS 2004: 146) - ‘etw. übereiligt erledigen, entscheiden’ (Duden11: 421). Frazeologizmy wykazują podobieństwo znaczeń całkowitych, występują różnice elementów leksykalnych,. Przekładu dokonano bez modyfikacji frazeologicznej.

Modyfikacja regulująca

P: *Kiedy oglądałem królewskie i magnackie siedziby, stale uderzało mnie ich ubóstwo, ów bijący w oczy kontrast pomiędzy tymi jakże skromnymi rezydencjami a przepychem naszych dworów i pałaców z okresu wczesnego baroku.* (D 1998/2, 116)

N: *Wenn ich mir die Königs- und Magnatensitze ansah, verblüffte mich stets ihre Kargheit, der ins Auge stechende Kontrast zwischen diesen so bescheidenen Residenzen und dem Prunk unserer Herrenhäuser und Palais aus der Zeit des Frühbarock.* (D 1998/2, 117)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
221.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: -	modyfikacja regulująca	aproksymatywna	adaptacja

	Kryterium stabilności: niestabilność schematu syntaktycznego Kryterium strukturalne: grupa przymkowa			

Frazeologizm *bić po oczach*, w *oczy* oznacza ‘przyciągać uwagę, ujawniać swą oczywistość, być niezbitym dowodem czegoś’ (co + bije po oczach, w oczy); (BL 2003: 36). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest: *in die Augen fallen* (PI 1995: 71). W przekładzie zastosowano modyfikację frazeologizmu: *(jdm) ins Auge, in die Augen stechen* – ‘(jdm) so sehr gefallen, dass er es haben möchte’ (Duden11: 75). Zachowano podobieństwo obrazów językowych i znaczeń całkowitych.

Modyfikacja antonimiczna

P: *Czy jakiemuś urzędnikowi z tego powodu spadł choćby jeden włos z głowy, nikt opinii nie poinformował.* (SW 2005/25, 9)

N: *Ob irgendeinem Beamten deswegen auch nur ein Haar gekrümmt wurde, ist der Öffentlichkeit bislang nicht bekannt.* (SW 2005/25, 9)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Modyfikacja leksykalna	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
222.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilność negacji Kryterium strukturalne: grupa przymkowa	modyfikacja antonimiczna: redukcja negacji	aproksymatywna	adaptacja

Frazeologizm *włos komuś z głowy nie spadł, nie spadnie* oznacza, że ‘nic złego komuś się nie stało, nie stanie; ktoś pozostał, pozostanie całkowicie bezpieczny’ (BL 2003: 924). Przekładu dokonano poprzez zastosowanie modyfikacji ekwiwalentu słownikowego: *es wird ihm kein Haar gekrümmt, man wird ihm kein Haar krümmen* (PONS 2004: 494) - ‘jdm nichts, niemandem etwas zuleide tun (können)’ (Duden11: 306). Tekst oryginału i przekładu cechuje podobieństwo obrazów językowych, występuje różnica strukturalna.

Tabela 6
**Zestawienie wyników analizy frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej -
strategia adaptacji**

	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aproksymat.	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	Suma
Ilość:	19	13	4	-	-	36

Spośród siedmiu strategii i procedur zastosowanych w tłumaczeniu polskich związków frazeologicznych w postaci zmodyfikowanej, najczęściej, bo aż w 36 przypadkach, posłużono się strategią adaptacji. Wszystkie zaprezentowane przekłady

(lp. 187-222) są prawidłowe. Charakteryzują się różnym stopniem ekwiwalencji, chociaż zakres zróżnicowania jest ograniczony i obejmuje trzy najwyższe kategorie: ekwiwalencję całkowitą, maksymalną i aproksymatywną. Przypisanie niemieckim tłumaczeniom ekwiwalencji maksymalnej i aproksymatywnej zamiast całkowitej wskazuje jedynie, iż pomimo zachowania poprawności semantycznej, w niektórych przekładach występują pewne nieścisłości, czasami dosyć istotne, na przykład:

- różnice elementów leksykalnych frazeologizmu języka oryginału i języka docelowego
- pewne różnice w obrazach językowych
- brak modyfikacji w kilkunastu przekładach.

Oczywiście można hipotetycznie założyć, że przyjmując klasyczną skalę podziału (trzy rodzaje ekwiwalencji: całkowita, częściowa i brak), wszystkie (lub prawie wszystkie) omówione przekłady mogłyby osiągnąć poziom całkowitej ekwiwalencji. Warto jednak zauważyć, iż nie budzi to zastrzeżeń w przypadku zastosowania w tłumaczeniu strategii adaptacji. Przy stosowaniu innych strategii i tzw. procedur, np. kreacji, transplantacji czy neutralizacji, kwestia ustalenia rodzaju ekwiwalencji nie jest już taka jednoznaczna.

W trakcie analizy zanotowano dwa interesujące przykłady (lp. 208, 209) wskazujące na szeroki wachlarz możliwości modyfikacji frazeologizmów. Ten sam polski frazeologizm *jątrzyć, rozdrapywać stare rany* w jednym przypadku został zmodyfikowany do postaci *rozdrapywać na nowo*, w drugim na *odświeża się stare rany*. W obydwu sytuacjach zastosowano modyfikację wymieniającą.

W liczbie 36 polskich frazeologizmów zmodyfikowanych dominowały dwa rodzaje modyfikacji: wymieniająca i regulująca.

2. Zastosowanie strategii imitacji

Strategię imitacji zastosowano w przekładzie 23 zmodyfikowanych polskich związków frazeologicznych. Cztery z nich pochodzą z kwartalnika „Dialog” (wszystkie przekłady prawidłowe), pozostałe wyekscerpowano z tygodnika „Schlesisches Wochenblatt”. Postać zmodyfikowaną frazeologizmów języka polskiego uzyskano poprzez zastosowanie aż 5 rodzajów modyfikacji, najczęściej modyfikacji regulującej i wymieniającej (wymiana komponentu leksykalnego). W kilku niemieckich tłumaczeniach modyfikacja frazeologizmu została pominięta, co odnotowano w komentarzu.

2.1. Imitacja + ekwiwalencja maksymalna

Modyfikacja rozszerzająca

P: *Zepsute aparaty albo milczały jak zakłète, albo też miły damski głos informował w słuchawce, iż zakupiona chwilę wcześniej w siedzibie Telekomunikacji karta jest nieczytelna.* (SW 1999/4, 1)

N: *Entweder schwiegen die kaputten Apparate eisern, oder eine nette Frauenstimme in der Leitung gab darüber Auskunft, dass die gerade bei der polnischen Telekom gekaufte Karte unlesbar sei.* (SW 1999/4, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
223.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: struktura porównawcza	modyfikacja rozszerzająca: <i>co milczało jak zakłète</i> zamiast <i>kto</i>	maksymalna	imitacja

Frazeologizm *milczeć jak grób, jak głaz, jak zakłète* oznacza 'uporczywie nic nie mówić; nie wyjawiać czyjegoś sekretu, tajemnicy' (kto + milczy jak grób, jak głaz, jak zakłète); (BL 2003: 390). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *schweigen wie verwachsen* (PI 1995: 921). W przekładzie zastosowano modyfikację rozszerzającą (użycie rzeczownika nieosobowego w miejsce osobowego) frazeologizmu *eisern schweigen* – 'unerschütterlich, standhaft schweigen' (Wahrig 1997: 410). Pomiedzy frazeologizmem języka oryginału a frazeologizmem języka docelowego występuje zgodność znaczeń idiomatycznych oraz podobieństwo elementów leksykalnych. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *schweigen wie ein Grab* – 'absolut verschweigen sein' (Duden11: 691).

Modyfikacja rozwijająca

P: *Działalność Huty „Andrzej” w Zawadzkiem, największego pracodawcy w gminie, stoi pod wielkim znakiem zapytania.* (SW 2003/3, 12)

N: *Der Weiterbestand des Hüttenwerks „Andrzej” in Zawadski, des größten Arbeitgebers der Gemeinde, steht stark in Frage.* (SW 2003/3, 12)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Modyfikacja leksykalna	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
224.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja rozwijająca: <i>wielki</i>	maksymalna	imitacja

Frazeologizm *stać, stanąć pod znakiem zapytania* informuje 'o czymś niepewnym, budzącym wątpliwości' (co + stoi, stanęło pod znakiem zapytania); (BL 2003: 1036). Ekwiwalent słownikowy to: *etw. wird in Frage gestellt* (PONS 2004: 565). Przekładu

dokonano poprzez zastosowanie zmodyfikowanego odpowiednika frazeologicznego: *etw. infrage stellen* – ‘etw. anzweifeln’ (Duden11: 384).

Modyfikacja regulująca

P: *Często we własnej ojczyźnie bicie się o prawa mniejszości było dla K. (...) przysłowiowym biciem głową w mur.* (SW 2002/3, 2)

N: *Mit ihrem Kampf um die Minderheitenrechte sind K. und andere Parlamentarier der deutschen Minderheit oft sprischwörtlich „gegen die Wand angerannt“.* (SW 2002/3, 2)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
225.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	maksymalna	imitacja

Frazeologizm *bić, walić głową w mur, o mur* oznacza ‘starać się bezskutecznie, rozpaczliwie coś osiągnąć, próbować daremnie pokonać niezwalczone przeszkody, walczyć z trudnościami nie do pokonania, bez nadziei zwycięstwa’ (kto + bije, wali głową w, o mur); (BL 2003: 404). Ekwiwalent słownikowy to: *mit dem Kopf durch die Wand rennen* (PI 1995: 693). W języku niemieckim funkcjonuje frazeologizm: *an, gegen, vor die Wand fahren, laufen* - ‘scheitern, schwerwiegende Nachteile erleiden’ (Duden11: 840). Niemiecki translat w stosunku do frazeologizmu języka oryginału wykazuje podobieństwo znaczeń całkowitych i obrazów językowych pomimo braku modyfikacji frazeologicznej w przekładzie.

2.2. Imitacja + ekwiwalencja aproksymatywna

Modyfikacja rozwijająca

P: *Ten wąż pokazuje, że historia odcisnęła mocne piętno na obu narodach.* (D 1997/1, 17)

N: *Es zeigt sich, dass die Geschichte beiden Nationen einen tiefen Stempel aufgedrückt hat.* (D 1997/1, 17)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
226.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja rozwijająca: <i>odcisnąć mocne piętno</i>	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *odcisnąć, odciskać, wycisnąć, wyciskać piętno* oznacza ‘oddziaływać na coś, na kogoś w sposób istotny’ (kto + odcisnął, odciska piętno + na czym lub co + odcisnęło, odciska, wycisnęło, wyciska, wycisnęło, wyciska + na kim, na czym); (BL 2003: 574). W przekładzie zastosowano modyfikację ekwiwalentu słownikowego: *jdm, etw. seinen*

Stempel aufdrücken (PONS 2004: 293) - *jdm, einer Sache seinen Stempel aufdrücken* – ‘jdn, etw. auf charakteristische Weise beeinflussen’ (Duden11: 731). Frazeologizm zastosowany w niemieckim translacie jest analogicznym odpowiednikiem frazeologicznym.

Modyfikacje wymieniałące

P: *Obyś się człowiecze nie przeliczył, aby pycha twoja nie pchnęła cię na manowce – poza to gniazdo, poza którym pozostanie pustka i zgryzota.* (SW 2000/8, 3)
N: *Mögest du dich nicht verrechnen, o Mensch, möge dein Döbel dich nicht ins Verderben stürzen – hinaus aus dem Nest, wo nur Leere und Gram warten.* (SW 2000/8, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
227.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: niestabilność aspektu, niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniałąca: <i>pchnąć</i> zamiast <i>zwieść, zwodzić, prowadzić, sprowadzić, sprowadzać</i> (intensyfikacja treści frazeologizmu)	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *zwieść, zwodzić, prowadzić, sprowadzić, sprowadzać na manowce* oznacza ‘sprowadzić, sprowadzać kogoś, coś na niewłaściwą drogę’ (co + zwiodło, zwodzi, prowadzi, sprowadziło na manowce + kogo lub kto + sprowadził, sprowadza na manowce + co, kogo); (BL 2003: 376). Ekwiwalent słownikowy to: *jdn auf die schiefe Bahn, auf Abwege bringen* (PONS 2004: 186). W przekładzie występuje analogiczny odpowiednik frazeologiczny z modyfikacją. Odpowiednik ten powstał w wyniku kontaminacji dwóch związków frazeologicznych: *jdn ins Unglück bringen, stürzen* – ‘jdn in eine katastrophale Lage bringen, ihm großen Schaden zufügen’ (Duden11: 800) oraz *in sein Unglück, Verderben rennen* – ‘etw. tun, was schlimme Folgen für einen selbst haben wird’ (Duden11: 800).

P: *W numerze 19/2003 “Unser Oberschlesien” usiłuje upiec kilka pieczeni naraz.* (SW 2003/44, 3)
N: *In der Ausgabe 19/2003 von “Unser Oberschlesien” will er wieder sieben Fliegen auf einen Streich erledigen.* (SW 2003/44, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
228.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność schematu syntaktycznego Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniałąca: <i>naraz</i> zamiast <i>na jednym ogniu</i> modyfikacja wymieniałąca: <i>kilka pieczeni</i> zamiast <i>dwie pieczenie</i>	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *upiec dwie pieczenie przy, na jednym ogniu* oznacza ‘załatwić dwie sprawy jednocześnie; podwójnie skorzystać’ (kto + upiekł dwie pieczenie przy jednym ogniu, na jednym ogniu); (BL 2003: 558). W przekładzie zastosowano analogiczny odpowiednik frazeologiczny. Jest nim zmodyfikowany niemiecki ekwiwalent słownikowy: *zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen* (PONS 2004: 290) – ‘einen doppelten Zweck auf einmal erreichen’ (Duden11: 230).

P: *Komu w ogóle można zaufać, na kogo należy uważać, aby nie spalić planu na samym jego początku.* (SW 2005/3, 10)
N: *Wem kann man überhaupt trauen, auf wen muss man aufpassen, damit der Plan nicht schon gleich am Anfang im Sande verläuft?* (SW 2005/3, 10)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
229.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>spalić plan na samym początku</i> zamiast <i>na panewce</i>	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *spalić na panewce* oznacza ‘nie udać się, nie powieść się, upaść’ (co + spaliło na panewce); (BL 2003: 538). W przekładzie zastosowano analogiczny odpowiednik frazeologiczny z jego modyfikacją *im Sande verlaufen* – ‘nicht erfolgreich sein, nach und nach aufgegeben werden, aufhören’ (Duden11: 645). Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *ein Schlag ins Wasser sein* – ‘ergebnislos, ein Misserfolg sein’ (Duden11: 663).

P: *Ktoś chce nas w trąbę zrobić.* (SW 2005/18, 4)
N: *Jemand will uns zum Affen machen.* (SW 2005/18, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
230.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>zrobić w trąbę</i> (zamiast <i>puścić</i>)	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *puścić kogoś w trąbę* oznacza ‘zerwać z kimś, porzucić, oszukać kogoś’ (Dubisz 2003, t. 3: 857). Ekwiwalent słownikowy to: *jdn im Stich lassen* (PI 1995: 598). W przekładzie zastosowano modyfikację frazeologizmu: *jdn zum Affen halten* – ‘jdn (im Scherz) täuschen und veralbern’ (Duden11: 37). Pomędzy frazeologizmami języka oryginału i języka docelowego zaznacza się różnica w obrazowości przy zachowanej ekwiwalencji semantycznej. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *jdn über den Löffel barbieren, balbieren* – ‘jdn in plumper Form betrügen’ (Duden11: 92).

P: (...) i niespodziewanie natura odwdzięczyła się pięknym za nadobne (...). (SW 2001/5, 5)
N: Und diese zahlt jetzt unerwartet mit gleicher Münze zurück. (SW 2001/5, 10)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
231.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>odwdzięczyć się pięknym za nadobne</i> zamiast <i>odpłacać, odpłacić</i>	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *odpłacać, odpłacić pięknym za nadobne* oznacza 'rewanżować się, oddawać wet za wet; mścić się' (kto + odpłaca, odpłacił pięknym za nadobne + komu); (BL 2003: 571). Ekwiwalentem słownikowym jest: *mit gleicher Münze zahlen* (PI 1995: 709). Przekładu dokonano poprzez zastosowanie modyfikacji frazeologizmu: *jdm etw. in, mit gleicher Münze heimzahlen* – 'jdm, etw. auf die gleiche üble Weise vergelten' (Duden11: 528). Niemiecki translat jest analogicznym odpowiednikiem frazeologicznym. Pomiędzy frazeologizmami tekstu oryginalnego a tekstu przekładu występują różnice w obrazowości.

P: (...) i tak wszystko będą robić na „swoje kopyto”, by im się najlepiej powodziło. (SW 2001/34, 5)
N: (...) würden ohnehin am alten Schlendrian festhalten und alles über einen Kamm scheren, damit es nur ihnen gut gehe. (SW 2001/34, 5)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
232.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>robić na swoje kopyto</i> zamiast <i>jedno</i>	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *robić, zrobić coś, wszystko na jedno kopyto* oznacza 'robić, zrobić coś lub wszystko jednakowo, według jednego wzoru' (Dubisz 2003, t. 2: 244). W przekładzie zastosowano ekwiwalent słownikowy: *alles über einen Kamm scheren* (PONS 2004: 155) - 'alles gleich behandeln und dabei wichtige Unterschiede nicht beachten' (Duden11: 394). Jest to analogiczny odpowiednik frazeologiczny polskiego frazeologizmu. W translacie nie występuje modyfikacja. Inny proponowany synonimiczny frazeologizm (*alles*) *über einen Leisten schlagen* - 'alles gleich behandeln und dabei wichtige Unterschiede nicht beachten' (Duden11: 394).

P: Burmistrz leśnicki H. K. i wicestarosta strzelecki J. S. domagali się spotkań samorządowców z zarządem TSKN cztery razy w roku, aby na bieżąco układać sobie współpracę, a nie tylko „dostawać po uszach”. (SW 2003/49, 3)
N: Bürgermeister H. K. von Leschnitz und der stellvertretende Landrat in Groß Strehlitz, J. S., forderten vierteljährliche Gesprächsrunden von Selbstverwaltern und dem SKGD – Vorstand, damit der letztere sich fortlaufend in der Zusammenarbeit arrangieren können, anstatt immer wieder „ein auf die Mütze zu bekommen“. (SW 2003/49, 13)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
233.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: - niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniąca: <i>dostawać po uszach</i> zamiast <i>natrzeć</i> , <i>nacierać</i>	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *natrzeć, nacierać komuś uszu* oznacza 'skarcić, złać kogoś, udzielić komuś nagany' (kto + natarł, naciera uszu + komu); (BL 2003: 865). Ekwiwalentem słownikowym jest: *jdm die Ohren, Hammelbeine lang ziehen, jdm den Kopf waschen* (PONS 2004: 462). W przekładzie zastosowano frazeologizm: *eins, was auf die Mütze bekommen* – 'einen Rückschlag, eine Niederlage erleiden' (Duden11: 530). Pomiędzy oryginałem a tłumaczeniem zachodzi ekwiwalencja semantyczna, ale zaznacza się rozbieżność obrazów językowych, tłumaczenie nie zawiera modyfikacji frazeologicznej.

Modyfikacje regulujące

P: *Wtedy to można powiedzieć, że wszystkie szydła powychodziły z worka.* (SW 2000/24, 1)

N: *Damals begannen sozusagen alle Pferdefüsse herauszugucken.* (SW 2000/24, 13)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
234.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: - niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca: <i>szydła</i> zamiast <i>szydło</i>	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *wyszło, wylazło szydło z worka* oznacza, że 'okazało się, zostało ujawnione coś, co było ukrywane, niewiadome' (Dubisz 2003, t. 3: 1558). Ekwiwalentem słownikowym jest: *da zeigt sich der Pferdefuss, da liegt der Haken* (PONS 2004: 436). Przekładu dokonano poprzez zastosowanie analogicznego odpowiednika frazeologicznego, dokonując jego modyfikacji: *da zeigt sich der Pferdefuss, da schaut der Pferdefuss heraus* – 'da wird der Hinterlist, der verborgene Nachteil sichtbar' (Duden11: 575).

P: *Wielu uczniów i studentów nie chce jednak całych wakacji poświęcić wylegiwaniu się na plaży i zbijaniu bąków.* (SW 2005/24, 9)

N: *Viele Schüler und Studenten wollen jedoch nicht die ganzen Ferien nur am Strand liegend und Däumchen drehend verbringen.* (SW 2005/24, 9)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
235.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: -	modyfikacja regulująca	aprosymatywna	imitacja

	Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny			

Frazeologizm *zbijać baki* oznacza ‘nic nie robić, próżnować, wałęsać się’ (kto + zbija baki); (BL 2003: 30). Ekwiwalent słownikowy to: *Däumchen drehen, auf der faulen Haut liegen* (PONS 2004: 19). W przekładzie zastosowano modyfikację frazeologizmu: *Daumen, Däumchen drehen* – ‘nichts tun und sich langweilen’ (Duden11: 159). Frazeologizmy języka oryginału i języka docelowego charakteryzuje: zachowana ekwiwalencja semantyczna, zgodność znaczeń idiomatycznych oraz rozbieżność obrazów językowych.

P: (...) a po drugie głośno protestują przeciwko mydleniu ludziom oczu w kwestii tak zwanej pomocy przedakcesyjnej z różnego rodzaju europejskich funduszy (...). (SW 2002/28, 4)
N: (...) zum anderen protestieren sie laut dagegen, dass den Menschen Sand in die Augen gestreut werde wegen so genannter Vorbeitrittshilfen (...).(SW 2002/28, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
236.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja regulująca	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *mydlić, zamydlić komuś oczy* oznacza ‘stwarzać mylące pozory, wprowadzać kogoś w błąd, zwodzić kogoś, oszukiwać, wmawiać coś w kogoś’ (kto + mydlił oczy + komu (+ czym) lub kto + zamydlił oczy + komu (+ czym) lub co + zamydliło oczy + komu); (BL 2003: 407). W przekładzie zastosowano modyfikację ekwiwalentu słownikowego: *jdm Sand in die Augen streuen* (PI 1995: 695) – ‘jdm etw. vormachen, jdn täuschen’ (Duden11: 643). Niemiecki translat jest analogicznym odpowiednikiem frazeologicznym, została zachowana ekwiwalencja semantyczna w stosunku do tekstu oryginału.

P: Ważny okazał się w szerszej perspektywie fakt, że lud zdobył bastylię – wodzony za nos, pewnie pogardzany przez policyjnych strategów, ale przecież za chwilę to właśnie ci wielcy stratedzy znaleźli się na śmietniku historii. (D 1997/2, 84)
N: Als wichtig erwies sich aus einer breiteren Perspektive die Tatsache, dass das Volk die Bastille erobert hatte – von den Polizeistrategen an der Leine geführt und sicher verachtet, aber schließlich landeten nur einen Augenblick später gerade diese großen Strategen auf dem Müllhafen der Geschichte. (D 1997/2, 85)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
237.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *wodzić kogoś za nos* oznacza ‘narzucać komuś swoją wolę, podporządkowywać sobie kogoś; kierować, rządzić kimś’ (kto + wodził za nos + kogo); (BL 2003: 452). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest: *jdn an der Nase herumführen* (PI 1995: 745). W przekładzie zastosowano modyfikację frazeologizmu: *jdn an der Leine haben, halten* – ‘jdn in der Gewalt haben und lenken’ (Duden11: 478). Pomiędzy oryginałem a przekładem zachodzi zgodność znaczeń całkowitych przy rozbieżności obrazów językowych.

P: *Raport zrobiony po łebkach*. (SW 2003/7, 3)
N: *Bericht „übers Knie gebrochen”*. (SW 2003/7, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
238.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *robić coś, czytać, sprzątać po łebkach* oznacza ‘robić coś niedokładnie, byle jak, pobieżnie, tak, aby jak najszybciej skończyć jakąś czynność’ (Dubisz 2003, t. 2: 503). W przekładzie zastosowano modyfikację frazeologizmu: *etw. übers Knie brechen* – ‘etw. übereiligt erledigen, entscheiden’ (Duden11: 421). Pomiędzy frazeologizmem języka wyjściowego a docelowego zachodzi podobieństwo semantyczne oraz występują różnice w obrazowości.

P: *Z kolei w skłóconych wyznaniowo Niemczech skaczącym sobie do oczu polemistom religijnym stawiano za wzór słynną Zgodę Sandomierską (1570), ekumeniczne porozumienie trzech wyznań: luteranów, kalwinistów i braci czeskich*. (D 1995/2-3, 7)
N: *Im konfessionell zerstrittenen Deutschland wiederum wurde den religiösen Polemikern, die sich in den Haaren lagen, der berühmte Konsens von Sandomir (1570) als Vorbild hingestellt, die ökumenische Übereinkunft dreier Konfessionen, der Lutheraner, Calvinisten und Böhmisches Brüder*. (D 1995/2-3, 9)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
239.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	aprosymatywna	imitacja

Frazeologizm *skakać, skoczyć sobie do oczu* oznacza ‘kłócić się gwałtownie’ (kto + skakał, skoczył do oczu + komu); (BL 2003: 741). Ekwiwalent słownikowy to: *jdm an die Kehle springen* (PI 1995: 450). W przekładzie został zastosowany frazeologizm bez modyfikacji: *sich in den Haaren liegen* – ‘Streit miteinander haben’ (Duden11: 306).

Frazeologizmy obywdu języków zachowują zgodność znaczeń całkowitych, występują różnice w obrazowości.

Modyfikacje antonimiczne

P: *Wójtów nie mierzyć jedną miarą.* (SW 2004/49, 4)
N: *Über unterschiedliche Kämme geschoren werden.* (SW 2004/49, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
240.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja antonimiczna	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *mierzyć kogoś, coś jakąś miarką, przykladać do kogoś, do czegoś jakąś miarę* oznacza ‘oceniać kogoś lub coś w jakiś sposób, według jakichś kryteriów’ (Dubisz 2003, t. 2; 625). Ekwiwalent słownikowy to: *an jdn einen Maßstab anlegen* (PONS 2004: 193). W przekładzie zastosowano modyfikację frazeologizmu: *alles über einen Kamm scheren* – ‘alles gleich behandeln und dabei wichtige Unterschiede nicht beachten’ (Duden11: 394). Jest to analogiczny odpowiednik frazeologiczny. Pomędzy frazeologizmami tekstu oryginalnego a tekstu przekładu występuje ekwiwalencja semantyczna, zaznaczają się różnice w obrazowości.

P: *Któż nie brał się za łby z sąsiadami, nawet gdy dzieliło od nich morze (...).* (D 1995/2-3, 6)
N: *Wer ist sich denn nicht mit seinen Nachbarn in die Haare geraten, sogar wenn er von ihnen durch ein Meer getrennt war?* (D 1995/2-3, 8)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
241.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przymikowa	modyfikacja antonimiczna	aproksymatywna	imitacja

Frazeologizm *brać się, wziąć się za łby* oznacza ‘toczyć gwałtowny spór, kłócić się zażarcie, przystępować do zaciętej walki na jakimś polu’ (kto + bierze się, wziął się za łby); (BL 2003: 359). Przekładu dokonano poprzez zastosowanie ekwiwalentu słownikowego: *sich in die Haare geraten* (PI 1995: 625) -‘in Streit geraten’ (Duden11: 306). Zastosowany ekwiwalent jest analogicznym odpowiednikiem frazeologicznym. Frazeologizmy tekstu oryginału i tekstu docelowego wykazują różnice obrazów językowych (rozbieżność). Zaznacza się różnica stylistyczna, przekład z zastosowaniem modyfikacji.

2.3. Imitacja pozorna + brak ekwiwalencji

Modyfikacja rozwijająca

P: Sygnał wysłany przez pana w „Newsweeku” i w „Polskę i szerzej” (...) jest szytym grubymi nićmi naciągany kłamstwem. (SW 2001/47, 4)

N: Das Signal, das Sie in „Newsweek“ „ins Land hinein und weiter“ ausgesendet haben (...) ist eine an den Haaren herbeigezogene Lüge. (SW 2001/47, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
242.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: przymiotnik+rzeczownik	modyfikacja rozwijająca: <i>naciągany</i>	brak ekwiwalencji	imitacja pozorna

Frazeologizm *grubymi nićmi szyte* [najczęściej w połączeniu z wyrazami typu *provokacja, intryga, kłamstwo, gra, starania, afera*] mówi ‘o czymś nieumiejętnie pozorowanym, markowanym’ (BL 2003: 424). Jest to nieudana próba przekładu polskiego związku frazeologicznego. Pomędzy frazeologizmami tekstu oryginalnego a tekstu przekładu występuje rozbieżność obrazów językowych i znaczeń całkowitych: *grubymi nićmi szyte* ≠ *etw. an, bei den Haaren herbeiziehen* – ‘etw. anführen, was nicht oder nur entfernt zur Sache gehört’ (Duden11: 306).

Modyfikacje regulujące

P: Politykom dziwić się nie trzeba, bo nie mają do zaprezentowania nic poza mieszaniem komuś w głowie. (SW 2005/21, 9)

N: Über Politiker braucht man sich nicht zu wundren, denn sie haben nichts vorzuzeigen, außer dass sie den Leuten die Köpfe verdrehen. (SW 2005/21, 9)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
243.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	brak ekwiwalencji	imitacja pozorna

Frazeologizm *mieszać komuś w głowie* oznacza ‘wprowadzać zamęt, chaos do czyichś myśli, przekonań, sądów’ (Dubisz 2003, t. 1: 1026). Ekwiwalent słownikowy podany przez źródło leksykograficzne to: *jdn den Kopf verdrehen* (PI 1995: 666). Jest to nieudana próba przekładu polskiego związku frazeologicznego. Pomimo zachowanego podobieństwa obrazów językowych pomiędzy frazeologizmami występuje rozbieżność znaczeń całkowitych: *mieszać komuś w głowie* ≠ *jdm den Kopf verdrehen* – ‘jdn verliebt machen’ (Duden11: 430). Źródło leksykograficzne podaje niepoprawny ekwiwalent słownikowy.

P: Wydrukował 19 października wyjaśnienie R.Z., radnego wojewódzkiego AWS, który został przez K. w tym samym tekście wrzucony razem do jednego worka z mniejszością niemiecką. (SW 2000/43, 3)

N: Er brachte am 19. Oktober eine Erklärung des AWS-Sejmikmitglieds R.Z. (den Frau K. übrigens zusammen mit der deutschen Minderheit in einen Sack steckt). (SW 2000/43, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
244.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	brak ekwiwalencji	imitacja pozorna

Frazeologizm *wrzucić, wrzucać do jednego worka* oznacza 'jednakowo potraktować, ocenić rzeczy lub ludzi różnej wartości, ignorując istniejące między nimi różnice' (kto + wrzucił, wrzuca do jednego worka + kogo i kogo, co i co, co z czym); (BL 2003: 938). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *alles über einen Leisten schlagen, Kamm scheren* (PONS 2004: 497). Frazeologizmy tekstu oryginału i tekstu przekładu charakteryzuje podobieństwo leksykalne przy rozbieżności znaczeń całkowitych: *wrzucić, wrzucać, pakować, wpakować, wsypać do jednego worka* ≠ *jdn in den Sack stecken* - 'ihm überlegen sein, jdn übertreffen' (Duden11: 637).

P: Wydaje mi się, że napisanie „donosu“ w sprawie okrągłego stołu mniejszości (...) jest nie najlepszą przedwyborczą propozycją wyważania w naszym środowisku otwartych drzwi. (SW 2001/35, 3)

N: Mir scheint zum Beispiel, dass seine jüngste „Anzeige“ an den VdG-Präsidenten P. (...) nicht gerade der beste wahlkampfpolitische Vorschlag war, in unserem Umfeld „mit der Tür ins Haus zu fallen“.
(SW 2001/35, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
245.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja regulująca	brak ekwiwalencji	imitacja pozorna

Frazeologizm *wyważać otwarte drzwi* oznacza 'robić niepotrzebnie to, co już zostało zrobione, dowodzić czegoś oczywistego lub już poprzednio dowiedzionego' (kto + wyważa otwarte drzwi); (BL 2003: 125). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest: *offene Türen einrennen* (PI 1995: 865). Pomiędzy frazeologizmem języka wyjściowego i języka docelowego zachodzi podobieństwo obrazów językowych, występuje natomiast rozbieżność znaczeń idiomatycznych: *wyważać otwarte drzwi* ≠ *mit der Tür ins Haus fallen* - 'ein Anliegen ohne Umschweife vorbringen; eine Bitte ohne lange Vorrede aussprechen' (Herzog, Michael, Riedel 1993: 99). Przekład nie zawiera modyfikacji.

Z zamieszczonej poniżej tabeli zbiorczej wynika, iż 19 polskich związków frazeologicznych zostało przetłumaczonych prawidłowo, chociaż w różnym stopniu poprawności. W czterech prezentowanych przykładach (lp. 242-245) stwierdzono nieudane próby przekładu w języku docelowym. Wymienionym niemieckim tłumaczom przypisano brak ekwiwalencji.

Tabela 7
Zestawienie wyników analizy frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej -
strategia imitacji

	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aproksymat.	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	Suma
Ilość:	-	3	16	-	4	23

3. Zastosowanie strategii kreacji

3.1. Kreacja + ekwiwalencja aproksymatywna

Charakterystyczną cechą strategii kreacji jest poszukiwanie przez tłumacza nowego rozwiązania translatorskiego, które ukierunkowane jest na możliwie adekwatny przekład w języku docelowym. W tłumaczeniu frazeologizmów strategia ta stosowana jest zwykle w oparciu o inny związek frazeologiczny, np. synonimiczny, który de facto nie będąc ekwiwalentem języka docelowego, może go jednak zastąpić i zostać wykorzystany w tłumaczeniu.

Ze zbioru 114 par zdań w języku polskim i niemieckim wyekscerpowano zaledwie dwa przypadki, gdzie w przekładzie polskiego związku frazeologicznego w formie zmodyfikowanej zastosowano strategię kreacji.

Modyfikacja wymieniająca

P: *Na razie jest to balansowanie na linie.* (SW 2001/7, 11)
N: *Es ist zur Zeit eher eine Art Balanceakt.* (SW 2001/7, 11)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
246.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>na linie</i> zamiast <i>na skraju</i> , <i>na krawędzi przepaści</i> modyfikacja regulująca	aproksymatywna	kreacja

Frazeologizm *balansować na skraju, na krawędzi przepaści* oznacza 'znajdować się, zwykle z własnej winy, w sytuacji krytycznej, bardzo ryzykownej, bardzo ryzykować' (Dubisz 2003, t. 3: 710). Niemiecki przekład jest propozycją własnego rozwiązania translatorskiego. Pomędzy frazeologizmami tekstu języka wyjściowego i tekstu języka docelowego zachodzi ekwiwalencja semantyczna oraz występuje odobieżństwo obrazów językowych. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *Kopf und Kragen riskieren, wagen, aufs Spiel setzen, verlieren* – 'sein Leben, seine Existenz in Gefahr bringen' (Duden11: 430).

Modyfikacja antonimiczna

P: *Nie rozdzieramy z tego powodu szat, tylko szukamy nowych rozwiązań.* (SW 2002/16, 5)

N: *Wir brechen deswegen nicht in Wehklagen aus, sondern suchen nach neuen Lösungen.* (SW 2002/16, 5)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
247.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja antonimiczna	aprosymatywna	kreacja

Frazeologizm *rozdziarać szaty nad czymś, nad kimś* oznacza 'ubolewać (zwykle przesadnie) z jakiegoś, z czyjegoś powodu; użalać się, biadać nad czymś; oburzać się na coś' (kto + rozdziera szaty + nad kim, nad czym); (BL 2003: 805). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *über etw die Hände ringen* (PONS 2004: 430). Niemiecki translat jest propozycją własnego rozwiązania translatorskiego tłumacza. Frazeologizmy języka wyjściowego i docelowego zachowują zgodność znaczeń całkowitych przy istniejącej rozbieżności obrazów językowych. Opracowany przekład nawiązuje do zwrotu: *in lautes Wehklagen ausbrechen* (Wahrig 1997: 1353).

4. Zastosowanie strategii transplantacji

Okolo 21% polskich frazeologizmów w formie zmodyfikowanej zostało przetłumaczonych w języku docelowym przy zastosowaniu strategii transplantacji. Poza nielicznymi przypadkami, gdzie wykorzystano istniejący ekwiwalent frazeologiczny, przekładu dokonywano poprzez dokładne odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych polskiego związku frazeologicznego, czyli stosując metodę tłumaczenia, jaką jest tzw. kalka językowa.

Ogólną ocenę zastosowania omawianej strategii w tłumaczeniu frazeologizmów zmodyfikowanych zamieszczono na końcu podrozdziału.

4.1. Transplantacja + ekwiwalencja maksymalna

Modyfikacje wymieniałące

P: *I niech czytelnicy, poznając racje drugiej strony, rozpoznać ziarno wśród plew, prawdę wśród kłamstw, jakimi byli do tej pory karmieni na łamach prasy.* (SW 2001/6, 13)

N: *Mögen die Leser nun auch die Argumente der Gegenseite kennenlernen und selber die Weizenkörner unter der Spreu ausmachen, die Wahrheit unter den Lügen, mit denen sie bisher durch die Presse genährt wurden.* (SW 2001/6, 13)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
248.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu, niestabilność liczby Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniałająca: <i>rozpoznać</i> zamiast <i>oddzielać</i> modyfikacja regulująca: <i>rozpoznać ziarno wśród plew</i> zamiast <i>rozpoznać ziarno od plew</i>	maksymalna	transplantacja

Frazeologizm *oddzielić, oddzielać ziarno od plew, od plewy* oznacza 'odróżnić to, co wartościowe od tego, co ma wartość pozorną lub w ogóle jej nie ma; odróżnić to, co dobre od tego, co złe' (kto + oddzielił, oddzielał ziarno od plew, od plewy); (BL 2003: 585). Ekwiwalent słownikowy to: *die Spreu vom Weizen trennen* (PONS 2004: 297). W przekładzie zastosowano odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych polskiego frazeologizmu w języku docelowym – zastosowanie tzw. kalki językowej. Znaczenie całkowite translatu jest łatwe do odkodowania w języku docelowym. Proponowany frazeologizm: *die Spreu vom Weizen trennen, scheiden, sondern* – 'das Wertlose, Unbrauchbare vom Wertvollen, Brauchbaren trennen' (Duden11: 720).

P: *Kłóć się o dyrdymalki.* (SW 2003/8, 5)

N: *Sie streiten sich um Lappalien.* (SW 2003/8, 5)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
249.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja wymieniałająca: <i>kłócić się</i> zamiast <i>pleść</i>	maksymalna	transplantacja

Frazeologizm *pleść dyrdymały* oznacza 'wygadywać nonsensy; zmyślać' (kto + plecie dyrdymały); (BL 2003: 137). W przekładzie zastosowano odwzorowanie (skalkowanie) struktury i elementów leksykalnych. Znaczenie całkowite translatu jest łatwe do odkodowania przez odbiorcę języka przekładu. Proponowany niemiecki frazeologizm to:

streiten, das ist ein Streit um des Kaisers Bart – ‘um Nichtigkeiten, das ist Streit um Nichtigkeiten’ (Duden11: 95).

Modyfikacja regulująca

P: *Každe „przykręcenie śruby“, utrudnianie przyjazdów i wprowadzanie opłat przynosi w efekcie pustki na bazarach i brak zamówień w małych zakładach pracy.* (D 1998/2, 38)

N: *Jedes „Anziehen der Schraube“, jede Erschwerung von Einreisen und Einführung von Gebühren, hat eine Flaute auf den Basaren und Auftragsausfälle im Kleingewerbe in Polen.* (D 1998/2, 39)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
250.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu, niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja regulująca	maksymalna	transplantacja

Frazeologizm *przykręcać, przykręcić, dokręcać, dokręcić śrubę* oznacza ‘wprowadzać obostrzenia, rygory, zwiększać wymagania’ (kto + przykręca, przykręcił, dokręca, dokręcił śrubę + komu); (BL 2003: 825). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *die Schraube anziehen* (PI 1995: 560). Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych – tzw. kalka językowa. Znaczenie całkowite niemieckiego translatu jest łatwe do odkodowania w języku przekładu. W języku niemieckim funkcjonują frazeologizmy o zbliżonym znaczeniu: *die Schraube überdrehen* – ugs. ‘mit einer Forderung o.Ä. zu weit gehen’ (Duden11: 681) oraz *jdn in die Schraube nehmen, in der Schraube haben* – ‘jdn in rücksichtloser Weise unter Druck setzen’ (Duden11: 681).

4.2. Transplantacja + ekwiwalencja aproksymatywna

Modyfikacja skracająca

P: *Powszechnie przywołuje się wtedy obawy o porozumieniu rosyjsko-niemieckim ponad głowami Polaków.* (D 1995/2-3, 16)

N: *Allgemein werden dann Befürchtungen vor einer deutsch-russischen Übereinkunft über die Köpfe der Polen hinweg heraufbeschwören.* (D 1995/2-3, 17)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
251.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność liczby Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja skracająca	aproksymatywna	transplantacja

Frazeologizm *robić coś ponad czyjąś głowę*, *głowami* oznacza ‘robić coś bez porozumienia z kimś, w tajemnicy przed kimś, bez czyjejś wiedzy, za czyimiś plecami’ (BL 2003: 1025). Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych – tzw. skalkowanie. Znaczenie całkowite niemieckiego translatu jest możliwe do odkodowania w języku docelowym. Proponowany frazeologizm *hinter jds Rücken* – ‘heimlich, ohne jds Wissen’ (Duden11: 628).

Modyfikacje kontaminujące

P: *W tym właśnie miejscu i rząd, i MENiS dolewa oliwy nie do kaganka oświaty, ale do ognia problemów samorządów lokalnych.* (SW 2002/10, 2)

N: *Gerade an dieser Stelle gießen die Regierung und das MEN Öl nach, jedoch nicht in das „Lämpchen der Bildung“, sondern in das Feuer der Probleme der lokalen Selbstverwaltungen.* (SW 2002/10, 2)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
252.	- <i>dolać, dolewać oliwy do og</i> Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa - <i>nieść, zapalić kaganeć, kaganiec oświaty</i> Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych, niestabilność zdrobienia Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja kontaminująca: <i>dolać, dolewać oliwy do ognia + nieść, zapalić kaganeć, kaganiec oświaty</i>	aprosymatywna	transplantacja

Frazeologizm *dolać, dolewać oliwy do ognia* oznacza ‘podsycić czyjś gniew, czyjeś oburzenie, podniecić, podjudzić; jeszcze bardziej zaostrzyć jakąś sytuację, zwiększyć natężenie jakiegoś konfliktu’ (kto + dolał, dolewał oliwy do ognia lub co + dolało, dolewało oliwy do ognia); (BL 2003: 513). Ekwiwalent słownikowy to: *Öl ins Feuer gießen* (PONS 2004: 266) - ‘einen Streit noch verschärfen, jds Erregung verstärken’ (Duden11: 559). Frazeologizm: *nieść, zapalić kaganeć, kaganiec oświaty* oznacza ‘szerzyć, krzewić oświatę’ (Dubisz 2003, t. 2: 1336). Jest to rzadki przypadek połączenia dwóch frazeologizmów – tzw. kontaminacji, czyli skrzyżowania dwóch różnych elementów językowych. W przekładzie zastosowano odwzorowanie (skalkowanie) struktury i elementów leksykalnych polskich frazeologizmów. Znaczenie całkowite translatu jest możliwe do odkodowania w języku przekładu.

P: *Wówczas nawet ci, którzy działali na małą skalę, po cichu i w ukryciu, mogli się uważać za część floty, która przetarła nową drogę przez grubą warstwę lodu.* (D 1995/2-3, 59)
N: *Auch wer damals im Kleinen und Verborgenen wirkte, konnte sich als Teil einer Flotte verstehen, die durch gewachsenes Eis eine neue Passage brach.* (D 1995/2-3, 59)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
253.	- <i>przetrzeć (komuś, czemuś) drogę, szlak itp.</i> Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny - <i>przełamać pierwsze lody</i> Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja kontaminująca: <i>przetrzeć (komuś, czemuś) drogę, szlak itp. + przełamać pierwsze lody</i>	aproksymatywna	transplantacja

Frazeologizm *przełamać pierwsze lody* oznacza ‘pokonać pierwsze trudności w nawiązaniu z komś bliższego kontaktu; przewyciężyć nieśmiałość, nieufność, obojętność’ (kto + przełamał pierwsze lody); (BL 2003: 642). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *das Eis brechen* (PONS 2004: 177). Frazeologizm: *przetrzeć (komuś, czemuś) drogę, szlak itp.* oznacza ‘robiąc coś jako pierwszy, ułatwić komuś innemu osiągnięcie, realizację czegoś, stworzyć warunki do zaistnienia, rozwoju czegoś’ (Dubisz 2003, t. 3: 750). Ekwiwalent słownikowy to: *einen Weg bahnen, ebnen* (PONS 2004: 340). Jest to przypadek podobny do przykładu 252 – skrzyżowanie dwu frazeologizmów. Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych polskiego frazeologizmu zmodyfikowanego – tzw. kalka językowa. Znaczenie całkowite niemieckiego translatu jest możliwe do odkodowania w języku docelowym.

Modyfikacje wymieniające

P: *Mam nadzieję, że ludzie przyjdą po rozum do głowy i znów zapanuje zgoda.* (SW 2005/18, 4)
N: *Ich hoffe, die Menschen werden wieder zur Besinnung kommen und dann kehrt wieder Einigkeit ein.* (SW 2005/18, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
254.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>przyjść po rozum do głowy</i> zamiast <i>pójść, sięgnąć</i>	aproksymatywna	transplantacja

Frazeologizm *pójść, sięgnąć po rozum do głowy* oznacza ‘zreflektować się, zmądrzeć; zastanowiwszy się, znaleźć na coś radę, znaleźć wyjście z jakiejś sytuacji; wymyślić coś’ (kto + poszedł, sięgnął po rozum do głowy); (BL 2003: 709). Przekładu dokonano poprzez

odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych frazeologizmu języka wyjściowego – zastosowanie kalki językowej. Użycie modyfikacji (wymiana czasownika *pójść* na *przyjść*) podkreśla wiarę w celowość działań ludzkich. Znaczenie całkowite opracowanego translatu jest możliwe do odkodowania w języku docelowym. Proponowany frazeologizm: *(wieder) zu Verstand kommen* – ‘(wieder) vernünftig werden’ (Duden11: 820).

P: (...) *że zamiast budowy pływalni, można było w mieście i gminie dobrodzieńskiej wybudować to lub tamto, a nie, panie dziejku, ładować pieniądze w wodę.* (SW 2002/6, 9)

N: (...) *dass man in der Stadt und der Guttentager Gemeinde statt der Schwimmhalle dies oder jenes hätte bauen können, anstatt, um Gottes willen, das Geld im Wasser zu versenken.* (SW 2002/6, 9)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
255.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych, niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>ładować pieniądze w wodę</i> zamiast <i>w błoto, za okno</i> ; modyfikacja wymieniająca: <i>ładować</i> zamiast <i>wyrzucać, wyrzucić</i>	aproksymatywna	transplantacja

Frazeologizm *wyrzucać, wyrzucić pieniądze w błoto, za okno* - ‘wydawać pieniądze lekkomyślnie, zbytnio nimi szafować, być rozrzutnym’ (kto + wyrzuca, wyrzucił pieniądze w błoto, za okno); (BL 2003: 560). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *Geld zum Fenster hinauswerfen* (PONS 2004: 28). Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych frazeologizmu języka wyjściowego – tzw. skalkowanie. Modyfikacja wymieniająca znajduje uzasadnienie kontekstowe. Znaczenie całkowite zastosowanego translatu jest możliwe do odkodowania w języku przekładu na podstawie funkcjonującego frazeologizmu *sein, das Geld (mit beiden, vollen Händen) zum Fenster hinauswerfen, rausschmeißen, aus dem Fenster werfen, zum Schornstein hinausjagen* – ‘sein Geld leichtfertig ausgeben, sehr verschwenderisch sein’ (Duden11: 268).

P: *Nakazuje budować mosty ku innym – i nie niszczyć ich.* (D 1998/2, 13)

N: *Er gebietet, Brücken zu anderen zu bauen – und nicht, sie zu zerstören.* (D 1998/2, 14)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
256.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu, niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja wymieniająca: <i>budować</i> zamiast <i>spalić, popalić, palić</i>	aproksymatywna	transplantacja

Frazeologizm *spalić, popalić, palić za sobą mosty* - ‘uniemożliwić, uniemożliwiać sobie drogę powrotu, wycofanie się z czegoś, zerwać, zrywać z kimś, z czymś nieodwołalnie’ (Dubisz 2003, t. 2: 721). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *die Brücken hinter sich abbrechen* (PONS 2004: 202). Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych frazeologizmu tekstu oryginalnego. Znaczenie całkowite przekładu jest możliwe do odkodowania w języku docelowym. W tekście oryginału nastąpiła wymiana komponentu werbalnego na antonimiczny *palić – budować*. W tekście pojawił się czasownik synonimiczny do czasownika *palić (niszczyć)*.

Modyfikacje regulujące

P: *J.K. podkreślił, że skończyło się patrzenie z góry na samorządy zaczęła się prawdziwa współpraca.* (SW 2002/29, 2)
N: *Jetzt ist Schluss mit dem Herabsehen auf die Selbstverwaltungen – die wirkliche Arbeit habe begonnen.* (SW 2002/29, 2)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
257.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: zachowania ludzkie Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	aproksymatywna	transplantacja

Frazeologizm *traktować kogoś z góry, patrzeć, popatrzeć na kogoś, na coś z góry, z wysoka* oznacza ‘okazywać, okazać komuś swą wyższość, potraktować, traktować kogoś lub coś z lekceważeniem, pobłażaniem’ (BL 2003: 1058). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *jdn über die Achtel ansehen* (PI 1995: 437). W przekładzie zastosowano tzw. kalkę językową. Znaczenie całkowite niemieckiego translatu jest możliwe do odkodowania w języku przekładu. Inny proponowany niemiecki frazeologizm: *von oben herab* – ‘hochmütig, herablassend’ (Duden11: 552).

P: *Lata osiemdziesiąte to czas dojrzewania demokratycznego społeczeństwa polskiego, które nie zadowalało się już obietnicami poprawy warunków życia, ale zmierzało do wzięcia swych losów we własne ręce.* (D 1997/3-4, 54)
N: *Die achtziger Jahre waren ein demokratischer Reifungsprozess für die polnische Gesellschaft, die sich mit Versprechungen einer Verbesserung der Lebensbedingungen nicht mehr zufrieden gab, sondern ihr Schicksal in die eigenen Hände nehmen wollte.* (D 1997/3-4, 54)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
258.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu, niestabilność elementów leksykalnych	modyfikacja regulująca	aproksymatywna	transplantacja

	Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa			

Frazeologizm *wziąć, brać coś w swoje, we własne ręce* - ‘zająć się czymś osobiście; samemu czymś pokierować’ (kto + wziął, bierze w swoje ręce, we własne ręce + co); (BL 2003: 690). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *etw. in die Hand nehmen* (PONS 2004: 373). Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych. W przekładzie pojawił się czasownik modalny *wollen*. Znaczenie całkowite przekładu jest możliwe do odkodowania w języku docelowym. Proponowany frazeologizm: *Schicksal, Vorsehung spielen* – ‘etw. lenken, beeinflussen’ (Duden11: 659).

P: *Dzisiaj uzyskanie czegoś podobnego to „marzenia ściętej głowy”.* (D 1996/1, 38)

N: *Heute etwas dergleichen erreichen zu wollen, wären „Träume eines abgeschlagenen Kopfes”.* (D 1996/1, 40)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
259.	Kryterium formalne: wyrażenie Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalny	modyfikacja regulująca	aprosymatywna	transplantacja

Frazeologizm *marzenie ściętej głowy* informuje ‘o czymś nierealnym, niemożliwym do zaistnienia, niedostępnym dla kogoś’ (BL 2003: 378). Ekwiwalent słownikowy to: *ein frommer Wunsch* (PONS 2004: 188). W przekładzie nastąpiło odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych. Modyfikacja regulująca dotyczy zmiany liczby pojedynczej na mnogą. Znaczenie całkowite translatu jest możliwe do odkodowania przez odbiorcę języka docelowego. Inny proponowany frazeologizm: *Träume sind Schäume* – ‘was man geträumt hat, muss nicht wahr werden’ (Duden11: 781).

Modyfikacja antonimiczna

P: *Mimo ogłaszanych często w środkach masowego przekazu chęci rozmów ze strajkującymi nikt ze strony rządowej nie wyciągnął do nas ręki od czasu ogłoszenia uchwały przez komitet strajkowy (...).* (SW 2003/46, 9)

N: *Trotz der Vielfach in den Medien bekundeten Bereitschaft zu Gesprächen mit den Streikenden hat niemand von der Regierungsseite seit Bekanntgabe des Beschlusses durch das Streikkomitee uns die Hand entgegengestreckt (...).* (SW 2003/46, 9)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
260.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: zachowania ludzkie Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja antonimiczna	aprosymatywna	transplantacja

Frazeologizm *wyciągnąć, wyciągać rękę (do zgody)* oznacza ‘wyrazić chęć pogodzenia się z kimś; chcieć się z kimś pogodzić’ (kto + wyciągnął rękę do zgody, kto wyciągnął rękę + do kogo, kto + wyciąga rękę); (BL 2003: 953). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *jdm die Hand entgegenstrecken* (PI 1995: 784). W przekładzie zastosowano odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych – kalka językowa. Znaczenie całkowite opracowanego translatu jest możliwe do odkodowania w języku docelowym. Inny proponowany frazeologizm: *jdm zur Seite springen, treten* – ‘jdm helfen, jdn unterstützen’ (Duden11: 700).

4.3. Transplantacja + ekwiwalencja fakultatywna

Modyfikacje wymieniające

P: *I to nie dlatego, że demokratyczny senator z Massachusetts jak burza wygrywa wybory w kolejnych stanach, ale z powodu narodowości jego przodków.* (SW 2004/9, 4)
N: *Und das nicht nur, weil der Demokrat aus Massachusetts wie ein Wirbelsturm die Vorwahlen in einem Bundesstaat nach dem anderen gewinnt, sondern auch wegen der nationalen Herkunft seiner Vorfahren.* (SW 2004/9, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
261.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: świat natury Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: struktura porównawcza	modyfikacja wymieniająca: <i>wygrywać jak burza</i> <i>zamiast wpaść,</i> <i>przejsć, iść, nadciągać</i>	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *wpaść, przejsć, iść, nadciągać itp. jak burza* oznacza ‘wpaść, przejsć, iść, nadciągać itp. szybko, nagle, gwałtownie, nie zatrzymując się na żadnej przeszkodzie’ (Dubisz 2003, t. 1: 353). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *wie ein Blitz treffen* (PONS 2004: 35). W przekładzie nastąpiło odwzorowanie elementów leksykalnych frazeologizmu języka wyjściowego. Znaczenie całkowite translatu może być niezrozumiałe dla odbiorcy języka przekładu. Proponowany frazeologizm: *wie ein geölter Blitz davonsausen* – ‘blitzartig’ (Duden11: 127).

P: *Dopiero na naszych oczach została złożona do lamusa historycznych mitów wiara w nieprzerwanie trwające „Parcie na wschód”, w którym rycerze cesarstwa mieli przekazywać „pałeczkę agresji” zakonnikom z czarnymi krzyżami na białych płaszczach.* (D 1995/2-3, 6)
N: *Der Glaube an einen ununterbrochen anhaltenden „Drang nach Osten”, bei dem die Ritter des Kaiserreichs den „Stab der Aggression” an die Ordensbrüder mit den schwarzen Kreuzen auf den weißen Mänteln weitergereicht haben sollen, (...).* (D 1995/2-3, 8)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
262.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: obyczaje - sport Kryterium stabilności:	modyfikacja wymieniająca: <i>przekazywać</i> zamiast <i>przejąć</i>	fakultatywna	transplantacja

	niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja rozwijająca: dodanie komponentu <i>agresja</i> ;		

Frazeologizm *przejąć pałeczkę* oznacza 'podjąć zaczęta przez kogoś pracę' (Dubisz 2003, t. 3: 22). W przekładzie nastąpiło odwzorowanie elementów leksykalnych polskiego frazeologizmu. Zastosowano modyfikację wymieniającą (wymiana komponentu werbalnego na antonimiczny: *przejąć* – *przekazywać*) oraz rozwijającą (*pałeczkę* - czego? - *agresji*). W wyniku tej modyfikacji zmianie uległo obrazowanie, wyeksponowano źródło agresji, a nie odbiorcę. Znaczenie całkowite niemieckiego translatu może być niejasne, zmusza odbiorcę języka docelowego do własnej interpretacji treści tekstu.

P: *Początki były ciężkie i każdemu, kto dzisiaj patrzy na osiągnięcia firmy „Wieczorek-Schody Drewniane“, trudno uwierzyć, że pierwsze pół roku działalności tego przedsiębiorstwa usłane były mnóstwem problemów.* (SW 2004/5, 8)

N: *Viele, die heute das Erfolgsunternehmen „Wieczorek – Schody Drewniane“ besuchen, können kaum glauben, dass die ersten sechs Monate des Unternehmens mit einer Unzahl von Problemen gepflastert waren.* (SW 2004/5, 8)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
263.	Kryterium formalne: wyrażenie Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalny	modyfikacja wymieniająca: <i>usłane mnóstwem problemów</i> zamiast <i>usłane różami</i>	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *życie usłane różami* oznacza 'życie bardzo łatwe, bez trosk i kłopotów' (Dubisz 2003, t. 4: 281). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *der Mensch ist nicht auf Rosen gebettet, das Leben ist kein Zuckerschlecken* (PONS 2004: 473). Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych. Jest to próba zastosowania w translacji niefrazeologicznego odpowiednika. Proponowany niemiecki frazeologizm (możliwe dokonanie modyfikacji): *nicht auf Rosen gebettet sein* – 'kein leichtes Leben haben' (Duden11: 624).

Modyfikacje kontaminujące

P: (...) dopóki nie *zapadnie kropka nad „i“*, to znaczy do póki nie będzie wiadomo, kogo E.R. będzie widziała w roli swego zastępcy. (SW 2003/33, 1)

N: (...) bis das sprichwörtliche *Tüpfelchen auf das I nicht gesetzt wurde*, d.h. bis bekannt wird, wen der Kandidaten E.R. als ihren Stellvertreter sieht. (SW 2003/33, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
264.	- <i>postawić kropkę nad i</i> Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa - <i>klamka zapadła, zapadnie</i>	modyfikacja kontaminująca: <i>postawić kropkę nad i</i> + <i>klamka zapadła, zapadnie</i>	fakultatywna	transplantacja

	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny			

Frazeologizm *postawić kropkę nad i* oznacza 'dopowiedzieć myśl do końca, jednoznacznie coś wyjaśnić, ocenić; rozstrzygnąć coś, zdecydować o czymś, przypieczętować coś' (kto + postawił, stawia kropkę nad i); (BL 2003: 321). Ekwiwalent słownikowy to: *das Tüpfelchen, den Punkt auf dem i setzen* (PONS 2004: 161). Frazeologizm *klamka zapadła, zapadnie* oznacza 'stało się, stanie się coś, czego nie da się cofnąć, odwołać' (BL 2003: 276). Jest to kolejny przykład zastosowania tzw. kontaminacji, czyli skrzyżowania dwóch frazeologizmów, w wyniku czego powstał zmodyfikowany związek frazeologiczny. Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie elementów leksykalnych polskiego frazeologizmu w języku docelowym. Znaczenie całkowite translatu może być niejasne w odbiorze. Proponowane niemieckie frazeologizmy (z możliwością utworzenia kontaminacji) to: *das Tüpfelchen auf dem i* – 'die letzte, alles abrundende Kleinigkeit' (Duden11: 790) oraz *über etw. die Akten schließen* – 'etw. für erledigt erklären, über etw. nicht mehr verhandeln' (Duden11: 39).

Związek analogiczny

P: *Istnieją one tu wśród nas samodzielnie, zależy co komu w sercu śpiewa.* (D 1993/1, 58)

N: *Sie haben ein Eigenleben hier unter uns, je nachdem, wem was im Herzen singt.* (D 1993/1, 59)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
265.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	związek analogiczny do: <i>coś komuś w duszy gra</i>	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *coś komuś w duszy gra* oznacza, że 'ktoś czuje coś w określony sposób' (Dubisz 2003, t. 1: 721). Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie elementów leksykalnych frazeologizmu tekstu oryginału – tzw. skalkowanie. Znaczenie całkowite opracowanego translatu może być niejasne w odbiorze. Proponowany frazeologizm: *in der, in tiefster Seele* – 'tief im Inneren' (Duden11: 695).

Modyfikacja regulująca

P: (...) *ale że właśnie politycy bez politykowania, czyli lania wody, żyć nie potrafią.* (SW 2001/17, 3)

N: (...) *sondern dass die Politiker selbst vielfach ebenso wenig ohne Kannegießen leben können.* (SW 2001/17, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
266.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja regulująca	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *lać wodę* oznacza ‘mówić, pisać dużo, nieściśle, nie na temat’ (Dubisz 2003: 390). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *ohne Punkt und Komma reden* (PONS 2004: 170). W przekładzie nastąpiło odwzorowanie elementów leksykalnych frazeologizmu tekstu oryginału - zastosowano złożenie, które ma pełnić funkcję złożenia idiomatycznego. Znaczenie całkowite niemieckiego translatu może być niejasne w odbiorze.

Modyfikacje antonimiczne

P: *Mniejszość nie rozdziera szat.* (SW 2002/48, 1)

N: *Die Minderheit zerreißt damit nicht ihre Gewänder.* (SW 2002/48, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
267.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilność negacji Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja antonimiczna	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *rozdziarać szaty nad czymś, nad kimś* oznacza ‘ubolewać (zwykle przesadnie) z jakiegoś, z czyjegoś powodu; użalać się, biadać nad czymś; oburzać się na coś’ (kto + rozdziera szaty + nad kim, czym); (BL 2003: 805). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *über etw die Hände ringen* (PONS 2004: 430). Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie elementów leksykalnych i struktury frazeologizmu języka oryginału – tzw. kalka językowa. Znaczenie całkowite niemieckiego translatu może powodować trudności w odbiorze.

P: *Proszę jedynie, szanowni redaktorzy i urzędnicy wyższych szczebli, „nie wchodźcie z butami do naszych domów”, proszę: nim coś napiszecie na nasz temat, przyjedźcie tu, porozmawiajcie, zobaczcie, poznajcie wszystko u źródła, a nie będzie spraw niejasnych, nie będzie „rozrabiania” i „mącenia czystej wody”.* (D 1993/1, 19)

N: *Ich bitte nur, meine verehrten Redakteure und höheren Beamten, „kommen Sie nicht mit Stiefeln in unsere Häuser”, ich bitte Sie: Bevor Sie etwas über uns schreiben, kommen Sie hierher, unterhalten Sie sich, sehen Sie sich um, lernen Sie alles an der Quelle kennen, und es wird keine unklaren Fragen geben, kein „Rankespiel“ und kein „Unruhe stiften“.* (D 1993/1, 21)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
268.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: niestabilność aspektu, niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja antonimiczna	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *wejść, wleźć, władować się, ładować się komuś z butami do duszy, w życie itp.* oznacza 'niedelikatnie wtrącić się, wtrącać się w czyjeś prywatne sprawy, nie licząc się z czyimiś uczuciami' (Dubisz 2003, t. 1: 356). W przekładzie zastosowano odwzorowanie elementów leksykalnych. Znaczenie całkowite opracowanego translatu może powodować trudności w odbiorze. Proponowany frazeologizm: *in alle Töpfe gucken; seine Nase in alle Töpfe stecken* - 'sehr neugierig sein und sich überall einmischen' (Duden11: 777).

P: *Na tak zwaną każdą kieszeń* – niedrogie modele i marki dla klientów średnio zamożnych i tych najbogatszych, poszukujących większego komfortu. (SW 2005/38, 9)

N: (...) *für sprichwörtlich jede Hosentasche gab es mittelteure Automodelle und Marken, und auch durchschnittlich wohlhabende und die wohlhabendsten Kunden, die nach Komfort suchen* (...). (SW 2005/38, 9)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
269.	Kryterium formalne: wyrażenie Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalny, grupa przyimkowa	modyfikacja antonimiczna	fakultatywna	transplantacja

Frazeologizm *nie na czyjąś kieszeń* oznacza 'nie na czyjeś możliwości finansowe' (Dubisz 2003, t. 2: 96). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest: *das ist nicht jds Kragenweite* (PONS 2004: 141). Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie elementów leksykalnych polskiego frazeologizmu. W translacie zastosowano złożenie, które ma ma pełnić funkcję złożenia idiomatycznego. Znaczenie całkowite niemieckiego translatu może powodować trudności w odbiorze. Inny proponowany frazeologizm to: *etw. aus der Westentasche bezahlen* – 'etw. mühelos bezahlen können (weil der Betrag für den Zahlenden relativ gering ist)' (Duden11: 865).

4.4. Transplantacja + brak ekwiwalencji

Modyfikacje wymieniałące

P: (...) zaś dla organizatora poprzeczka systematycznie wędruje w górę. (SW 2005/14, 9)

N: Für den Organisator geht die Hürde systematisch in die Höhe. (SW 2005/14, 9)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
270.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: obyczaje - sport Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja wymieniałająca: <i>wędrować zamiast podnieść, podnosić</i>	brak ekwiwalencji	transplantacja

Frazeologizm *podnieść, podnosić poprzeczkę* oznacza 'zwiększyć wymagania, utrudnić coś komuś' (kto + podniósł, podnosi poprzeczkę + komu); (BL 2003: 612). Przekładu dokonano poprzez odwzorowanie struktury i elementów leksykalnych frazeologizmu tekstu oryginału – kalka językowa. Translat może być niezrozumiały dla odbiorcy, ponieważ zastosowany w przekładzie frazeologizm może zostać pomyłony z funkcjonującym w języku docelowym frazeologizmem: *etw. in die Höhe bringen* - 'etw. leistungsfähig machen' (Duden11: 367). Proponowany frazeologizm do zastosowania w przekładzie: *jdm, einer Sache Hindernisse in den Weg legen* – 'jdm Schwierigkeiten machen, etw. erschweren' (Duden11: 359).

P: Nauczyciele mówią, że to katecheci stawiają warunki, a jest ich za mało, ale to jest takie przerzucanie piłeczki. (SW 2002/12, 8)

N: Da ist nicht so einfach, denn die Schulleitungen sagen, es seien die Religionslehrer, die in dieser Sache bestimmen, und die werfen den Ball zurück. (SW 2002/12, 8)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Strategia
271.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja wymieniałająca: <i>przerzucać zamiast odbijać</i> modyfikacja regulująca	brak ekwiwalencji	transplantacja

Frazeologizm *odbić piłeczkę* oznacza 'przerzucić na kogoś obowiązek zrobienia czegoś lub zareagowania w określony sposób' (Dubisz 2003, t. 2: 1113). Przekładu dokonano poprzez dokładne odwzorowanie frazeologizmu języka oryginału. Niemiecki translat może zostać pomyłony z innym funkcjonującym w języku docelowym frazeologizmem: *sich (gegenseitig) die Bälle zuwerfen, zuspielen* – 'sich durch Fragen, Bemerkungen geschickt im Gespräch verständigen, unterstützen' (Duden11: 89). Proponowany frazeologizm do zastosowania w przekładzie: *jdm Kontra geben* – 'jdm heftig widersprechen' (Duden11: 427).

Tabela 8
Zestawienie wyników analizy frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej -
strategia transplantacji

	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aproksymat.	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	Suma
Ilość:	-	3	10	9	2	24

Wyłączając te przekłady, które uzyskały maksymalny lub aproksymatywny stopień ekwiwalencji, pozostałe niemieckie translaty cechuje częściowa prawidłowość tłumaczenia lub brak prawidłowości. Przypisano im zatem ekwiwalencję fakultatywną oraz brak ekwiwalencji. Są to przekłady, które u odbiorcy języka docelowego mogą powodować niezrozumienie treści lub mogą zostać niewłaściwie zinterpretowane. W kilkunastu przypadkach autorka pracy przedłożyła własne propozycje, uwzględniające możliwość zastosowania w przekładzie niemieckiego ekwiwalentu frazeologicznego.

5. Zastosowanie negatywnej procedury neutralizacji

Grupa polskich frazeologizmów zmodyfikowanych, których przekłady opracowano przy zastosowaniu negatywnej procedury neutralizacji liczy 25 jednostek frazeologicznych. Przekład za pomocą struktury niefrazeologicznej powoduje, iż tekst oryginału i translatu rzadko pozostają w stosunku do siebie adekwatne. Także w niniejszej analizie brak ekwiwalentu frazeologicznego w przekładzie spowodował, iż pomiędzy frazeologizmem tekstu oryginału a tekstem translatu odnotowano niski poziom ekwiwalencji²⁷. W analogii do poprzedniego rozdziału, określenie „tłumaczenie paraleksematyczne” zawiera zastosowane w tłumaczeniu zarówno: opis, parafrazę, jak i sposób mieszany (parafraza, tłumaczenie dosłowne, opis).

5.1. Neutralizacja + ekwiwalencja fakultatywna

Modyfikacje skracające

P: (...). *Z motyką na słońce*. (SW 2004/49, 5)

N: (...). *Gegen alle Widerstände*. (SW 2004/49, 5)

²⁷ Zestawienie zamieszczono na końcu podrozdziału.

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
272.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu, niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja skracająca: <i>porywać się, porwać się, rzucać się, rzucić się</i>	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *porywać się, porwać się, rzucać się, rzucić się z motyką na słońce* oznacza 'podejmować zadanie niemożliwe do wykonania, ponad siły; chcieć dokonać rzeczy niemożliwej' (kto + *porywa się, porwał się, rzuca się, rzucił się z motyką na słońce*); (BL 2003: 399). Ekwiwalentem słownikowym jest: *mit dem Kopf durch die Wand wollen* (PONS 2004: 202). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *nach dem Mond greifen* – 'etw. Unmögliches verwirklichen wollen' (Duden11: 521).

P: *Trudno się więc dziwić, że postanowienia traktatu wersalskiego spadły na niemieckich mieszkańców miasta jak grom.* (D 1998/3-4, 47)

N: *Daher verwundert es kaum, dass die Bestimmungen des Versailler Vertrags die deutschen Einwohner völlig unvorbereitet trafen.* (D 1998/3-4, 49)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
273.	Kryterium formalne: wyrażenie Kryterium semantyczne: świat przyrody Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: struktura porównawcza	modyfikacja skracająca: <i>z jasnego nieba</i>	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *jak grom z jasnego nieba* oznacza 'nagle, nieoczekiwanie, w najmniej spodziewanym momencie' (BL 2003: 213). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *wie ein Blitz aus heiterem Himmel* (PONS 2004: 109). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego języka docelowego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

Modyfikacje rozwijające

P: *W rezultacie kanclerz w drodze do Polski obraził się zamiast zrugać podwładnych, a Słubice i Frankfurt długo będą odrabiać milowy krok do tyłu.* (D 1995/2-3, 62)

N: *Als Folge davon fühlte sich der Bundeskanzler auf dem Weg nach Polen gekränkt, statt seine Untergebenen zu rügen, und Słubice und Frankfurt werden lange brauchen, um diesen Riesenschritt zurück wieder aufzuholen.* (D 1995/2-3, 63)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
274.	Kryterium formalne: wyrażenie Kryterium semantyczne: -	modyfikacja rozwijająca: <i>do tyłu</i>	fakultatywna	neutralizacja

	Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: przymiotnik+rzeczownik			

Frazeologizm *milowy krok* oznacza 'ogromny postęp, bardzo pozytywne dokonanie w jakiejś dziedzinie' (co + jest milowym krokiem); (BL 2003: 318). W przekładzie został pominięty ekwiwalent frazeologiczny, zamiennie zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm to: *den Krebsgang gehen, nehmen* – 'Rückschritte machen, sich verschlechtern' (Duden11: 442).

P: *I za tym ciosem trzeba iść.* (D 1993/3-4, 57)

N: *Und diese Gelegenheit sollte genutzt werden.* (D 1993/3-4, 57)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
275.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przymikowa	modyfikacja rozwijająca: <i>tym</i>	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *iść, pójść za ciosem* oznacza 'podchwycić i utrzymać przynoszący efekty kierunek postępowania, wykorzystując dotychczasowe powodzenie, kontynuować, intensyfikować jakieś działania, nie zniechęcać się w danej sytuacji' (kto + idzie, poszedł za ciosem); (BL 2003: 81). W niemieckim translacie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *die Gelegenheit beim Schopf ergreifen, fassen, packen* – 'eine Gelegenheit schnell entschlossen nutzen' (Duden11: 269).

Modyfikacje wymieniałające

P: *Widać, że Dż. Albo wróżył z fusów, albo jego szefowie kazali mu namieszać bigosu „w tym temacie”.* (SW 2005/18, 4)

N: *Offensichtlich hat Dż. Seine Informationen entweder aus dem Kaffesatz abgelesen oder seine Vorgesetzten haben ihm nahe gelegt, in diesem Thema etwas Verwirrung einzurichten.* (SW 2005/18, 4)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
276.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja wymieniałająca: <i>namieszać bigosu</i> zamiast <i>narobić</i>	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *narobić bigosu* oznacza 'sprawić kłopot, zmartwienie, narobić zamieszania' (Dubisz 2003, t. 1: 260). W przekładzie pominięto niemiecki ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm w języku docelowym: *jdm, sich eine schöne Suppe einbrocken* – 'jdn, sich in eine unangenehme Lage bringen' (Duden11: 750).

P: *O tym, że w Jastrzębiu mieszkania są tanie jak woda, najlepiej świadczyć może fakt, że za jeden metr kwadratowy chociażby na wrocławskim rynku trzeba zapłacić nawet trzy tysiące złotych.* (SW 2004/1, 9)
N: *Dass in Bad-Jastrzemb die Wohnungen so günstig sind, ist schon daran zu erkennen, dass für einen Quadratmeter etwa in Breslau bis zu dreitausend Zloty zu zahlen sind.* (SW 2004/1, 9)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
277.	Kryterium formalne: wyrażenie Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: struktura porównawcza	modyfikacja wymieniająca: <i>tanie jak woda</i> zamiast <i>barszcz</i>	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *tani jak barszcz* oznacza ‘bardzo tani’ (BL 2003: 29). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *spottbillig* (PONS 2004: 18). W translacji nie występuje ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: *Serce mi pękało na widok niszczących i niszczonych przez złośliwe „krasnludki” historycznych pensjonatów.* (SW 2002/12, 3)
N: *Traurig war der Anblick der verfallenden und heruntergewirtschafteten historischen Erholungsheime.* (SW 2002/12, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
278.	Kryterium formalne: fraza Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja wymieniająca: <i>serce komuś pęka</i> zamiast <i>kraje się</i>	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *serce się (komuś) kraje* oznacza, że ‘ktoś się o coś martwi, boleje nad czymś’ (BL 2003: 733). Ekwiwalent słownikowy to: *mir dreht sich das Herz im Leibe herum* (PONS 2004: 159). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *blutige Tränen weinen* – ‘tiefen Schmerz empfinden’ (Duden11: 780).

P: *Polska służba medyczna z kolei jest w zapaści, kieruje zrozpaczonych rodziców od Annasza do Kajfasza, aby ci spróbowali zaopiekować się B.S.* (SW 2004/35, 5)
N: *Der polnische Gesundheitsdienst wiederum liegt danieder, und so werden die Eltern an verschiedene Stellen geschickt, damit diese sich der kleinen B. annehmen.* SW 2004/35, 5)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
279.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: obyczaje - historia Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>kierować od Annasza do Kajfasza</i> zamiast <i>odsyłać</i>	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *od Annasza do Kajfasza* [w połączeniu z czasownikiem *odsyłać*] oznacza ‘kierować kogoś do różnych osób, instytucji, urzędów, nie pomagając w załatwieniu sprawy, zbywać kogoś’ (BL 2003: 257). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm:

von Pontius zu Pilatus laufen (PI 1995: 492). W przekładzie nie uwzględniono niemieckiego ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: *Slabo wyszkoleni powstańcy stracili ducha, w ich szeregi wkradło się rozprężenie.* (D 1997/3-4, 78)

N: *Die schlecht ausgebildeten Aufständischen verloren den Mut, Mattigkeit schlich sich in ihre Reihen ein.* (D 1997/3-4, 80)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
280.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>stracić ducha zamiast upaść, upadać na</i>	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *upaść, upadać na duchu* oznacza ‘stracić ufność, odwagę, nadzieję’ (kto + upadł, upada na duchu); (BL 2003: 128). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *den Mut sinken lassen* (PONS 2004: 73). Przekład nie zawiera ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *jdm den Schneid, Mut abkaufen* – ‘jdn entmutigen, einschüchtern’ (Duden11: 675).

P: *Prezentowane odmiany, ich wydajność mięsna czy mleczna mogą przyprawić o ból głowy każdego rolnika.* (SW 2000/4, 7)

N: *All die Viehartarten, die Fleischergiebigkeit und die Milchleistung können jeden Landwirt neidisch machen.* (SW 2000/4, 7)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
281.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>przyprawić o ból głowy zamiast o zawrót głowy</i>	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *przyprawiać, przyprawić (kogoś) o zawrót głowy* oznacza ‘wywoływać zdumienie, podziw’ (co + przyprawia o zawrót głowy, co + przyprawia, przyprawi o zawrót głowy); (BL 2003: 655). W niemieckim translacie pominięto ekwiwalent frazeologiczny, zamiennie zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *jdm ins Auge, in die Augen stechen* – ‘jdm so sehr gefallen, dass er es haben möchte’ (Duden11: 75).

P: *W roku 1952 zmarł jej założyciel F., a cały interes przejął na swoje barki jego syn J. (...).* (SW 2001/24, 9)

N: *1952 starb der Firmengründer F. und das Geschäft ging an seinen Sohn J. über (...).* (SW 2001/24, 9)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
282.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: -	modyfikacja wymieniająca:	fakultatywna	neutralizacja

	Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	<i>przejąć na swoje barki</i> <i>zamiast wziąć, brać</i>		

Frazeologizm *wziąć, brać coś na swoje, swe barki* oznacza 'podjąć się czegoś, zobowiązać się coś wykonać, nad czymś czuwać, wziąć odpowiedzialność za coś' (kto + wziął, bierze na swoje, swe barki + co); (BL 2003: 29). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *etw auf seine Schultern nehmen* (PONS 2004: 18). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: *Cofnęliście się do początku lat dziewięćdziesiątych w głoszeniu dyrdymałów.* (SW 2000/10, 3)
N: *Mit Veröffentlichung solcher Dummheiten habt ihr einen Rückschritt in die Anfänge neunziger Jahre gemacht.* (SW 2000/10, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
283.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: ocena Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja wymieniająca: <i>głosić</i> <i>dyrzymały</i> zamiast <i>pleść</i> modyfikacja regulująca	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *pleść dyrdymały* oznacza 'wygadywać nonsensy; zmyślać' (kto + plecie dyrdymały); (BL 2003: 137). Przekład nie zawiera ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

Modyfikacje regulujące

P: *Będą jakby mniej wartościowe – z przyklejoną łatką, że oto wyroby słynnego masarza J. K. z Warszawy nie były w stanie uzyskać normy unijnej.* (SW 2003/16, 8)
N: *Die Erzeugnisse werden deutlich markiert sein als quasi weniger wertvoll. Im Klartext heißt es dann: Die Erzeugnisse des berühmten Fleischers Soundso sind der EU-Norm nicht gewachsen.* (SW 2003/16, 8)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
284.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu, niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja regulująca	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *przypiąć, przypinać, przyczepić komuś łatkę* oznacza 'przypisać komuś złośliwie jakąś ujemną cechę, właściwość; dociąć komuś, obmówić kogoś' (kto + przypiął, przypina, przyczepia łatkę + komu); (BL 2003: 357). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *jdm etw am Zeug flicken* (PONS 2004: 180). W przekładzie nie występuje

ekwiwalent frazeologiczny języka docelowego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: *Miasto wojewódzkie Opole (...) zaserwowało nam na początku tej jesieni ni z gruchy , ni z pietruchy sporządzoną rzadką chałę pod nobliwą nazwą „Dni Opola 2003”.* (SW 2003/41, 3)

N: *Die Woiwodschaft Oppeln (...) wartet nun zu Beginn des Herbstes völlig unerwartet mit selten dargebotenen Kitsch unter dem verlockenden Namen „Oppelner Tage 2003”.* (SW 2003/41, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
285.	Kryterium formalne: wyrażenie Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilność negacji Kryterium strukturalne: nominalny, struktura rymowana	modyfikacja regulująca	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *ni z gruszki ni z pietruszki* oznacza ‘niespodziewanie, ku zaskoczeniu; ni z tego, ni z owego’ (BL 2003: 570). W przekładzie pominięto ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *auf den Stutz* – ‘plötzlich, sofort’ (Duden11: 748).

P: *Wśród nagrodzonych znalazła się E.S. z Bytomia za ogromne serce włożone w przygotowanie trzech grup do X Przeglądu (...).* (SW 2001/48, 4)

N: *Unter der Gewürdigten fanden sich E.S. aus Beuthen für ihr großes Engagement bei der Vorbereitung von drei Ensembles auf den Wettbewerb (...).* (SW 2001/48, 10)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
286.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *włożyć w coś całą duszę, (całe) serce, dużo serca* oznacza ‘dłożyć wszelkich starań, aby coś zostało jak najlepiej zrobione, zrobić coś z zapałem, entuzjazmem’ (Dubisz 2003: 472). Ekwiwalent słownikowy to: *sich einer Sache mit Haut und Stele verschreiben* (PONS 2004: 395). W przekładzie nie występuje ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm: *sein Herz für jdn, etw. entdecken* – ‘unvermutet Interesse für jdn, etw. zeigen, sich für jdn, etw. begeistern’ (Duden11: 349).

P: *Wpadający w ucho* temat *Andante* towarzyszył niektórym słuchaczom jeszcze we śnie. (SW 2002/24, 11)
N: *Das Thema des Andante war sehr einprägsam und verfolgte einige der Zuhörer bis in den Schlaf.* (SW 2002/24, 11)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
287.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *coś (łatwo) wpada w ucho* oznacza, że 'coś jest łatwo, szybko zapamiętywane' (Dubisz 2003, t. 4: 499). Niemiecki translata nie zawiera ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm, który można wykorzystać do opracowania przekładu: *ins Ohr gehen* – 'gefällig klingen, sich leicht einprägen' (Duden11: 557).

P: *Postawieni na nogi* treścią „Apelu do Mazurów“ redaktorzy „Gazety Górniczej“ zaczęli demaskować wymienione tu obietnice jako „czyste kłamstwa” i przez kilka dni w sierpniu 1908 r. drukowali sprawozdania opisujące nieludzkie traktowanie podróży koleją do Rauxel oraz ekstremalny wyzysk nowo przybyłych robotników w kopalniach Zagłębia Ruhry. (D 1998/1, 18)

N: *Die Versprechungen des „Masurenaufrufs“ bezeichneten die aufgebrachten Redakteure der „Bergarbeiter-Zeitung“ als „schiere Lügen“, und einige Tage lang druckten sie im August 1908 Schilderungen der unmenschlichen Behandlung der Arbeiter während der mehrtägigen Bahnreise nach Rauxel und der extremen Ausbeutung der Neuankömmlinge in den Zechen des Ruhrgebiets.* (D 1998/1, 19)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
288.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *postawić na nogi* oznacza 'skutecznie wyleczyć; przywrócić siły, zdrowie; pokrzepić' (co + postawiło na nogi + kogo); (BL 2003: 620). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *jdm, etw wieder auf die Beine helfen* (PONS 2004: 238). W niemieckim translacie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *etw. (wieder) auf die Beine bringen* – 'etw. (wieder) in einen guten Zustand bringen' (Duden11: 104).

Modyfikacje antonimiczne

P: (...) a placówki – często remontowane w czynie społecznym – nie będą świecić pustkami. (SW 2001/5, 2)

N: (...) und die oft durch freiwilligen Einsatz (Einsatz) instandegesetzten Schulen nicht leer stehen werden (...). (SW 2001/5, 2)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
289.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność liczby Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja antonimiczna	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *świecić pustkami*, *pustką* oznacza 'być pustym' (co + świeci pustkami, pustką); (BL 2003: 663). Przekład nie zawiera ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm, który może stanowić alternatywne rozwiązanie translatorskie to: *(es herrscht) gähnende Leere* – 'es ist niemand anwesend, nichts vorhanden' (Duden11: 473).

P: Można by pochwalić ..., gdyby w kilku miejscach paru autorów (część tekstów nie jest podpisana!) nie przegięło, jak to się mówi, pały. (SW 2001/30, 3)

N: Man könnte sie loben ..., hätten manche Autoren an manchen Stellen (ein Teil der Texte ist gar nicht unterschrieben!) die Grenze nicht maßlos überschritten. (SW 2001/30, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
290.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja antonimiczna	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *przegiąć pałę* oznacza 'przesadzić z czymś lub z kimś, zadziałać w sposób krańcowy' (Dubisz 2003, t. 3: 21). Ekwiwalentem słownikowym jest: *den Bogen überspannen* (PONS 2004: 280). W przekładzie nie występuje ekwiwalent frazeologiczny, zamiennie zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *über die Stränge schlagen* – 'die Grenze des Üblichen und Erlaubten auf übermütige, unbekümmerte Weise überschreiten' (Duden11: 737).

P: Żeby nie odejść z kwitkiem, muszą zabrać ze sobą akt urodzenia dziecka albo książeczkę zdrowia. (SW 1999/2, 11)

N: Um nicht unverrichteter Dinge von dort zurückgeschickt zu werden, müssen sie die Geburtsurkunde oder den Krankenausweis des Kindes vorzeigen. (SW 1999/2, 11)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
291.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja antonimiczna	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *odejść, odchodzić z kwitkiem* oznacza 'nic nie wskórać, nic nie załatwić' (kto + odszedł, odchodzi z kwitkiem); (BL 2003: 334). Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *mit*

leeren Händen abziehen (PONS 2004: 169). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego języka docelowego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Inny proponowany frazeologizm synonimiczny: *für den Hugo sein* – ‘umsonst, vergebens sein, nichts nützen’ (Duden11: 375).

P: *Nie zalażł mu za skórę.* (SW 2002/26, 8)
N: *Er habe auf jeden Fall keinen Ärger mit ihm gehabt.* (SW 2002/26, 8)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
292.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja antonimiczna	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *zachodzić, zająć komuś za skórę* oznacza ‘mocno komuś dokuczyć, dać się mu we znaki’ (kto + zachodzi, zaszedł za skórę + komu); (BL 2003: 985). W przekładzie nie uwzględniono ekwiwalentu frazeologicznego, zamiennie zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm z możliwością wykorzystania do opracowania translatu to: *jdm auf den Pelz rücken* – ‘jdn mit einem Anliegen, einer Forderung, Drohung sehr bedrängen’ (Duden11: 570).

P: *Nie ulega wątpliwości, że współpraca w trójkącie nie kładzie kresu konkurencji między Paryżem a Bonn.* (D 1998/2, 68)
N: *Zweifellos bedeutet die trilaterale Zusammenarbeit nicht das Ende der Konkurrenz zwischen Paris und Bonn.* (D 1998/2, 68)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
293.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja antonimiczna	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *położyć, kłaść kres* oznacza ‘przerwać, zakończyć coś; powstrzymać rozwój czegoś, spowodować ustanie (szczególnie czegoś uznawanego za nieporządane, groźne)’; (kto, co położyło, kładzie kres + czemu); (BL 2003: 311). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *etw ein Ende bereiten, setzen* (PONS 2004: 160). W przekładzie pominięto ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne.

P: Nie zmienia to jednak faktu, że zagraniczni inwestorzy nie pchają się na Opolszczyznę drzwiami i oknami. (SW 2000/3, 5)
N: Das ändert freilich nichts an der Tatsache, dass ausländische Investoren nicht gerade von allen Seiten ins Oppelner Land drängen. (SW 2000/3, 5)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
294.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: rel.przest Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja antonimiczna	fakultatywna	neutralizacja

Frazeologizm *pchać się, walić drzwiami i oknami* oznacza ‘przychodzić, przybywać gdzieś bardzo licznie, tłumnie’ (kto + pcha się, wali drzwiami i oknami); (BL 2003: 124). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Proponowany frazeologizm: *jdm die Tür einlaufen, einrennen* - ‘ständig zu jdm kommen (um etw. zu erreichen)’; (Duden11: 790).

5.2. Neutralizacja pozorna + brak ekwiwalencji

Istota neutralizacji pozornej polega na zastosowaniu w przekładzie błędnej parafrazy lub opisu wskutek niepoprawnego odczytania znaczenia całkowitego frazeologizmu tekstu oryginału. Takie właśnie dwa przykłady prezentowane są poniżej. Niewłaściwe odczytanie (odkodowanie) treści polskiego związku frazeologicznego spowodowało, iż zastosowane w przekładzie tłumaczenie paraleksematyczne jest błędne. W relacji pomiędzy frazeologizmami języka oryginału i języka docelowego występuje całkowita rozbieżność, czyli brak ekwiwalencji.

Modyfikacja wymieniająca

P: W tych kilku zdaniach próbowałem przedstawić potrzebę posiadania naszych posłów od strony kuchni. (SW 2001/29, 2)
N: In diesen wenigen Sätzen habe ich versucht klarzumachen, wie notwendig es ist, unsere Sejmabgeordneten am Ort des Geschehens zu haben. (SW 2001/29, 2)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
295.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: relacje przestrzenne Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja wymieniająca: <i>przedstawić</i> zamiast <i>znać coś, wiedzieć o czymś</i>	brak ekwiwalencji	neutralizacja pozorna

Frazeologizm *znać coś, wiedzieć o czymś od kuchni* oznacza 'znać coś, wiedzieć o czymś nieoficjalnie, od strony szczegółów nieujawnionych, niepodanych do ogólnej wiadomości' (Dubisz 2003: 350, t. 2) ≠ 'etw. am Ort des Geschehens haben'. Niemiecki ekwiwalent słownikowy to: *etw als Insider kennen* (PONS 2004: 165). W przekładzie pominięto ekwiwalent frazeologiczny, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Pomiędzy tekstem oryginału a niemieckim translatem występuje rozbieżność znaczeń. Proponowane frazeologizmy, które mogą stanowić podstawę do prawidłowego rozwiązania translatorskiego to: *einen Blick hinter die Kulissen werben, tun* - 'die Hintergründe einer Sache kennen lernen' (Duden11: 126) lub *hinter die Kulissen schauen, blicken* - 'die Hintergründe, die wahren Verhältnisse kennen lernen' (Duden11: 451).

Modyfikacja regulująca

P: (...) *udałem się do mojej placówki pocztowej w celu przeprowadzenia śledztwa w sprawie polskiego „priorytetu”, czyli nabijania klienta w butelkę.* (SW 2003/49, 3)
N: (...) *begab ich mich kürzlich zu meinem Postamt, um der polnischen „Prioritat“, also dem Veräppeln von Postkunden, mal auf den Grund zu gehen.* (SW 2003/49, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
296.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność aspektu Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja regulująca	brak ekwiwalencji	neutralizacja pozorna

Frazeologizm *nabić, nabijać kogoś w butelkę* oznacza 'oszukać, okpić kogoś' (kto + nabił, nabija w butelkę + kogo); (BL 2003: 54) ≠ *veräppeln* – 'veralbern, necken, foppen, zum Narren halten' (Wahrig 1997: 1293). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *jdm einen Bären aufbinden* (PONS 2004: 35). W przekładzie brak ekwiwalentu frazeologicznego, zastosowano tłumaczenie paraleksematyczne. Pomiędzy frazeologizmem języka oryginału a niemieckim translatem występuje rozbieżność znaczeń. Proponowany frazeologizm może stanowić podstawę do prawidłowego opracowania przekładu: *jdn über den Löffel barbieren, balbieren* – 'jdn in plumper Form betrügen' (Duden11: 92).

Tabela 9
Zestawienie wyników analizy frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej - negatywna procedura neutralizacji

	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aproksymat.	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	Suma
Ilość:	-	-	-	23	2	25

Zdaniem autorki rozprawy tłumaczenie paraleksematyczne jest zasadne wówczas, kiedy tłumacz nie dysponuje odpowiednikiem frazeologicznym języka docelowego lub gdy opis lub parafraza będą lepszymi środkami wyrażenia treści i znaczenia tekstu, aniżeli zastosowanie frazeologizmu, który wprowadzie funkcjonuje w języku przekładu, jednak w tej konkretnej sytuacji językowej nie jest dobrym ekwiwalentem. Wynika to z podstawowej zasady, iż celem przekładu nie jest przecież sam związek frazeologiczny (będący jedynie środkiem wyrazu), ale cała kompozycja tekstu, który zawiera lub może zawierać frazeologizm. Z drugiej strony pominięcie w przekładzie ekwiwalentu frazeologicznego (także frazeologizmu synonimicznego) i zastosowanie „łatwiejszego” sposobu tłumaczenia może okazać się zabiegiem mało skutecznym. Z taką sytuacją mamy do czynienia w tej części analizy. Potwierdza to wyżej załączona tabela opisująca rodzaj uzyskanej ekwiwalencji. W komentarzach dotyczących oceny przekładu frazeologizmów zmodyfikowanych, w kilkunastu przypadkach przedłożono propozycje związków frazeologicznych, które realnie funkcjonują w języku docelowym, a zatem istnieją potencjalne możliwości ich zastosowania.

6. Zastosowanie negatywnej procedury eksplanacji

W ramach przeprowadzonej analizy odnotowano tylko jeden przypadek zastosowania tzw. negatywnej procedury eksplanacji w tłumaczeniu polskiego zdania, zawierającego w swojej konstrukcji zmodyfikowany związek frazeologiczny.

6.1. Eksplanacja + ekwiwalencja fakultatywna

Modyfikacja wymieniająca

P: *Wtedy głosy posłów MN mogłyby przechylić szalę niejednego głosowania.* (SW 2005/45, 3)

N: *Damals konnten Stimmen der deutschen Abgeordneten über einiges entscheiden.* (SW 2005/45, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
297.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja wymieniająca: <i>przechylić szalę niejednego głosowania</i> zamiast <i>zwycięstwo</i>	fakultatywna	eksplanacja

Frazeologizm *przechylić szalę zwycięstwa* oznacza ‘przyczynić się do wygrania z kimś’ (kto + przechylił szalę zwycięstwa na swoją korzyść); (BL 2003: 804). Ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *die Oberhand gewinnen* (PONS 2004: 429). W przekładzie zastosowano metajęzykowe objaśnienie treści zdania języka oryginału. Proponowany frazeologizm, który przy zastosowaniu innej strategii może stanowić

podstawę do opracowania bardziej adekwatnego translatu to: *zu jds Gunsten* – ‘zu jds Vorteil, Nutzen’ (Duden11: 302).

7. Zastosowanie negatywnej procedury eliminacji

Negatywna procedura eliminacji należy do strategii, którą charakteryzuje niska częstotliwość stosowania. Dotyczy to zarówno związków frazeologicznych w postaci kanonicznej²⁸, jak i analizowanych w tej części pracy frazeologizmów zmodyfikowanych.

7.1. Eliminacja + ekwiwalencja fakultatywna

Modyfikacja skracająca

P: *I zamiast samemu przypisać sobie umizgi postkomunistyczne, gdy biegał jak z pęcherzem do wszystkich ważniejszych urzędników SLD po prośbie, aby pozwolili mu utrzymać stołek starosty (...).* (SW 2003/44, 3)
N: *Er ist doch derjenige, dem man einen postkomunistischen Hintergrund zuschreiben könnte, er lief doch den SLD-Politikern nach und bat darum, sein Amt als Landrat behalten zu dürfen.* (SW 2003/44, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
298.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: świat zwierząt Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: struktura porównawcza	modyfikacja skracająca: <i>kot</i>	fakultatywna	eliminacja elementu

Frazeologizm *latać jak, niczym kot z pęcherzem; biegać jak kot z pęcherzem* oznacza ‘gorączkowo, nerwowo udawać się z jednego miejsca w drugie, starając się coś załatwić’ (kto + lata jak, niczym kot z pęcherzem lub kto + biega jak kot z pęcherzem); (BL 2003: 552). W wyniku zastosowania eliminacji w przekładzie pominięto niemiecki ekwiwalent frazeologiczny. Proponowany frazeologizm języka docelowego, który w przypadku zastosowania innej strategii może stanowić bazę do opracowania adekwatnego przekładu to: *hin und her sausen, rasen wie ein Furz auf der Gardinenstange* – ‘hektisch hin und her laufen’ (Duden11: 249).

Modyfikacja antonimiczna

P: *Odnosiło się wrażenie, jakby debatujący nie mieli żadnych innych zmartwień na głowie (...).* (SW 2003/5, 5)
N: *Es schien, als hätten sie keine ernsteren Probleme.* (SW 2003/5, 5)

²⁸ Tzw. negatywną procedurę eliminacji zastosowano sześciokrotnie, por. Rozdział II tej części pracy.

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
299.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: stabilny Kryterium strukturalne: grupa przyimkowa	modyfikacja antonimiczna	fakultatywna	eliminacja elementu

Frazeologizm *mieć kogoś, coś na głowie* oznacza ‘obciążyć się, obciążać się jakimś obowiązkiem, przyjąć, przyjmować na siebie za kogoś, za coś odpowiedzialność, kłopotać się o kogoś, o coś’ (Dubisz 2003, t. 4: 722). W wyniku zastosowania eliminacji (pominięcie elementu związku frazeologicznego języka wyjściowego) w przekładzie nie podano ekwiwalentu frazeologicznego języka docelowego. Proponowany frazeologizm, który przy zastosowaniu innej strategii przekładu może stanowić podstawę do lepszego rozwiązania translatorskiego: *jdm, etw. am, auf dem Hals haben* - ‘sehr viel Mühe, Ärger mit jdm, etw. haben; mit jdm, etw. belastet sein’ (Duden11: 313).

7.2. Eliminacja + brak ekwiwalencji

Modyfikacja regulująca

P: Przy okazji: przypinając łaty mediom niemieckim na Śląsku w ostatnim numerze 2/200 Sh, dlaczego nie nie próbował pan zrecenzować pańskiego miesięcznika, podać choćby nakład i sprzedaż czasopisma? (SW 2000/9, 3)

N: Warum haben Sie in der letzten Sh – Ausgabe 2/200 nicht versucht, Ihre Monatsschrift zu rezensieren, die Auflage und Veräußerung der Zeitschrift anzugeben? (SW 2000/9, 3)

lp.	Charakterystyka frazeologizmu w formie kanonicznej	Rodzaj modyfikacji	Rodzaj ekwiwalencji	Negatywna procedura
300.	Kryterium formalne: zwrot Kryterium semantyczne: - Kryterium stabilności: niestabilność elementów leksykalnych Kryterium strukturalne: nominalno-werbalny	modyfikacja regulująca	brak ekwiwalencji	eliminacja

Frazeologizm *przypiąć, przypinać, przyczepić komuś łatkę* oznacza ‘przypisać komuś złośliwie jakąś ujemną cechę, właściwość; dociąć komuś, obmówić kogoś’ (kto + przypiął, przypina, przyczepia łatkę + komu); (BL 2003: 358). Niemieckim ekwiwalentem słownikowym jest frazeologizm: *jdm etw am Zeug flicken* (PONS 2004: 180). W tekście przekładu całkowicie pominięto niemiecki ekwiwalent frazeologiczny.

Każdy z trzech zaprezentowanych polskich frazeologizmów posiada inny rodzaj modyfikacji. W dwóch przekładach, gdzie występuje eliminacja elementu frazeologizmu języka oryginału, przypisano ekwiwalencję fakultatywną. W trzecim – ze względu na całkowite pominięcie związku frazeologicznego w przekładzie – stwierdzono brak ekwiwalencji.

Podsumowanie wyników badań. Wnioski

Przeprowadzona analiza dostarczyła odpowiedzi na pytania zawarte w celach badania, a także umożliwiła zweryfikowanie przyjętej hipotezy roboczej, sformułowanej we wstępie, a następnie rozwiniętej i opisanej w Rozdziale I „CZĘŚCI PRAKTYCZNEJ” pracy.

Załączone niżej zestawienie zbiorcze (tabela 10) udziela wyczerpujących odpowiedzi na pierwszy i trzeci cel badania. Wskazuje, jakie rodzaje strategii translatorskich (lub negatywnych procedur) stosowane są w przekładzie polskich frazeologizmów na język niemiecki oraz jakie typy (rodzaje) ekwiwalencji występują w wyniku ich tłumaczenia.

Tabela 10
Zestawienie zbiorcze stosowanych strategii / negatywnych procedur oraz rodzaju występującej ekwiwalencji w przekładzie polskich frazeologizmów na język niemiecki w tekstach publicystycznych

Strategia / negatywna procedura	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aprosymatywna	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	<u>Suma</u>
Adaptacja	53	35	7	-	4	99
Imitacja	-	7	45	-	8	60
Kreacja	-	3	8	-	-	11
Transplantacja	-	5	16	14	2	37
Neutralizacja	-	-	-	74	6	80
Eksplanacja	-	-	-	3	1	4
Eliminacja	-	-	-	4	5	9
<u>Suma</u>	53	50	76	95	26	= 300

Drugi cel badania dotyczył preferencji strategicznych, czyli kwestii, które strategie (lub negatywne procedury) stosowane są najczęściej, a które sporadycznie w każdej z dwóch podstawowych grup całego korpusu badawczego, tj. frazeologizmów w postaci kanonicznej i frazeologizmów zmodyfikowanych. Uzyskane wyniki zostały przedstawione w dwu zestawieniach tabelarycznych (tabela 11 i 12).

Tabela 11
Preferencje strategiczne w przekładzie polskich frazeologizmów w postaci kanonicznej na język niemiecki

Strategia / negatywna procedura	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aproksymatywna	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	<u>Suma</u>
Adaptacja	34	22	3	-	4	63
Imitacja	-	4	29	-	4	37
Kreacja	-	3	6	-	-	9
Transplantacja	-	2	6	5	-	13
Neutralizacja	-	-	-	51	4	55
Eksplanacja	-	-	-	2	1	3
Eliminacja	-	-	-	2	4	6
<u>Suma</u>	34	31	44	60	17	= 186

Tabela 12
Preferencje strategiczne w przekładzie polskich frazeologizmów w postaci zmodyfikowanej na język niemiecki

	Ekwiwalencja całkowita	Ekwiwalencja maksymalna	Ekwiwalencja aproksymatywna	Ekwiwalencja fakultatywna	Brak ekwiwalencji	<u>Suma</u>
Adaptacja	19	13	4	-	-	36
Imitacja	-	3	16	-	4	23
Kreacja	-	-	2	-	-	2
Transplantacja	-	3	10	9	2	24
Neutralizacja	-	-	-	23	2	25
Eksplanacja	-	-	-	1	-	1
Eliminacja	-	-	-	2	1	3
<u>Suma</u>	19	19	32	35	9	= 114

Porównanie wyników na podstawie wszystkich trzech tabel stwarza możliwości do przeprowadzenia innych analiz niż tylko tych, które sformułowano w 3 podstawowych celach badawczych. Porównując na przykład 2 ostatnie kolumny tabel, można stwierdzić, iż odsetek nieprawidłowych przekładów (brak ekwiwalencji) wynosi: w przypadku frazeologizmów kanonicznych – 9%, a w przypadku frazeologizmów zmodyfikowanych –

niecałe 8%²⁹. Zaprezentowane dane statystyczne są jedynie informacją ogólną, nie wskazują np. na przyczyny, skądinąd dość wysokiego wskaźnika przekładów, które zakończyły się niepowodzeniem. I tak np. liczbę nieprawidłowych przekładów (w sumie 26) w znacznym stopniu zwiększają zastosowane w tłumaczeniu negatywne procedury tzw. pozornej adaptacji i imitacji, neutralizacji i eksplantacji. W całym materiale badawczym stwierdzono aż 19 przypadków zastosowania tych w istocie quasi-strategii (adaptacji i imitacji) oraz quasi-negatywnych procedur (neutralizacji i eksplantacji), co stanowi 6,3% wszystkich 300 analizowanych tekstów oryginalnych i ich niemieckich przekładów. Podstawowym czynnikiem motywacyjnym – de facto niezamierzonym – zastosowania pozornych strategii i pozornych negatywnych procedur było w rzeczywistości mylne (choć w odczuciu i świadomości tłumacza prawdziwe) przeświadczenie o wyborze właściwej metody przekładu³⁰.

Przeprowadzone badanie pozwoliło nie tylko zrealizować założone cele. Analiza dostarczyła informacji i wskazała na inne istotne zagadnienia, ściśle związane z tłumaczeniem polskich struktur frazeologicznych na język obcy, w tym wypadku – na język niemiecki.

Z językoznawczego punktu widzenia interesujące są między innymi spostrzeżenia, dotyczące porównania procesu translacji dwóch podstawowych grup związków frazeologicznych: frazeologizmów w postaci kanonicznej i zmodyfikowanych. Wyniki analizy dowodzą, iż te drugie sprawiają więcej trudności. Jedną z głównych przyczyn tych trudności jest zastosowana modyfikacja frazeologiczna, czasami na tyle zaskakująca, iż zdanie zawierające taki związek frazeologiczny staje się prawie nieprzetłumaczalne. W takiej sytuacji językowej wybór metody przekładu, która w przypadku zastosowania pozwoliłaby przekazać odbiorcy sens znaczenia tego zdania w języku docelowym, jest bardzo trudnym zadaniem dla tłumacza. O szerokich możliwościach modyfikacji frazeologizmów świadczy przytoczony przykład, który jest zaledwie jednym z wielu przykładów modyfikacji frazeologicznych, tworzonych na bazie tego samego frazeologizmu podstawowego.

Frazeologizm *jättrzyć, rozdrapywać stare rany*, który w formie słownikowej oznacza 'wywoływać bolesne wspomnienia, przypominać, poruszać drażliwe sprawy, smutne okoliczności' (Dubisz 2003, t. 3: 885), zastosowano w dwóch różnych zdaniach, pochodzących z innych periodyków o całkowicie odmiennych semantycznie tekstach.

²⁹ Dane te są reprezentatywne wyłącznie dla niniejszego badania i nie mogą stanowić podstawy do zbyt szerokich uogólnień.

³⁰ Por. podrozdziały: 1.4., 5.2., 6.2. w ROZDZIALE II oraz podrozdziały: 2.3, 5.2. w ROZDZIALE III CZĘŚCI PRAKTYCZNEJ pracy.

1. *Moim zdaniem nie należało tego rozdrapywać na nowo.* (SW 2003/6, 5 – lp. 208)

2. *Reprezentanci skrajnej opcji polskiej – dla których ujawnienie tematu stanowiło niejednokrotnie prawdziwy szok – podkreślali, że niepotrzebnie odświeża się stare rany i kala własne gniazdo wyolbrzymiając przy tym krzywdy Niemców, a poświęcanie tyle uwagi kilku niemieckim ofiarom polskiego obozu jest dużą przesadą.* (D 1997/3-7, 48 - lp. 209)

W zdaniu pierwszym zastosowano modyfikację wymieniającą: *na nowo* zamiast *stare rany*. W drugim przykładzie w polskim frazeologizmie zastosowano (nie do końca uzasadnioną) także modyfikację wymieniającą: *odświeżać* zamiast *rozdrapywać stare rany*.

Analiza wyekscerpowanych zdań przykładowych pozwoliła określić nie tylko tendencje tłumaczy co do wyboru określonych strategii translacyjnych, lecz umożliwiła również dokonanie charakterystyki związków frazeologicznych w polsko - niemieckich tekstach publicystycznych.

Grupa frazeologizmów badanych pod względem formalnym zdominowana jest przez zwroty (ponad 70%), mniejszy procent stanowią wyrażenia, natomiast frazy występują niezwykle rzadko.

Kryterium semantyczne reprezentują przede wszystkim frazeologizmy sklasyfikowane jako „ocena”. Kolejne miejsca zajmują frazeologizmy zaliczane do następujących grup: „świat przyrody”, „zachowania ludzkie”, „obyczaje”. Do rzadziej spotykanych należą „relacje przestrzenne”, „relacje ilościowe” i „relacje czasowe”.

Badanie stabilności związków frazeologicznych dowiodło, iż ponad połowa frazeologizmów w tekstach publicystycznych funkcjonuje jako struktury stabilne. Najwięcej dopuszczalnych zmian stwierdzono w kategorii aspektu oraz elementów leksykalnych (w obu przypadkach ponad 20%). Tendencje do niestabilności frazeologizmy wykazują także w odniesieniu do liczby i schematu syntagmatycznego. Negacje, jako stały element związku frazeologicznego, dostrzeżono w niewielkiej ilości frazeologizmów zdań przykładowych. W badanej grupie odnaleziono także pojedyncze przykłady niestałości zdrobnienia, prefiksu i strony.

W analizie pod względem strukturalnym, aż 58% frazeologizmów zawiera w swej strukturze grupę przyimkową. Mniejszy udział przypada tu frazeologizmom nominalno – werbalnym. W badanym materiale należy wyróżnić także grupę frazeologizmów nominalnych, struktur porównawczych oraz frazeologizmów składających się z przymiotnika i rzeczownika. Niski procent zarejestrowano w przypadku struktur rymowanych i intensyfikacji głównego elementu. Małą liczebność wykazują także frazeologizmy złożone z liczebnika i rzeczownika. W grupie 300 zdań zarejestrowano zaledwie jeden przykład werbalno-adwerbialnego związku frazeologicznego.

Przykłady przedstawione w części praktycznej niniejszej rozprawy i ich analiza dają podstawę do wskazania na niektóre trudności, jakie mogą pojawić się podczas tłumaczenia polskich związków frazeologicznych na język niemiecki.

Istotnym zagadnieniem wydaje się być kwestia synonimii związków frazeologicznych. Analiza zgromadzonego materiału dowodzi, iż niejednokrotnie obok ekwiwalentu słownikowego, podawanego przez polsko - niemieckie źródła leksykograficzne, w języku docelowym istnieją związki frazeologiczne o identycznym lub bardzo zbliżonym znaczeniu. Ze względu na często występującą różnicę w obrazie językowym pomiędzy takim frazeologizmem a frazeologizmem języka oryginału, związki te można uznać za analogiczne odpowiedniki frazeologiczne, np.

- *coś idzie, szło, poszło jak po maśle* - *wie geschmiert gehen* - *wie am Schnürchen laufen*
- *obećcywać gruszki na wierzbie* - *jdm goldene Berge versprechen* - *jdm das Blaue vom Himmel versprechen*
- *puścić kogoś w trąbę* - *jdn im Stich lassen* - *jdn zum Affen halten* - *jdn über den Löffel barbieren, balbieren*
- *robić, zrobić coś, wszystko na jedno kopyto* - *alles über einen Kamm scheren* - *(alles) über einen Leisten schlagen*.

Innym ważnym i często poruszonym problemem w przekładzie związków wyrazowych pozostają tzw. *falszywi przyjaciele tłumacza*. Również materiał z polsko - niemieckich tekstów publicystycznych dostarczył przykładów błędnego zastosowania związków frazeologicznych o podobnych elementach leksykalnych i odmiennym znaczeniu, np.

- *można, móc policzyć, zliczyć coś, kogoś na palcach jednej ręki* – ‘czegoś jest bardzo mało’ ≠ *sich etw. an den (zehn, fünf) Fingern abzählen, abklavieren können* – ‘sich etw. leicht denken können, etw. leicht voraussehen können’
- *wyciągać rękę* – ‘zebrać, prosić o wsparcie’ ≠ *seine Hand aufhalten* – ugs. ‘für Trinkgelder, finanzielle Zuwendungen sehr empfänglich sein’
- *wrzucić, wrzucać do jednego worka* – ‘jednakowo potraktować, ocenić rzeczy lub ludzi różnej wartości, ignorując istniejące między nimi różnice’ ≠ *jdn in den Sack stecken* - ‘ihm überlegen sein, jdn übertreffen’.

Problem tzw. *falszywych przyjaciół* po raz kolejny zwrócił uwagę na niedoskonałość źródeł leksykograficznych, które w wielu wypadkach nie podają odpowiednich ekwiwalentów frazeologicznych, proponując w zamian wolne związki wyrazowe, objaśnienia znaczenia związków frazeologicznych lub niepoprawne ekwiwalenty (*falszywi przyjaciele*), jako ekwiwalenty systemowe danych związków frazeologicznych, np.

- *załamywać, załamać ręce* ≠ ekwiwalent słownikowy *Hände ringen, zusammenschlagen* (Piprek, Ippoldt, Kachlak, Wójcik, Wójtowicz 1995: 348) → *die Hände über dem Kopf zusammenschlagen* – ‘über etw. entsetzt sein’
- *mieszać komuś w głowie* ≠ ekwiwalent słownikowy *jdn den Kopf verdrehen* (Piprek, Ippoldt, Kachlak, Wójcik, Wójtowicz 1995: 666) → *jdm den Kopf verdrehen* – ‘jdn verliebt machen’
- *można, móc policzyć, zliczyć coś, kogoś na palcach jednej ręki* ≠ ekwiwalent słownikowy *sich etw. an den Fingern abzählen* (PONS 2004: 279) → *sich etw. an den (zehn, fünf) Fingern abzählen, abklavieren können* – ‘sich etw. leicht denken können, etw. leicht voraussehen können’.

Interesującą naukowo kwestią mogłyby się okazać także badania dotyczące modyfikacji związków frazeologicznych w przekładzie. W analizowanym korpusie frazeologizmów zmodyfikowanych zauważono bowiem tendencję do tłumaczenia ich za pomocą struktur w formie kanonicznej, np.:

- *odsiąć plewy od ziarna* – modyfikacja frazeologizmu *oddzielić, oddzielać ziarno od plew, od plewy* → przekład bez zastosowania modyfikacji frazeologizmu *die Spreu vom Weizen trennen, scheiden, sondern* – ‘das Wertlose, Unbrauchbare vom Wertvollen, Brauchbaren trennen’
- *oliwy do ognia dodało* – modyfikacja frazeologizmu *dolać, dolewać oliwy do ognia* → przekład bez zastosowania modyfikacji frazeologizmu *Öl ins Feuer gießen* – ‘einen Streit noch verschärfen, jds Erregung verstärken’
- *dostawać po uszach* – modyfikacja frazeologizmu *natrzeć, nacierać komuś uszu* → przekład bez zastosowania modyfikacji frazeologizmu *eins, was auf die Mütze bekommen* – ‘einen Rückschlag, eine Niederlage erleiden’.

Na zakończenie warto wskazać na napotkane podczas analizy trudności w odróżnieniu kalki językowej od zastosowanej w danym przypadku modyfikacji ekwiwalentu frazeologizmu języka przekładu, np.

- *mierzyć tą samą miarą* → zastosowana kalka *nach ein und demselben Maß gemessen werden* → frazeologizm funkcjonujący w języku przekładu *mit zweierlei Maß messen*
- *mieć na oku wszystko* → zastosowana kalka *über alles ein Auge haben* → frazeologizm funkcjonujący w języku przekładu *seine Augen überall, vorn und hinten haben*
- *ostatni dzwonek* → zastosowana kalka *letzte Glockenschlag* → frazeologizm funkcjonujący w języku przekładu *mit dem, auf den Glockenschlag*.

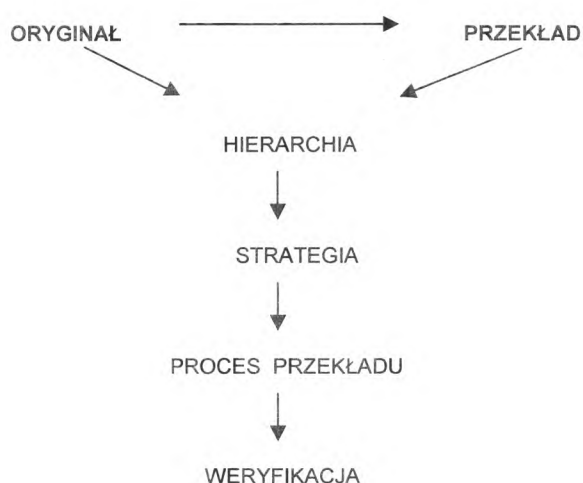
Podjęta w rozprawie próba przeprowadzenia kompleksowej oceny tłumaczenia polskich frazeologizmów na język niemiecki w pewnym stopniu stanowi również recenzję pracy tłumaczy, podejmujących trudny i wieloaspektowy problem przekładu tekstów

publicystycznych. Dlatego też, w świetle zasygnalizowanych wcześniej uwag, na zakończenie wypada ustosunkować się do pytania postawionego w przyjętej hipotezie i przeprowadzonej weryfikacji, zgodnej z rzeczywistością językową, której dostarczyła analiza zebranego materiału badawczego. Pytanie zawarte w hipotezie było tym bardziej zasadne, ponieważ kierunek przekładu z języka polskiego na niemiecki powszechnie uważany jest za zdecydowanie trudniejszy, niż tłumaczenie odwrotne, tj. na język ojczysty.

Zdaniem autorki pracy wybór niewłaściwej strategii translatorskiej (lub negatywnej procedury) jest podstawowym, ale nie jedynym czynnikiem, który prowadzi do zniekształcenia treści tekstu docelowego, wskutek czego staje się semantycznie rozbieżny z tekstem oryginału. Innymi czynnikami, które w istotnym stopniu mogą współdecydować o poprawności (niepoprawności) tłumaczenia są: stopień opanowania znajomości języka przekładu, doświadczenie translatorskie, znajomość (lub jej brak) realiów socjokulturowych obszaru języka docelowego (przekładu), styl i język tekstu, który jest przedmiotem tłumaczenia. Styl publicystyczny jest bardzo zróżnicowany, ponieważ jest to styl dość niejednorodny. Z jednej strony zbliża się bowiem do stylu naukowego, a z drugiej – do stylu potocznego. Występuje i stosowany jest w tekstach o charakterze opiniotwórczym, często z nastawieniem perswazyjnym. Również język tekstu publicystycznego zazwyczaj jest zróżnicowany, co wynika z celu wypowiedzi, podejmowanej tematyki, a także z indywidualnych cech języka autora (dziennikarza). Te właśnie cechy stylu publicystycznego zachęcają autorów do umieszczania w tekstach np. frazeologizmów lub sentencji.

Postępowanie, które można nazwać regułą prawidłowego tłumaczenia, K. Lipiński w swojej pracy pt. „Vademecum tłumacza” (2000: 27) przedstawia za pomocą pewnego schematu, który powinien uwzględniać kolejne etapy całego procesu tłumaczenia, a więc:

Z przedstawionego modelu wynika, iż „(...) proces tłumaczenia zależy od wielu zmieniających się czynników i że faza wstępna, obejmująca interpretację oryginału jako komunikatu i cel samego aktu translacji, sformułowanie priorytetów oraz strategii, jest niezwykle istotna i przebiega jeszcze przed rozpoczęciem właściwego aktu tłumaczenia” (Lipiński 2000: 27).

Zastosowanie niewłaściwej strategii tłumaczenia – według autorki – jest skutkiem, a nie przyczyną błędnego rozwiązania translatorskiego. Jak wynika z przedstawionego schematu, strategia jest działaniem wtórnym wobec celu. To właśnie cel przekładu (zrozumiały przekaz tekstu dla odbiorcy języka docelowego)³¹, a następnie zastosowana do jego realizacji właściwa strategia (jako metoda tłumaczenia) zadecydują o tym, czy translat zostanie opracowany prawidłowo. O powodzeniu tłumaczenia decyduje faza wstępna procesu. Jeśli na tym etapie tłumacz podejmie niewłaściwą decyzję (w wyniku niewiedzy, błędu, pośpiechu), także dotyczącą wyboru rodzaju przyjętej strategii, wtedy rezultat finalny, czyli treść przekładu, stanie się dla odbiorcy niejasna i będzie powodowała wątpliwości, co do sensu jego znaczenia.

Przedstawione w podsumowaniu najbardziej charakterystyczne przykłady oraz wnioski, dotyczące problematyki tłumaczenia polskich związków frazeologicznych na język niemiecki w tekstach publicystycznych, stanowią jedynie przyczynek do dalszych badań w tym zakresie.

---

³¹ Zagadnienie dot. celu przekładu podejmowano wielokrotnie w CZĘŚCI PRAKTYCZNEJ pracy, por. np. podrozdziały 4.3., 5.2. (Rozdział II) i 5.2. (Rozdział III).

Źródła wyekscerpowanego materiału

„Dialog“ 1993, nr 1
„Dialog“ 1993, nr 3-4
„Dialog“ 1994, nr 1-4
„Dialog“ 1995, nr 1
„Dialog“ 1995, nr 2-3
„Dialog“ 1996, nr 1
„Dialog“ 1996, nr 3-4
„Dialog“ 1997, nr 1
„Dialog“ 1997, nr 2
„Dialog“ 1997, nr 3-4
„Dialog“ 1998, nr 1
„Dialog“ 1998, nr 2
„Dialog“ 1998, nr 3-4

„Schlesisches Wochenblatt“ 1997, nr 25
„Schlesisches Wochenblatt“ 1999, nr 1-17
„Schlesisches Wochenblatt“ 2000, nr 1-52
„Schlesisches Wochenblatt“ 2001, nr 1-52
„Schlesisches Wochenblatt“ 2002, nr 1-52
„Schlesisches Wochenblatt“ 2003, nr 1-52
„Schlesisches Wochenblatt“ 2004, nr 1-52
„Schlesisches Wochenblatt“ 2005, nr 1-52

Tytuły wybranych artykułów:

Patriotyzm czy pragmatyzm („Dialog“ 1996/1, 6)
Spojrzenie z Góry Gradowej („Dialog“ 1997/1, 41)
Wszyscy żyjemy w Kluczborku („Dialog“ 1996/3-4, 33)
Coś jeszcze jest do zrobienia („Dialog“ 1995/2-3, 42)
Pojednanie z przeszłością („Dialog“ 1993/3-4, 50)
Polskie aspekty Kulturkampfu („Dialog“ 1998/3-4, 86)
Kongres w Wolfsburgu („Dialog“ 1994/1-4, 78)
Sezon dla Polaków w Niemczech („Dialog“ 1993/1, 54)
Powódź tysiąclecia („Dialog“ 1997/2, 6)
Św. Wojciech, Otton III i książę Bolesław („Dialog“ 1997/1, 20)
Na pragmatyzmie można polegać („Dialog“ 1995/2-3, 23)
Reprezentuję niemiecką część polskiego społeczeństwa („Dialog“ 1996/3-4, 40)
Warszawska architektura w czasach saskich („Dialog“ 1997/2, 29)
Doświadczenia dziennikarza z pogranicza („Dialog“ 1998/3-4, 29)
Gdańsk, 1 września 1939r. („Dialog“ 1997/1, 24)
Pogranicze w polskiej prasie („Dialog“ 1998/1, 52)
Unia przemalowana („Dialog“ 1997/2, 21)

Wypędzenie jako wspólny los („Dialog“ 1993/3-4, 14)
Wiarołomstwo („Dialog“ 1994/1-4, 16)
Długa droga z przystankami („Dialog“ 1995/2-3, 62)
Trójkąt Weimarski („Dialog“ 1998/2, 68)
Polonia – widmo („Dialog“ 1993/3-4, 56)
Wykorzystać historyczną szansę („Dialog“ 1994/1-4, 10)
Nie jesteśmy żadną placówką nad Renem („Dialog“ 1996/1, 58)
Kto ty jesteś, Janoschek? („Dialog“ 1995/2-3, 76)
Komu się udało („Dialog“ 1995/2-3, 124)
Szwedzi dają nadzieję („Dialog“ 1998/2, 116)
Wspomnienia świadka wydarzeń („Dialog“ 1995/2-3, 30)
Sąd nad Sasami („Dialog“ 1997/2, 34)
Między podziwem a zazdrością („Dialog“ 1995/2-3, 16)
Czy pożegnanie z historią? („Dialog“ 1995/2-3, 18)
Niedostatki mediów („Dialog“ 1998/3-4, 27)
Tranzyt Brugia – Nowogród: 3 500 kilometrów historii („Dialog“ 1998/1, 20)
Tysiąc lat sąsiedztwa („Dialog“ 1995/2-3, 8)
Młodzi chcą zmian („Schlesisches Wochenblatt“ 2000/16, 8)
Fajanse niezwykle modne („Schlesisches Wochenblatt“ 2004/34, 3)
Co dalej ze zwolnionymi pracownikami? („Schlesisches Wochenblatt“ 2003/30, 8)
Czasami inaczej wygląda rozłożenie akcentów („Schlesisches Wochenblatt“ 2005/2, 5)
Co powie Krystyna W.? („Schlesisches Wochenblatt“ 2002/9, 4)
Błądny rycerz estrady („Schlesisches Wochenblatt“ 2004/30, 10)
Posłowie w Warszawie i Strasburgu („Schlesisches Wochenblatt“ 2004/1, 4)
Czym różni się Kaszub od siekiery? („Schlesisches Wochenblatt“ 2001/9, 11)
Oczyszczanie przedpola („Schlesisches Wochenblatt“ 2002/13, 8)
W lewo, w prawo albo... („Schlesisches Wochenblatt“ 2002/5, 1)
Realizm to jedność („Schlesisches Wochenblatt“ 2001/21, 9)
Żeby choć trochę zmniejszyć bezrobocie („Schlesisches Wochenblatt“ 2001/34, 4)
Genialny biochemik z Nysy („Schlesisches Wochenblatt“ 2004/36, 10)
Ustawa dla dojrzałych ludzi („Schlesisches Wochenblatt“ 2005/5, 3)
Znać swoje możliwości („Schlesisches Wochenblatt“ 2000/8, 12)
Druga odsłona afery („Schlesisches Wochenblatt“ 2002/32, 8)
Na Opolszczyźnie 84,88 proc. za UE („Schlesisches Wochenblatt“ 2003/24, 4)
Na Zachodzie tego bym nie osiągnął („Schlesisches Wochenblatt“ 2004/9, 8)
Najtrudniejsze pół roku („Schlesisches Wochenblatt“ 2002/28, 4)
Pytanie jest proste („Schlesisches Wochenblatt“ 2002/21, 2)

Tę uroczystość powinni zobaczyć politycy („Schlesisches Wochenblatt“ 2003/44, 3)
Czy warto postawić na młodych („Schlesisches Wochenblatt“ 2001/35, 2)
Drugi raz w tej samej rzece („Schlesisches Wochenblatt“ 2003/9, 4)
Walentynkowe szaleństwo („Schlesisches Wochenblatt“ 2002/7, 12)
Jak długo potrwa boom? („Schlesisches Wochenblatt“ 2005/1, 8)
Nowość po staremu („Schlesisches Wochenblatt“ 2002/19, 11)
Jak oni to robią? („Schlesisches Wochenblatt“ 2003/35, 8)
Czy był kontekst rosyjski („Schlesisches Wochenblatt“ 2005/42, 8)
Nasze dzieci siedzą na korytarzu („Schlesisches Wochenblatt“ 2002/12, 8)
Kapitan zbójcki Pistulka („Schlesisches Wochenblatt“ 2002/2, 11)
Ciężko jak w gospodarce („Schlesisches Wochenblatt“ 2001/7, 11)

Literatura

- Agricola E., 1962: *Wörter und Wendungen. Wörterbuch zum deutschen Sprachgebrauch*. Leipzig.
- Bahns J., 1993: *Kollokation kontra Kontext. Wider ein zu weites Verständnis des Kollokationsbegriffs*. „Praxis des neusprachlichen Unterrichts“ Nr. 3, 30-37.
- Bally Ch., 1909: *Traite de stylistique française*. Heidelberg.
- Bańko M., 2007: *Słownik języka polskiego*, t. 1-6. Warszawa.
- Bańko M., 2003: *Wielki słownik wyrazów obcych*. Warszawa.
- Barańczak S., 1992: *Ocalone w tłumaczeniu*. Poznań.
- Barrios L.M., 1997: *Kollokationen – ein vernachlässigtes Thema in der Wortschatzarbeit. „Zielsprache Deutsch“* Nr. 3, 139-146.
- Bąba S., Liberek J., 2003: *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*. Warszawa.
- Bąba S., 1986: *Twardy orzech do zgryzienia czyli o poprawności frazeologicznej*. Poznań.
- Bąba S., 1983: Frazeologiczne innowacje modyfikujące. „Nurt” nr 4, 23-24.
- Bąba S., 1982: *Ograniczenia w zakresie kategorii liczby komponentu a stabilność struktury formalnej związku frazeologicznego*. „Poradnik Językowy” nr 3, 141-151.
- Bąba S., 1982: *Główne typy innowacji frazeologicznych*. W: Lewicki A.M.: *Stażność i zmienność związków frazeologicznych*. Lublin.
- Bąba S., 1971: *Modyfikacje utartych związków wyrazowych we współczesnej fraszce polskiej*. „Poradnik Językowy” nr 7, 444-452.
- Bąba S., 1979: *Frazeologia jako tworzywo dowcipu językowego fraszek i aforyzmów S. J. Leca*. „Przegląd Humanistyczny” nr 9, 91-99.
- Bąba S., 1976: *O jednej z zasad poprawnego posługiwania się stałymi związkami wyrazowymi współczesnej polszczyzny*. „Polonistyka” nr 5, 27-31.
- Bodek B., Buława M., Brzozowska R., 2003: *Praktyczny słownik frazeologiczny*. Kraków.
- Borchardt W., 1888 (7. Aufl. neu bearb. 1954): *Die sprichwörtlichen Redensarten im deutschen Volksmund nach Sinn und Ursprung erläutert. Ein Beitrag zur Kenntnis deutscher Sprache und Sitte*. Leipzig.
- Burger H., Buhofer A., Sialm A., 1982: *Handbuch der Phraseologie*. Berlin, New York.
- Burger H., 1977: *Probleme einer historischen Phraseologie des Deutschen*. „Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur“ 99. Tübingen.
- Burger H., Jaksche H., 1973: *Idiomatik des Deutschen*. Tübingen.
- Bußmann H., 1990: *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart.
- Buttler D., 1987: *Polskie słownictwo potoczne*. „Poradnik Językowy” nr 1, 7-19.
- Buttler D., 1974: *Polski dowcip językowy*. Warszawa.
- Buttler D., Satkiewicz H., 1957: *Uwagi o frazeologii prasowej*. „Kwartalnik Prasoznawczy” nr 3, 12-37.
- Buttler D., 1981: *O zjawiskach derywacji we frazeologii*. „Poradnik Językowy” nr 5, 229-337.
- Buttler D., Satkiewicz H., 1960: *O typach błędów frazeologicznych*. „Poradnik Językowy” nr 1, 12-29.
- Buttler D., Satkiewicz H., 1960: *O typach błędów frazeologicznych*. „Poradnik Językowy” nr 2, 49-67.
- Cegiela A., Markowski A., 1986: *Z polszczyzną za pan brat*. Warszawa.
- Černyševa I.I., 1970: *Frazeologija sovremennogo nemeckogo jazyka*. Moskva.
- Chlebda W., 1991: *Elementy frazematyki*, Opole.
- Coseriu E., 1967: *Lexikalische Solidaritäten*. „Poetica. Zeitschrift für Sprach- und Literaturwissenschaft” nr 1, 293-303.
- Czocharlski J., A., 1999: *Słownik frazeologiczny niemiecko-polski*. Warszawa.
- Czocharlski J.A., 1977: *Konfrontatives zur deutschen und polnischen Idiomatik*. W: „Deutsche Sprache im Kontrast”. Forschungsberichte des Instituts für deutsche Sprache. Mannheim. Bd. 36, Tübingen, 165-197.
- Czocharlski J., A., 1976: *Mały słownik idiomatyczny polsko-niemiecki*. Warszawa.
- Daniels K., 1979: *Neue Aspekte zum Thema Phraseologie in der gegenwärtigen Sprachforschung*. „Muttersprache” Nr. 89, Heft 1-2, 71-84.

- Daniels K., 1976: *Neue Aspekte zum Thema Phraseologie in der gegenwärtigen Sprachforschung*. „Muttersprache“ Nr. 86, Heft 4, 257-281.
- Dębski A., 2001: *Słownik: ostoja tłumacza i podpora nauczania czy też źródło błędów i frustracji*. „Studia Neofilologiczne” nr 2, 23- 28.
- Donalies E., 1994: *Idiom, Phraseologismus oder Phrasem?* „Zeitschrift für germanistische Linguistik“ Nr. 22, 334-349.
- Doroszewski W., 1980: *Słownik poprawnej polszczyzny*. Warszawa.
- Doroszewski W., 1951: *Rozmowy o języku*. Seria II. Warszawa 1951.
- Doroszewski W., 1950: *Fizjologiczny mechanizm błędów językowych*. „Poradnik Językowy” nr 4, 18-29.
- Dubisz S., 2003: *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Warszawa.
- DUDEN in 12 Bänden, 1998: *Das Standardwerk zur deutschen Sprache*. Bd. 11: *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich.
- Dutka W., Gajewska B., Willman A., 2004: *Słownik ortograficzny z zasadami gramatyki*. Bielsko Biała.
- Dziamska G., 1995: *Antonimiczne modyfikacje stałych związków wyrazowych*. „Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny”. T. II. *Materiały III Kolokwium Językoznawczego*. Skrzynki, 13-16 września 1993. Red. M. Białoskórska i A. Belchnerowska. Szczecin, 199-207.
- Eckert R., 1990: *Spezifisches bei der konfrontativen Untersuchung der Phraseologie zweier oder mehrerer Sprachen*. „Zeitschrift für Slawistik” 4, 488-492.
- Eckert R., 1979: *Aspekte der konfrontativen Phraseologie*. „Beiträge zur Phraseologie und Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Linguistische Studien Reihe A 56. Deutsch als Fremdsprache 69, Red. W. Fleischer, R. Grosse, Berlin, 74-80.
- Ehegötz E., 1990: *Versuch einer Typologie von Entsprechungen im zweisprachigen phraseologischen Wörterbuch*. „Zeitschrift für Slawistik” Nr. 4 (Heft 35), 499-504.
- Engel U., 1999: *Deutsch-polnische kontrastive Grammatik*. Bd.1. Heidelberg.
- Esa M., 2001: *Viele „Vehikel“ führen nach Rom. Sprichwörter und Redensarten im Deutschunterricht*. Internationaler Ferienkurs Universität Heidelberg. Heidelberg.
- Firth J.R., 1957: *Modes of Meaning*. „Papers in Linguistics”, 190-215.
- Fleischer W., 1982: *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig.
- Földes C., 1991: *Farbbezeichnungen als phraseologische Strukturkomponente im Deutschen, Russischen und Ungarischen*. Europhas 90. Red. Ch. Palm, 77-89.
- Földes C., 1984/1985: *Eigennamen in deutschen phraseologischen Redewendungen*. „Muttersprache” 95, 174-180.
- Földes C., 1984: *Sind alle deutschen Redensarten wirklich deutsch?* „Sprachpflege” 9, 127-129.
- Gawrin S.G., 1963: *Izuczenije frazieologii russkogo jazyka w szkole. Posobie dla ucziela*. Moskwa.
- Gottsched J. Chr., 170: *Vollständige und neuerläuterte deutsche Sprachkunst*. Hildesheim – New York.
- Görner H., 1979: *Redensarten. Kleine Idiomatik der deutschen Sprache. Bedeutung. Bedeutungsverwandschaft und Gebrauch idiomatischer Wendungen*. Leipzig.
- Götze L., 2001: *Normen – Sprachnormen – Normtoleranz*. „Deutsch als Fremdsprache – Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Deutschunterrichts für Ausländer” Nr. 3, 38. Jahrgang, 131-133.
- Grabias S., 1981: *O ekspresywności języka*. Lublin.
- Günther K., 1990: *Wörterbuch phraseologischer Termini*. Ling. Studien, Reihe A: Arbeitsberichte 205. Berlin.
- Hallsteindottir E., 1999: *Indizien der Phraseologizität. Erkennen und Verstehen von fremdsprachlichen Phraseologismen am Beispiel Deutsch als Fremdsprache*. „Deutsch als Fremdsprache” H.2, 93-97.
- Handke K., Rzetelska-Feleszko E., 1977: *Przewodnik po językoznawstwie polskim*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Häusermann J., 1987: *Phraseologismen und Sprichwörter als Formulierungshilfen in der argumentativen Rede*. Zürich.

- Hausmann F.J., 1985: *Kollokationen im deutschen Wörterbuch. Ein Beitrag zur Theorie des lexikographischen Beispiels*. „Lexikographie und Grammatik“. Hrsg. H. Bergenholtz, J. Mugdan. Tübingen, 118-129.
- Heibert F., 1992: *Das Wortspiel als Stillmittel und seine Übersetzung*. Tübingen.
- Herzog A., Michael A. und Riedel H., 1993: *Idiomatische Redewendungen von A-Z*. Leipzig, Berlin, München, Wien, Zürich, New York.
- Hessky R., 1992: *Grundfragen der Phraseologie*. „Offene Fragen – offene Antworten in der Sprachgermanistik. Red. V. Agel, R. Hessky. Tübingen, 77-93.
- Hessky R., 1989: *Sprach- und kulturspezifische Züge phraseologischer Vergleiche*. „Phraseologie contrastive. Actes du Colloque International Lingenthal – Strasbourg 12-16 mai 1988“. Red. G. Greciano. Europhas 88, 195-204.
- Hessky R., 1987: *Phraseologie. Linguistische Grundfragen und kontrastives Modell deutsch – ungarisch*. Reihe Germanistische Linguistik 77. Tübingen.
- Hessky R., 1980: *Zur kontrastiven Untersuchung idiomatischer Wendungen*. „Kontrastive Studien Ungarisch-Deutsch“. Budapest, 65-76.
- Heyse J. Chr., 1906: *Fremdwörterbuch*. Durchaus neu bearb. v. C. Böttger. 15. Aufl. Leipzig.
- Hoppe S., 1973: *Frazeologia łowiecka w języku ogólnopolskim*. „Poradnik Językowy“ nr 7, 392-397.
- Iluk J., Kubacki A., 2003: *Wzory polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych. Muster polnischer und deutscher Dokumente für Translationsübungen*. Katowice.
- Iluk J., 2000: *Problemy tłumaczenia nazw instytucji publicznych z języka polskiego na język niemiecki i odwrotnie*. „Problemy komunikacji międzykulturowej. Lingwistyka, translatoryka, glottodydaktyka“. Warszawa, 193-213.
- Iluk J., 1999: *Problemy tłumaczenia nazw medycznych na przykładzie języka polskiego i niemieckiego*. „Glottodidactica“ T. 26, 123-136.
- Jóźwiak A., 2003: *Kollokationen in polnischen und deutschen Familienrechtstexten* (tłum. pol. „Kolokacje w polskich i niemieckich tekstach z zakresu prawa rodzinnego“), UŚ w Katowicach. Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. zw. dra hab. J. Iluka.
- Jóźwiak-Dądela A., 2003: *Zum Problem der Kollokationen in der juristischen Fachsprache am Beispiel der deutschen und polnischen Familienrechtstexte*. „Germanistische Texte III“. Prace naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Częstochowa, 47-63.
- Jóźwiak-Dądela A., [w druku]: *Strategie tłumaczenia terminów ekonomicznych z języka niemieckiego na język angielski*. „Słowo i tekst 1. Funkcjonowanie języka“ pod red. P. Czerwińskiego, J. Stawnickiej. Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.
- Kątny A., 2004: *Probleme der deutsch-polnischen Phraseologie im Lichte ihrer Wörterbücher*. Thesaurus polyglottus et flores quadrilingues. Festschrift für Stanisław Prędota zum 60. Geburtstag. Red. S. Kiedroń, A. Kowalska-Szubert. Wrocław, 179-195.
- Kierzkowska D., 2002: *Tłumaczenie prawnicze*. Warszawa.
- Kißig B., 1995: *Fachsprachliche Wortgruppen in englischen und deutschen Texten der Mikroprozessortechnik*. Leipzig.
- Klappenbach R., 1961: *Feste Verbindungen in der deutschen Gegenwartssprache*. „Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur 82. Sonderbd. E. Karg-Gasterstädt zum 75. Geburtstag am 9. Febr. 1961 gewidmet“. Halle. 443-456.
- Kjær A.L., 1992: *Normbedingte Wortverbindungen in der juristischen Fachsprache (Deutsch als Fremdsprache)*. „Fremdsprache Lehren und Lernen“ Nr. 21, 46-64.
- Klin I., Zuchewicz T., 1994: *Farbbezeichnungen in der Relation Deutsch-Polnisch / Polnisch-Deutsch. Einige Überlegungen zu sprachlichen und außersprachlichen Wahrnehmungspotenzen*. „Studia i materiały“ 39, 45-48.
- Kochański W., Klebanowska B., Markowski A., 1989: *O dobrej i złej polszczyźnie*. Warszawa.

- Kokot U., 2001: *Metody przekładu niemieckich nazw medycznych na język polski*. Katowice.
- Koller W., 1979: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg.
- Koller W., 1977: *Redensarten. Linguistische Aspekte, Vorkommensanalyse, Sprachspiel*. (RGL 5). Tübingen.
- Kosta P., 1986: *Probleme der Švejk-Übersetzungen in den west- und südslavischen Sprachen. Linguistische Studien zur Translation literarischer Texte*. „Specimina“ Philologiae Slavicae, Supplementband 13. München.
- Kreja B., 1996: *Skąd się biorą potrzebne ludziom nazwy. Krótko o słowotwórstwie*. „Język Polski” nr 4-5, 369-377.
- Kühn P., 1994: *Pragmatische Phraseologie: Konsequenzen für die Phraseographie und Phraseodidaktik*. „Tendenzen der Phraseologieforschung”. Red. B. Sandig. Europhas 92. Bochum, 411-428.
- Kühnert H., 1985: *Die Rolle des Bildverständnisses bei Phraseologismen im Fremdsprachenunterricht für Fortgeschrittene*. „Deutsch als Fremdsprache” nr 22, 223-226.
- Kurkowska H., Skorupka S., 1959: *Stylistyka polska*. Warszawa.
- Lehr A., 1993: *Kollokationsanalysen - von der Kollokationstheorie des Kontextualismus zu einem computergestützten Verfahren*. „ZGL” Nr. 21, 2-19.
- Lewicki A. M., 1982: *Stołość i zmienność związków frazeologicznych*. Lublin.
- Lewicki A. M. 1976: *Wprowadzenie do frazeologii syntaktycznej. Teoria zwrotu frazeologicznego*. Katowice.
- Lewicki A. M., Pajdzińska A., Rejakowa B., 1988: *Z zagadnień frazeologii. Problemy leksykograficzne*. Warszawa.
- Liberek J., 1998: *Innowacje frazeologiczne w powojennej fraszce polskiej*. Prace Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Poznań.
- Lipiński K., 2000: *Vademecum tłumacza*. Kraków.
- Lüger H. H., 1992: *Phraseologismen als Argumentationsersatz? Zur Funktion vorgeprägten Sprachgebrauchs im polnischen Diskurs*. „GL” Nr. 112-113, 255-285.
- Łabno – Fałęcka E., 1995: *Phraseologie und Übersetzen*. Frankfurt/M.
- Majkiewicz A., 2002: *Gra z konwencjami Języka. O rozbiciu skonwencjonalizowanych struktur*. „Proza Guentera Grassa. Interpretacja a przekład”. Katowice.
- Majkowska G., 1988: *Klasyfikacja semantyczna zamierzonych modyfikacji związków frazeologicznych*. „Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej V”, pod. red. M. Basaja i D. Rytel. Wrocław.
- Makkai A., 1972: *Idiom Structure in English*. Hague – Paris.
- Metzler J. B., 2000: *Lexikon – Sprache*. Weimar.
- Mokienko A. S., 1980: *Slavjanskaja frazeologija*. Moskva.
- Moneta J., 1738: *Enchiridion Polonicum oder Polnisches Handbuch*. Gdańsk.
- Müller-Ott D., 2000: *Kilka problemów transferu kulturowego*. „Recepcja. Transfer. Przekład” pod red. Jana Koźbiała. Warszawa.
- Pajdzińska A., 1993: *Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji*. „Literatura-Lingwistyka” Nr. 1. Lublin.
- Pajdzińska A., 1988: *Związki frazeologiczne nazywające akt mowy*. Semantyka i składnia. Lublin.
- Pilz K. D., 1978: *Phraseologie. Versuch einer interdisziplinären Abgrenzung, Begriffsbestimmung und systematisierung unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Gegenwartssprache*. Göppingen.
- Piprek J., Ippoldt J., Kachlak T., Wójcik A., Wojtowicz A., 1995: *Wielki słownik polsko – niemiecki*. Warszawa.
- Plomińska M., 2003: *Farben und Sprache. Deutsche und polnische Farbbezeichnungen aus kontrastiver Sicht*. Frankfurt / M.
- Plomińska M., 2000: *Nazwy kolorów w leksykografii niemieckiej i polskiej*. „Problemy frazeologii i leksykografii”. Red. A. Kątny, K. Hejwowski. Olecko, 147-154.
- Podracki J., 1968: *Frazeologia – osiągnięcia i kłopoty*. „Polonistyka” nr 4-5, 111-113.
- PONS, 2004: *Duży słownik polsko-niemiecki*. Poznań.

- Porzig W., 1934: *Wesenhafte Bedeutungsbeziehungen*. „Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur“ Nr. 58, 70-97.
- Prędoła S., 2003: *Flores trilingues Daniela Gamiusa*. „Orbis Linguarum” 23, 259-264.
- Prędoła A., 1992: *Mały niemiecko-polski słownik przysłów*. Warszawa.
- Radzik A., 1998: *Rosyjskie jednostki frazeologiczne a złożenia w języku niemieckim w Leksykonie Petersburskim 1731r. „Z problemów przekładu i stosunków międzyjęzykowych”* pod.red. Teresy Żeberek i Tadeusza Boruckiego. Kraków.
- Rechtsiegel E., 1984: *Phraseologismen im Text in konfrontativer Sicht (am Material des Polnischen und Deutschen)*. „Linguistische Studien“ Nr. 120 – Untersuchungen zur slawischen Phraseologie. Berlin, 175-200.
- Reiss K., 1993: *Texttyp und Übersetzungsmethode*. Heidelberg.
- Reiss K., Vermeer H. J., 1984: *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen.
- Röhrich L., 1991: *Das große Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*. Freiburg.
- Rothkegel A., 1973: *Feste Syntagmen. Grundlagen, Strukturbeschreibungen und automatische Analyse*. Tübingen.
- Sadziński R., Sadziński W., 2003: *Nowy niemiecko-polski słownik idiomów i zwrotów*. Warszawa.
- Sandig B., 1994: *Tendenzen der Phraseologieforschung*. Bochum.
- Schabowska M., 1975: *Nowsze związki frazeologiczne w języku polskim*. „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” XXXIII, 147-153.
- Schatte Cz., 1999: *Phraseologismen als sekundäre Nomination in deutschen und polnischen literarischen Texten*. „Über Sprachhandeln im Spannungsfeld von Reflektieren und Benennen”. Red. B. Döring, A. Feine, W. Schallenberg. Frankfurt / M, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien, 215-225.
- Schatte Cz., 1995: *Kriterien für die Auswahl von Phraseologismen für den Unterricht Deutsch als Fremdsprache*. „Aspekte der Wortschatzbeschreibung für Zwecke des Fremdsprachenunterrichts. Red. J. Iluk, 93-103.
- Schatte Cz., 1995: *Phraseologische Sprachspiele in Medientexten*. „Linguistica Silesiana” 16, 105-111.
- Schemann H., 1933: *Deutsche Idiomatik. Die deutschen Redewendungen im Kontext*. Stuttgart.
- Schrader H., 1886: *Der Bilderschmuck der Deutschen Sprache. Einblick in den unerschöpflichen Bilderreichtum unserer Sprache und ein Versuch wissenschaftlicher Deutung dunkler Redensarten und sprachlicher Rätsel*. Berlin.
- Schröder P., 1987: *Sprachliches Funktionieren und interaktive Funktion von Stereotypen in einer Güterverhandlung vor dem Schiedsmann*. „Das Güterverfahren vor dem Schiedsmann. Soziologische und kommunikationswissenschaftliche Untersuchungen”. Köln/Berlin/Bonn/München, 666-720.
- Skorupka S., 1976: *Wieloznaczność związków frazeologicznych*. „Poradnik Językowy” nr 5, 217-223.
- Skorupka S., 1973: *Struktura frazeologii w językach słowiańskich*. „Poradnik Językowy” nr 5-6, 253-258.
- Skorupka S., 1972: *Idiomatyzmy frazeologiczne we współczesnym słownictwie polskim*. „Poradnik Językowy” nr 3, 121-132.
- Skorupka S., Auderska H., Łempicka Z., 1968: *Mały słownik języka polskiego*. Warszawa.
- Skorupka S., 1968: *Poprawność frazeologiczna połączeń wyrazowych*. „Poradnik Językowy” nr 8, 385-392.
- Skorupka S., 1960: *Frazeologia a stylistyka*. „Poradnik Językowy” nr 3, 97-111.
- Skorupka S., 1958: *Frazeologia a składnia*. „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” XVII, 97-114.
- Skorupka S., 1950: *Kompozycja grup frazeologicznych*. „Poradnik Językowy” nr 4, 19-25.
- Sobiech R., 1980: *Zur deutsch-polnischen Phraseologie im Bereich der Farbbezeichnungen*. „Studia Germanica Posnaniensia” XI, 157-166.
- Stawnicka J., 2004: *Defrazeologizacja w przekładzie (polskie teksty aforystyczne w przekładzie na język rosyjski)*. „Przegląd Rusycystyczny” nr 1, 100 – 109.

- Stawnicka J., 2003: *Strategie translatorskie paradoksów językowych (na podstawie niemieckiego przekładu aforyzmów S. J. Leca)*. „Języki i tradycje Słowian”. Red. E. Tokarz. Katowice, 265 – 273.
- Stawnicka J., 2002: *Gry słów i ich przekład (na materiale „Myśli nieuczesanych S. J. Leca tłumaczonych na język rosyjski)*. „Innowacje w językach wschodniosłowiańskich II”. Red. B. Tichoniuk. Zielona Góra, 225 – 235.
- Stawnicka J., 2001: *Kilka uwag o zmianach leksykalnych najnowszej polszczyzny*. „Języki słowiańskie dziś. Nowe fakty. Nowe spojrzenia”. Księga Pamiątkowa poświęcona profesorowi Michałowi Blicharskiemu. Red. H. Fontański przy współpracy E. Straś. Katowice, 96 – 104.
- Stawnicka J., 2000: *Paradoks językowy w przekładzie (na materiale tekstów aforystycznych)*. „Acta Universitatis Wratislaviensis” № 2191. Slavica Wratislaviensia CVII. Wrocław, 263 – 267.
- Stawnicka J., 2000: *Die Entwicklungstendenzen in der Lexik der polnischen Gegenwartssprache*. „Die sprachliche Situation in der Slavia zehn Jahre nach der Wende”. Beiträge zum Internationalen Symposium des Slavischen Instituts der Universität Heidelberg vom 29. September bis 2. Oktober 1999. Red. B. Panzer. „Peter Lang”. Frankfurt am Main, 133 – 153.
- Stawnicka J., 2000: *Innowacje frazeologiczne we współczesnych nagłówkach prasowych*. „Język a komunikacja 1”. Zbiór referatów z konferencji Język trzeciego tysiąclecia. Kraków 2-4 marca 2000. Red. G. Szpila. Kraków, 207 – 217.
- Stawnicka J., 1998: *O niektórych mechanizmach językowych przekładu zmodyfikowanych związków frazeologicznych (na materiale języka polskiego i rosyjskiego)*. „Problemy nauczania języka rosyjskiego, literatury i kultury u progu XXI wieku”. Materiały III Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Testowanie, standardy, certyfikacja: stan obecny i perspektywy”. Kielce, 19 - 20 września 1998. Red. K. Luciński. Kielce, 133 - 142.
- Stawnicka, J., 1997: *Uwagi o innowacjach frazeologicznych w aforyzmach*. „Słowo. Tekst. Czas”. Materiały z II Międzynarodowej Konferencji Naukowej, Szczecin 16-17.10.1997. Red. M. Aleksiejenko i E. Siekierzycki. Szczecin, 279 - 284.
- Stolze R., 2001: *Übersetzungstheorien. Eine Einführung*. Tübingen.
- Tęcza Z., 1997: *Das Wortspiel in der Übersetzung. Stanisław Lems Spiele mit dem Wort als Gegenstand interlingualen Transfers*. Tübingen.
- Thun H., 1978: *Probleme der Phraseologie. Untersuchungen zur wiederholten Rede mit Beispielen aus dem Französischen, Italienischen, Spanischen und Rumänischen*. (Beih. zur Zs. Für Romanische Philologie 168). Tübingen.
- Tokarski R., 1978: *O kilku relacjach semantycznych w polu wyrazowym*. „Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego” pod. red. M. Szymczak. Wrocław.
- Tokarski J., 1969: *Łączliwość wyrazów a ich polisemia (Z zagadnień „ekologii leksykalnej”)*. „Prace Filologiczne” XIX, 239-244.
- Tomaszewska M., Celer N., 2005: *Słownik niemiecko-polski, polsko-niemiecki: idiomy i gramatyka*. Sadziński R., Sadziński W., cz.2. *Idiomy niemieckie*. Warszawa.
- Treder J., 1979: *Frazeologia jako środek stylizacji gwarowej*. „Język Polski” nr 2, 98-108.
- Urbańczyk S., 1991: *Encyklopedia języka polskiego*. Wrocław, Warszawa, Kraków.
- Viehweger D., 1982: *Die Darstellung semantischer Vereinbarkeitsbeziehungen zwischen lexikalischen Elementen im einsprachigen Wörterbuch des Deutschen*. Erhard Agricola, Joachim Schildt und Dieter Viehweger (Hrsg.), „Wortschatzforschung heute. Aktuelle Probleme der Lexikologie und Lexikographie”. Linguistische Studien. Leipzig, 23-41.
- Vinogradov V. V., 1946: *Osnovnye ponjatija russkoj frazeologii kak lingvističeskoj discipliny*. „Trudy jubilejnoj naučnoj sessii Leningradskogo Gosudarstvennogo Universiteta”. Leningrad.
- Wahrig G., 1997: *Deutsches Wörterbuch*. Gütersloh.
- Wawrzyniak Z., 1991: *Praktyczne aspekty translacji literackiej na przykładzie języków niemieckiego i angielskiego*. Warszawa.
- Weigand F. L. K., 1909-1910: *Deutsches Wörterbuch*. Gießen.

- Weinreich U., 1978: *Probleme bei der Analyse von Idioms*. „Semantik und generative Grammatik“. Hrsg. v. F. Kiefer. 2. Bde. Bd. 2. Frankfurt/M.
- Wenzel A., 1978: *Stereotype gesprochener Sprache. Form, Vorkommen und Funktion in Dialogen*. „Heutiges Deutsch“ Reihe 1: Ling. Grundlagen 13. München.
- Wierzchowski J., 1990: *Leksykalno-frazeologiczna struktura języka*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź.
- Wotjak B., Richter M., 1994: *Sage und Schreibe. Deutsche Phraseologismen in Theorie und Praxis*. Leipzig, Berlin, München, Wien, Zürich, New York.
- Wójcik A., Ziebart H., 1997: *Sprichwörterbuch. Deutsch-polnisch, polnisch-deutsch*. Warszawa.
- Wurzbach C. von, 1852: *Sprichwörter der Polen historisch erläutert*. Wien.
- Żmudzki J., 1991: *Zum Problem der bilingualen Äquivalenz lexikalischer Einheiten (Polnisch-Deutsch)*. Lublin.

**O tłumaczeniu polskich związków frazeologicznych na język niemiecki
na przykładzie
wybranych tekstów publicystycznych**

Streszczenie

Prezentowana rozprawa doktorska jest próbą oceny tłumaczenia frazeologizmów polskich na język niemiecki. Celem pracy było uzyskanie odpowiedzi na temat prawidłowości przekładu polskich związków frazeologicznych na język niemiecki oraz wyboru przez tłumaczy strategii translatorskich zastosowanych w tym procesie.

Dysertacja składa się z dwóch części. W części pierwszej – poświęconej zagadnieniom teoretycznym – omówiono wybrane aspekty frazeologii jako samodzielnej dyscypliny naukowej, a także nakreślono funkcję jednostki frazeologicznej w języku. W drugiej części skoncentrowano się na szczegółowym badaniu analitycznym, wyznaczonym przez temat rozprawy. Materiał badawczy, stanowiący podstawę analizy, wyekscerpowany został z polsko-niemieckich tekstów publicystycznych. Przedmiotem badań było 300 zdań w języku polskim, zawierających frazeologizm wraz z ich 300 niemieckimi translatami. Każdorazowo ocenę prawidłowości translatu dokonywano na podstawie porównania całego zdania języka oryginału i języka docelowego. W polu zainteresowania autorki pozostawały zarówno frazeologizmy w postaci kanonicznej, jak i w postaci zmodyfikowanej.

Analiza ma charakter unilateralny. Oznacza to, iż język polski jest językiem wyjściowym, natomiast docelowym - język niemiecki. Dokonując porównania frazeologizmu polskiego z jego niemieckim translatem, dla każdej pary zdań ustalono poziom ekwiwalencji i rodzaj zastosowanej strategii translatorskiej. W wielu przypadkach autorka przedłożyła własną propozycję przekładu.

Przeprowadzona analiza ukazuje możliwości zastosowania w tłumaczeniu polskich frazeologizmów na język obcy tych rodzajów strategii, które wykorzystywane są w przekładzie gier językowych. Badanie potwierdza, iż wybór określonej strategii z reguły przesądza o rodzaju powstałej ekwiwalencji. Przeprowadzona analiza oraz uzyskane wyniki obrazują wieloaspektowość i złożoność procesu tłumaczenia polskich frazeologizmów na język niemiecki. Wskazują także na celowość prowadzenia dalszych, specjalistycznych badań w tym zakresie.

**Zur Übersetzung polnischer Phraseologismen ins Deutsche
auf der Basis
ausgewählter publizistischer Texte**

Zusammenfassung

Der Gegenstand der Arbeit ist die Bewertung der Übersetzung polnischer Phraseologismen bei der Wiedergabe publizistischer Texte im Deutschen. Die Autorin der Arbeit setzt sich aber nicht zum Ziel, neue Strategien der Übersetzung zu erfassen, sondern in Bezug auf Phraseologismen die Möglichkeiten der Anwendung der Strategien zu untersuchen, die bei der Translation von Wortspielen gebraucht werden.

Die Arbeit besteht aus zwei Teilen. In dem ersten Teil wird versucht, auf die Konzepte von Linguisten einzugehen, die das Problem der Phraseologismen zum Gegenstand ihrer Analyse gemacht haben. Der Blick in die Fachliteratur lässt den bisherigen Standpunkt der Forschung in Bezug auf Phraseologismen erkennen und die Analyse in dem zweiten – praktischen Teil der Arbeit durchführen.

Das exzerpierte Material stammt aus der polnisch-deutschen Publizistik. Am Beispiel von 600 Beispielsätzen, von denen jeder einen Phraseologismus enthält, untersuchte man die Äquivalenztypen und Übersetzungsstrategien für jedes der 300 Satzpaare. Darüberhinaus wurden die gesammelten Phraseologismen unter vier Kriterien analysiert: unter dem formalen, semantischen, strukturellen und dem Kriterium der sprachlichen Stabilität. Die Phraseologismen in modifizierter Form untersuchte man in Bezug auf zehn Haupttypen der Modifikation. Alle Satzpaare klassifizierte man anhand der vier Strategien und drei „negativen Prozeduren“ unter Berücksichtigung der fünf Äquivalenztypen.

Auf Grund der Untersuchung der Vorkommenshäufigkeit der Übersetzungsstrategien mit einzelnen Äquivalenztypen bestätigte man, dass die Auswahl einer Übersetzungsstrategie den Äquivalenztyp determiniert und einen direkten Einfluss auf die Qualität des Übersetzungsergebnisses hat. Überdies wurde in der Arbeit ein Versuch unternommen, die publizistischen Texte unter dem phraseologischen Aspekt zu charakterisieren, was die Anwendung in der translatorischen, lexikografischen und didaktischen Praxis finden kann.

Analysis of Translating Polish Idioms into German Based on Selected Feature Texts

Summary

The presented doctoral thesis is an attempt at assessing translation of Polish idioms into German. The purpose of the thesis is providing an answer whether translations of Polish idioms into German are correct and selecting translation strategies applied in the process by translators.

The thesis consists of two parts. In the first part, which is devoted to theoretical problems, selected issues of phraseology as an independent discipline of science are discussed and the role of an idiom in a language is outlined. In the second part of her thesis, the authoress focuses on specific analytical research determined by the topic of the thesis. The research material used in the analysis was selected from Polish feature texts translated into German. The targets of analyses are 300 idiom-containing sentences in Polish and their translations into German. In each case, assessment of correctness of a translation was performed by comparing the complete sentence in Polish and in German. The field of interest of the authoress included both the canonic form of an idiom as well as its modified form.

The analysis is unilateral. It means that Polish is the source language, whereas German is the target language. When comparing a Polish idiom with its translation into German, a degree of equivalence and the kind of applied translation strategy has been established for each pair of sentences. In many cases the authoress submits her own version of a translation.

The performed analysis of translation of Polish idioms into a foreign language reveals possibilities of applying the strategies used in translating language games for the purpose. The research has confirmed that the act of selecting a definite translation strategy usually determines and defines the degree of the achieved equivalence. The course of the analysis as well as the obtained data show multi-aspectual and complex character of the process of translating Polish idioms into German. At the same time, they indicate usefulness of further specialist research on the issue.